Aydınlık Gecelere Yolculuk

TÜLİN TANKUT

ROMAN

evrensel ilk gençlik kitaplığı

15+

evrensel ilk gençlik kitaplığı

Tülin Tankut

AYDINLIK GECELERE YOLCULUK

Roman

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **464**

Evrensel İlk Gençlik Kitaplığı **9**

Aydınlık Gecelere Yolculuk: Tülin Tankut

Kapak Tasarım: **Bahar Eroğlu**

Logo Tasarım: **Vahit Akça**

ISBN **978-605-5315-05-4**

© Evrensel Basım Yayın **2012** - Sertifika No **11015**

Birinci Basım Şubat 2012

Baskı: Ezgi Matbaası Sertifika No: 12142
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

AYDINLIK GECELERE YOLCULUK

Olduğumuz gibi kalmamak için gözlerimize indirilmiş perdeyi kaldırmak gerek.

T.T.

Tülin Tankut İstanbul'da doğdu. Kimya Y. Mühendisliği öğrenimi gördü. On beş yıl mesleğini sürdürdü. Daha sonra özel dershanelerde çalıştı. 1982'de yazmaya başladı. Öyküleri ve kadın, gençlik, roman, sinema vb. konulardaki yazıları çeşitli dergilerde yayımlandı. İlk oyunu "Kız Doğdu" 1993'te Ankara Devlet Tiyatrosu Küçük Sahne'de sahnelendi. Aynı yıl "Kültür Bakanlığı Sinema Eleştirisi Ödülü"nü aldı. 1994'te öykülerinden oluşturduğu "Kadınname" adlı okuma tiyatrosu Esin Afşar ve Savaş Dinçel'in yorumlarıyla Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi. "Kınalı ile Kocaçam" adlı çocuk oyunu 1998'de "Kültür Bakanlığı Başarı Ödülü"ne layık görüldü ve T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları arasında yer aldı. Yazarın diğer kitapları: "Ver Elini Avrupa", "Gülün İçindeki Ses", "Miyav", "Hoşbulduk Viyana, Hoşbulduk Prag" (Bu Yayınevi 1999 Gençlik Edebiyatı Roman Yarışması'nda Övgüye Değer Ödülü), "Gelincik Arkadaş Arıyor" (Bu Yayınevi 2001 Çocuk Edebiyatı Roman Yarışması İkincilik Ödülü) ve Papirüs Yayınları, eleştirel düşünce serisinden çıkan (2004) "Alt Tarafı Bir Film (mi?)" Yazar 2005'te Özel Yeni İsviçre Hastanesi'nin düzenlediği "2. Sanat-Edebiyat Ödülleri" yarışmasında "Kız Kulesi" adlı oyunuyla birincilik ödülünü aldı. 2006 sezonunda "Rüya" adlı yapıtı Cem Safran Sahnesi'nde Oyuncular Tiyatro Grubu tarafından sahnelendi. "Kız Doğdu", "Yaz Kızım", "Kız Kulesi", "Kız Doğulmaz" adlı oyunları Mitos Boyut'ta yayımlandı (2008). Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı 2009 İlkgençlik Romanı Seçici Kurul Özel Ödülü'nü alan "Kelebek Olabilir miyim?", Altın Kitaplar'dan çıktı (2010).

İÇİNDEKİLER

Ayşen'in gezi önerisi 13
İhsan 16
Şükran 18
Işık 19
"Gomonistler Moskova'ya" • Yol arkadaşları 22
Gemi • Yolcularla tanışma 28
İlk gelenlerin Moskova izlenimleri •
Hep Neşe konuşuyor 38
Akşamüstü siyasi sohbet 42
Rıhtımda Işık ve Onur 45
Gemide ilk akşam yemeği • "Kadınlar Gemisi" • Dans bar •
Cenk Işık'ı düş kırıklığına uğratıyor 50
Cenk'ten gelen bir düş kırıklığı daha! 54
Şehir turu 56
"Kızlar Manastırı" 62
Katya • Maide'nin Lenin Tepesi'ndeki açıkhava semineri 64
Nâzım Hikmet'in mezarını ziyaret 72
Moskova'yı metro ile gezmek 76
Ukrayna Oteli 80
Onur ve Işık'ın tur izlenimleri 84
Boris 87
Saniye 93
Cinsellik üzerine erkek muhabbetleri •
Onur Işık'ı öfkelendiriyor 95
Moskova'da son gün • Neşe, neşe saçıyor •
Gemideki gizemli çift 100
İvan 107
Pravda 110

Canan versus İvan ... 113
Feminist Katya ... 115
Kadın dostu Doktor ... 120
Ve gemi kalkıyor! ... 122
Giyim-kuşam önemli mi? ... 123
Üst güvertede tadına doyulmaz sohbetler ... 128
Cenk ile Işık arasında buzlar çözülüyor ... 133
Cenk ile Işık arasında bir türlü uyum sağlanamıyor •
Onur ile Işık'ın ortak sorunu ... 140
Halim'in Cenk hakkındaki düşünceleri ... 143
Gemideki kurslar • Cenk'in Tufan ile tartışması •
Tufan'ın hayalleri ... 149
Uglich ... 154
Cenk'in bitmeyen can sıkıntısı ... 160
Nâzım Hikmet'in dizeleri Cenk'i coşturuyor ... 162
Taciz ... 165
Bir iletişim yolu olarak maç ... 166
Şebnem ile Işık baş başa ... 168
Varan üç! ... 170
Kostrama ... 172
Cenk ile Şebnem baş başa ... 173
Yaroslav ... 177
Konuşmalar: Esin, Necdet, Cenk ... 181
Başarısız kız tavlama girişimi ... 185
Oyun barı ... 187
"Ruhları nasır tutmuş bunların" diyene bakın hele! ... 188
Konser ... 190
Tufan'ın özlemi ... 192
Zirve'de ... 194
Rus salatası mı Amerikan salatası mı? ... 197
Goritzy ... 198
Işık: "Bana ne oluyor böyle?!" ... 202
Bay B. ... 205
Cinsellik ateşinde kavrulmak ... 206
Elektrik çarpmış gibi bir titreme! ... 208

Evlilik hastalıkları 210
Cenk cephesinde değişen bir şeyler var 211
Kizy 212
Şükran'ın iç hesaplaşması 217
Yolcuların konserleri 220
Işık sınavda: Cinsel arzu ve ötesi 223
Onur'un Moskova'daki sırrı •
Işık ile cinsellik üzerine konuşmalar 225
Mandrogy 230
Neşe Alman'ın peşinde •"Ne biçim gençsiniz?" 232
Zamane gençleri • "Kitap okumak Işık'a çok yakışıyor" •
Sıra memleket meselelerine geliyor 235
Ahlak gevşekliğinin sonu yok! 247
Veda gecesi • Neşe'nin Alman'ı zor durumda 248
Gece cadıları - Maide-Canan kapışması 251
Tufan panikte 262
Tufan-Cenk, bu kaçıncı tartışma? 264
Alman'ın başına gelenler açıklığa kavuşuyor 268
Saint Petersburg 270
Maide'nin "Zirvedekiler"e kıyağı •
Gönüllerin sultanı Anna 274
Osmanlı'nın Çeşme yenilgisi üzerine
Nail beyin ilginç yorumu 280
Anna: "Din uygarlığın temeli" • "Ekim Devrimi" hakkında
Anna'nın yorumu 282
Tadına doyulmayan sohbet: Anna, Işık, Onur 288
Tufan Gamze'den bucak bucak kaçıyor 291
Hermitaj 293
Kanal turu • Otobüste Halim'in sanat üzerine
konuşmaları 298
Neşe'nin Alman'ından son haberler 304
Erkeklerin gece turu 305
Murat bey ile din ve inanç üzerine sohbet 306
Gece gemide sıradışı olaylar oluyor! Neşe zor durumda •
"Tatlı Kaçık" 313

Erkekler gece turundan dönüyorlar 321
Cenk için kabus gibi bir gece 327
Gerilim içinde geçen kahvaltı •
"Hayat sınırsız bir orman gibi" ama... 331
Cenk Katya ile dertleşiyor 334
Evli kadınların çoğu mutsuz •
Cenk annesiyle aile sorunlarını tartışıyor •
"Özgürlüğü kısıtlayan da özgür değildir." 335
St. Petersburg caddeleri • Politik eleştiriler, yorumlar 340
Işık derin düşünüyor 344
Cenkçe! 345
Baba-oğul arasında hesaplaşma 351
Onur'un giderayak Ayşen ile tartışması •
Sonunda Ayşen'in dili çözülüyor 356
Şu kuantum kuramı! 359
Bir varmış bir yokmuş... 361
Işık'ın not defterinden 369

Ayşen'in gezi önerisi

"Ankara'da oturuyor. Lise sona geçmiş. Ulusal ve uluslararası felsefe olimpiyatlarına katılmış. 'Kendi gerçekliğimizle hesaplaşmak çok önemli', diyor. Onunla tanışmalısın. Ayrıntıları sonra konuşuruz. Akşama görüşmek üzere."

Işık ekrandaki yazıyı okuduktan sonra avuçlarını birbirine sürttü: Bu iyi haberdi işte! Yeni biri daha. Arkadaşları arasında felsefe meraklıları artıyordu.

Dışarıdan İhsan annesi,

– Kızım, hadisene!.. diye seslendi.

Öteki e-postalarına bakamadan soluğu balkonda aldı.

Dışarıda âdeta bir yaz havası vardı. Geciktiği için özür dileyerek hemen bir sandalye çekip masaya oturdu.

Rusya gezisi konuşuluyordu. Eli şakağında, masanın öbür ucundaki Ayşen'i dinlemeye koyuldu.

– Gemi Moskova'dan kalkıyor. Volga Nehri üzerinden, liman kentlerine uğrayarak St. Petersburg'a gidiyor.

Bunu duyar duymaz yüzünü şaşkınlıkla karışık bir sevinç dalgası sardı. Rus klasiklerini okuduğundan beri Rusya'ya gitmeyi hayal eder dururdu. Moskova ve St. Petersburg, belleğinde, romanlardaki imgeleriyle kalmıştı.

– Geminin her türlü konforu var, diye sözü sürdürdü Ayşen. Kamaralar iki ya da dört kişilik. Duş tuvalet, sıcak-soğuk klima, kuaföründen barından tutun da...

Nehir gezisinin apayrı bir tadı olmalı, dedi Işık kendi kendine. Daha önce yaptığı gezileri hatırladı.

On dokuzuna yeni girmişti ama yurtiçi, yurtdışı, derken kendi çapında bir Evliya Çelebi olmuştu.

İhsan ve Şükran'da en küçük bir heyecan belirtisi yoktu.

Ayşen,

– Hiç beklemiyordunuz, değil mi? deyince Şükran kızardı.

– Şaşırdım. Bu kadar çabuk!

İçinden geçenleri dışarı vurmazdı. Aslında ne Rusya'yı ne de başka bir yeri görmek istiyordu. Çünkü seyahat demek, yorgunluk demekti Şükran için. Bavul hazırla, müshilden Türk kahvesine, ihtiyaç listesi yap; evden havaalanına gidiş bir dert, bavullarla pasaport kuyruğunda bekle –Işık'a kıyamıyordu– ikide bir biletleri, pasaportları dövizleri yokla... Hep en kötü olasılığı düşünüp önlem almaktan yoruluyordu tabii. Sonra, İhsan'ı düşünüyordu. Bakalım gemi yolculuğuna dayanabilecek miydi? Gerçi sağlığı yerindeydi, kendini idare edebiliyordu ama o merdiven çıkmak yok mu?

Çaya bakmak bahanesiyle içeri kaçtı.

– Mayıs ortasında yaz havası, dedi Ayşen, havayı koklayarak.

Bahçedeki çiçeklerin kokusu balkona kadar geliyordu.

Işık, gezi haberinin ilk heyecanı geçtikten sonra Ayşen'in turizm şirketinden aldığı parlak resimlerle dolu broşürleri karıştırmaya başladı.

– Gemide sıkılmayacağız, diye mırıldandı Ayşen. Gündüz Rusça dersleri, Rus tarihi, folkloru, şarkıları, mutfağı, el sanatları üzerine dersler, geceleri konser, dans...

– İsteyen kente gidiyor, diye ekledi Işık, başını broşürden kaldırıp İhsan'a çevirerek. Sonra yarı şaka yarı ciddi,

– Ben de kendi kendime gelin güvey oluyorum galiba, dedi.

İhsan kollarını göğsünde kavuşturmuş, dalgın, "Kedileri ne yapacağım?" diye düşünüyordu. Biri sarı diğeri beyaz, dikkat çekecek kadar iri, iki kedi ayaklarının dibinde kıvrılmış uyukluyorlardı. Çok yaşlıydılar. Son demlerinde onları yalnız bırakmaya içi el vermiyordu, kısa bir süre için bile olsa. Bu

iki kedi kendi yaşlılığını hatırlatıyordu ona, duyarlılığı ondandı. Şükran'ın isteksizliği de gözünden kaçmamıştı. Ama Işık? Çok hevesliydi. Yorucu bir ders yılının ardından iyi bir tatili hak etmişti çocuk.

– Ne zaman? diye sordu Ayşen'e.

– Temmuzun başı.

Ayşen ısrarcı olmaktan kaçınıyor, yalnızca bilgi aktarıyordu.

– Grup indirimi de yapacaklar.

Çantasından ajandasını çıkardı, notlarına göz gezdirerek fiyat ve indirim seçeneklerini anlattı.

O sırada Şükran çayı getirdi.

– Düşünmek için zamanınız var, dedi Ayşen ortaya. Broşürleri de okuyun, bir fikriniz olsun.

Şükran konuşmaların dışında kalmıştı. Beni ilgilendiren bir konu değil, dercesine kayıtsızlık içindeydi.

Uzunca bir sessizlik oldu. İhsan hâlâ kararsızdı. Işık gözlüğünün üzerinden mahzun mahzun yüzüne bakıyordu; bu, onu kararsızlıktan kurtardı.

– Bizim evde kızımızın sözü geçer. Öyle değil mi Şükran?

Şükran mesajı almıştı, bozuntuya vermedi, coşkulu bir gülüşle havayı yumruklayan Işık'a gülümsedi.

Işık içini çekti:

– Keşke kendi başımıza gidebilseydik. Turistik geziler oradan oraya koşturmakla geçiyor.

– O olmaz işte, dedi Ayşen. Cadde, sokak, bina isimleri, levha ve panolar, aklına gelebilecek her şey Kiril alfabesiyle yazılmış.

– Ruslar daha İngilizce öğrenememişler mi, diye dalga geçti Işık.

Çaylar içilirken sohbet koyulaştı. Birlikte yapılan yurtdışı gezileri konuşuldu, eski dostlar anıldı. Işık çayını bitirince çiçekleri sulamak için bahçeye indi.

Karabaş yere boylu boyunca uzanmış güneşleniyordu. Onu görünce hemen kalkıp yanına geldi.

Oyun istiyor, kıza rahat vermiyordu.

– Ayşen teyzeye gösteriş yapıyor, diye seslendi yukarıya.

Sonunda götürüp mutfağa kapatmak zorunda kaldı.

– Çöl ortasında vaha burası, dedi Ayşen.

Yüzünü bahçenin nemli, taze serinliğine vererek ağaç gövdelerine sarılmış hanımellerinin kokusunu içine çekti.

Üç katlı, eski moda apartman büyük bir bahçenin içinde, yeşilliklerin arasında kaybolmuştu âdeta. Önde manolya ve ıhlamurlar, gözalıcı renkleriyle çiçek tarhları, asma çardağı, erguvanlar; arka taraf meyve ağaçlarından yıkılıyordu, erik, incir, dut, nar; yok yok... Küçük bir orman gibi... Bahçeyi çeviren duvarların üzerinden koyu yeşil sarmaşıklar sarkıyordu.

– Eski sessizlik kalmadı, diye yakındı İhsan. Yeni yollar, yeni binalar, trafik arttı... Sokaklarda park edilmiş arabalardan yürünmüyor. Havamız da kirlendi.

İhsan

Bahçenin ağaçları gibi, o da bu toprağa kök salmıştı. Bu evde doğmuştu. Ne yazık ki annesi doğumdan sonra kan kaybından ölmüştü. Babası Rıfat bey, kızına üvey anne getirmemek için ömrünün sonuna kadar bekâr kalmıştı. Onun böylesi zor bir kararı almasında kızının doğuştan uğradığı talihsizliğinin payı büyüktü. Sağ bacağı solundan dört santim kısaydı İhsan'ın. Çocukluğundan beri özel ayakkabı giyiyordu. Çocukken en büyük karabasanı, arkadaşlarının "Topal karga!" diyen alaylarıydı. Ama müthiş bir iradesi vardı. En-

gelli oluşunun getirdiği maddi-manevi sıkıntılara dayanmayı çok küçük yaşlarda öğrendi. Azmi sayesinde yol zahmetine katlanıp üniversiteye bile gitti, İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik bölümünü bitirdi.

Babası insanları bir araya getirmekten büyük haz alırdı. Evde sık sık davetler düzenlenirdi. Konuklar arasında gazeteci, yazar, şair, ressam, tiyatrocular da olurdu. Herkes birbiriyle fikir alışverişinde bulunur, sohbet, tartışma, kimi zaman darılıp küsmeler... İhsan onlardan çok şey öğrenmişti.

Rıfat bey paraya pula değer vermezdi. "Adaletsiz bir dünyada zenginliğimden huzursuzluk duyuyorum" derdi. Servet ve nüfuz sahibi kişilerle görüşmekten hoşlanmaz, buna karşılık ilerici fikirleri yüzünden yasalarla başı derde girenlere maddi manevi desteğini esirgemezdi.

Babasının huyu kızına da geçmişti. Rıfat beyin ölümünden sonra İhsan eski dost çevreleriyle bağlarını koparmadı. Gelenekleri sürdürdü: Yılbaşı, Cumhuriyet Bayramı şenliği, 1 Mayıs kutlaması, hiçbirini aksatmadı. Dini bayramlarda konuklara tatlı, likör ve çikolata, mahallenin çocuklarına para ve mendil, postacıya, sucuya bahşiş hiç unutulmadı. 80 sonrasında 8 Mart Kadınlar Günü de kutlama şenliklerinde yerini aldı. İhsan hâlâ geçmiş yılları yeniden yaşatmaya çalışıyordu. Konuklar yine yiyecek ve içecekleriyle geliyorlar; şiirler, şarkılar, türküler, dans, oyun havaları; genci yaşlısı, herkes birbiriyle kaynaşmış... Evde düzenlediği bu davetler İhsan'a duyulan sevgi ve saygıyı artırıyor, o da yaralı yüreğini çevresinden aldığı övgülerle sağaltmaya çabalıyordu. Babası son nefesini bu evde vermişti. Onun da tek arzusu babasıyla aynı sonu paylaşmaktı.

Gururuna çok düşkün olduğundan evlenmemeyi çocuk yaşta kafasına koymuştu. Genç kızlığında herkese karşı mesafeli olduğundan delikanlılar yanına yaklaşmaya çekinirdi. İçlerinden biri, kötü bir deneyim yaşatmıştı ona. Sözümona ilanıaşk ediyordu: "Aksak yürüyüşünle beni heyecanlandırı-

yorsun." Engelli oluşu bu olayla belleğinde ömür boyu silinemeyecek bir iz bırakmıştı.

Ama hayata küsmedi. Hayatın tadını karşı cinsle ilişkisi olmadan da çıkarmayı becerebildi. Ancak, babasının ölümü onu çok sarsmıştı. Yalnızlık korku salıyordu içine, kendini güvenlikte hissetmiyordu. Sevdikleri birer birer göçüyordu bu dünyadan. Neyse ki Şükran yetişmişti imdadına.

Şükran

Eve gündelikçi olarak geldiğinde on dört yaşındaydı Şükran. Çok zor bir yaşamı olmuştu. Daha altı aylıkken babası evi terk etmiş; anne, senesine kalmadan başka biriyle evlenerek bebeği akrabası olan yaşlı bir çifte emanet edip kayıplara karışmıştı. Yaşlı çift yoksul ama vicdanlı insanlardı. Şükran'a ilkokulu bitirttiler, arkadan biçki-dikiş kursuna gönderdiler. Analığı onu İhsan'lara temizliğe yolluyordu. "O senin çeyiz paran" diyerek kızın kazancını bankaya yatırıyordu. Şükran kısa sürede İhsan'ın sevgisini ve güvenini kazanarak dostu olmuştu. Ama yüreğinin sesini dinlemesi başına dert açmıştı. On altı yaşında, deli gibi âşık olduğu Adem adında bir gençle evlendi.

Kocası askerden yeni dönmüştü, kuaför salonu açmak istiyordu. Şükran daha iyi bir iş bulabilirdi. Terzi yanında ya da konfeksiyon atölyelerinde sigortalı işçi olarak... Ama İhsan'dan çok hoşnuttu. Daha ilk gün, temizlik erken bitince, "Burası banka mı ki beş'e kadar bekleyeceksin" diyerek onu eve gönderdiğini unutamıyordu. İhsan da Şükran'a alışmıştı. Aralarında on altı yaş fark vardı. Kendini kızın yarı abla yarı annesi gibi hissediyordu.

Evleneli beş yılı geçtiği halde, Şükran'ın çocuğu olmuyordu. Adem'in annesi, babası torun diye tutturmaya başladılar. Doktorlar, "Bekleyin, olur" dedilerse de kayınvalide dinlemedi, köyünden çocuk yaşta bir kızı kuma olarak eve getirdi.

Adem karşı çıkamadı, kuaför dükkânını açarken babasına epey borçlanmıştı. Şükran artık onlarla aynı çatı altında yaşayamazdı, gözyaşları içinde İhsan'ın yanına sığındı.

Kocasıyla gizli gizli buluşuyordu. Kaçamak sevişmeler sinirlerini bozuyordu ama elinde değildi; gerek cinsel gerekse ruhsal yönden kocasına çok bağlıydı. Bir yandan da yeni gelin durumu anlayacak diye ödü kopuyordu. Kendini hayatın akışına bırakmıştı. İhsan, açık fikirliydi; içinden Şükran'ın zaafını hoş görüyor, her şeyi bildiği halde yüzlemiyordu.

Adem'in yeni gelinden bir kızı bir oğlu oldu, bir yıl arayla. Şükran çocukların geleceğini düşünerek boşandı. Sonraki üç yılı çok kötü geçirdi. Rahim ve yumurtalıkları alındı. Adem'i dükkânında manikürcü kızla öpüşürken yakaladı. Üstüne üstlük elinde avucunda ne varsa ona vermişti, genç karısı sıkıntı çekmesin, çocukları iyi yetişsin diye. (Meğerse Adem o paralarla manikürcü kıza hediyeler alırmış.) Bu olay üzerine İhsan'ın yanına temelli yerleşti. "Artık benim için hayat bitti" diyordu.

Işık

Bir gün ansızın yaşamı aydınlanıverdi! İhsan hanidir Çocuk Esirgeme Kurumu ile temas hâlindeydi evlat edinmek için. Sonunda istediği oldu. (Işık doğar doğmaz kuruma bırakılmıştı.) Hemen ana baba yadigârı dışında, evde ne var ne yok sağa sola dağıttı. Alt kata kendi yerleşti, orta katı Şükran ile bebeğe açtı. Üst kat kiradaydı. Kiracıları hep dostlar arasından seçer, kira gecikmelerine göz yumduğu gibi kimi zaman almazdı bile. Başka mülkleri de vardı. Emlak ve arsa işlerini akrabadan bir avukat yürütüyordu. Hazıra dağ dayanmaz düşüncesiyle babasının ölümünden sonra gözlükçü dükkânını kapattırmamıştı. Hâlâ da çalıştırıyordu. Işık tek yasal mirasçısıydı. Işık'a güvenmekle birlikte, ileride çoluk ço-

cuğa karışınca ne olacağı belli olmaz kaygısıyla Şükran'ın da geleceğini düşünmüştü.

Şükran anneliği kolayca benimsedi. Işık bir avuntu kaynağı olmuştu. Onu öz kızı, kendinden bir parçaymış gibi görüyor, iyi yetişmesini arzuluyordu. Daha doğrusu İhsan'ın güçlü kişiliğini, kültürünü almasını...

Işık mutlu bir çocukluk geçirdi. İki kadının ilgisi sayesinde ana baba özlemi çekmedi. İhsan anne, Şükran anne, onun bir dediğini iki etmezler, ama şımartmazlardı da. (Kızınca Şükran'ın çimdikleme huyu vardı yalnızca.) Özgür bir ortamda yetişti. Evde her şey rahatça konuşulurdu; para, siyaset... Evin ziyaretçileri cinsellikten söz etmekten de çekinmezlerdi Işık'ın yanında. İlkokulda çok iyi bir öğretmene düştü. İhsan derslerine yardım eder, Şükran ise okuyamamış olmanın ezikliğiyle uzaktan onları izlerdi. Aslında İhsan evin hanımı havasına girmemişti ama Şükran alınganlığından, aralarındaki eşitsizliği her an hissederdi. Ancak Şükran da kendi deneyimleriyle eğitici oluyordu çocuk için; yaşamın hiç bilmediği yönlerini anlatarak hayata hazırlıyordu onu.

İhsan, Işık'tan gerçeği saklamamıştı. Durumu başkaları zorlaştırıyordu, çocuğa sordukları sorularla. Çevrenin zorlaması olmasa annesi babası hiç aklına gelmeyecekti Işık'ın. O konu kapanmıştı. Genç kız olduğunda da "Normal bir aile hayatının nasıl bir şey olduğunu bilmiyorum ki" derdi açık yüreklilikle. Yalnız, miyobu ilerledikçe "Ailemden mi geliyor acaba?" diye düşünmeden edemezdi.

Gerçekçiydi Işık. Her çocuğun imreneceği bir yaşamı olduğu için şanslı görüyordu kendini. Güzel bir odası vardı; televizyon, müzik seti, bilgisayar, internet. Son doğum gününde İhsan, "Benim kedilerim, Şükran'ın Karabaş'ı var, sen mahzun kalma" diyerek iki tane su kaplumbağası armağan etmişti ona.

Evde kimse kimseye karışmazdı. Şükran hamarattı,

İhsan'ın deyişiyle "az laf çok iş, eylem kadını". Mutfağa bir girdi mi harikalar yaratırdı. Zaten evi çekip çeviren oydu. Gündelikçilerin yaptığı işi beğenmez, her şeye kendi koşardı. Bahçe de onun eseriydi. Bahçeyle uğraşmak huzur veriyordu ona.

Dengeli bir ilişkileri vardı. Akrabalık bağlarından daha güçlü bağlar oluşmuştu aralarında. Ortak bir yaşamı zevkle paylaşıyorlardı. Dışarıdan büyükanne, anne, torun izlenimi veriyorlardı. Işık sakin yaradılışlıydı, yaşından olgun. Kendine bağlanan umutları boşa çıkarmıyordu. Şükran; verici, küçük şeylerle mutlu olabilen insanlardandı. Adem'in bıçak gibi içine saplı özlemi de olmasa... Hâlâ arıyordu onu ama gururu öylesine incinmişti ki ne onunla, ne bir başkasıyla birlikteliği aklından bile geçirmiyordu. İhsan'a gelince; ilk bakışta kibirli ve soğuk bulurdu onu tanımayanlar. Oysa eskilerin deyişiyle, ilişkilerinde ne ifrata ne tefrite giderdi.

Ancak İhsan'ın da diline pelesenk ettiği gibi, keşiş dağı dümdüz değildi kuşkusuz. Bir bakmışsınız, anneler birlik olup Işık'a çıkışıyorlar. "Çok okuyorsun. Bilgisayarın karşısından kalkmıyorsun. Gözlerini hiç düşünmüyorsun." Işık Şükran'ın televizyonu bağırtmasına (N'apim, duymuyorum), İhsan'ın tahlillerini savsaklamasına (Acı patlıcanı kırağı çalmaz); İhsan Şükran'ın kedileri horlamasına (Ben senin Karabaş'ına karışıyor muyum?) söylenir... Gündelikçiler yüzünden çıkan tartışmalar ise klasik olmuştu artık. (Kim şımartıyor?) Neyse ki her an birlikte değillerdi. İhsan kendini engellilere adamıştı. Haftada üç gün öğleden sonraları, ilçenin Halk Eğitim Merkezi'nde zihinsel ve bedensel engellilerin yaşama uyumu için açılan kurslarda gönüllü olarak çalışıyordu. En mutlu anları orada geçiyordu. Aklı fikri ileride kuracağı vakıftaydı. Vakfın açacağı okul bu çocukları topluma kazandıracaktı. Kiralık evlerinden birini de o yüzden boş tutuyordu.

Şükran bahçeden nane ve maydanoz toplamıştı Ayşen'e.

Bahçe, akşam güneşinin pembemsi mor, görkemli renkleri içinde bir başka güzeldi. Ayşen'in hiç gidesi yoktu. Bahçenin doğal güzelliğini, sahibinin alçakgönüllüğünü yansıtan bu evi çok severdi.

– Nevalemi de aldım, artık ben gideyim, dedi.

Işık onu bahçe kapısına kadar geçirdi.

Dönüşte salıncağına oturdu. Ağır ağır sallanırken gezinin verdiği heyecanla düşünceler kafasından sel gibi akıyordu. Bakalım nasıl geçecekti gezi? Rusya'yı okuduğu kitaplardaki gibi hayal etmişti hep. Birden kitaplar geldi aklına. Tam bir kitap kurduydu. Gezilerde bile boş kalan zamanlarında kitap okurdu. Kitapların listesini yaptı kafasında. Yolculuk sırasında gezip gördüğü yerler hakkında bilgi edinmek isterdi; yoksa yolculuktan alacağı haz eksik kalırdı. Meşhur not defterini de alacaktı yanına; ilk sayfasına, BEN UNUTABİLİRİM AMA DEFTER UNUTMAZ! BİLGİSAYAR'A İSE GÜVEN OLMAZ, yazdığı... Son günlerde defterdekileri bilgisayara yüklemeye üşeniyordu. (Bahar yorgunluğu?)

Yolcular da önemliydi. Neyse ki Onur ve Halim amcası vardı; Maide teyzesi de gelirse! Geziden bedeni, ruhu ve zihni yenilenmiş olarak dönmeyi arzuluyordu. Hayal kırıklığına uğramasaydı bari.

"Gomonistler Moskova'ya" • Yol arkadaşları

Atatürk Hava Limanı Dış Hatlar'ın gidiş bölümünde, Volga turunu düzenleyen turizm şirketinin kontuarı önünde küçük bir kalabalık birikmişti. Sabahın erken saatleri. Hava bulutlu, tam uyku getirici cinsten. Kimi yolcuların daha afyonu patlamamış, esneyip duruyorlar.

İhsan, Şükran'ın kolunda, tenha bir köşede Halim ile hasret gideriyordu. Birbirlerini en son bir cenazede görmüşler-

di, yaklaşık altı ay önce. Oysa eskiden sık sık bir araya gelirlerdi. Ayrıca her ay, bir kitabı tartışmak üzere İhsan'larda toplanılırdı. Medyadan kaçan yazarlar, çizerler, gazeteciler, genç akademisyenler... Kimsenin bir iddiası yoktu ama yeni fikirlere açık, verimli toplantılardı bunlar. Halim üç ay önce prostat kanserinden ameliyat olmuştu. Geziyi biraz Ayşen'i kırmamak, biraz da evde çok sıkıldığı için durgun denizde bir dalga işte, diye kabul etmişti. Sigaradan sararmış dişlerini göstere göstere gülümseyerek İhsan'a takıldı:

– Demek iki kişilik kamarada tek başına kalacaksın... Yakışır valide sultana.

– Aşkolsun. Geceleri horluyorum ondan.

– Hadi hadi, yan cebime!

Hemen arkalarında Ayşen ile Işık laflıyorlardı.

– Nehir gemisi ulaşımında, nehirler ve göller arasındaki su seviyesi farkını gidermek için "su seviye havuzları" yapılmış, dedi Ayşen. Deniz seviyesinden yaklaşık yüz altmış metre yükseklikteki Moskova'dan, tam deniz seviyesindeki St. Petersburg'a gitmek için onaltı havuzdan geçecekmişiz. İki kent Volga üzerinden bu havuzlarla birleştirilmiş.

– Mühendis kafası, gözden hiçbir şey kaçmıyor tabii.

Ayşen Işık'ın iltifatından utanmış gibi başını önüne eğdi.

– Aman benim mühendisliğim mi kalmış?

Işık'ın kulağı onda, gözü yolculardaydı.

– Gençler pek gelmez sanıyordum ama, dedi.

İki genç kız, uzun kızıl saçlarıyla hemen göze çarpıyordu. Birbirinin kopyası, kardeş olmalıydılar. Topluca olanın parmağındaki nişan yüzüğü ışık vurdukça parlıyordu. Yanıbaşlarında iki delikanlı; biri pencerenin önünde, alnını cama dayamış, dışarıyı seyrediyor; daha büyük olanı, dikkatli bakışlarla gelen geçeni izliyor.

Kızlar yirminin üstündeydi; şık, havalı... Erkeklerden biri

kendisiyle yaşıt olmalıydı. Adını da öğrendi bu arada, yanındaki seslenince: Cenk'miş... İnce, uzun boylu, pembe beyaz, kadınsı bir ten, yakışıklı... Sırtı dimdik, başı havada, bakışları duygusuz... Pencerenin önünden çekilmiş, gözlerini boşluğa dikerek parmaklarını çıtlatıyordu. Huzursuz bir tip. Buraya zorla getirilmiş gibi suratı asık. Çevreyi umursamayan hâli sinirine dokunmuştu Işık'ın. Öteki yirmi beş otuz yaşlarındaydı. O da uzun boyluydu; atletik yapılı, kendinden güvenli duruşu biraz abartılı...

İlk izlenimi pek olumlu değildi. Onur ile biz birbirimize yeteriz, diye geçirdi içinden.

O sırada gençlerin bulunduğu taraftan "Üstat!" diye bir ses yükseldi.

Halim sesin geldiği yana baktı: Şakakları kırlaşmış, alnı keskin çizgilerle kat kat olmuş, iri kıyım, deli bakışlı bir adam... Üstat diye hitap ettiği kişi elinde bavuluyla kuyruktaydı.

– Vay, Cengiz'ciğim!

Cengiz kuyruktaki yaşlı adamın yanına gitti, el sıkışıp öpüştüler.

– Üstat, gomonistler Moskova'ya, ha?

– Aynı yolun yolcusuyuz, mirim.

İkisinin de yüzünde alaylı bir gülümseme; bu Halim'in gözünden kaçmadı.

– Yalnız mıyız Taha abi? dedi Cengiz, anlamlı anlamlı gülerek.

Arkadaşlarıyla gelmişti Taha. Gözlüğünü düzeltirken,

– Sandığın gibi değil, diye kıkırdadı. Bizden geçti artık, yaş altmış dokuz!

Volga yolcuları sökün etmeye başlamıştı. Ellerinde bavullarla kuyruğa giriyorlardı.

Işık'ın dikkati Cengiz'de yoğunlaşmıştı, daha doğrusu

adamın deli bakışlarında. Cengiz rehberi arıyordu. Rehber kalabalığın içinde kaybolmuştu. Otuz yaşlarında, kısa boylu, tostoparlak bir genç. Saçları dökülmüş, kalanını da kazıtmış. Yüzünden uykusuzluğun ve büyük bir yorgunluğun izleri okunuyordu. Cengiz'in yanına gelerek "Nerelerdesin Nuri'ciğim?" demesi üzerine, "Sorun nedir?" diye sordu, buz gibi bir sesle.

Cengiz'i uzaktan izleyen Halim de Işık gibi, adamın psikolojik yönden pek sağlam olmadığı kanısına vardı. İhsan'a da gösterdi.

– Bereket versin uçağın pilotu değil, dedi İhsan gülerek.

Ayşen "Nerede kaldı bu Onur?" diye kendi kendine söyleniyordu.

– Arkadaşından kitap alacaktı, merak etme, yetişir, dedi Halim.

Sözünü bitirmeden uzaktan Onur göründü. Sırt çantasını yüklenmiş, elinde "yol arkadaşlarım" dediği kitaplarla doldurduğu spor çantası, tombul yanakları kıpkırmızı, kan ter içinde, göbeğinden gömleğinin düğmeleri açılmış... Geciktiği için halasından, amcasından özür diledi. Sonra Işık ile kucaklaştı.

Uçakta yan yana oturdular. Işık'ın okul dışında pek arkadaşı yoktu. Daha çok İhsan'ın arkadaş çevresindekilerle görüşüyordu. Ama Onur'un hâli başkaydı. Birlikte büyümüşlerdi. Eğer bir erkek kardeşi olsaydı onu da ancak Onur'u sevdiği kadar severdi. Onunla her konuda konuşabiliyordu. Onur bu yıl üniversite sınavlarına girmişti. "Becerebildiğim tek ders" dediği matematiği istiyordu. Ama İstanbul dışında bir yer yazmadığı için sınavı kazanamamıştı. Gelecek yıl gene deneyecekti şansını.

Işık'ın aklında ise kendini geliştirmekten başka bir şey yoktu. Üniversiteye gitmeyi de bunun için istiyordu. Felsefeden sonra en çok ilgi duyduğu alan arkeolojiydi. Müzeleri,

ören yerlerini gezdikçe Anadolu'nun binlerce yıllık tarihi çok ilgisini çekiyordu. Bu alan epey hareketlenmişti son yıllarda. Gazetelerde, Türkiye'de arkeolojik kazı, restorasyon ve araştırma yapan yabancı enstitüler olduğunu okumuştu. Türk ve yabancı arkeologların kitapları yayınlanıyordu. Gönlünde yatan ise deniz altı arkeolojisiydi.

Sohbete arkalarında oturan Halim de katıldı. Işık fırsat buldukça okul çıkışı Halim'e uğrardı. Kitaplar üzerine sohbet ederlerdi. Büyüklerin dünyasına girmekten büyük bir haz alırdı zaten. Orada toyluğunu, kendini geliştirme gereksinimini somut olarak hissediyordu. Başta Halim ve Maide olmak üzere, kendini eğitebileceği, elinin altındaki en yakın kaynak onlardı. Konuşmalarıyla, beynini zora koşuyorlardı aynı zamanda da.

Hostesler de işlerini bitirip yerlerine çekilince uçağın içini derin bir sessizlik kaplamıştı.

Şükran uçaktan korkardı. Uyuyunca yolculuk daha kısa gelir, düşüncesiyle gece geç saatlere kadar televizyon izlediğinden mışıl mışıl uyuyordu. İhsan koltuğa gömülmüş, gözleri kapalı, kestirmeye çalışıyordu. Ayşen bilmece çözüyordu. Bir ara gözü Halim'e takıldı. Koltukta rahat değildi anlaşılan, durmadan kımıldıyor, pozisyon değiştiriyordu. Ameliyattan sonra kötülemişti Halim. Avurtları çökmüş, sırtı eğrilmiş, zayıflıktan pantolon belinden aşağı düşüyordu. Ayşen her gün yoklamaya gidiyordu onu. Halim bir erkek yardımcı tutmuştu. Kardeşine sıkıntılarını belli etmiyordu. Halim'in gençliği yatılı okullarda, yurtlarda, tatil yörelerinde geçtiği için iki kardeş pek yakınlaşamamışlardı birbirlerine. Şimdi ise Ayşen acıyordu abisine, bir oh demedi, diye.

Çevresinde kimseye benzemeyen biri olarak tanınırdı Halim. 27 Mayıs Devrimi'nden dört ay önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde üçüncü sınıfta okurken öğrenci olaylarına karışmış, arkasından öğrenimini bırakmıştı. O

günden sonra girip çıkmadığı iş kalmamıştı. Baba mesleği kırtasiyecilikten, yayınevlerinde düzeltmenliğe, tiyatro ve sinema oyunculuğuna... En çok parayı da televizyon dizilerinin seslendirmelerinden kazanmıştı. Kitap okumaya karşı doymak bilmez bir açlığı vardı. Belki de bu yüzden biraz kitabi konuşurdu. Herkesi beğenmezdi. "Eğitimli aptallar!" derdi. Siyasi nedenlerle yargılanmalar, gözaltılar, tutukluluk halleriyle geçmişti gençliğinin en güzel yılları. İlerici derneklere, yayın organlarına emeğiyle ve kazancıyla destek olurdu. Mal mülk ona göre değildi. "İyi ki bu dünyada dikili bir ağacım yok" diye övünürdü. Bir kez evlenmiş, içki yüzünden evliliğini yürütememişti. O gün bu gündür yalnız yaşıyordu. Ama yaşamından pek çok sevgili gelip geçmişti.

Anıları rahat bırakacağa benzemiyordu Ayşen'i. Bu kez de genç yaşta yitirdiği küçük kardeşine kaydı düşünceleri. Yusuf üniversiteyi bitirir bitirmez kamuya ait bir fabrikada memur kadrosunda çalışmaya başlamıştı. 12 Eylül askerî darbesinden yaklaşık bir yıl önce, asılsız söylentiler yüzünden işçi kışkırtıcılığı yaptıkları gerekçesiyle, on beş arkadaşıyla birlikte ağır ceza mahkemesine sevkedilmişlerdi. Tutuksuz yargılansalar da Yusuf şeker hastası olduğu için yakınları telaşlanmıştı. Bu olayların arkası gelir kaygısıyla onu istifaya zorlamışlardı. Derken darbe olmuş, Yusuf'un arkadaşları evlerinden alınarak kırk gün gözaltında tutulmuştu. Kimileri hüküm giymişti, hatta yıllarca hapse mahkûm edilenler... Arkadaşlık uğruna gözünü kırpmadan kendini feda edebilecek biri olduğundan bundan çok etkilenmiş, kendisi dışarıda diye vicdan azabından kurtulamamıştı. Psikiyatri klinikleri, terapiler, ilaçlar... Oğlu Onur'un doğumu da avutamamıştı onu. Sağlığına özen göstermez olmuştu. Sonunda intihar gibi bir ölüm... Yusuf öldüğünde Onur beş yaşındaydı.

Başını arkaya yaslayarak gözlerini yumdu Ayşen. O ölmeden önce iki kardeş birbirlerini pek az görebiliyorlardı. Biri

Ankara'da, öbürü İzmir'de. Kardeşlerin en zekisi, en gururlusu! Nasıl ağlamıştı arkasından. Anıları belleğinden silindikçe de kahroluyordu.

Hostesin iniş anonsuyla düşünceleri dağıldı. Duygu yoğunluğunu üzerinden atmak için çevresine bakındı. Halim ve Onur kitap okuyor, Işık pencereden bulut tarlalarını seyrediyordu.

Uçak bulutların arasından alçalmaya başlar başlamaz Işık yerinden doğrulup pencereye yaklaştı. En sevdiği şeydi bir kenti uçaktan kuş bakışı seyretmek... Moskova'nın silüeti belirince içini o bildik heyecan dalgası kapladı. Binalar pek net seçilemiyordu. Kıvrıla kıvrıla giden yollar... Köprülerin altından geçen nehir, kimi zaman inceliyor; kimi zaman yayılarak gölü andırıyordu. Güneşin vurduğu nehircikler gümüş gibi parlıyordu. Uçak alçaldı. Alabildiğine yeşillik... Kırlık yerlerde uzun yürüyüşler yapmayı severdi; kitap okuduktan sonra zihnini böyle dinlendiriyordu. Gezi bu açıdan biçilmiş kaftandı onun için.

Yerleşim bölgelerinden geçerlerken,

– Elektrik direkleri bile seçilebiliyor, diye mırıldandı.

Onur kitaptan başını kaldırmadan dirseğiyle dürttü onu:

– Aferin dört göz!

Işık, tekdüze geçen okul günlerinin ardından kendini banyodan çıkmış gibi taptaze hissediyordu. Daha önce yaptığı geziler geldi aklına. Ona göre her yeni görülen kent, keşfedilmeliydi. Gizlerini çözebilmek için zamanı unutarak gezip dolaşılmalıydı.

Gemi • Yolcularla tanışma

Moskova Havaalanı'na indiklerinde hava açık ama temmuz ayı için fazla sıcak sayılmazdı. Alanda hemen göze çar-

pan Kiril alfabesiyle yazılmış tabelalar, Rusya'ya geldiklerine dair ilk işaret olduğundan Işık'ı heyecanlandırmıştı.

Uzun süre bagajlar beklendi. Bavullar tıka basa dolu; üç bavulla gelenler bile vardı. Onur amcasıyla dalga geçti:

– Bavullu turist! Ama bak ben sırt çantalı gezginim.

– Moskova'da gez de görelim, dedi Işık. Turist olmak benim de hoşuma gitmiyor ama!

Onur yüzünü ekşitti:

– Turistsin diye hep senden beklenenleri yapacaksın. Fotoğraf çek, her gördüğünü videoya kaydet. Otelde sabah akşam açık büfede tıkın dur... Gittiğin ülkenin kültürünü tanıma fırsatı bulamıyorsun.

Halim söze karıştı:

– Turistik geziler hangi değerler üzerine yapılıyor sanıyorsun? Dinlenme, eğlence, birazcık da kültür...

Gümrük-pasaport işlemleri bitene kadar bu konuyu tartıştılar.

Onları turizm şirketinin ortaklarından Serpil bey karşıladı. Başında beyaz gemici kasketi, orta boylu, tıknaz, ellilerinde bir adam...

– Hoşgeldiniz, dedi ortaya, başıyla selam verdi.

Sonra rehberle konuşmaya başladı. Serpil kız ismi olduğundan mıdır nedir, kendisine "Kaptan" denilmesinden hoşlanıyor gibiydi.

Limana gidecek otobüsler dışarıda bekliyordu. Yolcular "Çok sürer mi?" diye soruyorlardı.

– Sürmez, dedi rehber.

Uçakta epey kestirdiğinden canlanmıştı.

Otobüste Işık ile Şükran yan yana oturdular. Uçakta uzun süre hareketsiz kalmaktan Şükran'ın beli, sırtı tutulmuştu;

kollarını bacaklarını da oynatamıyordu. Arkalarındaki koltuklarda Işık'ın İstanbul'da uçak beklerken gördüğü iki genç vardı. Konuşmaları sırasında büyüğünün de ismini öğrendi Işık: Tufan. Deli bakışlı dediği Cengiz, Cenk'in babası, Tufan'ın eniştesiydi. Yanlarındaki, koyu renk camlı gözlük takmış olan kadın Cengiz'in eşi olmalıydı.

Şükran ağzını açmıyordu; Işık alışkındı onun suskunluğuna.

Otobüs caddelerden, binaların önünden hızla geçiyordu. Tufan,

– Bir şey görmek mümkün değil, diye söylendi.

Cenk,

– Turlarda nasıl olsa göreceğiz, dedi.

Sonra Fikret Kızılok'un bir şarkısını mırıldanmaya başladı. Işık şaşırdı. Kızılok'u çok severdi; Cenk'in onu tanıyacağını hiç ummamıştı doğrusu.

– Repertuvarı değiştir artık, dedi Tufan.

– Fikret'in şarkıları eskimez.

Işık kendini gençlerin konuşmalarına kaptırdı.

– İnsanoğlu yaradılıştan tembel be baba (Cenk Tufan'a baba diye hitap ediyordu). Buluşlara baksana: Bisiklet, araba, asansör, televizyon kumandası... Yuh, elektrikli diş fırçası bile yaptılar. Her iş için bir makine icat ediyorlar. Hele o mutfak robotları...

– Boşversene oğlum, teknoloji çağındayız. Otomasyon aldı başını gidiyor. Reklamlarda görmüyor musun, neredeyse insan eli değmeden araba üretiliyor.

– Tembellikten de şişkoların sayısı artıyor.

Işık içinden bakalım şimdi ne yumurtlayacak, diye geçirirken trafikte otobüs yavaşladı ve Cenk bu kez kaldırımda yürüyen kızları diline doladı.

– Türk, Alman, Amerikan, Rus, bütün kızlar kardeş! Saçlar

illaki sarı, uzun. Ameliyatlı kalkık burunlar. Silikonlu dudaklar. Göbek meydanda, tırnaklar cadı. Öne çıkık porselen dişler...

En çok da makyajlı yüzlerdeki türdeş ifadeden rahatsız olmuştu.

– Güzellik yarışındalar be!

Işık'ın içinden "Delikanlılardan n'aber?" demek geçti. Jöleli, fırça gibi saçlar, yolunmuş kaşlar...

– Her yerde bu kızlar. Aniden ortaya fırlayıvermiyorlar mı...

– Arayanları çok, oğlum.

– Görmesem de o parfümleri...

Tufan burun deliklerini açarak havayı koklarmış gibi yaptı:

– Sen ne anlarsın!

– Kendilerine işkence ediyorlar.

Tufan yavaş konuşması için usulca uyardı Cenk'i. Ama o oralı olmadı. Bedenine işkence edenleri saydı tek tek:

– Oburlar, diyetçiler, dövmeciler, pirsingciler... başka başka? Keşişler... Rahibeler... Don Juan'ların başı kel mi?

O sırada yolculardan genç bir kadın rehbere bir şey sordu. Rehber soruları hep karşılıksız bırakıyordu, bilmiyorum anlamına dudağını bükerek. Kadına da aynı şeyi yapınca,

– Herif ağzını anca bira içmek için açıyor, diye mırıldandı Cenk.

Şükran da işitmişti onu, gülmeye başladı.

Işık Cenk'in şov yaptığından kuşkulanıyordu. Çaktırmadan hafifçe arkasına döndü.

Cenk başını koltuğun arkasına dayamış, dinlenme pozisyonunda, gözleri yarı aralık, yüzünde belirsiz bir ifade asılı...

Otobüs hızla yol alırken Işık'ın onu tanıma isteği giderek artıyordu; nerede oturuyor, nerede okuyor...

Yarım saatte vardılar limana. Rıhtımda birkaç turist oto-

büsü, hareket etmek üzere bekliyordu. Liman turist gemileriyle doluydu

Otobüsten inerken Cenk kenara çekilip Işık'a yol verdi, Işık da ona gülümsedi.

Ulusal giysili kızlar gemiye binmeden önce yolculara ekmek ve tuz ikram ediyordu; Rus âdetiymiş.

Transfer sırasında Kaptan'ın yaşlılara, kadınlara yardım etmesi kimsenin gözünden kaçmadı. Görmüş geçirmiş biriydi. Yolculara karşı nazik ama ölçülü...

Gemi çok büyüktü; insanda boşmuş izlenimi uyandırıyordu.

Işık ile Şükran bavulları çantaları yüklenip kamaraya girdiler.

İçerisi tahta mobilya ve sabun kokuyordu. Pencerenin perdeleri açıktı. Kamara nehre bakıyordu. Şükran perdeleri sıkı sıkı kapattı.

İhsan içerinin hazırlanması için güvertede bekliyordu.

Işık bavulları yere bıraktıktan sonra çevreyi gözden geçirdi. Duş ve tuvalet, mini buzdolabı... Sade, huzur verici, yalnızca gerekli eşyalar konulmuş. İhsan annesi beğenecekti.

– Tahtanın hâli başka, dedi Şükran. Şu rafların, komodinlerin zarafeti...

– Ormanlar yok oluyor ama.

Bu konudaki tartışmaları hiç bitmezdi. Şükran "Şimdi bunun sırası mı?" der gibi baktı Işık'a. Sonra ellerini beline koyup ültimatomu verdi:

– Hiçbir şeye dokunma, doğru dışarı.

Aradığı şeyi anında bulamazsa cinleri tepesine üşüşürdü. Bu yüzden eşya yerleştirme işini kimseye bırakmazdı.

İhsan küpeşteye dayanmış çevreyi seyrediyordu. Liman pek etkileyici bir yer değildi; eski, köhne, resmî bir binadan başka kapalı mekân yoktu zaten. Kıyıdaki geniş düzlüğün bi-

timinden caddeye kadar büyükçe bir koru uzanıyordu. Cadde geride kaldığından gemiden gözükmüyor, arasıra trafiğin uğultusu işitiliyordu. Nehir suyunun kızıl-kahverengi oluşu dikkatini çekti İhsan'ın. Işık yanına gelince nedenini ona sordu.

– Toprağın renginden herhalde. Kirlilikten olamaz; nehrin iki yanı doğal plajmış.

Kamaraya dönmeden önce ana-kız gemiyi dolaşmaya çıktılar. Yemek salonu, konferans salonu, üç bar, sauna, kuaför, hediyelik eşya dükkânı... Orta katta bir içme suyu makinesi; sıcak-soğuk ayrı ayrı musluklardan akıyor... Koridorlara günlük gezi programları asılmış.

Gezinirlerken biraz Şükran'ı çekiştirdiler.

– Evin düzenine öyle alışmış ki gittiği her yeri yadırgıyor, dedi Işık. Bir de temizlik hastası oldu.

İhsan'ın yanıtı şaşırtıcıydı:

– Ne yapsın? Temizlik kadın işi, bizim işimiz! Bu, daha çocuk yaşta öğretiliyor bize!

Işık'ın yüzüne muzip bir gülümseme yayıldı:

– Feministler gibi konuşmaya başladın, annecik!

Şükran annesinin de arasıra filozofluğu tutar, "sevgi, yorgunluktur" türü sitemli sözler söylerdi. (Hem kızına iş yaptırmaya kıyamaz, hem de eli yatkın değil diye takaza ederdi.)

Merdiven inip çıkmaktan nefes nefese kalmıştı İhsan. Yalnızca merdivenler değil, dışarıdan içeri girerken yüksek kapı eşiğinden atlamak da zor geliyordu.

Danışmanın önüne vardıklarında Işık onu bir sandalyeye oturttu. Bir de baktı Cenk, elinde su dolu sürahiyle ve yanında Tufan. Konuşmaları olduğu gibi duyuluyordu.

– Herife Nuri'ciğim, diyoruz, gene yaranamıyoruz.

– Nee!

Cenk öyle bir kahkaha attı ki Danışma görevlisi adam, İhsan, Işık yerlerinden sıçradılar.

Tufan da şaşırmıştı.

– Oğlum manyak mısın? Niye gülüyorsun?

Cenk, elindeki sürahiden suları döke saça gülüyor, gülmekten konuşamıyordu.

– Rehberin adı Nuri değil ki... Televizyonda Türk filmi seyretmez misin? Pire Nuri'yi bilmez misin? Takma adıymış... Hani hiç benzemiyor da değil. Kim taktıysa helal olsun.

– Yapma yav! Ondan bozuk attı demek.

– Peki, adı neymiş?

– Nereden bileyim, nüfus memuru muyum? Hadi yürü, anne su bekliyor, ilaç içecek.

İhsan onlarla ilgilenmiyordu. Işık ise gülmemek için dudaklarını ısırıyordu.

– Hadi acıdım gene, diye sırıttı Cenk. Rehberin adı Aykut.

Işık hanidir bu kadar neşelenmemişti. Bu tür olaylar pek yer almazdı yaşamında. O yüzden Cenk'in sıradan gevezelikleri bile onu eğlendirmeye yetiyordu.

Gezi güvertesinde Maide'ye rastladılar; Halim ile masada çay içiyorlardı. Bu karşılaşma sürpriz olmuştu İhsan için.

– Önceki gün ilk kafileyle gelmiş, dedi Halim, başıyla Maide'yi işaret ederek. Üç yüz kişilik gemiyi doldurmak kolay mı? Parti parti taşıyorlar; biz son partiymişiz.

İki çocukluk arkadaşının bir süredir araları şeker renkti, sudan bir nedenle. Maide İhsan'dan birine kefil olmasını istemiş, İhsan biraz duraksayınca alınıp vazgeçmişti. Ama İhsan'a göre ufak tefek şeyler dostlukları bozamazdı. Bu onun yaşam ilkesiydi. Arkadaşını hiçbir şey olmamış gibi kucakladı. Maide de renk vermedi.

– Sohbetinizi bozmayayım, dedi İhsan.

Halim onu zorla oturttu.

– Can çıkmayınca huy çıkmaz. Amerikalı turistleri görünce hemen politik dedikodulara girdik.

Işık, "Dedikoduya bayılırım," diyerek bir sandalye çekti Halim'in yanına.

Konu 11 Eylül saldırısıydı.

İhsan, New York'taki ikiz kulelerin yıkılmasıyla ölen insanların acısını hâlâ unutamadığını söyledi.

– Eylülün on birinde bir yıl doluyor. Orada ne olup bittiği belli değil.

Maide gerçeklerin dünya kamuoyundan gizlendiğinden yakındı. ABD'nin çıkarlarına ters düşen haberlere küresel medyada yer verilmiyordu. Öte yandan terör bahanesiyle alınan önlemlerle özgürlükler zedeleniyordu. Dünyadan habersiz, mutlu bir yaşam sürdürdükleri yanılgısı içindeki Amerikan halkından özgürlüklerine sahip çıkmasının beklenemeyeceğini iddia ediyordu.

Halim,

– Aslında oturduğumuz yerden her şeyi eleştirmek anlamsız, dedi.

Yeni bir tartışma açmak istiyordu anlaşılan. Ama Maide, İhsan'ın ciddi şeyleri dinleyemeyecek kadar halsiz olduğunu görünce konuyu değiştirdi. Perhiz, doktor, ilaç... Ortama uygun laflar etmeye başladı. Bir ara Işık ile göz göze geldiler.

– Politik konular açılınca yaşlılığımı unutuyorum. Gençlerin başına dert olmayacağımı bilsem Green Peace'cilere katılacağım, dedi.

İhsan gevrek gevrek güldü:

– Hiç değişmedin. İnsan yedisinde neyse yetmişinde de o.

Maide paşa kızıydı. Hâli vakti yerinde, saygın bir aileden geliyordu. Çocukluğu kalabalık bir evde geçmişti. Başına

buyruk bir kızdı. Daha ortaokuldayken aşk serüvenlerine başlamış, bunu gençliğinde de sürdürmüştü. Fransız filolojisini bitirdikten sonra ailesine resti çekip öğretmen olarak Anadolu'ya tayinini istemişti. Otuzunda Ankara'ya dönerek kimseye haber vermeden bir meslektaşıyla evlenmişti. Eşinin ilk evliliğinden bir kızı bir oğlu olduğundan "Onlar bana yeter" diyerek çocuk istememişti. Çocuklar da onu öz annelerinden ayırmamışlardı (hâlâ görüşüyorlardı). 70'te İstanbul'a döndüler. Karı koca Türkiye İşçi Partisi'ne üyeydiler. Maide gençlik yıllarından beri ilericiydi; yürüyüşlerde, boykotlarda ön saflarda yer alır; grevlere, işçi eylemlerine katılırdı. Boş durmayı sevmez, geceleri yakınlık duyduğu dergilere, yayınevlerine ücret almadan çeviriler yapardı.

İri ela gözleri bir bakışta göze çarpardı. Bakışları bir çocuk kadar saftı. Masum yüzüyle polisi bile yanıltırdı. "Vatan hainine" benzemezdi. 1971'deki 12 Mart askerî darbesi sırasında tutuklandı. İçeride sekiz ay yattı. Çok duyarlıydı. Bu yolda hayatını kaybedenler varken kendi sekiz aylık mahpusluğunun sözünü etmekten utanırdı. Yalnızca bir kez, erkek mahkûmların hamamı temiz bırakmadıklarından yakınmıştı İhsan'a. Peş peşe önce eşini, arkadan annesi ve babasını kaybettikten sonra, babadan kalan evi erkek kardeşi müteahhite verdiği için bir süreliğine İhsan'ın üst katında oturduğu sıralar, arkadaşıyla zaman zaman böyle dertleşirdi.

Solculuğu bir gençlik hevesi değildi. 60'lı yılların ruhunu yitirmemişti. O yılların yaşam biçimini sürdürmekte direniyordu. "Ömrüm boşa geçmedi" diye övünürdü. Toplumsal muhalefetin her yerde sürdürülebileceğine, her yerde verilecek bir mücadele olduğuna inanır, "Herkes kendi alanında kendi mücadelesini sürdürmelidir," derdi. Sağlığı el verdiği ölçüde de bundan çekinmezdi. Bu yüzden tek başına yaşıyor ama yalnızlık çekmiyordu.

Işık şakayla karışık, "Green Peace'e birlikte katılalım" deyince, hüzünlü bir gülümseme belirdi yüzünde:

– Yaş ilerledikçe her şeyi akılda tutmak zorlaşıyor. Ben eylem gününü bile unuturum.

Işık şakayı sürdürdü:

– İşte buna duygu sömürüsü denir.

Güverte yavaş yavaş doluyordu. Yolcular yerleştikten sonra hava almak için dışarı çıkıyorlardı. Herkes pek keyifliydi. Hele Alman turistler. Garsonlar bira yetiştiremiyordu. Gemi personeli için her gün yaşadıkları sıradan bir gündü; yeni gelen yolcuları ise ilk günün heyecanı ve sevinci sarmıştı.

Yan masaya personelden iki çocuklu bir aile geldi. Babanın kucağındaki bebek pek tatlıydı. Yüzünden sağlık fışkırıyordu.

– Hayret, kalabalık varken pek ortada gözükmezlerdi bunlar, dedi Maide.

Çocuk görüp de sevmeden geçsin! Bu mümkün değildi Işık için. Hele bebeklere hiç dayanamazdı. Rus bebeğe de içi gitti, kucağına alıp bir mıncıklasa...

Baba biberonla bebeği besliyor, anne sekiz-dokuz yaşındaki kızına İngilizce çalıştırıyordu. Koyu kestane rengi saçları örgülü kızı, kendi çocukluğuna benzetti Işık: Sakin yaradılışlı, bir çocuktan beklenmeyecek olgunlukta... Kız arada bir kaçamak bakışlarla Işık'ı süzüyordu.

Maide açıklamalara girişti:

– Gemi özel şirketinmiş, personel devlet memuruymuş. O yüzden keyfî işten çıkarmalar olmuyormuş. Yüz küsur kişilik kadro. Çoğunluk tarım işçisiymiş. Yazları üç ay gemide çalışıyorlarmış.

– Ne para alırlar? diye sordu İhsan.

– Onu da öğrendim. Aylık seksen dolar, ek olarak bahşiş.

Halim esniyordu. İhsan da biraz uzanmak istiyordu; hep birlikte kalktılar.

İlk gelenlerin Moskova izlenimleri • Hep Neşe konuşuyor

İhsan yattıktan sonra Şükran ve Işık, Ayşen ile buluşmak üzere üst güverteye çıktılar.

Herkes sere serpe şezlonglara uzanmış güneşleniyordu. Tanıştırma görevi Ayşen'e düşmüştü. Esin-Necdet çifti emekli ilkokul öğretmeniydiler. Esin Türkan'ın uzaktan akrabasıydı. Diğerleri eski dostlardı. Göğüs hastalıkları uzmanı Türkan, avukat Canan. Maide ile de çok eskilere dayanırdı dostlukları. İşleri dışında bağlı oldukları meslek örgütleri ve kadın derneklerinde çalışıyorlardı. İkisi de tuttuğunu koparan, mücadeleci kadınlardı. Canan işlerinin yoğunluğundan evlenmeye fırsat bulamamıştı. Türkan özel yaşamını kısıtlarsa ne işine ne topluma yararlı olamayacağına inanırdı. Nitekim genç yaşta evlenip çoluk çocuğa karışmıştı. Beş yıl önce eşini kaybetmiş ama yeniden evlenme umudunu yitirmemişti. İkisi yakın dosttular, bazı alışkanlıkları çok farklı olsa da. Örneğin, Türkan kendine özen gösterirdi, her zaman saçı başı yapılı, derli toplu, modayı izler... Canan ise pantolon, spor ayakkabı, rahatına bakar, modayı umursamazdı. Ama birçok konuda zevkleri uyuştuğundan gezilere çoğunlukla birlikte çıkarlardı.

Neşe, iki kızı, Maide dört kişilik kamarayı paylaşıyorlardı. İstanbul'da turizm şirketinde tanışmışlardı. Maide ilk gün kızlar yüzünden rahatının kaçacağından korkmuştu ama anneleri gibi onlar da kendisine karşı çok saygılıydılar. Zaten o da yatmadan yatmaya gidiyordu kamaraya; açık havada oturmaya bayılırdı çünkü.

Işık Şükran'ın boynuna masaj yaparken kulağı Neşe'deydi. Bir gün önce gittikleri İzmailova pazarını anlatıyordu Neşe. Boylu boslu, rengârenk giysiler giymiş, sarı boyalı saçlı, takıp takıştırmış, cıvıl cıvıl bir kadın. İçinden fışkıran neşesi çevreyi de sarıyordu.

– Göl kıyısında kocaman bir pazar kurulmuş. Gölün manzarası nefis. Kıyıda yürüyüş yaptık. Önce Halk Pazarı'na gittik. Tezgâhlar kurulmuş, enti püften dükkânlar... Ne ararsan var; yiyecek, içecek, giyecek –ucuz, zevksiz, kalitesiz şeyler. Ayaküstü bir şeyler atıştırılacak yerler gördük. Aman Allahım, her yeri kızartma kokuları sarmış... Şu Ruslar'da hiç damak zevki yok. Meşrubatı soğutmadan içebiliyorlar ve bunu garip karşılamıyorlar. Soğuk içecek daha pahalı. Gerçekten. Bir yerde soğuk soda buldum, oradan biliyorum. Resmen soğutma parası alıyorlar. Ha! Günde üç öğün çay içiyorlar. Gemide de aynı usul. Ama ben çaylarını beğenmedim. Evden getirdim, kendim yapıyorum. Sıcak su var nasıl olsa.

Esin ortalama Rus'un alışveriş için bu pazarları tercih ettiğini söyledi.

– İşçi aylıkları 55-70 dolar arasında değişiyormuş. Ev kirası yok; elektrik, telefon, doğalgaz, metro vesaire, toplam 5 dolar. Yiyecek 40 dolar. Üniversite mezunlarının aylıklarını da öğrendim. Örneğin bir avukatınki 150-300 dolar civarındaymış. Lüks bir yaşam sürdürecek halleri yok tabii, bu aylıklarla. Dışarıda bir yemek 15 dolardan başlıyor.

Pazarda, Rusya'nın değişik bölgelerinden gelmiş köylülere rastlamıştı.

– Kendi yetiştirdikleri ürünleri satıyorlar. Çoğu esmer, çekik gözlü, arada sarışınlar; giyim-kuşamları farklı; ortak özellikleri ise yoksullukları, dedi. Belli ki zar zor karınlarını doyuruyorlar.

Sonra, gemideki su makinesi, kentte parkların bolluğu,

göl ve nehir kenarlarındaki yürüyüş alanları, ucuz ulaşım ve benzeri insani ayrıntıya gösterilen özenden etkilendiğini söyledi. Arkadan, eşim ve ben Rusya'yı değişmemiş hâliyle görmek istedik, diye ekledi.

Neşe İzmailova'daki turistik pazarı çok beğenmişti:

– Tezgâhları, dükkânları bile başka. Her şey çok kaliteli, çok güzel. Rus el sanatlarını, tahtaya yansımış güzellikleri orada görüyorsunuz. Ağaç biblolar, matruşkalar[1], oyuncaklar. Efendime söyleyeyim; çeşit çeşit şallar, örtüler, sofra takımları, süs eşyaları... Epeyce bir şeyler aldık. Maide'yi işaret ederek güldü:

– Ablamız alışverişten hoşlanmıyor, "almış kadar oldum" deyip kaçıyor. Ben, paketlerin içinde kayboldum. Kendime almadım. Eşimi görümceme bıraktığım için çoğu ona. Ha, az kalsın unutuyordum; pazarda komünist dönemden kalma eşyalar da satılıyor. Orak-çekiçli bayraklar, afiş, flama, bozuk para, Lenin nişanları; âdeta açıkhava müzesi gibi. Üzerinde Lenin'in resmi olan saatler yapmışlar... O Rus satıcı kadınları görmeyin! Dil sorununu halletmişler. Ellerinde hesap makinesi; dolar, avro, ruble, ne isterseniz, anında fiyat veriyorlar. Zaten her yerde kadın; hiç erkek çalışan görmedim. Pazarlık yapılıyor, o iyi işte. Büyük mağazalarda kredi kartı geçiyor, haberiniz olsun.

Kimseye konuşma fırsatı bırakmıyordu. Ama bundan yakınan yoktu; sıcaktan herkese rehavet çökmüştü; Neşe'nin sesi ninni gibi geliyordu. Necdet uyukluyordu. Esin usulca uyardı eşini, kamaraya gönderdi. Sonra o sürdürdü gezi izlenimlerini anlatmayı.

Cumartesi günü öğleden sonra Kızıl Meydan'ı gezmişlerdi.

– Adım başı kravatlı, takım elbiseli damat ve beyazlar içinde duvaklı gelinlere rastlıyorduk, dedi.

---

1 Rusya'nın simgesi, büyükten küçüğe birbiri içinden çıkan ağaç bebekler.

Akrabaları, arkadaşları, küçük bir topluluk, hepsinin ellerinde içki kadehleri. Şampanyalar patlatılıyor. Resimler çekiliyor. Âdetmiş, nikâhtan sonra Meçhul Asker anıtını ziyaret edip evliliklerini burada kutlarlarmış.

– Pek hoşuma gitti bu kutlama, dedi Maide. Bizim sonradan görme zenginlerimizin düğünlerini hatırladım da... Geline takılan takılar, paralar, müziği duyar duymaz ortaya fırlayıp göbek atanlar, tepinenler... Eğlenmeyi bilmeyen, estetik duygusundan yoksun o güruh kanıma dokunur oldum bittim.

– Havai fişek modası da var, dedi Neşe. Ama Rusların sonradan görmeleri bizimkileri bastırır.

Düğün pastasının içinden bikinili kız çıkıyormuş, varın siz hesap edin.

Bir şey anımsamış gibi çantasını karıştırmaya başladı:

– Eyvahlar olsun!

Çantayı kucağına boşalttı.

– Pasaportları mı arıyorsunuz? diye sordu Esin.

– Paraları... Para pasaporttan daha önemli, dostlar!

Herkes güldü. Neşe'nin deli doluluğu, resmiyetten uzak, sıcak, samimi bir hava yaratmıştı.

– Buldum buldum! Ödüm patladı valla.

Çantasını topladıktan sonra kıkır kıkır güldü:

– Kocama kızınca çarşı pazar dolaşırım. Alışveriş sinirleri gevşetir, herkese öneririm. Pazarlıkta da üstüme yoktur.

– Pazarlığı oyun hâline getirmişsiniz, dedi Esin.

Işık göz ucuyla Maide'ye baktı; bu muhabbetlerden pek hoşlanmazdı. Maide, sevecen bakışlarla dinliyordu Neşe'yi. Bir gece önce iki kadının uykusu kaçmış, birlikte güvertede oturup saatlerce oradan buradan konuşmuşlardı. Neşe, Maide'yi güvenilir bulduğu için özel dertlerini bile rahatlıkla anlatmıştı. Kocası çok yaşlıydı. Ailesi zengin diye evlendirmişti. İki tane fotoğrafçı dükkânları vardı. Yazlık, kışlık, araba, bankada döviz hesabı, maddi durumları çok iyiydi. Gelgele-

lim adam, Neşe'nin deyişiyle, pasif-agresifti. Kimseye rahat huzur vermiyordu. Babaları yaşlı olduğu için Neşe iki kızını tek başına yetiştirmişti. Ama "Çocuklardan yana da şanssızım," diyordu. Didem on dokuz yaşında evlenip ayrılmış; sütten ağzı yanmış, şimdi kimseyi beğenmiyor, evliliğin lafını bile ettirmiyormuş. Tıp fakültesini bitirdikten sonra üç kez uzmanlık sınavına girmiş, ama kazanamamış. Zaten doktorlukta hevesi yokmuş. Küçük kızı Şebnem sekizinci sınıfa geçmiş. Tatil başlayınca tutturmuş, "Ben artık okula gitmeyeceğim" diye. Maide, kızda bir gariplik olduğunu sezmişti. Yemekte sandalyesinde durmadan kıpırdıyor, bacaklarını sallıyor, masa örtüsünü çekiştiriyor, peçetelerle oynuyor... Çevreden kopuk. İzmailova'da göl kıyısında dolaşırlarken "Bu gölde çok intihar eden olmuş mudur acaba?" diye sormuştu ona bir de. "Ama kız bunları ilgi çekmek için yapmış olabilir," diye düşünüyor, tuhaflıklarını yeni yetmeliğin sancılarına veriyordu.

– Kimse konuşmuyor, dedi Neşe. Oradakileri sıktığını düşünerek sustu.

– Güneş gevşetti, diye yanıt verdi Canan.

Kıpırdamadan yatıyordu şezlongda. Türkan "Toparlanalım, daha banyo yapacağız" deyince yerinden doğruldu. Uzun uzun gerindi.

– Bayağı dinlendim. Ne güzel şeymiş avarelik. Bizi bekleyen işler yok: Gezinin en güzel yanı.

Işık da kertenkeleler gibi bedenini güneşe vermişti.

– Hava hep böyle gitse, diye mırıldandı.

Neşe Türkan'larla birlikte kalktı.

Akşamüstü siyasi sohbet

Az sonra Halim, Onur ve İhsan geldiler. Esin eski dostları yalnız bırakmak için gitmeye davrandı. Ama Maide bırakmadı.

Halim yanında rakı getirmişti. Maide takıldı:

– İnsan geziye alışılmış olandan uzaklaşmak, yeni şeyler görerek, heyecanlanmak için çıkar. Sen maşallah memleket havalarını yinelemekten zevk duyuyorsun.

– Mayamız bu, hemşire, diye güldü Halim. Sana da rakı vereyim mi biraz?

– Midem kaldırsa votka içeceğim. Ama çay bile dokunuyor.

Necdet, Esin'i arıyordu. Esin seslenince yanlarına geldi. Halim "Bu meret yalnız içilmez" diyerek Necdet'e de rakı koydu.

Onlarla yeni tanışıyordu ama sol geçmişleri aralarında hemen bir yakınlık doğmasını sağlamıştı. Necdet az konuşuyor, kendinden hiç söz etmiyordu. Esin onun ülkedeki demokrasi mücadelesi yolunda, toplumsal sorumluluk almanın bedelini ağır biçimde ödediğini söyledi. (Epeyce bir içeride kalmıştı.) Kendi de 141-142'den pek çekmişti. Mahkemeler, sürgünler...

– Bilirsiniz, yönetimlerin istemedikleri kişiler bu maddelerden ceza yerdi, dedi.

Maide'nin kaşları çatıldı:

– Cumhuriyet tarihi içinde ilerici, aydın, yurtsever ne çok değerli insanımız tüketildi.

Esin:

– 12 Eylül üstüne tuz biber ekti. Bildiri dağıtmak, afiş asmaktan bile ne ağır cezalar aldılar.

– Bir kuşağın enerjik, verimli yüzlerce insanı yurtdışında sürgün yaşamak zorunda kaldı. Arada fireler de oldu tabii; kendini kurtarmak için arkadaşlarını ele verenler... Kimileri ise İngiltere'ye, Almanya'ya, Fransa'ya kaçabilirdi. Ama yabancılar beni Türkiye aleyhine kullanmak isteyebilir kaygısıyla hapis yatmayı yeğlediler.

– Değerli insanlarımızın, mücadelelerinde ne kadar haklı oldukları ortaya çıktı.

Halim Maide'ye bakarak gülümsedi:

– Geçmişteki sohbetlerimizin tadı başkaydı.

– Sorma! O sohbetlerden sonra artık sıradan konuşmalara dayanamıyorum. Boş konuşan, dünyada olup bitenleri umursamayan insanlardan sıkılıyorum. Ucu kendilerine dokunmadıkça gıklarını çıkarmazlar. Bu gemi de toplumun aynası. Öyleleri var ki görünüşte medeni ama karşılaştıkları küçük bir aksilik ne mal olduklarını göstermeye yetiyor. Dün akşam yemeğinde kadının biri, masasının yerini beğenmediği için çıngar çıkardı.

Esin ile Maide'nin fikirleri uyuşuyordu. Biri bir şey söyleyince öbürü hemen onaylıyordu.

– Alışveriş, sohbetlerin vazgeçilmez konusu, dedi Esin.

Ayşen ilk kez ağzını açtı:

– Migros burada alışveriş merkezi açıyormuş. Ramstore adıyla. Hatta limanın yakınında bir tane varmış.

– İş adamlarımız iyi çalışıyor demek ki!

– Bizimkiler devede kulak, İhsan'cığım, dedi Maide. O pazarda asıl dev yabancı şirketlerin gözü var.

Konuşma küreselleşmeye döndü. Ayşen dinlemekle yetiniyor, söze karışmıyordu. Şükran ise masadan biraz uzağa oturmuş, güneş çekildiği halde siyah gözlüklerini çıkarmamıştı, ilgisizliği fark edilmesin diye. Politik konuşmalara sinir oluyordu. Oysa yıllardır insani ilişkiler açısından zengin ortamlarda bulunmuştu. Başlangıçta İhsan'ın yanında hızlı bir değişim geçirmişti. Sözgelimi sohbetlerde ortaklaşa kullanılan mutfaklardan, çamaşırhanelerden, kreşlerden söz edilirken konuşmaların bütünü tam olarak aklında kalmasa da can kulağıyla dinlerdi. O sıralar değiştiğini sanmıştı. Ama yıllar sonra yanıldığını anladı. Bütünüyle değişmek kolay değildi. Çatı olduğu gibi duruyordu: Kendini geliştireceği yerde, İhsan'ın gölgesinde yaşamayı seçmişti. Onun gerileyişinde –

politik görüşleri bile bütünüyle değişmişti– az buçuk İhsan'ın da payı vardı; yüce amaçlar peşinde koşarken en yakınındaki insanla yeterince uğraşmamıştı. Işık büyüdüğünde ise artık her şey için çok geçti. İhsan'ın dostlarının yanında aykırı kaçmıyordu Şükran; sözünü sohbetini bilirdi, üstelik çok duyarlıydı. Ama oldum olası kendini onlardan biri gibi hissetmezdi; saygılı davranırdı, o kadar.

Rıhtımda Işık ve Onur

Onur uyukluyordu. Pantolonunun arka cebine sıkıştırdığı kitap pat diye yere düşünce toparlandı. Işık'ın gözü kitaba takıldı. Lime lime olmuş. Onur bu! Hoyratça okurdu kitapları. Sayfaları kıvırır, tükenmez kalemle kenarlarına notlar düşerken karalar, kitap kapağına adres ve telefon numaraları yazar; kitapları sağda solda unutur; üzerleri çay ve yağ lekeleri içinde, kapak yırtılmış, zedelenmiş... Kendi de kitapta beğendiği satırların altını çizerdi ama... Daha çok notlar çıkarırdı. Kitabı hor kullanırsa sanki yazarına saygısızlık olurmuş gibi gelirdi ona.

Onur'un uykusu açılsın diye ikisi birlikte rıhtıma indiler.

Civarda kimsecikler yoktu. Güneş giderek parlaklığını yitiriyordu. Bir uçtan bir uca volta atarlarken,

– Merak ediyorum, diye söze başladı Onur.

Işık'ın muzipliği üstündeydi:

– Akşam yemeğini mi?

Onur göbeğini yokladı:

– Gerçekten, dalga geçilecek kadar büyümüş. Karikatürlerdeki kel kafalı, şiş göbek kompradorlara benzedik.

– Ah canım, o eskidendi. Kompradorlar artık spor salonlarında tığ gibi oluyorlar.

– Sağlıklı yaşam modasını bize de sardırdılar.

Işık Onur'un spor yapmaya kuşkuyla yaklaştığını biliyordu. İçinden ona hak vermiyor değildi. Özel ayakkabı, özel giysi, –hepsi de marka!– sporu kendinden daha önemli hale getiriliyordu. Amaç insanların spor yapması değil, teknolojiye, spor araç-gerecine bağımlı kılınmasıydı. Spor endüstrisi kaçırıyordu onu spordan. Ama piyasaya teslim olmadan da spor yapılabilirdi.

– Senin kilon oturmaktan. Bak ben spor yapıyorum, sağlıklı besleniyorum...

– Saplantı hâline getiriyorlar. Halam bile... Sabahları koşmazsa suçluluk duygusuna kapılıyormuş. Bu sabah gene koşmaya kalktı. Anayasa'yı bir kerecik delsen ne olur, diye takıldım. Bozulmasın mı?

Durdu:

– Neden halam bile, diyorum ki? Gemideki kadınlardan ne farkı kaldı? Artık güncel konularda görüş bildirmek zahmetine bile girmiyor.

Sesi üzgündü.

– En azından geçmişini reddetmiyor.

– Ama artık kendine devrimci de demiyor.

Ayşen emekli olduktan sonra kendi kabuğuna çekilmişti. Kışın turlarla gezilere katılıyor, yazları Kuşadası'nda, Onur'un balık restoranı işleten annesine yardım ediyordu. Onur ilerici olup da kendine dönük yaşayanlara karşı sertti. Ailenin muhalif geçmişi onu çocuk yaşta olgunlaştırmıştı. Aile bireyleri doğru bildikleri yoldan şaşmamış, düşüncelerini her koşulda savunmuşlardı. Onur da onların izinden gidiyordu. Düşüncelerinde ateşli, seçimlerinde soğukkanlı ve ölçülüydü. Arkadaşları arasında siyasi yayınlara onun kadar meraklı olan yoktu. Dergi, kitap, internet... Kendini sol kimlikli sayan grupları, irili ufaklı partileri izliyor, ancak henüz politik bir çalışma

yapmayı düşünmüyordu. “Paçayı kurtarma peşinde değilim” demişti Işık’a; “ama üniversiteye kapağı atmadan yapabileceğim fazla bir şey yokmuş gibi geliyor bana.”

– Amcam, “Oldum olası böyledir halan,” diyor. Koşulları hemen benimseyiverir. Galiba kabahat bende; onu görmek istediğim gibi görmeye çalışıyorum.

– Halan yorgun. Bedeni, ruhu...

Ayşen çiçeği burnunda ziraat mühendisiyken İstanbul’a yerleşmiş ve yıllarca yalnız yaşamıştı. Derken evde kalma korkusuyla, Halim’in üniversiteden dava arkadaşı Mehmet Ali ile evlenmişti. Kızı Devrim’i doğurur doğurmaz kocası siyasi sığınmacı olarak Almanya’ya kaçmış ve karısını, kızını hiç aramamıştı. Arkadan Alman bir kadın ile birlikte olduğu haberleri... Ayşen yaşamındaki boşluğu kızı Devrim ve dostlarıyla doldurmaya çalışmış, ikinci kez evliliği kesinlikle düşünmemişti.

– Devrim’e de üzülüyor. Hanımefendi, medya dünyasına girdi gireli, bizi hiç aramıyor. Halama da yalnızca mesaj çekiyormuş; görüşmek yok. Yoz bir arkadaş çevresi edinmiş. Hızlı araba kullanıyor. Kadın her an bir kaza haberi gelecekmiş gibi huzursuz.

Işık, Ayşen’in uçaktaki halini hatırlamıştı. Kucağında bilmecesi, başını arkaya atmış, uykudaymış gibi. O solgun, mahzun yüz kim bilir ne acıları gizliyordu. Ondaki büyük değişikliği fark etmemek olanaksızdı. Bakışları bile değişmişti. Soğuk, kuşkucu. Gene de bazen buzları kırıyor, tatlı tatlı gülümsüyordu (geziyi haber vermeye geldiğinde çok iyiydi).

– Halanın durumunu içine sindirsen iyi olur, dedi Işık.

Bunu söylemek zorunda kaldığına üzülüyordu ama dostluk böyle gerektiriyordu. Çünkü Onur üniversiteyi halasının yanında okumak zorundaydı; annesinin yurt için ya da ona ayrı ev açacak maddi gücü yoktu.

– Halama yüküm olmaz ki.

Annesi çalıştığı için Onur kendi işini kendi görmeye alışıktı. Okul dönüşünde de ya kitaplarına gömülür, ya da bilgisayarın başına geçerdi.

– O da yalnızlığa alışık. Ayrıca, özel yaşama çok saygılıdır. Burada bile, amcamı ve beni düşünerek, zorunlu haller dışında kamaraya uğramıyor.

Sözü sürdürürken Işık'ın yüzüne yayılmış hüznü fark etti birden. Olduğu yerde durdu.

– Yere oturalım mı?

Işık itiraz etmedi.

– Bana kalırsa halan, geçmişi kendi kişisel tarihi olarak yorumluyor. 12 Eylül ile çifte düş kırıklığı yaşamış. Bir yandan solun yenilgisi, bir yandan kocasını yitirişi... Geçmişi gömmek istiyor.

– Ama neden sıradanlaşmaya çalışıyor, anlamıyorum ki! Bilmece çözerek vakit öldürüyor!

Işık bakışlarını nehre çevirdi. Durgun suda kıpır kıpır dalgacıklar oluşuyordu.

– Duygularına yenik düştü. Kendini kandırıyor, o yüzden de mutsuz.

Onur sözünü bitiremeden gemiden kahkaha sesleri yükseldi. Başını kaldırınca,

– Şunlara bak, güverteye çıkarma yapmışlar, diye söylendi.

Kızıl saçlı kızlar gülüş çığrış aileleriyle, poz poz fotoğraf çektiriyor; az ileride Cenk ve Tufan küpeşteye dayanmış, çevreyi seyrediyorlardı.

– HKK'cı bunlar.

Işık anlamamış gibi Onur'un yüzüne baktı.

– Aman canım, hamburger, kola, kot...

– Oğlanları bilmem ama kızlar hamburgerin yanından bile

geçmemişlerdir. Uçağa binerlerken gördüm, ellerinde özel müşteriler için çıkarılan ev dekorasyonu dergileri vardı.

– Paradan başka bir şey düşünmez bunlar. Normal yaşamda amipler gibi bölünmüş yaşarlar. Para sözkonusu oldu mu birleşiverirler.

– Bu insanlar başka gezegenden gelmiyorlar ki. Hem marka giymek, dizi izlemek, araba merakı...

Onur alaylı gülerek sözünü kesti:

– Benim pek akıl erdirebildiğim konular değil de...

– Onlarla bir tanışsan...

– Gerek yok, milyonlarcasını tanıyoruz zaten.

– Kendini onların yerine koyup ne durumda olduklarını anlamaya çalışsan?

– Aman anladık, onların yem olduklarını söyleyeceksin gene.

Işık edebiyat öğretmenini hatırlamıştı.

– Sinan Hoca der ki, "Sistem insani gelişmeye olanak vermiyor; insanlar da aşırı tüketimi bir yükümlülükmüş gibi algılıyorlar; kendilerindeki eksiklikleri fark edemiyorlar."

Onur'un ödün vermez bir tavırla dik dik yüzüne bakması Işık'ı sinirlendirmişti.

– Daha önce de konuştuk. İlişki kuracağımız kişilerden ille de bizim gibi olmalarını bekleyemeyiz.

Marifet farklı kişilerle birlikte olabilmekte. Bu hem bizi geliştirir, hem karşı tarafı.

– Nasihatine teşekkürler, bunu düşüneceğim.

– Yapma Onur! İnsanlardan kaça kaça yalnızlaşıyoruz.

Gözlüğünün üzerinden Onur'a imalı bakarak,

– Politik olarak da, diye ekledi.

Sözleri Onur'a batmaya başlamıştı. Havayı yumuşatmak için gülümsedi,

– İyi vakit geçireceğiz, dedi. Gece gündüz açık havada.

– Gemideki eğlenceleri kastediyorsan...

– Biliyorum, sana uymaz. Başka şeyler...

– Bir sürü kitap getirdim.

– Ben de.

Rıhtım çok sıcaktı. Gemiler kıyıyı kaplamış, hiç esinti gelmiyordu nehirden.

Onur,

– Piştim burada, diye sızlandı. Sonra koca göbeğinden umulmayacak bir çeviklikle ayağa fırladı.

Yürüyüş için koru uygundu ama yemek saati gelmişti.

Yemek iki posta hazırlanıyordu. Yabancı yolcular erken yemeği tercih ettiklerinden ilk postadaydılar.

Gemiye döndüklerinde tartışmayı yeniden başlattılar. Onur otururken düşünemiyormuş gibi hep ayakta... Işık ona karşı sabırlıydı; zaman zaman zor anlar yaşasa da, sıkılsa da... Çocukluğundan beri böyleydi Onur: Esnekliği yok, çabucak öfkelenir...

Gemide ilk akşam yemeği • "Kadınlar Gemisi" • Dans bar • Cenk Işık'ı düş kırıklığına uğratıyor

Yemek salonu geniş, ferah, çok iyi aydınlatılmış. Masalara üçer dörder gruplar hâlinde oturuluyor. Perdeler açık. Ortalık henüz kararmamış. Nehir sakin sakin akıyor. Gökyüzünde asılı gibi duran bembeyaz bulutlar. Salonu nefis yemek kokuları doldurmuş. Makyajlı, şık üniformaları içinde garson kızlar servis yapıyorlar.

Işık'ların masası nehre bakan pencerenin yanındaydı. Sofra pek hoş görünüyordu. Kar gibi beyaz masa örtüsü, peçeteler, pırıl pırıl bardaklar, içine mevsim çiçekleri konulmuş şık bir vazo... Yolculardan tek gelen olmadığı için masayı dörtleyememişlerdi.

Gemide çoğunluk kadındı. Torun torba sahibi, kimileri dul, kimileri kocalarını evde bırakmış; ortak noktaları ömürlerinin geri kalanını kendi başlarına gezip tozmakla geçirmekti. Aynı kentten gelenler, tanışlar, çeşitli gruplaşmalar vardı aralarında. (Neşe kumarcılardan da söz ediyordu) Kimileri zenginliklerini ulu orta sergilemekten zevk duyuyordu. (Mücevherlerin beyaz parıltıları göz alıyordu.) Işık, "İhsan anne belki çoğundan zengin ama ne kadar sade" diye düşündü. Annesiyle gururlandı.

Mönüde balık vardı. Bira da getirttiler. Yemek neşeli geçiyordu. Masadan masaya ikramlar, espriler, takılmalar... Onur, Şebnem'in karşısına düşmüştü. Arasıra Işık'a göz kırpıyordu n'aber gibisine. Şebnem yeni yetmeden çok bellek yitimi sorunları olan yaşlı bir kadını andırıyordu duruşuyla. Dalgın, sanki nerede olduğunun bile farkında değildi. Yemeğini yerken pencereden bulutları seyrediyordu. Bir ara annesi yemeğini bitirmesini söyledi. Neşe, ona ilgisini, sevgisini göstermek için abartılı davranışlarda bulunuyordu. Kız kaşlarını çatarak tabağı itti. O diklendikçe Neşe aşağıdan alıyordu. Kızından utanıyor gibiydi; durumun fark edilmemesine çabalıyordu. Didem de ilginçti. Yüzündeki akıllı uslu anlatıma hiç uymayacak tarzda giyinmiş. Sırtında miki'li bir tişört, tırnaklarında her biri başka renk oje, sağ kolunda kaplan dövmesi... Kardeşiyle taban tabana zıt bir karakter: Neşeli, biraz delişmen. Yan masadaki Doktor Suat –herkes "Doktor" diye hitap ediyordu– ile hemen ahbap olmuştu. Adam kendini dinleyecek birini arıyordu. Karşısında karısı Serap; onu dinlemekten sıkılmış gibi.

– Kadınlar Gemisi, dedi Doktor, sesini yükselterek. Vallahi korkmaya başladım. Ben ölünce demek eşim de böyle gezilere katılacak!

Onu işitenler kahkahayı bastılar. "Dullar Gemisi", "Cici Kızlar Gemisi", her kafadan bir ses çıkıyordu.

Cenk'lerin masasında tam bir sessizlik hâkimdi; kimse konuşmuyordu. Işık, yemek kuyruğunda kızıl saçlı kız kardeşlerle tanışmıştı. Büyüğü Gamze, nişanlı olan küçüğü Hande. Epey kalabalıktılar, üç masaya dağılmışlardı.

Yemek çıkışı, arkadan Cenk'in sesi geliyordu:

– Haydi çocuklar aşıya! Haydi yemekhaneye, haydi yatakhaneye! Baba, buraya tıkılıp kalmak öldürür beni.

Işık gülmesini zor tuttu. Fazla açık sözlüydü çocukcağız! Aslında kendisi de onun gibi düşünmeye başlamıştı, gemideki atmosferi gördükten sonra.

Anneleri hediyelik eşyalara bakmaya gidiyorlardı, onların peşine takıldı. Ama aklı Cenk'te kalmıştı.

Cam tezgâhın önünde birkaç kadın başlarını birbirlerine yaklaştırmış, satıcı kızın vitrinden çıkardığı takıları inceliyorlardı. Biri malların her gün değiştiğini söyledi.

– Dünkü şallar çok güzeldi, kapış kapış gitti, dedi.

Merdiven başında Cengiz ve Taha yarenlik ediyorlardı. Anneleri takılara bakarken Işık, istemeyerek iki adamın konuşmalarına kulak misafiri oldu. Cengiz, "Bu işleri hâlâ bırakmadın mı?" diye takılıyor; öbüründe "Hâşâ, mirim"ler... fiskos, gülüşmeler... Işık konuşmaları duymuyormuş gibi davranmaktan gerilmişti. Taha'nın bakışlarını üzerinde hissedince hemen arkasını dönüp anneleriyle ilgilenmeye koyuldu.

Yemekten sonra gezi güvertesindeki dans bar tıklım tıklım oluyordu. Işık ve Onur kapıda Cenk'e rastladılar. İçeriden or-

yantal müziğin baygın nağmeleri geliyordu. Onur Türkiye'de oynanmakta olan maçları sordu Cenk'e. Su makinesinde sıra beklerken tanışmışlardı. İkisi de Beşiktaş'lıydı. Işık'ı bir kenarda bırakıp bir süre maçlardan konuştular.

İçeride adım atacak yer yoktu. Işık pistte Didem'i görünce çok şaşırdı: Göbek dansı yapıyordu! Önünde duranların arasından sıyrılarak piste yakın bir yere geçti.

Kendine özgü bir stili vardı kızın. Bedenini âdeta bir enstrüman gibi kullanıyordu. Yanakları, omuzları, göğüsleri, çıplak göbeği, kalçaları, daracık pantolonun altından uzun bacakları akıl almaz bir hızla titriyordu oynarken. Kimi zaman boynunu kuğu gibi öne uzatıyor, kollarını, bacaklarını büyük bir uyum içinde devindiriyordu.

Cenk ve Onur arkada kalmışlardı izdihamdan. Kaptan ve Aykut en ön masada soluk almaktan çekinircesine izliyorlardı gösteriyi.

Dans bittikten sonra dizlerini kırarak, eliyle zarif bir reverans yaptı Didem. Salon alkıştan inliyordu. Özellikle Almanları, Amerikaları fethetmişti. Kaptan'ın ağzı kulaklarındaydı. "Bir şikâyetiniz var mı?"dan başka söz bilmeyen adam, akla hayale gelmeyecek övgü sözcükleriyle kutluyordu kızı. Bununla da kalmadı, bir şişe şampanya armağan etti.

İzleyiciler Didem'in gösterisi konusunda ikiye ayrılmıştı. Başta turistler olmak üzere, göbek dansına çağdaş bir yorum getirdiğini savunanlar. "Tekniği iyi, ama dansında ruh yok, duygu yok, biraz jimnastik hareketleri gibi" diyenler... Hele Taha, "Nerede Özcan Tekgül" diye iç çekerek, "Göbek dansı baştan çıkarıcı olmalı," diyordu. İzlerken kadın olduğunu unutuyorsun hanım kızımızın. Az kalsın bu yüzden Canan ile kapışacaklardı.

– Dans etmek cinselliğini sergilemek demek değildir, diyerek payladı onu Canan.

Didem, annesinin masasında yorgunluk atarken bir yandan da tebriklere yanıt yetiştirmeye çalışıyordu. Dans yeteneğinin takdir edilmesinden büyük sevinç duyduğu her hâlinden belliydi. Neşe ise, kızının doktor kimliğiyle özdeşleşememesini bir türlü sindiremediğinden, hoşnutsuzluğunu gizlemek için Şebnem ile ilgileniyordu.

Müzik susunca salonun yarısı boşalmıştı. Işık'tan sonra Onur ve Cenk de Didem'i kutlamaya geldiler.

Didem küçükken dansöz olmak istermiş meğerse. Lisedeyken annesinden gizli göbek dansı dersleri almış. Dansı çok sevmesine karşın sahneye çıkmayı hiç düşünmemiş. Laf arasında "Şov dünyası bana göre değil" dedi. Uzmanlık sınavını kazanmaktan umudunu kestiği için ileride dans okulu açmaktı niyeti. Aslında doktorluk yapmak istemiyordu. Zaten annesinin zoruyla girmişti tıp fakültesine. Mesleğinin güçlüğü gözünü korkutuyormuş. Gece nöbetleri, hastane kapılarına yığılan hastalar, onlara dert anlatmak, hasta yakınlarıyla cebelleşmek... Annesi "Dans karın doyurmaz" deyince son noktayı koymuştu: "Ne kendimi ne hastalarımı düş kırıklığına uğratmaya niyetim yok. Dans beni mutlu ediyor."

Işık ve Cenk tanıştırılmayı beklemeden karşılıklı konuşmaya başlamışlardı. Ama genel konulardan söz edildiği için birbirleri hakkında pek bir şey öğrenememişlerdi. Az sonra Tufan geldi. Tek başına dolaşmaktan sıkıldığını söyledi.

Cenk kalkmaya davrandı. Oysa Işık onun kendisiyle konuşmak isteyeceğini ummuştu. Hele Cenk'in ayrılırkenki kayıtsızlığı...

Cenk'ten gelen bir düş kırıklığı daha!

Gece Işık yerini yadırgadığı için doğru dürüst uyuyamamıştı. Sabaha karşı uyanık yatmaktan sıkıldı. Kalktı, Şükran'ı uyandırmadan usulca giyinip dışarı çıktı.

Henüz ortalık etrafı görecek kadar aydınlanmamıştı. Gemi terk edilmiş gibi büyük bir sessizliğe bürünmüş. Güneşin doğuşunu seyretmek için üst güvertenin merdivenlerini çıkmak üzereyken karşıda yere oturmuş birini gördü. Kim olabilirdi? Öne doğru birkaç adım attı. Cenk! Bu saatte ne işi vardı orada? Şaşırdı. Dizlerini karnına çekip ellerini bacaklarının üzerinde kilitlemiş, nehre bakıyordu.

– Tek başına oturmaktan sıkılmıyor musun? diye seslendi.

Cenk kımıldamayınca meraklandı, yanına gitti. Safiyane,

– Orada ne yapıyorsun? dedi.

Cenk'in, ıslığı andırır bir sesle verdiği yanıt: "Mastürbasyon," oldu. Sonra "Sen yapmıyor musun?" diyerek yanı başında duran viski şişesini alıp başına dikti.

Işık, kulaklarına inanamıyordu. Yüzünden kanının çekildiğini hissetti.

– Sen ne dediğini bilmiyorsun. Benimle nasıl böyle konuşabilirsin?

– Mastürbasyon tercihimdir. Başkasını kandıracağıma kendimi kandırırım daha iyi.

Işık onu duymadı bile. Sinirinden göğsü hızlı hızlı inip kalkıyordu. Böyle durumlarda utanıp kaçacak kızlardan değildi. Ona haddini bildirecekti. İyice yaklaştı: Cenk kendini bilmeyecek kadar sarhoştu. Bakışlarından ürktü, sarhoştan çok deliyi andırıyordu. Sakın uyuşturucu almış olmasın? Bu düşünce yıldırım hızıyla geçti zihninden.

Cenk ayağa kalkmaya çabalıyordu. Bölük pörçük, küfürle karışık sözler, ne söylemeye çalışıyordu? Arkasından gelir korkusuyla koşarak içeri girdi. Sonra birden durdu. Onu bu halde bırakamazdı. Ya orada sızıp kalırsa? Çaresiz, geri döndü. Cenk'in başına dikildi:

– Kalk, gidiyoruz. Birazdan güneş doğacak.

Öbürü oralı olmadı. “Tek istediğim... tek istediğim...” viski şişesine sıkı sıkı sarılmış, sayıklar gibi ağzının içinde bir şeyler geveliyordu.

– Hadi diyorum sana. Annen baban görse ne der? Gir koluma.

Eğilip kolunu uzattı. Cenk’in karşı çıkacak gücü yoktu. Ama onun yardımıyla yürümeyi de kendine yediremiyordu anlaşılan. Viski şişesini göğsüne yapıştırmış, düşe kalka küpeşteye gitti. Demirlere tutundu. Sendeledi. Yürürken tökezleyip duruyordu. İçeri girecekleri sırada eşiği geçerken Işık omzundan yakalamasaydı yüzükoyun yere kapaklanacaktı.

Onu kamaraya götürene kadar akla karayı seçti. Kapıyı hafifçe vurdu. Tufan’ın açmasını bekledi. Cenk şişe elinde yere yığılmıştı. Yan kamarada annesi babası kalıyordu. Tufan uyku sersemliğiyle açtı kapıyı. Cenk’i o durumda görünce paniğe kapıldı:

– Babası içki içtiğinden kuşkulanıyor, bir duyarsa, dedi fısıltıyla.

Sonra birlikte Cenk’i içeri taşıdılar.

Şehir turu

Ertesi sabah Cenk kahvaltıda yoktu. Annesi, babası ve Tufan akşam yemeğinde olduğu gibi gene aynı sessizlik içinde kahvaltı ediyorlardı. Işık olanları unutmaya çalışıyordu. Hava nefisti. Güneşin parlak ışıkları bulut kümelerinin ardından salonun pencerelerine vuruyordu. Annelerine geceyi nasıl geçirdiklerini sordu. Aldığı yanıtlar iyiydi: “Buranın havası temiz, deliksiz bir uyku çektim, sabah zinde uyandım, evde yorgun uyanıyorum...”

– Baykuşlar tavuk oldu, desenize, diye takıldı.

İkisi de gemideki yaşamdan hoşnuttu.

Kahvaltıdan sonra şehir turu için rıhtımda bekleyen otobüslere binildi. Işık ve Onur yan yana oturdular. Aykut ve Danışma'daki Katya'dan başka bir rehber daha vardı; yaşlıca bir kadın; adı Ludmilla'ydı.

Otobüs limandan ayrılır ayrılmaz Ludmilla, 1991'de Rusya Federasyonu adını alan ülkenin, kuruluşunu anlatmaya başladı:

– Rus topraklarının asıl sahibi Slavlar'dır. 9. yüzyılda İskandinavya'dan nehir yoluyla gelen Vikingler bu toprakları istila ediyor. Rus, Fincede kürekçi demek. 13. ve 14. yüzyıllarda Rusya Moğol yönetiminde kalıyor. 3. İvan, vergi toplama anlaşmazlığı yüzünden Moğol egemenliğine son vererek ilk Ortodoks devletini gerçekleştiriyor.

Moskova 1147'de kuruluyor; 1156'da Prens Yuri Dolgoruky'nin inşa ettirdiği tahta kremlin –yani kule– çevresinde gelişiyor, 14. yüzyılda başkent oluyor. Rusya'ya davet edilen İtalyan sanatçılar, Rus sanatının geleneklerinden yararlanarak Kremlin'i inşa ediyorlar. 17. yüzyılda ülkenin başlıca ticaret ve sanayi merkezi hâline gelen Moskova, büyük mimari değişikliklere sahne olurken, Kremlin de, yapılan eklemelerle bugünkü karakteristik biçimini alıyor. Kentin merkezini, Moskova nehrine bakan kırmızı surları ve yirmi kulesiyle Kremlin'in yer aldığı Kızıl Meydan oluşturuyor.

Zayıf, hafif dişlek, sevimli bir kadındı Ludmilla. Konuşurken gözlüğünün üstünden gülümseyerek bakıyordu yolculara.

– Kızıl Meydan'a giderken önemli yerler göreceğiz, dedi.

Otobüs yol alırken çoğu tarihi, çeşit çeşit binalar tiyatro dekoru gibi gelip geçiyordu gözler önünden: Kara Yolları Enstitüsü, elli bin kişilik Dinamo Stadyum'u, tren garı, geniş bir meydanda Gorki heykeli; arkada Çaykovski konser salonu binası, İngiliz Kulübü: Ludmilla'nın deyişiyle, kentin eski bir diplomatik ve ticari merkez olduğunun göstergesi.

Kızıl Meydan'da otobüsten inildi. Epey turist vardı. Aykut sigara içilmemesi için uyardı. Yasağa uymayan üç saat karakolda tutuluyormuş ya da iki yüz dolar rüşvet verip kurtuluyormuş. Işık o anda Cenk'in otobüste olmadığını fark etti. Aykut'un uyarısına bir kulp bulur düşüncesi aklına getirmişti onu. Ludmilla'nın peşine takılınca Cenk de kafasından uçup gitti.

– Kızıl Meydan; Ticaret Meydanı, Yangın Meydanı adlarıyla anılırken Devrim'den sonra bu adı alıyor. Rusçada kırmızının anlamı: güzel... Binaların içini gezemeyeceğiz: Tarih Müzesi eski adıyla Lenin Müzesi, Paşkov Konağı ya da Lenin Kütüphanesi...

Ludmilla gruba açıklama yaparken gülümseyerek durdu birden:

– Sizin için Atatürk ne ise Rus halkı için de Lenin odur.

– Aman yavaş konuşun, diye atıldı Doktor. Lenin'i övdüğünüzü duyan falan olur.

Ludmilla hafif alaylı,

– Artık demokrasi var ya, dedi. Evet? Nerede kalmıştık? Şu gördüğünüz, çarların taç giydiği, yedi yüz odalı Büyük Kremlin Sarayı; inşa tarihi 1838-1850. Şurada Cumhurbaşkanı Putin'in çalışma yeri de dahil olmak üzere idari binalar bulunuyor. Ve geldik Lenin'in anıt mezarına. Gördüğünüz gibi granitten yapılmış, son derece sade... Belli günlerde ziyarete açık. Korumaların nöbet değişimi ve izleyenlerin ilgisini çeken ritüeller 1993'te kaldırıldı.

15. yüzyıla ait Saat Kulesi'ni gösterdi, arkadan İkinci Dünya Savaşı kahramanları anısına yapılmış Zafer anıtını.

Kızıl Meydan'ın sonunda, bir meczubun adını taşıyan, parlak renkli, soğan kubbeleriyle ünlü, Rus ulusal sanatının başlıca anıtları arasında sayılan Aziz Vasiliy Katedrali bulunuyordu. Rivayete göre, 1560 yılında yapılan katedralden 4. İvan, tarihte

geçen adıyla Korkunç İvan öylesine etkileniyor ki bir daha aynısını yapmaması için mimarın gözlerini oyduruyor.

– Bu soğan kubbeli Ortodoks kiliselere gezi boyunca sık sık rastlayacaksınız, dedi Ludmilla. Ve devam etti:

– Mimaride Bizans etkisi, Prens Vladimir'in Bizans kralının kızıyla evlenebilmek için Hıristiyanlığı kabul etmesiyle başlıyor. 11. yüzyıldan itibaren de tüm Rusya Bizans kültürünü benimsiyor. 1453'te İstanbul'un Türklerin eline geçmesi üzerine, Rus din adamları, gerçek Hıristiyanlığın son kalesinin Rus Ortodoks Kilisesi olduğunu iddia ediyorlar, ki Roma Katolik Kilisesini karşısına alan bu tavır uzun yıllar değişmiyor.

Aziz Vasiliy Katedrali'nin önünde, 17. yüzyılda, Polonyalılara karşı verilen bağımsızlık savaşı kahramanları kasap Kuzma Minin ve Prens Dimitri Pozharsky anıtı vardı. 1818'de buraya konulan anıt, halk-aristokrat dayanışmasını simgeliyormuş.

– Turistleri en çok şaşırtan yerlerden biri, diyerek yuvarlak taş alanı işaret etti Ludmilla. İdam yeri olarak yapılmış ama hiç kullanılmamış.

Herkes gruplar hâlinde geziyordu. Rehberi dinliyor, fotoğraf çekiyor, pek azı kendi başına farklı bir şeyler keşfetmeye çabalıyordu.

İhsan yorulmuştu. Bir taşın üstüne oturup dinlenirken Maide geldi yanına. O da güneşten şikâyetçiydi. Başındaki şapkaya karşın yüzü ter içinde... Öbür otobüs de gelince gruplar birbirlerine karışmıştı.

Rehberler yaşlıları güneşe karşı uyarıyordu. İçlerinden İrina ise âdeta paylıyordu onları. Türklerden de pek hoşlanmıyordu. Aykut'a "Siz yemek yemekten ve konuşmaktan başka bir şey bilmez misiniz?" derken duymuştu Maide. Şimdi de politika konuşuyordu birkaç Türk yolcuyla, tam önünde. Yeni yönetimden beklediği, Çarlık ve Sovyet gelenekleriyle bağını koparması, ülkenin yazgısını tek bir adamın eline bı-

rakmamasıydı. “Putin’in, eskiden KGB’de çalışmış olmasından ürküyorum ama ülke içinde toparlayıcı bir rol oynayabilir, hem Batı’ya açık hem de Rusya’ya bağlı bir yurtsever çünkü; iyi bir lider olacağına inanıyorum,” diyordu. Halk yüzyıllardır despotlardan çok çekti. Sizin Ottoman[2] da öyle değil miydi? Tıpkı Rusya gibi dinin ağır bastığı, despotizmle yönetilmiş bir ülke.

Maide onu dinlemekten sıkıldı. İhsan’a döndü:

– Moskova’nın eski hâlini bilenler fazla bir değişiklik olmadığını söylüyorlar.

– Kimisi de bir zamanlar devrimci sloganların yazıldığı duvarlara şimdi Amerikan şirketlerinin reklamları yapıştırılmış diyor.

– Büyük binalar yapılıyormuş diye de duydum; içinde alışveriş merkezleri, restoran, kafe ve sinemalarıyla.

Halim’in yorgunluktan yakındığı yoktu. Her şeyi yakından görmek, Moskova hakkındaki bilgilerini gördükleriyle sınamak için sabırsızlanıyordu. Aykut’un peşine takılıp Meydan’daki lüks malların, dünya markalarının satıldığı mağazalara doğru yürüdü.

Eski rejimde bunların, halka ucuz hizmet veren devlet mağazaları olduğunu düşündü; bizdeki Sümerbank gibi, dedi kendi kendine. Rehber bu ayrıntıdan söz etmiş miydi acaba? Sanmıyordu. Söylenmesi gerekenleri söylüyordu yalnızca. Rusya turistik gezilerle anlaşılacak bir ülke miydi? Tarihini bilmeden bir kenti anlamak mümkün müydü?

Aykut’un sesi onu düşüncelerinden kopardı. Bağıra çağıra grubu toplamaya çalışıyordu. Elinde kâğıt mendil, bir yandan da boynundaki, yüzündeki teri siliyordu. Bir otobüs dolusu insanı toplamak kolay olmuyordu tabii. Kimileri fotoğraf ve video çekimi için akla gelmedik yerlere gitmişlerdi.

2 Osmanlı.

Yeniden otobüslere binildi.

Otobüs Tverskaya (Gorki) Caddesine girerken Ludmilla, caddenin 1930-1950 yılları arasında iki buçuk misli genişletildiğini söyledi. O dönemin mimarisinin örneklerini sergileyen cadde, şimdi Moskova'nın en lüks semtiymiş. Resmî haber ajansı TASS ve 1930'larda yapılan Moskova Oteli de buradaydı.

Işık ve Onur ellerindeki İngilizce baskılı haritadan geçtikleri yerleri bulmaya çalışıyorlardı.

– İkinci Dünya Savaşı sonrasında Moskova'da çok sayıda gökdelen inşa ediliyor, dedi Ludmilla.

29 katlı, 1000 odalı Ukrayna Oteli de bunlardan biriydi.

Otelin kulelerinde, tahıl merkezi Ukrayna'nın bolluk simgesi başak modelleri vardı. Ludmilla, yolculara otelin içini görmelerini önerdi.

125 km. uzunluğundaki, 29 köprüsü olan Moskova nehri kanalı da Aynı dönemde yapılmıştı. Otelin karşısında Parlamento binası ya da medya diliyle "Beyaz Saray" yükseliyordu. İki meclisli parlamento, dört yıllık bir dönem için seçilen 450 milletvekilli Duma ile, 178 üyeli Federasyon Konseyi'nden oluşuyordu.

– Duma ne? diye bir soru geldi.

Ludmilla gülmeye başladı:

– Duma yani Alt Meclis. Düşünen insanlar, demek. Ama biz onlara, düşünmeyen insanlar, diyoruz.

Gülüşmeler oldu.

Şehir turu yarım gün olduğu için Moskova Kütüphanesi, Bolşoy Tiyatrosu, Hayvanat bahçesi, sirk, kayak ve paten alanları vb yerler gezilemeyecekti.

– Ama eğer isterseniz serbest zamanda kendiniz gezebilirsiniz, dedi Aykut.

Otobüs 2200 kişilik Bolşoy Tiyatrosu'nun önünden geçiyordu. Görkemli bir bina; Yunan tarzı mimari.

– Rusçada Bolşoy büyük demek, dedi Ludmilla.

Otobüsün geçtiği yerleri sırayla göstermeye başladı:

– KGB, Şimdi FSB oldu, Federal Güvenlik Servisi... Kurtarıcı İsa Kilisesi, Puşkin Güzel Sanatlar Müzesi, şu heykel Engels'in; Tolstoy Müzesi, Müzeler Caddesi'nden geçiyoruz şu anda; akademiler, Karl Marx heykeli.

"Kızlar Manastırı"

Çaykovski'nin Kuğu Gölü'nü bestelerken esinlendiği iddia edilen gölün kıyısında mola verildi.

Karşıda, Kızlar Manastırı'nın gölgesi suya vuruyordu. Ludmilla manastırın konaklama amacıyla yapıldığını, ama sonraları çarların istemedikleri eşlerini, kız kardeşlerini kapattıkları manastıra dönüştüğünü söyledi. Eski rejimde kapalıyken şimdi restore edilmiş. İçinde on dokuz rahibe yaşıyormuş.

Işık'ın şaşırdığını görünce duygularını gizleyemedi,

– Din adamları kadınların özgürleşmesini istemezler ki, dedi usulca.

Işık düşüncelere dalmıştı: Manastırda zaman nasıl geçerdi? İş yaparak, ibadet ederek... Eğitim de alıyorlardı herhalde. Kütüphaneleri olduğu, kulağına çalınmıştı az önce.

İngilizce öğretmeni bir hanım Ludmilla'ya, Slav'ın İngilizcede köle anlamına gelen slave sözcüğüyle bir ilgisi olup olmadığını sordu.

– Kaynaklara göre slave, Ortaçağ Latincesinde, Orta Avrupa'da yaygın olarak köleleştirilmiş Slavlar için kullanılan sclavus sözcüğüne dayanıyor. Ama daha da ilginci, Çin'de Hanlık döneminde, köle sözcüğü çocuk ve kadından türetilmiş.

Maide heyecanlandı:

– İlk kez duyuyorum! Köleliğin yasal olarak yürürlükten kalktığını biliyordum da... En son 60'lı yılların başında Suudi Arabistan'da, yanılmıyorsam.

Arkadan soluk alamıyormuş gibi iç geçirdi:

– Ama ne çare! İş yaşamında kölelik dönemi geri geliyor.

Öğretmen hanım bunu duyunca kaçarcasına ayrıldı yanlarından.

Uluorta siyaset konuşmak Maide'nin vazgeçemediği bir alışkanlığıydı. Onu iyi tanımayanlara konuşmaları itici hatta ürkütücü gelebilirdi. Ama Maide'yi politikadan ayrı düşünmek olanaksızdı. Toplumsal niteliği olmayan duygu, düşünce ve ilişkiler ona yabancıydı. O yüzden bu tür tepkilere alışıktı. Zaman zaman, "Esneklik nedir bilmiyorum," diye kendine kızdığı da olurdu.

– Öğle yemeğinden önce son durak Serçe Tepesi. Eski adıyla Lenin Tepesi, dedi Aykut.

Otobüs tepeye doğru kıvrıla kıvrıla çıkan yolu izledi. Güneş kentin üzerinde parlıyordu. Sıcaktan herkese rehavet çökmüştü. Ludmilla da yorulmuştu; bilgi verirken ayrıntılara girmiyordu.

– Lenin Stadyumu, 1980 Olimpiyatları için yapıldı, dedi. Sağdaki arazi ve içindeki binalar film stüdyolarına ait... Lenin Üniversitesi otuz iki katlı. 1960'lı yıllarda dünyanın her yerinden öğrenci davet edilirdi buraya. Şimdi ise bizim öğrenciler Amerikan üniversitelerine gidiyorlar, iş idaresi öğrenmeye.

Sesindeki ezikliği gülümseyerek gizlemeye çalışıyordu.

Otobüsten inilince herkes bir yana dağıldı. Çevrede açık havada ayaküstü bir şeyler yenecek seyyar büfe ve kafeler vardı. Çoğunluk oralara yönelmişti.

Halim Moskova'yı kuşbakışı seyretmek için uygun bir yer bulmuştu kendine; ince uzun bir taş. Kentin yüzyıllara dayalı tarihsel birikimi gözlerinin önünde uzanıyordu.

– Azıcık öteye git de ben de oturayım, diyerek Maide geldi yanına.

Halim'in yüzünü bir hoşnutluk dalgası sarmıştı:

– Uçaktan bakarken bile kentin mimari mirasına ve şehircilik ilkelerine ne kadar önem verildiği belli oluyordu. Gecekondulaşma yok. Sovyetler Birliği öncesi ve dönemin mimari dokusu korunmuş. Eski ve yeni üsluplar ustalıkla kaynaştırılmış.

– İstanbul'daki o kültürel başıboşluğa rastlamadık.

– Kütüphane, müze, opera, bale, konser salonu, tiyatro, sinema... halka gereken her şey var...

Yollar geniş, parklar, bulvarlar, yolları süsleyen anıt ağaçlar... yeşillik.

– Bence de kent adına layık bir kent. Park, bulvar, meydan: Ortak yaşam alanlarını başkalarıyla paylaşmak, ayrı bir keyif.

– Kenar mahalleleri görebilseydik. Konutların içini de merak ediyorum.

– Dikkat ettin mi, ilan tahtalarında konser, bale, sergi gibi sanatsal etkinliklerin duyuruları var; reklam panosu ise pek az.

Katya • Maide'nin Lenin Tepesi'ndeki açıkhava semineri

Işık, Türkan ve Canan ile birlikteydi. Şükran, İhsan'ın yanından bir an olsun ayrılmıyordu. Bu açıdan Işık'ın içi rahattı. Gezilerde ikisi de ona hiç karışmazdı. Kızlarının hâlinden hoşnut olması onları da mutlu ediyordu.

Kolalarını içerlerken Katya geldi, sigarasını yakmak için

Canan'dan çakmak istedi. Gördüğü her insanı sevmeye hazır, cici bir kızdı. Türkan Türkçeyi nerede öğrendiğini sordu. Macaristan'da Türkoloji'yi bitirmiş. Okulda bir Türk sevgilisi varmış; onunla altı yıl Antalya'da kalmış.

– Türkiye'den neden ayrıldın?

– Bilmediğim sularda kürek çekmek zor geldi. Ayrıldığım limana geri döndüm ve Moskova'ya demir attım.

Konuşurken kaşını gözünü oynatarak şirinlikler yapıyordu.

– Türkiye'yi nasıl buldun?

– Bütün Ege ve güney sahillerini dolaştım. Çok güzel. Ama yaşamak kolay mı? Paran yoksa her yer aynı. Budapeşte, Antalya, Moskova... İnsanın düzenli bir geliri olması çok önemli.

– Gelecek kaygısı mı?

– Puff! Bugün bile ne olacağımız belli değil. Bir arkadaş var, kendisi fizik mühendisi, şimdi Bodrum'da bir otelde animatör olarak çalışıyor.

– Ama turizm sektörü iyidir gene.

– Garantisi olsa...

Türkan'dan sonra Işık, Moskova'da yüksek öğrenimin ne durumda olduğunu sordu. Katya soruları yanıtlamaktan hiç gocunmuyordu.

– Üniversitelerde gençlere çok para kazanmanın yolları öğretiliyor. İş yaşamında dayanışma yok, rekabet var.

Yine şirinlik yaparak ekledi:

– Üniversitelere boks dersi koysalar iyi olacak. İş yaşamında o da gerekiyor artık.

Canan sessiz sedasız ayrılmış, kendi başına dolaşıyordu.

Elinde su şişesi, "Soğuk su ister misiniz?" diyerek Maide geldi sohbetin ortasında.

Arkadan Onur... Katya'dan az ilerideki Üçler Kilisesi için bilgi istedi.

– Baba-Oğul-Kutsal Ruh. İsmi oradan geliyor. Yeni adı Öğrenci Kilisesi. Lenin Üniversitesi öğrencileri sınav zamanı buraya dua etmeye geliyorlar.

– Öyleymiş. Alman grubu gezdiren rehber söyledi.

– O, İvan. Benim nişanlım.

– Türkçeyi bizden iyi konuşuyor. İvan'dan epeyce şey öğrendim.

Onur Işık'a döndü:

– Üniversite parasızmış. Ama öğrenciler ders almak için, özellikle de İngilizce, hocalara dolar üzerinden rüşvet veriyormuş. Özel okullar ve enstitüler çok pahalıymış.

Maide uzun süre ayakta duramıyordu. Çevrede oturacak bank da yoktu. Toprak güneşten kızmış... Gölge, yeşillik bir yer bulup oturdu. Onu görünce diğerleri de halka yaparak yeşilliklerin üzerine yayıldılar. Sohbet koyulaşmıştı ki Katya karşıdan İvan'ın geldiğini gördü.

İvan otuz yaşlarında, kızıl sakallı yakışıklı bir gençti. Grubunu bir kafeye bırakmış, fırsattan istifade nişanlısıyla buluşmaya gelmişti. Türkçesi biraz Azeri lehçesine çalıyordu. Üvey babası Azeri Türküymüş. Çocukluğu Türkler arasında geçmişti. Moskova'da Türkoloji'yi bitirmiş. Arkadan Doğu Almanya'da Almanca öğrenmiş. Türkçe bilen Rus rehberler arasında çok tutuluyordu; rehber darlığında da Alman grupları gezdiriyordu.

Ayaküstü tanışma faslından sonra iki genç baş başa kalmak üzere uzaklaştılar.

– Ekim Devrimi'nden sonra çoğu müze ya da galeriye çevrilen kiliseler, Perestroyka ile[3] birlikte eski konumlarına dön-

3 Sovyetler Birliği'nde 1985-1990 arası sürdürülen Perestroyka (Yeniden

dürülmeye başlanmış, dedi Maide. Gemide iki Fransız turist, gazeteciymişler, onlar konuşurken duydum: "Rus medyasında dinin ağırlığı hissediliyor, televizyonlarda dini bilgilere, dini programlara yer veriliyor" diyorlar.

Türkan:

– İrina da diyor ki: "Halkımız dinine bağlıdır ama yobaz değildir; tarihine, kültürüne saygılıdır."

Belki de dinsel özgürlükler geri veriliyor, hikâyesi. Geçiş dönemi, sonra her şey normale döner, diyorlar, ne dersin?

– Göreceğiz.

Maide seminer verir gibi sözü sürdürdü:

– Sovyetler Birliği, dinci ve milliyetçi siyaset anlayışını reddediyordu; çünkü sınıfı temel alan bir devlet olma iddiasındaydı. Emperyalist güçler rejimi çökertmek için Slav ve Balkan milliyetçiliğini kaşıdılar. 'Artık ulus devlet bitti; zaten baskıcıydı, savaşlar çıkarıyordu', dendi. Dolayısıyla yurttaşlığın bittiği; çağımızın etnik, dini ve benzeri yerel kimliklere dönme çağı olduğu ilan edildi. Ulus devletteki direnç noktaları kalkınca ülkeler daha rahat sömürülür. Ama bize talkını verenlerin kendileri, ulusalcı politikalar üretmekte bir beis görmüyorlar. Bugün ABD dünyanın en büyük, en güçlü ulus devleti.

Türkan sıkıntıyla başını iki yana salladı:

– İletişim-Bilişim Devrimi oluyor; yüksek teknoloji sayesinde bilgi dünyanın dört bir yanına ulaşabiliyor. Ama şu politikacıların yaptığı...

– Küreselleşmenin temeli zaten yüksek teknolojiye dayanıyor. Teknolojik ilerlemeler iyi güzel de, mesele bundan kimin yarar sağladığı.

Maide kendisini dikkatle dinlemekte olan Işık ve Onur'u işaret etti:

---

yapılanma) ve Glasnost (Açıklık) politikaları.

– Çocuklar daha iyi bilirler. Bilimsel araştırmalar kâr getirecekse destekleniyor. Bilim en çok da silah sanayinde kullanılıyor.

–Bunlar derinliğine düşünülmesi gereken konular, diye mırıldandı Türkan. Açıkçası işin bu boyutu hiç aklıma gelmemişti.

O sırada elinde yerden topladığı yabani kır çiçekleriyle Canan döndü.

– Ne zaman gidiyoruz? diye sordu, ortaya.

– Herkes bir yana dağıldı, kimsenin kalkmaya niyeti yok, dedi Türkan. Maide abla öyle şeyler anlatıyor ki, benim de yok.

Girdiği ortamlarda bu tür konular tartışılmadığından konuşmaları can kulağıyla dinliyordu.

Canan çiçekleri Maide'ye uzattı:

– Açıkhava semineri ha?

– Alay mı ediyorsun?

– Bak şimdi!

– Sen beni hep eleştirirsin de. Herkesin gözünde biz dinozoruz zaten.

Canan'ın kendisi için, "Eski düşünme alışkanlıklarını sorgulamıyor," dediği kulağına gelmişti, o yüzden taş atıyordu ona.

– Otur hadi. Çiçeklere teşekkürler.

– Ben yere oturamam ki. Biraz daha dolaşayım bari.

Aslında konuşmalara katılmamak için bahaneydi bu. Yoğun bir yıl geçirmişti. Gezide fırsat buldukça herkesten uzak, dinlenmekti niyeti.

Türkan konuşmayı kaldığı yerden sürdürmek istiyordu. Canan ayrıldıktan sonra Maide'ye döndü:

– Gerçekten de dünyada ne olup bitiyor, kavrayamaz olduk. Her şey öyle hızla gelişiyor ki yetişmek zor... Ben Türkiye'nin geleceği için endişeleniyorum. Bağımsızlığı, toprak bütünlüğü...

Bu sözler Maide'nin "semineri" sürdürmesine yetmişti:

– Tarım Devrimi göçebeliğe son verirken tek tanrılı dinleri gündeme getirdi. Köylüler köle; toprak ağaları, din adamları efendiydi. Roma, Bizans, Osmanlı İmparatorlukları böylelikle güçlendi. Endüstri Devrimi iktidardaki güçleri alaşağı etti. Eski siyasal iktidarın güç kaynağı olan din ve gelenek güç kaybetti. Çünkü ekonomik kalkınmayla birlikte sermaye ve işçi sınıfı yaratılmıştı. Bu arada Fransız Devrimi'nin laiklik ve demokrasi anlayışı olgunluğa ulaştı. Derken ulus devletler doğdu. Bizim şanssızlığımız Endüstri Devrimi'ni yakalayamamış olmamız. O yüzden işçi sınıfı bilinci yeterince gelişemedi toplumumuzda. Bunda iktidarların da payı var kuşkusuz.

Maide soluklanmak için durunca Işık ile Onur'un kendi aralarında konuştuklarını fark etti.

– Bilginin doğası gericilerin işini kolaylaştırıyor, dedi Onur.

Başlar ona çevrildi bu kez:

– Bilgi sonsuzdur. Bu niteliği nedeniyle dogmalara açıktır. Örneğin bilimsel bir kuram, insanlığın bilme sürecindeki bir aşamadır ve çürütülebilir. Bu kuram üzerine sorulacak bazı sorulara, bilimin o süreçte verebileceği yanıtları yoktur. İşte bu boşluk, dogmalarla doldurulur. Sorun burada: Eğitimin bilimsel olmasından ödün verilemez ama bunu, bilimsel bilginin üstünlüğünden yola çıkarak savunmak o yüzden pek doğru gelmiyor bana.

– Benim insani, kültürel amaçlı dinsel anlayış ile bir alıp veremediğim yok, dedi Maide. Yeter ki insanların saf, samimi dinsel, mezhepsel inançları siyaset alanına çekilmesin. Ama şu da gözden kaçırılmasın: Evrenin, insanın dogmalarla, mit-

lerle açıklanmasına göz yumulamaz. Bilimin dinden bağımsızlaşması için ne büyük mücadeleler verilmiş; geri dönülebilir mi?

Onur:

– Ben, bugün metafizik olan yarın fizik olabilir, demek istemiştim. Yani bilinmeyen varsa, ki hep olacaktır, o halde din tartışılabilir ama inanç tartışılamaz.

– Ben de öyle düşünüyorum, diyerek söze karıştı Işık: Dinin her ne amaçla olursa olsun kullanılmasına karşı çıkmak: Bu bir insanlık görevi.

Türkan'ın gözleri heyecandan ışıl ışıl parlıyordu:

– Bravo çocuklar, siz neler biliyorsunuz öyle?

Hele Işık'ın, "Arkadaşlarla felsefe ağırlıklı bir gençlik dergisi çıkarmayı düşünüyoruz" demesi üzerine çok sevindi.

Işık felsefeyle ortaokul yıllarında tanışmış; eski Yunan düşünürlerini, Montaigne, La Bruyere ve özdeyişleriyle bilinen La Rocheffoucauld gibi dünyaca ünlü yazarları okumuştu. Felsefenin can sıkıcı ya da korkulacak bir şey olmadığını görünce de daha o yıllarda yaşama felsefenin penceresinden bakan bir dergi çıkarmanın hayalini kurmuştu. Şimdi ise, çağdaş dünyanın karmaşık sorunları karşısında, felsefi düşünme ve bakış açısının gençlere önemli nitelikler kazandıracağına inanıyordu.

Maide her zamanki sorgulayıcı tavrını takınmıştı hemen.

– Felsefeden ne beklediğinizi netleştirmek gerekir tabii, dedi. Yaşamda karşılaştığımız güçlüklerle başa çıkmamıza yardımcı olur demek yetmiyor; çünkü bu, dinsel öğretilerle de mümkün. Biliyorsunuz, orada teslimiyet var. İnanç sorgulanmaz.

– İşte biz de felsefenin her şeyi sorguladığı noktasından yola çıkmalıyız, diye düşünüyoruz.

Maide:

– 1980 darbesinden sonra felsefenin seçmeli ders haline getirilmesi kötü oldu. Gençlerin felsefeden haberi yok. Felsefi düşünme alışkanlığı kazanamamış bir gencin kendine yetebilmesi, kendi kararlarını verebilmesi kolay olmasa gerek.

– Fransa, İtalya, pek çok ülkede, gençler arasında felsefeye olan ilgi artıyormuş. Bizim yaşımızdakilerin felsefe bilgileri müthiş! El attıkları konuları bir görseniz! İnternette dolaşırken rastlıyorum da neler neler tartışılıyor.

– Elektronik mi olacak dergi?

– Hayır. Burada dergiyi düşünmemeye çalışıyorum. Aklıma getirirsem uykularım kaçıyor.

– Sponsor hazır, diye söze karıştı Onur.

– Dur, hazır falan deme.

– İhsan teyze seni mi kıracak?

Işık, Onur'un sesindeki hafif alaya aldırmadı. Onur ile çok önemli bir konuda düşünceleri uyuşuyordu: İkisinin de ortak özelliği, okul eğitimini yeterli bulmayıp kendi kendilerini eğitmeye çaba göstermeleriydi. Daha çocukken bir dergide "Felsefe dediğin soru sormakla başlar," sözünü okudukların-da birlikte çok heyecanlanmışlardı. Ama o günler artık geride kalmıştı. Onur, felsefeden, yalnızca Marx ve Engels'in geliştirdiği "düşünce tarzı"nı anlıyordu. Işık ise, felsefenin "sınıf karakteri"ni yadsımıyordu. Ama bu konuda kendini kısıtlamıyordu. Şöyle düşünüyordu: Marx ve Engels, kendilerinden önce yaşamış olan düşünürleri, yazarları okumamışlar mıydı? (Balzac'ı bile kralcı diye bir kenara atmamışladı.) Bugün de onların izinde giden düşünürler yok muydu?

– Hayallerimiz büyük. Felsefeyi merak edenler için bir web sitemiz, okurlarımızın bize ulaşabilmesi için sürekli kullanılan bir e-posta adresimiz olacak.

Işık dergi projesinin ayrıntılarına girmişti ki, Aykut dönüş vaktini bildirmek için otobüsün önünde el çırpmaya başladı.

Kalkarlarken Maide ve Türkan'ın aynı anda, "dergi için biz de varız" demeleri Işık'ı çok sevindirdi. "Bu desteği senden görmek isterdim" dercesine baktı Onur'a. Ama onu ikna etmeyi kafasına koymuştu, vazgeçmeyecekti.

Öğle yemeği için gemiye dönülürken otobüs, lüks sitelerin önünden geçiyordu. Ludmilla Serçe Tepesi'nde ayrılmış, görevi Aykut devralmıştı.

Bunlar "baba"lara ait, 1997-98 yapıları, diye söze başladı Aykut. Köklü değişiklikler son 4-5 yıl içinde olmuş. 85-95 metrekarelik lüks dairelerin yanısıra saray yavrusu villalar yapılmış... Rus mafyası on beş yılda türemiş. Dünyada ünleniyor gitgide. Normal mafya adabına uymuyormuş; çok katı yapıda yani.

Bir soru üzerine İtalyan mafyasına geçti:

– Ortaçağ derebeylik döneminde çıkmış. Paralı askerler feodal beylerden ganimetleri toplayıp halka dağıtıyormuş. Daha sonra İtalyan mafyası Amerika'ya gidiyor, içki kaçakçılığını falan ele geçiriyor. Benim de bildiğim bu.

Onur ve Işık, Aykut'un huyunu öğrendikleri için "Çok bile anlattı" diye gülüştüler.

Nâzım Hikmet'in mezarını ziyaret

Işık yemekte Cenk'i görünce geceki olayı hatırladı, huzuru kaçtı. Sabahtan beri turlar çok hareketli geçtiğinden hiç aklına gelmemişti. Olaydan başkalarına söz etmiş olabilir miydi? Bu olasılık içini kemiriyordu. Onunla göz göze gelmemek için hem yemek sırasında, hem rıhtımda otobüsü beklerken epeyce sıkıntılı dakikalar geçirdi.

Öğleden sonraki program iki seçenekliydi. Biri Nâzım Hikmet'in mezarını ziyaret, diğeri Borodino Savaş Müzesi.

Limanda, Cengiz'in Aykut'a "Nereden taksi bulabiliriz?" dediğini duyunca rahatladı. Cenk ile aynı otobüste olmayı istemiyordu.

Aykut ilk grubun başındaydı. Otobüs hareket edince mikrofonu eline alan Doktor,

– Hanımlar, beyler, az sonra Novodoviç Mezarlığı'nda olacağız, diye söze başladı.

Çevreden "Rehberlik yakıştı" övgülerini teşekkürlerle karşıladıktan sonra devam etti:

– Biliyorsunuz 2002'yi büyük şairimiz Nâzım Hikmet'in doğumunun 100. yılı olarak kutladık. Ocak ayında başlayan etkinlikler yıl boyu sürdü. Kültür Bakanlığı'mızın girişimleriyle Ankara ve İzmir'de şairin heykelleri dikildi. Sadece Türkiye'de değil, Selanik, Londra, Paris, Moskova, New York, Tokyo gibi büyük kentlerde de görkemli anma törenleri düzenlendi. UNESCO 2002'yi bütün dünyada Nâzım Hikmet yılı olarak ilan etti. Nâzım Hikmet, dünyaca ünlü bir şairimiz. Şiirleri neredeyse tüm dünya dillerine çevrilmiş. 1963'te Moskova'daki evinde kalp krizinden öldü, büyük şair.

Esin:

– Yaşamı boyunca memleketine dönme hayaliyle yaşadı.

Doktor mikrofonu ona uzattı.

– Yo, lütfen siz devam edin. Kusura bakmayın, araya girdim, heyecanlandım da!

Doktor'un ısrarı üzerine mikrofonu aldı:

– Sahte olan her şeye karşıydı. Gerçek insani değerleri savunuyordu. İnsanlar özgürce düşünebilsinler, istiyordu. Savaşsız, sömürüsüz bir dünya düşlüyordu. Yürekli, düşüncelerinden ödün vermeyen bir insandı... Gençlik yıllarımda,

onun “Kurtuluş Savaşı Destanı”nı gözyaşlarına boğularak okumuştum.

Gene gözleri dolmuştu Esin’in. Özür dileyerek mikrofonu Doktor’a iade etti.

Halim güneşten rahatsız olup Işık’ın yanına geçmişti.

– Maide ile Esin’in yüzleri ters olmuş, dedi fısıltıyla.

Işık’ın içinden gülmek geldi. Gerçekten de Esin’in çatık kaşlı, sert yüzü, nazik üslubu ve sakin davranışlarıyla büyük bir tezat oluşturuyordu. Maide ise konuşmadığı zaman yüzünün masumiyetiyle Meryem suretlerini andırıyordu.

– Gezinin en hoş sürprizi Esin teyze, dedi Halim’e. Şaşırdım, ne kadar çok insan tanıyor.

Durmadan kart atıyor.

Halim, Esin’in başka bir yönüne dikkat çekti:

– Düşüncelerini sinirlenmeden savunuyor. Tartışmalarda bu çok önemli.

Mezarlık ağaçlıklar içindeydi. İnsana ürperti değil, tam tersi, piknik yeri gibi huzur veriyordu. Gösterişten uzak, çevreyle uyumlu mezarların önünde vazolara konmuş çiçekler; ağaçların suskunluğu, o dimdik vakarlı duruşları; her şey öylesine etkileyiciydi ki. Mezar taşları sahiplerinin mesleklerini yansıtıyordu: Savaşta yararlılık göstermiş bir asker, pilot; balerin, doktor, komedyen, devlet büyüğü... Komünistlerin cesetleri yakılıp külleri kutularda saklanıyor, diğerleri gömülüyordu.

Nâzım’ın başucunda vasiyet ettiği gibi çınar ağacı dikiliydi. Maide,

– Vera dikmiş, dedi İhsan’a usulca.

Şükran,

– Hani şu doktor olan mı? diye sordu.

Maide başıyla onayladı.

Halim grubun içinden sıyrılıp mezarın önünde diz çökerek şaire fatiha okuyan yaşlı kadın yolcuya dalmıştı. Ağaçların arasından sızan güneş ışınları mezar taşını aydınlatıyordu. Gözleri doldu Halim'in.

– Kruşçev ve Raisa Gorbaçov'un mezarları da burada, dedi Aykut.

Kruşçev anıtı siyah ve beyaz taşlardan yapılmıştı. "Kruşçev'in siyasi hayatındaki iyi ve kötü yönlerini simgeliyormuş," diye açıkladı bunu. Raisa'nın gençlik yıllarına ait bir heykeli konulmuştu güzelliğin simgesi olarak.

Doktor, Aykut'un yanı başında yürüyor, anlattıklarını büyük bir ilgiyle dinliyordu.

İhsan yorulmuştu. Oturacak yer olmadığı için Şükran'a ya da Işık'a tutunarak dinlenebiliyordu. Maide ise, Halim'in deyişiyle genç kız gibi sekiyordu yürürken. Ancak "Kendimi hiç bu kadar zinde hissetmemiştim" dese de yüzündeki hüzünlü anlatım değişmiyordu. Mezarlıktan ayrılırken İhsan'ın koluna girdi.

– Nâzım'ın resminin üzerine kazınmış şiirinin şu dizeleri, sanki bugünü anlatıyor, dedi:

"*Düşman vurur prangayı kafamızın içine*."

İhsan onun elini dostça sıktı.

– Şu kafandakileri bir süreliğine uykuya yatırsan! Gezinin tadını çıkarmaya bak, biraz da.

– Elimde olsa. Dün gece Alman turistler birinin doğum gününü kutluyorlardı. Kendiminkini hatırladım, kötü oldum. Başladım ağlamaya.

İhsan onun neyi kastettiğini anlayamamıştı birden. Ona da kül kutuları dokunmuştu; o koca gövdelerden geriye kalan küllerin hafifliği...

– 6 Mayıs benim doğum günüm. 6 Mayıs 1972[4], o gece sizin evde sabaha kadar ağlamıştık, unuttun mu?

– Ben de seni metanette bir numara sanırdım.

Otobüse doğru el ele yürürlerken İhsan düşünüyordu: Siyasi inançları bir insanın yaşam tarzını, yaşam karşısındaki duruşunu yönlendirir ama Maide zaman zaman ölçüyü kaçırıp yaşamını cehenneme çeviriyordu.

Moskova'yı metro ile gezmek

Bir sonraki yer Arbad Sokağı'ydı.

Katya metro istasyonunun girişinde, grubun toplanmasını bekliyordu. İçerisi oldukça kalabalıktı. Karşıdaki duvarın önünü, nuhu nebiden kalma bir tekerlekli sandalyede oturan, hırpani kılıklı, yaşlı bir adam mesken tutmuş. Az ileride, henüz sakalı bıyığı çıkmamış, sıska, kir pas içinde bir oğlan, bankta kıvrılmış, uyukluyor. Yürüyen merdivenlerin başında yolculara balalayka çalan bir başkası...

Bakışları yaşlı adama takılan Katya,

– Eskiden dilencilik yoktu, dedi yanındakilere. Kışın soğuktan ölen olmazdı. Cenaze törenlerinin masrafı şimdiki gibi el yakmazdı (iki ay önce yitirdiği büyükbabasının ölümünü anımsamıştı).

Rusya'da emeklilerin durumu hiç iyi değildi. 1990'lı yıllardaki ekonomik krizden sonra emekli aylıkları geçinmek için yeterli olmamaya başlamıştı.

Uzaktan Aykut görününce Katya'nın konuşması yarıda kaldı.

Grup hazırdı. Hep birlikte başdöndürücü bir hızla hareket eden yürüyen merdivenlerle aşağı inildi.

4 Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın Ankara'da idam edildikleri tarih.

– Tüm Moskova'yı metro ile dolaşabilirsiniz, dedi Katya. Metroyu günde yedi milyon kişi kullanıyor. Trafiğin tıkanmamasında bu da rol oynuyor.

Guptan biri Moskova'nın nüfusunu sordu.

– Resmî nüfus dokuz milyon, 1994'teki sayıma göre. Ama gerçekte bu sayı on altı milyon, diyorlar.

Metro için ilk çalışmalar 1902'de başlamış. 1935'te 15 istasyonlu metro açılmış. Stalin'in "Halkın Sarayı" dediği metronun istasyonları İkinci Dünya Savaşı yıllarında sığınak ve hastane olarak kullanılmış. Bugün istasyon sayısı 170'e ulaşmış. Metronun toplam uzunluğu 310 km. Dünyanın en hızlı metrolarından. Seferler çok sık. Jeton 6 ruble. 1989'da 5 kopek'miş.

– Kopek, rublenin yüzde biri olduğuna göre jetonun ne kadar pahalılandığını anlayabilirsiniz, dedi Katya.

Işık meraklı gözlerle çevreyi inceliyordu. Metroda kent yaşamıyla ilgili ipuçları bulmak olanaklıydı: Yolcuların çoğu kitap okuyor. Gençlerde Batı modasının etkileri apaçık: Kot giysiler, erkeklerde küpe, kızlarda göbeği açıkta bırakan pantolonlar.

Gruptakiler Arbad Sokağı'na doğru yürürlerken konu metroydu. İki istasyon görmüş, ikisine de hayran kalmışlardı. Katya'nın dediği gibi, bu "anıt-metro" müze salonları gibiydi. Birbirinden farklı, eşsiz güzellikte istasyonlar. Duvarlar freskllerle süslü, her tarafta kabartmalar, mozaikler, canlıymış gibi bakan bronz heykeller, tavanlarda kristal avizeler.

Arbat Sokağı, Sanatçılar Sokağı olarak anılıyordu. Sokak trafiğe kapatılmış, iki yanını sağlı sollu birahaneler, kafeler, eğlence yerleri doldurmuş. Gelip geçenin portresini yapan sokak ressamları, hediyelik eşya satıcıları, bir köşede flütçü bir genç kız, kemancı iki delikanlı, klasik müzik konseri veriyorlar.

Katya, Perestroyka rüzgârlarının ilk kez burada başladığını söyledi. Gündüzleri dikkat çekmeyen mekânlar, geceleri ışıklarla donatılarak ortaya çıkıyormuş. Bu yüzden gördükleriyle ilgili izlenimleri azdı Katya'nın. Yalnızca "Geceleri eğlenceyle tehlike iç içe," demekle yetindi.

Puşkin Katya'nın sevdiği yazarlardandı.

– Modern Rus edebiyatının kurucusu olarak tanınır, dedi. Karısıyla bu sokakta yaşadığını söyledi, oturduğu evi gösterdi ve 1837'de aşk yüzünden düelloda ölmüş, diye ekledi.

Sözleri ilgi çekmeyince açıklamayı kısa kesti.

Gruptakilerin çoğu birahanelerde, sokaktan gelip geçenleri seyrediyordu. Onur ile Ayşen kimseye haber vermeden çekip gitmişlerdi. Halim durumu fark edince telaşlandı. Nerede olduklarını bilen yoktu. Dönerler diye bir çeyrek saat bekledi. Sonra gruptan birinin cep telefonundan Kaptan'ı aradı. Kremlin Sarayı turundaymışlar. Otobüs hemen kalkıyormuş, Kaptan Halim'e haber verecekmiş ama telaştan aramayı unutmuş.

Neşe, Işık'ın koluna girmiş, gözü önden tek başına yürüyen Şebnem'de, sokağı gezerlerken kızından yakınıyordu:

– Her şeye karşı kayıtsız. Ne bulursa giyiyor, önüne ne konursa yiyor, kim nereye çekerse oraya gidiyor. İtiraz etmek yok. Banyo yapmayı bile kendiliğinden akıl edemiyor. "Yıkansana," deyince tepki gösteriyor. Doktora götürene kadar anamdan emdiğim süt burnumdan geldi.

Ama doktorlar bir tanı koyamamış; en son gittiği, "Hepinizden sağlam, biraz vitamin verin," deyip göndermişti.

– Eline ne geçerse okuyor. Onun yaşında bir kızın anlayamayacağı yazıları bile. İnternete giriyor, saatlerce. Televizyona bakıyor ama görmeden. İzlediğini sanmıyorum.

Işık kızı tanımadığı için hakkında yorum yapacak durumda değildi. Ancak Neşe'den duyduklarına üzülmüştü.

– Ruhunda ne fırtınalar kopuyor, bir bilebilsem. Konuşmuyor ya; konuştuğu zaman da öyle sorular soruyor ki! Yok efendim, Kuzey Kutbu'nda nasıl oruç tutulacakmış; güneşin doğuşuyla batışı karışıyormuş kutuplarda. Küçüklüğünden beri ne kadar gereksiz soru varsa, sormaya pek meraklıydı.

Işık da küçükken sorularıyla büyükleri şaşırttığından Şebnem'in hâlinden anlıyordu.

– Geçen yıl astrolojiye sardı. Ama çabuk bıktı. Dinle ilgili soruları vardı; başvurduğu kişiler sorularına yanıt bulmasına yardımcı olamamışlar güya. O konu da unutuldu. Elle tutulur bir şikâyeti olsa. Ne yapacağımı bilemiyorum? Gezinin ona iyi geleceğini ummuştum. Ama kamaraya kapanıyor, bizimle konuşmuyor.

– Arkadaşlarıyla arası nasıl?

– Arkadaşı var mı, diye sorsana. Sorularıyla herkesi kaçırtıyor. Arkadaşları alay ediyor, dışlıyorlar; öyle üzülüyorum ki! Ah, Didem onun yaşındayken okulun gözbebeğiydi. Çalışkandı, hocaları severdi. Arkadaşları tarafından paylaşılamazdı. Telefonlar hiç susmaz, doğum günü davetleri, birlikte ders çalışmalar... Belki de ablası haklı; onu ben şımarttım. Hep huyuna gidiyorum. Serbest bıraksam düzelecek. Baba evde ha var, ha yok. Çok yaşlı olduğu için babayı takmıyor. Beynim keçeleşti valla, artık düşünemiyorum.

Neşe soluk almadan konuşuyor, Işık'ı çevreden koparıyordu ama her şeye karşın Işık ona arkadaşlık etmekten yüksünmüyordu.

Şebnem ansızın geri dönünce Neşe konuşmayı kesti. Kız bir şeylerden kuşkulanmasın diye hemen Maide'ye seslendi:

– Hazır buralara kadar gelmişken biraz daha gezelim. Ukrayna Oteli'nde bir şeyler içsek? Ludmilla pek övmüştü.

Neşe'nin önerisi kabul gördü. Aykut grubu topladı. Katya ayrıldı. Partiler hâlinde taksilere binildi.

Ukrayna Oteli

Otelden içeri girince önce fuayenin tavanı göze çarpıyordu. Boydan boya, Ekim Devrimi'ni betimleyen renkli resimlerle kaplı. Aykut açıklama yaptı:

– Çarlık Rusyası'nın simgesi çift başlı kartal, Roma İmparatorluğu'ndan alınmış. Rusya'nın geleneksel olarak hem Batı'ya hem de Doğu'ya baktığını gösteriyormuş. İlginç değil mi? Kartallarla orak çekiç figürleri yan yana duruyor.

Otelin lobisi Birleşmiş Milletler gibiydi; Avrupa'dan, Uzakdoğu'dan, Afrika'dan, sarışını, esmeri, kadınlı erkekli bir kalabalık.

Aykut "Gemiye dönmek istediğiniz zaman beni cepten arayın," diyerek ortadan kayboldu.

Gruptakiler oteli gezmek üzere dağıldılar. Birinci katta hediyelik eşya dükkânları vardı. Vitrinler, insanların gezi özlemlerini harekete geçirebilecek turistik kitap ve kartpostallarla süslenmişti.

Barda çantalarıyla iş adamları göze çarpıyordu. Yüksek taburede oturan iyi giyimli, kır saçlı, tıknaz bir adam birasını yudumlarken Neşe'yi fark etti. Ayağa kalktı, onu ve yanındakileri, sağ elini göğsüne götürerek Türk usulü selamladı.

– İyi günler, merhaba!

Arkadan kendini tanıttı:

– Bendeniz Hilmi.

Sonra bara yakın bir masaya buyur etti onları.

Doktor ve Serap yeri beğenmişlerdi, hemen oturdular. Neşe ile Işık'ı da oturttular. Maide'nin gözü adamı tutmamıştı. Sığmayız bahanesiyle gerilere doğru yürüdü; İhsan, Şükran, Halim ile birlikte.

Garson siparişleri getirip masaya bıraktıktan sonra sohbet başladı.

– Benim işim, affedersiniz ticari pezevenklik, dedi Hilmi. İş adamı, sanayici, inşaatçı... tabii müşterilerimi seçerim. Herkesle çalışmam.

Deli mi? Şakacı mı? İlk bakışta insanı şaşırtıyordu.

– Fırsatlar ülkesi artık Amerika değil, burası!

Rusya pazarına girmek isteyen girişimcilerimize rehberçevirmenlik yapıyormuş. Kazancı iyiymiş. Bir de rüşvet olmasaymış. Aşırı bürokrasi yüzünden Rusya rüşvet cenneti hâline gelmiş. Yılda 30-40 milyar doları buluyormuş. Bir sürü şikâyet sıraladı. Borsa, enflasyon, faiz, banka, senet, vergi kaçırmanın yolları... Ekonomiden söz ederken beylik konuşmalarla durumu idare etmeye çalışıyordu. Türkiye ile ticaret gelişirken Rus kadınlarla evlenen Türk erkeği sayısı da artıyormuş. Kendisi henüz kalbinin sultanına rastlayamamış. Derken bir gün polisle başının nasıl derde girdiğini anlattı. Fuhuş sektörünün turistlere çalıştığını söyledi. Geceleri otellerin barları görmelere sezaymış!

Konuşurken daldan dala atlıyordu.

Doktor ve karısı kendi âlemlerinde, biralarını yudumluyorlardı. Adamı dinlemek Neşe'ye düşmüştü. Neşe onun karşısına oturduğuna bin pişmandı. Ayıp olmasın diye dinler gibi yapıyordu. Üstüne üstlük Doktor'u görünce Taha damlamaz mı? Keyfi yokmuş, bira içip efkâr dağıtacakmış. Şebnem kendi kendine ortalıkta dolanıyor, Işık oturduğu yerden onu izleyerek gözden kaybetmemeye çalışıyordu.

Hilmi her vesileyle kendini övüyordu. Yüksekten atan tavrı Işık'ı sinir etmişti. Bu yetmezmiş gibi bilgi sahibi olmadığı konularda bile kesin yargılarla konuşuyordu. Komünistler hakkında atıp tutuyor, Türkiye'deki solcularla alay ediyor... Konuşmalara Doktor'u da katmak istedi ama karı-koca bar havasına girmişlerdi. Yandaki masa boşalınca, sıkışıklığı bahane edip oraya geçtiler.

Birayı içince Taha'nın da çenesi açılmıştı. Üçüncü biradan sonra ağzından tükürükler saça saça, eski hükümete çattı. İşleri nasıl bozulmuş, yana yakıla onu anlattı.

Aslında derbeder bir yaşamı varmış. Kumarda büyük paralar kaptırır, borca batar... O yüzden evlenememişti de. Şimdi yeni bir iş peşindeydi: Devekuşu dış satımı.

Neşe gözlerini kocaman açtı:

– Devekuşu mu?

– Dünyadan haberiniz yok, h'anfendi. Türkiye'de yedi yıldır devekuşu yetiştiriliyor. Yurt sathında yedi yüzün üstünde çiftlik açıldı.

Neşe, efelenmesine bozuldu. Hilmi araya girdi:

– Devekuşundan çok çeşitli ürünler elde ediliyor, Neşe hanım. Gıda, tekstil, ilaç, pek çok alanda kullanılıyor.

– İstanbul'da marketlerde devekuşu eti satılıyor, mirim. Eh, tabii pahalı. Belli bir kesim alıyor.

– Hayırlısı olsun, Taha bey.

– Bakalım, göreceğiz. Ama ben inatçıyım.

Eğer Şebnem gelmeseydi devekuşu muhabbeti daha bitmeyecekti.

– Amca, Kurban Bayramı'nda devekuşu kesmek caiz midir? diyerek muhabbete son noktayı koydu.

Neşe tuhaf tuhaf baktı kızına:

– Duyan da her bayram kurban kestiğimizi zannedecek.

Hilmi nabza göre şerbet vermeyi iyi beceriyordu:

– Din adamlarımıza sormak daha doğru. Ama kuştan kurban olmazmış gibime geliyor.

Neşe bacak bacak üstüne atarak arkasına kaykıldı:

– Allah aşkına buraya eğlenmeye geldik, bırakın artık ciddi konuları.

Taha alınmıştı, “Arkadaşlara bir bakayım,” diyerek ayrıldı. Hilmi ağalık yapmayı seviyordu, ona hesap ödetmedi.

Barın önündeki tabureler, masalar yavaş yavaş doluyordu.

– Burası çok kalabalık oldu, dedi Neşe, sıkıntılı bir iç çekişle.

Şebnem, Hilmi’nin bıraktığı masadaki boş bira bardağıyla oynuyordu. Işık boş boş oturmaktan hiç sıkılmıyordu. Arasıra avarelik etmeye bayılırdı. Otele girip çıkanları, lobide piyasa yapanları izlemeyi eğlenceli buluyor, biraz da gözlem yapıyordu. Hilmi çakırkeyifti; gözleri kanlanmıştı hafiften. Neşe’ye iltifatlar yağdırıyordu. Hangisi anne, hangisi kız, anlaşılmıyormuş. H’anfendi makyajı, göz alıcı renkteki giysileri seviyormuş, pek de iyi ediyormuş, hayat renk demekmiş zaten. Bereket versin alçak sesle konuşuyor, bir yandan da lobinin uğultusu, Şebnem bir şey hissetmiyordu. Arkadan Puşkin Kahvesi’ni övdü:

– Üst katta nefis bir teras. Yemekler harika. En güzeli de o altın Rolex saatli Rus kıroları yok.

Adamın Neşe’nin gönlünü çelmeye çalıştığı apaçık ortadaydı.

– Son bir bira daha?

– Yok, fazla gelir.

– Hatırım için.

Neşe kızardı. Adam sinirine dokunuyordu; hele o yüzündeki nemli parlaklık. Ama bir erkekten tatlı sözler duymak, ilgi görmek gururunu okşuyordu. Maide’yi anımsamıştı. Patavatsızdı ama söyledikleri doğruydu: “Kendini şımartmak da ne demek? Zevklerini yerine getirerek sahte bir mutluluk yaratmak!”

Bundan önceki gezilerde de karşılaşmıştı böyle durumlarla. Zararsız, küçük masa başı serüvenleri... Anlık duygular,

sürekli olmasına izin vermezdi. Düzmece övgüler. Aldığı zevk de düzmece oluyordu, ama olsun, diye geçirdi içinden.

Şebnem'in bardağı elinden düşürmesiyle, çevre masalarda oturanlar bile yerlerinden sıçradılar. Kırılan cam parçaları sağa sola dağıldı. Hilmi havayı yumuşatmaya çalışarak gülümsedi:

– Çeçenler bomba attı sandım.

Neşe'nin eli ayağı boşanmıştı. Şebnem ise kılını bile kıpırdatmamıştı. Garson ortalığa saçılmış cam parçalarını süpürmeye gelince lütfedermiş gibi kalktı, sandalyesini geri çekti.

Işık, "Burası temizleninceye kadar otelin çevresini dolaşalım," diyerek onu dışarı çıkardı. Ama Şebnem kimsenin yanında uzun süre kalamıyordu; bir içeri bir dışarı...

Gemiye dönerken Neşe yine şen şakrak, otobüsü kırıp geçirdi. Genç kızlar gibi heyecanlı,

– Hilmi, Puşkin Kahvesi'ne davet etti; Neşe teyzende daha iş varmış meğerse, diye fısıldadı Işık'ın kulağına, arkadan da kahkahayı bastı.

Onur ve Işık'ın tur izlenimleri

Yemekten önce Işık, Onur ile geminin burnunda buluştu. İçki saatinde en tenha yer burasıydı. Yan yana sırtüstü yere uzandılar. Hafif bir rüzgâr çıkmıştı. Bulutlar gökyüzünde yer değiştiriyordu.

– Anlat bakalım, kaçak, dedi.

– Halam ısrar etti. Ekstra turmuş. Son dakikada katıldık işte.

Gördüğü yerlerden çok gruptakileri anlatıyordu Onur. Tufan'dan hoşlanmamıştı.

– Hani amcam, eğitimli aptallar, der ya; aynen öyle. Sarayı gezerken rehbere sorduğu soruları bir duysan, ilkokul çocu-

ğu sormaz. Üstüne üstlük havasından geçilmiyor. Birtakım ekonomik klişeler geveliyor: Bütün yumurtaları tek sepete koymak riskliymiş; falan filan... Rehber desen gıcık. Fadıl mıymış neymiş adı? Kurnaz, anasının gözü... Ferrari görünce kendini caddelere fırlatıyor. Rus Tarihi kursunu o verecekmiş. Hayatta girmem derslere!

– Sence bu geziye çıkmakla iyi mi ettik?

– Haydaa! En heveslimiz sendin. Ne oldu şimdi?

Otobüs turu, rehberi dinlemek, fotoğraf çekmek, turizm kitaplarını karıştırmak yetmiyordu Işık'a. Caddelerde hızlı hızlı yürünüyor, birçok yer görülmeden geçiliyordu. Arka sokakları merak ediyordu. Örneğin o gün Sovyetler Birliği döneminde yapılmış tek tip apartmanların bulunduğu bir sokağın fotoğraflarını çekerken binalara giren çıkanın olmayışı dikkatinden kaçmamıştı. Neden? Herkes çalışıyor muydu? Perdeler zırh gibi kapalı, çocuk parkı boş. Yollar, sokaklar, evler, burada yaşayanları ne ölçüde yansıtıyordu? Kafasında bir sürü soru yanıtsız kalmıştı. Aykut ise robot gibi; insanı heyecanlandıracak, ilgisini canlı tutacak bir şeyler yapmıyordu. Zaten çoğunluğun taleplerine uyuyor, gerekirse programı bile değiştiriyordu.

– Belki de geziden çok şey bekliyorum.

Daha önceki yurtdışı gezilerinde dil sorunu olmadığı için rahattı Işık. İngilizcesi idare ediyordu. Otel lobilerinde, kafeterya, restoran, park, alışveriş merkezi, hemen her yerde kimi bulursa konuşurdu.

– Aslında ben de hayal ettiğim gibi bulmadım Moskova'yı. Binaların solmuş renkleri, kararmış mermerleri... Sonra, o sevimsiz döviz büroları, sokaklarda kızartma yağı kokuları...

– İnsanları merak ettiğini sanıyordum. Ben Rus yaşamını yakından görmek istiyorum. Evlerin içlerini, aile ilişkilerini, komşuluk, arkadaşlık... O yeni yapılmış iş merkezlerinde çalışanlar, lüks sitelerde oturanlar, özel yaşamlar, stadyum,

maçlar... İnsanlar nelerden yakınıyorlar, nelerden mutlu oluyorlar... Ben Rus romanlarını da aynı merakla okurdum. Hele işin içine hayal gücünü katarsan, ne keyiftir o! Aziz tasvirleri, yağ kandilleri, votka şişeleri, lahana kokuları, saçı sakalı birbirine karışmış adamlar, dumanlı meyhaneler, kavga-patırtı... kar yığınları arasında kayıp giden kızaklar, saltanat arabaları, göğsü nişanlarla dolu yakışıklı subaylar, uçuşan giysileri içinde şuh kadınlar...

Sonra bir şey hatırlamış gibi,

– Devrimleri unuttuğumu sanma, dedi. Grevleri, ayaklanmaları... Buradaki turlar kesmiyor. Nasıl bir duygu, biliyor musun? Hani televizyon açık, sesi kısık olur; onun gibi bir şey, görüntüden ne anlam çıkarabilirsen artık. Aslında geziyi daha çekici bir hâle getirebiliriz. Buraları tekin değilmiş, mafya falan... Limanın adresini Katya'ya yazdırırız. Taksi şoförü burayı bulur. Sahi, metro var, onu unuttum. Hem ucuz.

– Sen belki de limanı sevmedin; gece karanlık, gemiler heyula gibi; buradaki atmosfer psikolojine uymuyor... Ne bileyim, aklıma bir sürü olasılık geliyor. İnsanın öyle anları vardır ya!

– Benim söylediklerime yanıt mı bu şimdi?

Onur yüzünde muzip bir gülümsemeyle parmağını şaklattı:

– Sakın Rus erkeklerini merak ediyor olmayasın?

– Bana bak! Sana olanlar olmuş. Kendi fantezilerini bana yamamaya kalkma.

– Kızlar nasıl acaba burada? Şöyle reklamlardaki gibi çıtırlardan bulabilir miyim dersin?

Bir araya gelince hep ciddi konular konuşurlardı. Işık buna şaştı.

– Sahi, hiç sormadım, sevgilin var mı?

Onur hayır anlamına başını salladı.

– İnternette falan?

– Senin?

– İhsan anne de durmadan bunu soruyor. Yok yok yok işte!

– Biz aşılıyız galiba. Aşk virüsü dokunmadan kaçıyor yanımızdan.

Bu konuşmalardan ikisi de keyif alıyordu. Birbirleriyle dalga geçip durdular.

Boris

Aykut birine gemiyi gezdiriyordu. Her zamanki dünyadan bezmiş hâli yoktu üzerinde, hatta neşeliydi. Yanındakini onlarla tanıştırdı:

– Boris. Katya'nın ağabeyi.

Türkçe bilen yabancılarla konuşmanın hoş, çekici bir yanı vardır. Gençler mal bulmuş Mağribi gibi yakasına yapıştılar Boris'in. Işık fırsat ayağına geldi diye seviniyordu. Bakalım Boris neler anlatacaktı Rusya hakkında?

Hep birlikte üst güverteye çıktılar. Halim uzaktan el salladı onlara, otelin barında içkiyi fazla kaçırdığı için kahve içiyordu. Karşısında Maide; midesi rahatsız olduğundan açık çaya talim ediyordu.

Boris'e bira söyledi Halim. Gençler, yemek saati yaklaşıyordu, bir şey istemediler.

Aykut Onur'a,

– Yemekten sonra hazır ol, Moskova'yı gece gezeceğiz, dedi. Kaptan'ın kıyağı. Boris oymak başımız olacak.

– İvan geliyor mu? diye sordu Boris.

– Katya'dan izin çıkarsa.

Aykut'u cepten arıyorlardı, konuşa konuşa ayrıldı.

Boris mimardı. Beş yıldır bir Türk inşaat firmasında çalışıyordu. Kırk yaşındaydı ama yıpranmış yüzü, adamakıllı beyazlaşmış saçlarıyla daha büyük gösteriyordu. Yedi yıl İstanbul'da kalmış, bu arada edebiyatçı dostları olmuştu. Türkçenin inceliklerini, Türk kültürünü özümsemiş; Türkiye'yi geçmişi ve şimdiki durumuyla iyi tanıyordu.

Bir süre edebiyat konuşuldu. Sonra konu Rusya'ya döndü. Gençler de öyle istiyordu zaten.

– Rusya'nın kökeninde dinsel etkiler var, komünizm var... Bugün Rus kimliği öne çıkıyor, dedi Boris. Bizim anayasa, din ve devlet işlerini birbirinden ayırmış; laikliği savunur; burada Müslüman, Yahudi ve Budistler, hatta çok tanrılı dinlere –Şamanizm, totemizm– inananlar var.

– Yani anayasa değiştirilemez, demek istiyorsunuz. Doğru mu anlamışım, dedi Işık.

– Evet. Hele Putin döneminde mümkün değil. Rusya'da dinsel kültür, toplum ve birey üzerinde etkili ama toplumsal yaşamda belirleyici olamaz.

Işık ile Onur bakıştılar: Boris'in sözleri İrina'nınkileri hatırlatmıştı.

Maide ise dakka bir gol bir, adamcağıza takılmadan edemedi. Şık, enerjik, özgüven anıtı gibi müşterilerle ilgilenen güleryüzlü gemi çalışanlarını işaret ederek,

– Gençlerin dünyevi hedefleri var, yaşamı hakkını vererek yaşamak istiyorlar, dedi.

Boris imayı ya anlamadı, ya da Maide'yi dinlemedi, istifini bozmadan başka konuya geçti.

– Kimilerine göre kapitalizme dönüş yoluna girdik. Hem de en vahşisine; Çarlık Rusyası'na döndük. Şikâyetler yükseliyor: "Ölesiye çalışan biziz, yeni efendiler hazır yiyici." Olgular beklentilere uymuyor ki! Devlet işletmelerinin özelleştirilmesi,

verimliliğin artması gerekçesiyle yapıldı. Ama rastgele yürütüldü. Medya çok büyük bir güç ve birkaç kişinin eline geçti, bu durumdan medya da sorumlu. Kısacası kimileri aşırı zenginleşirken çoğunluk yoksullaştı. Eskiden çalışanların hakları güvence altına alınmıştı. Bürokrasideki çürümüşlüğe karşın halkı işsizliğe, enflasyona karşı koruyan ilkelere bağlı kalınırdı.

Maide kaşlarını kaldırdı:

– Kapitalizmin böyle bir kaygısı yoktur.

– Halk desteği ne durumda?

Bunu Halim sormuştu.

Boris birasını bir dikişte bitirdikten sonra garsondan bir tane daha istedi.

– Halk desteği... Bugün Rusya'da zenginler, yoksullar ve zengin olmaya çalışanlar var. Ortak noktaları yeni demokrasiyi desteklemeleri. Çoğunluk özel sektöre sıcak bakmıyor. Sağlık, eğitim, konut gibi kamusal hizmetlerin özel sektöre devredilmesi zor biraz. Halk izin vermez. Serbest piyasaya geçince halkın yaşamının güzelleşeceği söylenmişti. Ama olmadı. İnsanlar aldatıldıklarını düşünüyorlar... Serbest piyasa, ekonominin daha dinamik bir biçimde çalışmasını sağlıyor, hırsı körüklüyor; işte, daha çok kazan, daha çok tüket, bildiğiniz şey. Öbür yandan serbest piyasanın sosyal eşitsizlikleri büyütme riski var. Bakın, benim amcam Yaroslav'da yaşıyor. Tıp profesörü. Aylığı 100 dolar. Özel yer açamaz, çünkü çok para gerekli.

Maide:

– Doktorların özel muayenehane açmaya özendirilmemesi halk sağlığı açısından yerinde bir önlem.

– Aslında söylemek isteğim şey; halk demokrasi istiyor. Ama ortada gerçekler var. Çoğunluk için eskiden yaşam kolaydı. Kira, telefon, ulaşım, sağlık, eğitim gibi sorunlar yoktu. Rusya'da demokrasi nasıl yerleşebilir? Halkın yaşamsal ge-

reksinimleri karşılanırsa elbette. Şimdi bazı hizmetler aksıyor. En basitinden belediye hizmetleri, sokakların temizliği...

– Rus tarihi ne kadar ilginç. 1900'lere kadar Çarlık dönemi. 1990'lara kadar sosyalizm.

Maide kendi kendine konuşur gibiydi.

– Halk, ayrıcalıkları yüzünden Çarlığı devirmiş. Aynı nedenle parti yönetimlerini eleştirmiş. Yetmiş yıldır, iyi kötü eşitlikçi bir düzende yaşadıktan sonra eşitsizlikleri artıran uygulamaları sindirebilir mi?

– Doğrudur, dedi Boris, halkımız onurlu yaşamak ister, tersini kabul etmez.

Halim:

– Rusya değişimi frenlemek zorunda.

Maide aklı hâlâ az önce söylediği sözlerde,

– Sosyalizmin bu anlamda kapitalizmin ayakta durmasına büyük yararı oldu, dedi.

Boris:

– Anlayamadım?

– Batı'daki devrim ve direnişler ayrı bir konu tabii ki. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşananları kastediyorum. Biliyorsunuz, Nazi Almanyası ve faşist İtalya yenildi; Avrupa'da Sovyetler Birliği'nin etkisiyle sosyalist devletler kuruldu. Batı kapitalizmi, sosyalist bloğa bakarak, rejimi koruma kaygısıyla sosyal güvenlik yasaları çıkardı, işçi sınıfına sürekli ödün verdi, demokrasiyi geliştirdi, sonuçta birçok reform yapmak zorunda kaldı. Bugüne dönersek, sosyal haklar Batı'da kısıtlanırken Rusya'da yöneticilerin işi zor.

Onur Maide'yi dinlerken her sözünü başıyla onaylıyordu.

Boris ortaya konuşmaya başlamıştı:

– Küreselleşmeye ayak uydurmak kolay değil. Baksanıza, artık yeni gelişmeler belirliyor dünya ekonomisini: Yüksek

teknoloji, internet... Küreselleşme, gelişmiş ülkelerin işine yarıyor. Örneğin bizim teknolojimiz Batı'nın gerisinde kaldı. Bugün en kaliteli üniversiteler, bilim ve araştırma merkezleri Amerika'da. Tabii donanımlı çalışan sayısı da en fazla orada. Bizim, sanayide Batı ile aradaki farkı kapatma, Batı'ya yetişme çabalarımız her zaman olmuştur. Bugün yüksek verimlilik, azalan emek gücü, ekonomimizi kötü etkiliyor. Batı yüksek teknoloji kullanırken onlarla nasıl rekabet edeceğiz?

Onur:

– Yüksek teknoloji emek gücüne duyulan gereksinimi azaltırken işsizlik sorunu çıkıyor ortaya.

Işık:

– Tarımda da yeni teknolojiler kullanılıyor. Türkiye gibi ülkelerde tarımsal üretim yeni teknolojiye geçemedi. Köylü işletmeleri zor durumda. Köyden kente göç hızlanırsa... Bir yandan göç edenler, bir yandan sanayi işsizleri... çığ gibi büyür işsizlik.

Boris o yaşta iki gençten böyle olgun konuşmalar beklemiyormuş gibi hem şaşırmış, hem sevinmişti.

Maide yerinden doğruldu, sırtını dikleştirdi.

– Küreselleşmenin siyasi boyutu unutuluyor; teknolojik boyutunu, ondan ayrı değerlendiremezsiniz. Üretimde verimi artırmışsın, satamadıktan sonra? Amerikası, Avrupası hem tarım hem sanayi ürünlerine kota koyuyor. Ortada iddia ettikleri gibi rekabet falan yok. Yoksul ülkelerin durumu kötü. Uzmanlara göre küreselleşmenin getirdiği yoksulluk üretim azlığından değil, gelir dağılımındaki adaletsizlikten. Ben de öyle düşünüyorum. İşin vahim yanı, süper güçlere karşı dünya kamuoyunun gücü yok.

Onur'un yeni teknoloji konusunda söyleyecekleri bitmemişti:

– Çalışanlar açısından gerçekten çok zor bir süreç. Ame-

rika bilgisayar sektörü için Hindistan'dan yazılımcı getirtiyor; onlar daha ucuza çalışıyor tabii. Kendi yazılımcıları işlerini kaybediyorlar.

Maide:

– Sermaye artık sömürebileceği nitelikli iş gücü istiyor: Bilgi işçileri. Bizim gençler de master, doktora falan için Amerika'ya gidiyorlar. Amerikan üniversiteleri onlardan üst düzey bilgiyi alıyor, karşılığında kıytırık bir burs; yakınlarım var, oradan biliyorum. Bütün dünyadan gençler gidiyor. Sömürünün derecesini düşünün.

Işık:

– Kendi ülkeleri bu insanlardan yararlanamıyorsa beyin göçü engellenemez ki. Kısır döngü işte.

Maide'nin yanakları al al olmuştu. Halim tansiyonu konusunda uyardı.

– Ne yapayım? Arasıra fırlıyor işte.

Boris sevecen bir gülümsemeyle Maide'nin elini avucuna aldı.

– Rusya yüzünden mi? diye şakalaştı.

– Bu sürecin de yaşanması gerekiyormuş diyeceğiz. Bence Rusya'ya bir şey olmaz. Rusya ekonomik, kültürel, askerî, pek çok açıdan zayıf; parçalanmaya açık ülkelere benzemez.

Maide usulca elini çekti.

– Soğuk Savaş'ta[5] hedef sosyalist ideolojiydi...

Ağzı kurumuştu, sözün sonunu getiremedi. Garsondan su istedi.

Suyunu içtikten sonra eski rejimin çöküşü konusunda açıklamalara girişti:

– Bizimki biraz hariçten gazel okuma ama... Bürokrasinin

5 Soğuk Savaş dönemi: 1945-1991.

çürümüşlüğü, rejimi koruma konusunda alınan önlemlerin yetersizliği, Batı ile girişilen silah yarışı yüzünden halkın tüketim gereksinimlerinin önemsenmemesi...

– Savaş sanayi tüm ulusal geliri silip süpürüyordu. Haklısınız, halkın yaşam standardı yükseltilemedi.

– Batılıların oyunlarını unutmayalım. Satın alınan beyinleri, casuslukları...

– O da var, diyerek gülümsedi Boris. Bunların hepsi birden doğru olabilir. Ama az önce Halim bey güzel bir şey söyledi: Rusya değişimi frenlemek zorunda. Hiçbir şeyi aceleye getirmemeli. Sağduyuyla hareket edilmeli, yoksa ülkenin başına büyük felaketler gelir.

Boris ilgi merkezi olmaktan sıkılmış gibi, sağa sola bakındı. Garsondan bira istedi.

Onun konuşmak için kendini zorladığı, artık soruları nezaketen yanıtladığı Halim'in gözünden kaçmamıştı. Onu bu güç durumdan kurtarmak için konuyu değiştirdi. Türkçesinin mükemmel olduğunu söyledi.

– Eski eşim sayesinde.

Saniye

Birkaç ay önce boşanmışlardı. Eşi Saniye Samsunluymuş. İşletme fakültesini bitirir bitirmez İstanbul'da, babasının ayakkabı imalâthanesinde çalışmaya başlamış. Gençler evlenip İstanbul'a yerleşmişler. Kayınpeder kısa bir süre sonra Karadeniz'in küçük bir kasabasında çocuk ayakkabısı fabrikası açmış; hammadde, işçilik vesaire ucuz olduğu için. İngiltere'ye ihracat yapıyormuş. İşler iyi gidiyormuş. Kayınpeder çok titizmiş; İngilizler çocuk işçi kullanıp kullanmadığını denetlemek için gizliden adamlarını göndermişler kasabaya. Ama gördüklerinden hoşnut kalmış, siparişleri artırmışlar.

Bunun üzerine kayınpeder tutturmuş işin başına siz geçin diye, kızıyla damadına.

– İstanbul'dan sonra başka yer çekilir mi? Saniye ailesine aşırı düşkündü. Onları tercih etti. Hem iç damatlığı bana ters.

Maide gülerek düzeltti:

– İçgüveyliği... Karınızı ikna etmeye çalışmadınız mı?

– Moskova'da oturmayı önerdim kendisine. Para kazanmak için çalışmana gerek yok, dedim.

Ama o da babası gibi, Rusya'nın güvenilir bir yer olmadığını düşünüyor. Çeçen olayları çok korkuttu onları. Aslında yalnız Rusya'da değil; yeryüzünde artık güvenilir yer kalmadı; terör, işsizlik...

Gençleri işaret ederek,

– Neyse, böyle pırıl pırıl gençlerin yanında karamsar sözler etmeyelim, diye ekledi. Demin unuttum: Rusya, o büyük krizden sonra IMF'den para almayı kesti. Kalkınma sürecine girildi, deniyor... Beklemek gerek...

Sonra kendi kendine konuşur gibi sözü sürdürdü:

– Belki Saniye döner. Döner mi? Sanmam. Çok inatçıdır.

Boris hüzünlenmişti; bakışlarını nehirde gezdirdi.

Halim anlamlı anlamlı güldü:

– Ah bu gönül işleri... Gordiyon düğümünü kim çözebilmiş ki... Bir bira daha?

Onur da soda istedi.

Sohbet mitolojiyle sürüyordu.

Işık terlemişti. Üstünü değiştirecekti. İçecekler gelince, sohbetin kesilmesini fırsat bilip kalkmak için izin istedi.

Merdivenlerden inerken karşıdan Cenk'in geldiğini gördü. Başını öne eğerek merdivenleri döndü. Cenk onu kaçırmamak için arkasından hızlı hızlı yürüyordu.

– Bir dakika, diyerek önünü kesti.

Işık bir an kararsız kaldıktan sonra durdu.

– Yav, sana ayıp ettim.

Işık'ın o geceki sahne geldi gözünün önüne. Öfkesi yeniden kabardı. Ama bir yandan da rahatlamıştı, onunla köşe kapmaca oynamak zorunda kalmayacaktı artık.

Soğuk bir tavırla,

– Unut gitsin! dedi.

Cenk bundan incinmişti. Üstelik Işık konuşurken kendisiyle göz teması kurmamaya çalışıyordu. Birden utancı öfkeye dönüştü. Kendini ne sanıyordu bu kız!

– Anladım, bana uzaklaştırma cezası kestin, diyerek çekip gitti.

Cinsellik üzerine erkek muhabbetleri • Onur Işık'ı öfkelendiriyor

Gece geç saatte gençler eğlenceden döndüler. Cenk ve Onur içkiyi fazla kaçırmışlardı. Diğerleri kamaralarına giderken onlar gezi güvertesine çıktılar. Yürürken düşmemek için birbirlerine sarılıyorlardı. Geminin rıhtıma bakan tarafında yere çöküp oturdular.

Gündüzleri dikkat çekmeyen komşu gemiler gece oldu mu şıkır şıkır ışıklarıyla göz alıyordu. Onur nehirden yükselen serinliğe verdi yüzünü. Gözlerini yumdu.

Muhabbet kaldığı yerden sürüyordu:

– Sen daha önce striptiz görmüş müydün?

– Ekranda. Anlarsın ya, bazı zamanlar gerekiyor, işte.

– Seks zevkli bir şey.

– Can sıkıntısına birebirdir, baba.

Cenk elindeki bira şişesini uzattı:

– Bir fırt çeksene.

Anında şişeyi bitirdiler.

İkisini de ateş basmıştı. Bira serinleteceği yerde sıcak duygusunu daha da artırıyordu. Ama buna aldırdıkları yoktu; nehrin karanlık sularındaki ışıltıları seyrederek konuşmayı sürdürüyorlardı.

– Bak baba, inanmayacaksın ama, irademi sınamak için aylarca seksten uzak durduğum olur.

– İşte buna gerçekten inanmam!

Cenk alınmıştı:

– Bozulurum ama... Hani şu kafası "o iş"ten başka bir şeye çalışmayan heriflerden mi sandın beni?

– Tamam, tamam, bozulma.

Onur kıkır kıkır gülüyordu. Derken gömleğinin düğmelerini çözdü. Kâğıt mendille ensesindeki, yüzündeki teri silerken Cenk'in gözü onun göbeğine takıldı:

– Baba, erit şunu be!

Sonra kulağına bir şeyler fısıldadı: Açık saçık şeyler...

– Ne? Mağara mı? Güzel benzetme! Keşfetmek mi? Ulan ne adamsın!

Kıkırdamaya başladılar.

– Öbür kız amma soğuktu.

– Dondurma sevmez misin, baba?

Onur, göğüs bağır açık, yere uzandı.

– Hiç âşık oldun mu?

Cenk dalga geçer havada, "*Aşk için ölmeli, aşk o zaman aşk*," diye şarkıya başladı, bağıra çağıra. Öbürü başını ona çevirerek usulca uyardı:

– Hişşşt! Ne yapıyorsun? Gemiyi ayağa kaldıracaksın.

Güvertenin solgun ışığı vurmuştu Cenk'in yüzüne. Bakışları, yıldız yıldız olmuş, gökyüzüne çakılmış... Kayarak o da yere uzandı:

– Peki, ya sen? Hiç âşık oldun mu?

– Matematik problemi çözmek kızları çözmekten daha kolay yahu!

Cenk, yüzünde öfkeyle küçümseme karışımı bir anlatımla gözlerini kıstı:

– O zar parçası var ya. Her haltı yiyip onu kocasına saklayan kızlardan nefret ederim. Ona bakarsan evlenmek de zor; önüne gelenle yatan kıza nasıl güveneceksin?

– Kızların cinselliği yok mu?

– Bir erkeğin yaptığını bir kız yapamaz. Tamam mı? Hem yapmamalı zaten.

Onur şaka yollu,

– Baba, ayıldın galiba, dedi.

Bir süre konuşmadılar.

Cenk tembel tembel esnerken bir of çekti:

– Hayatın yüzde doksanı zorunluluk, yüzde onu keyif. Gençliğimizin tadını çıkarabiliyor muyuz, ha? Bu gece biraz dağıttık. Bunun kime zararı var?

– Tozuttuk, tozuttuk.

– Daha tozutmadık. Zuladaki viskiyi getireceğim.

Demeye kalmadan öğürmeye başladı Cenk. Güç bela ayağa kalkıp küpeşteden aşağı sarkarak öğüre öğüre içinde ne varsa çıkardı. Geri çekildiğinde, tir tir titriyordu.

– Ben yatmaya gidiyorum, yoksa gebereceğim. Hadi sen de git yat.

Onur'un başı fırıl fırıl dönüyordu; kalkmasına yardım etti. Sağa sola tutuna tutuna, Işık'ların kamarasına kadar yürüdüler.

Cenk ayrıldıktan sonra Onur kamaranın kapısını hafifçe vurdu.

– Şükran teyze, benim, Onur.

Kapıyı ona Işık açtı, uykulu, saçı başı dağınık...

– Gece gözlükle mi yatıyorsun kız? diye sırıttı. Kahve içmeye geldim. Türk kahvesi, bol şekerli.

Davet beklemeden kamaraya daldı.

– Kapıyı açık bırak da koridorun ışığı girsin içeri, dedi Işık.

Şükran yüzü duvara dönük yatıyordu. Üstü açılmıştı, örttü. Sonra parmaklarının ucunda yürüyerek dolaptan kahve takımlarını çıkardı.

Onur'un ayakta duracak hali kalmamıştı. Hemen önündeki koltuğa oturdu; başını ellerinin arasına aldı. Işık kahveyi getirinceye kadar öyle kaldı.

– Başım dönüyor, hem de çok kötü.

Kahvesini höpürdeterek içiyordu, kırk yıllık tiryakiler gibi. Arkasına kaykıldığı için göbeği fırlamış, komik duruyordu. Işık gülmesini zor tuttu.

– Müthiş eğlendik!

– Yavaş! Annemi uyandıracaksın.

Onur uysalca başını öne eğerek sesini alçalttı:

– Kaptan bize unutulmaz bir gece yaşattı. Ama o kalmadı, bizi bırakıp ayrıldı.

Koltuğa iyice kaykılarak gözlerini Işık'a dikti:

– Karanlıkta o gizemli kent ışıkları nasıl ayartıyor insanı bilsen. Fahişeler, bilmem ne tellalları, müşteriler, pazarlıklar... Neonların çiğ ışığı, loş sokaklar, içki ve parfüm kokuları birbirine karışmış... Gece klübüne gittik. Şov izledik. Kızlar işlerini iyi beceriyorlar. Müşterileri nasıl eğlendireceklerini biliyorlar.

– Dikkat et, bu gece gezmeleri senin ahlakını bozacak.

Onur şakayı anlamamıştı, omuzlarını silkti.

– Ne dersen de, o dünyanın bir çekiciliği var. Dinle bak!

Işık içkili olduğu için onunla konuşamayacağını söyledi. Onur ise zihninin olağanüstü açık olduğunu, ayrıntıları bile fark edebildiğini iddia ediyordu.

– Tutuculuğu bırak. Şimdi gecenin bu saatinde bana felsefe yaptıracaksın.

– Seks felsefesi mi?

– Dalga geç sen! Yaşamda yüce olan da var, bayağı olan da. Tabii, kabul edilemez şeyler de var.

– Eeee?

– Bayağı-yüce ayrımını yok saydığımı sanma. Bu zaten gerçek-sahte ayrımını da yok saymak olur.

Onur sesinin tonunu bir türlü ayarlayamıyordu. Şükran yatağında inleyerek sağa sola dönmeye başlamıştı.

Işık'tan da ses çıkmayınca, gitmek üzere ayağa kalktı.

– Uyandırdığım için özür dilerim.

– Sen önce o "erkek" konuşmaların için özür dile, dedi Işık. Yoksa ne yaptığın beni ilgilendirmez.

Onur tam çıkarken sarkık kollarıyla boynunu büktü:

– Ne yapayım? Yetiştirilme biçimimiz. Sonuçta erkeğim.

Dili peltekleşmişti:

– Gerçeklerden kaçamayız, değil mi?

– Öyle mi? Sen o gerçekle yüzleşsene! Ama işine gelmez!

Ertesi sabah kahvaltıda Işık, Onur'un yüzüne bile bakmadı. Onur da sıkıntı içinde etti kahvaltısını. Ağzının içi zehir gibiydi, bir yandan da mide ağrısı.

Rıhtımda yakaladı Işık'ı. Çevre kalabalıktı. Az sonra otobüse binilecekti.

– Biraz konuşabilir miyiz? diyerek kızı kenara çekti.

Geceyle ilgili olarak ayaküstü açıklamalara girişti:

– Sarhoştum, hiçbir şey anımsamıyorum, vesaire. Işık onu dinlemekte gönülsüzdü. Konuşmayı kısa kesmek istedi. Kırgın bir anlatımla baktı yüzüne.

– Gece kadınlar üzerine söylediklerini hiç unutmayacağım. Bizim hakkımızda nasıl böyle şeyler düşünebilirsin?

– Canım öyle demek istememiştim.

Işık'ın gözünü kırpmadan gözlerinin içine bakmasından rahatsızdı.

– Ben kadın değilim. Kadınlar gibi hissedemem ki!

– Yapma Onur, "Hiçbir kültür dönüşmez değildir," diyen sensin. Buna erkek egemen kültürü katmıyor musun?

Otobüsün önünde, Ayşen kaçamak bakışlarla onları izliyordu.

– Halan seni bekliyor, dedi Işık.

İçini bir sıkıntı kaplamıştı. Çocukluktan beri aralarında var olan uyum bozuluyor muydu yoksa?

– Sana bir sır vereceğim, dedi Onur pattadak. Ama kendimi buna hazır hissettiğimde.

Onur'un alttan alması içine su serpti.

– Bazı şeylerin söylenmesi güçtür, bilirsin. Beni belki o zaman anlarsın.

Bu sözler aradaki buzları eritmeye yetti. Işık, sırrını ciddiye aldığını anlasın diye,

– Bekleyeceğim, dedi ona, kararlı bir sesle.

Moskova'da son gün • Neşe, neşe saçıyor • Gemideki gizemli çift

Moskova'da İkinci Dünya Savaşı anısına çok sayıda anıt

yapılmıştı. Savaşta yalnızca Rusya'da yirmi iki milyon insan ölmüştü çünkü.

Otobüs Zafer Parkı'na doğru yol alırken herkesin kulağı Ludmilla'daydı.

– Ülkeleri Naziler tarafından işgal edildiğinde Sovyet kadınları yurtlarını savunmak için büyük özverilerde bulundu.

Beş yüz bin kadın cepheye gitmiş. Çeşitli mesleklerden kadınlar, cephenin hemen her bölümünde görev yapıyormuş. Aralarından keskin nişancılar, gözüpek savaşçılar çıkmış. Toplama kamplarına gönderilenler akıl almaz işkenceler görmüşler. Annelerinin gözleri önünde öldürülen çocuklar, ağzından zorla altın dişleri sökülen yaşlı kadınlar...

Zafer Parkı herkesi büyülemişti. Parkın içindeki yaklaşık yüz elli metre boyundaki dikilitaş, zafer tanrıçası Nike heykeli, fıskiyeli çeşmeler... Üç asker figürü, Rus tarihini temsil ediyormuş: Çarlık, Komünist ve Cumhuriyet (şimdiki) dönemleri. Moskova'yı gece gezen yolcular, karanlıkta buranın daha da etkileyici olduğunu söylüyorlardı. Fıskiyeli çeşmelerden akan sular kırmızı ışıkla aydınlatılıyormuş, savaşta ölenlerin kanını çağrıştırırcasına.

Zafer Parkı'ndan sonra "Bugün Moskova'da son gününüz," diyerek serbest gezi ilan etmişti Aykut. Yolcular gruplar hâlinde uzaktan görünen dev inşaatlara doğru yürüyorlardı. Ludmilla bunların iş merkezi olacağını söylemişti.

Esin arka sokakları görmek isteyince Neşe yüzünü ekşitti:

– Allah aşkına, ne var oralarda? Oto yıkama-yağlama, tamirhane, depo, antrepo... Memlekette gördüklerimiz yetmiyor mu?

Herkes güldü. Neşe değişiklik olsun diye az önce önünden geçtikleri pizzacıya gitmeyi önerdi.

Konuşa konuşa geri döndüler.

Dışarıdan dükkânın pizzacı olduğu anlaşılmıyordu. Kapıda rengârenk hamburger, pizza, kola resimlerini görünce bu kez Esin Neşe'nin sözlerini yineledi:

– Memlekette gördüklerimiz yetmiyor mu?

Neşe pencereden içeri baktı;

– Ayol, Ruslukla ilgisi yok, dedi burun kıvırarak. Haydi yoldaşlar, doğru parka!

Gene herkes güldü. ("Yaşasın Neşe yoldaş!" diyenler)

Geniş kaldırımlı, elma yüklü ağaçlarla dolu yoldan en yakın parka yürüdüler.

Güneş adamakıllı yakıyordu. Ağaç altlarındaki banklara serildiler. Gençler büfeden içecek getirdiler, Neşe "Çiş gibidir," diyerek önce içmek istemedi. Didem,

– Haydi buz gibi kolalar, diye bağırarak bir tane de ona açtı.

Parkın yanındaki caddeden bakımlı, şık genç kızlar, kadınlar geçiyordu. Neşe'nin Rus kadınlarının yüksek topuk merakı dikkatini çekmişti. Türkan,

– Anlaşılan modaya uymak, güzel görünmekten daha önemli onlar için, diye alaylı gülümsedi.

Sonra Canan'a takıldı:

– Kadın bedeni yüksek topuklarla denetim altına alınıyor, değil mi canım? Koşamasınlar, pankart açıp meydanları doldurmasınlar diye.

– Bakıyorum, dergiler işe yaramış.

– İyi ki vermişsin. Gerçi okurken zorlanıyorum ama.

İyi vakit geçiriyorlardı. Işık, "Enerjimiz fazla geldi," diyerek Onur'u da kandırmış, birlikte koşarak parkın çevresinde tur atıyorlardı. Diğerleri Neşe'ye dalmıştı.

– İçimizi açıyorsun, dedi Şükran. Makyaj çok yakışıyor, diye iltifat etti.

Didem fotoğraf çekiyordu.

– Makyaj yapmaya hiç üşenmez, hatun, dedi. Piyasaya yeni çıkan güzellik ürünlerini ona sorun siz.

Neşe tatlı diliyle herkesin gönlünü fethetmişti. Sevildiğini biliyor, bu sevgiye karşılık vermek için çırpınıyordu. Maide ablasının duşta sırtını sabunluyor, Şükran kardeşinin ensesini ovuyor, doktor hanımın (Türkan) saçını fönlüyor... İhsan'a büyük saygısı vardı, ona yaklaşmaktan çekiniyordu biraz. Canan'dan kaçıyordu; ahbaplıktan hoşlanmadığını sezmişti. Bu arada hafif yollu dedikodulara da başlamıştı. Cengiz beyin cep telefonuyla dakka başı avukatını, muhasebecisini araması garip değil miydi? Taha, o yaşına karşın hayatın tadını çıkarmayı iyi beceriyordu. Gamze ve Hande: Büyüğü fazla mantıklı, küçüğü fazla duygusaldı.

Hande'nin kilo takıntısıyla dalga geçti:

– Gemide ondan ve birkaç yaşlı kadından başka diyet mönüsü alan yok. Beslenme uzmanlarının hepsini tanıyor. Denemediği diyet reçetesi kalmamış. Neymiş efendim? Eylülde düğünü varmış, kilolarını atamazsa gelinlik yakışmazmış.

Kızların akrabaları olan kadınları kibirli, kasıntı diye eleştiriyordu:

– Babadan, kocadan servete konmuşlar, caka satıyorlar. Bunlar kumardan başka ne bilirler ki? Kaptan yere bakan yürek yakan cinstenmiş; içkiyi ve gece hayatını pek seviyormuş.

Arkadan casusluk hikâyelerine geçti. Gemide pek turiste benzemeyen, yaşlı, gizemli bir çift vardı. Adam ince uzun, kır seyrek saçlı, bağcıklı gözlüklü; kadın İzmailova pazarındaki Rus satıcı kadınlar gibi iri kıyım, gri saçlarını ensesinde topuz yapmış. Kadın çocuğuymuş gibi ilgileniyordu adamla; karısı olmalıydı.

– Karanlık bir adam, bakışları güven vermiyor, dedi.

En olmadık zamanlarda bile, sürekli cep telefonuyla konuşuyormuş. Alışverişlerde karısını arkadaşlarına bırakıp ortadan kayboluyormuş. Bir kez eli dolu paketlerle görmüş ama otobüse döndüğünde paket maket yokmuş elinde. Sabah çok erken yürüyüş için tek başına koruya gitmeler...

Didem'i bu esrarengiz sabah gezintileri hakkında bilgi edinmekle görevlendirmişti. Didem dudak büktü:

– İzledik de ne oldu? Taksi çevirip gitti.

Neşe kaşlarını kaldırdı:

– Bir seferle olmaz.

Neşe'nin konuşmaları herkesi eğlendiriyordu.

– Bir kez İrina ile birlikteydi, alışveriş sırasında. Arasıra mağazaların vitrinlerine bakmak için duruyor, sonra gene konuşa konuşa yürümeye devam ediyorlardı. Bence, gizli kapaklı işler çeviriyorlar. Casus olabilirler.

Didem:

– Fazla film izliyorsun, deyince,

– A kızım sen bilmezsin, diye atıldı: Bizim çocukluğumuzda, İstanbul'daki Rus Konsolosluğu'nun önünde simitçi, kestaneci falan dururdu, meğer hepsi sivil polismiş.

Didem başkalarının önünde onunla tartışmak istemiyormuş gibi başka şeylerle ilgilenmeye başladı.

Zaten Şükran gelmişti yanına.

– Fotoğraf çekmek teknik ve ustalık gerektirir derler; acaba ben de becerebilir miyim? diye sordu.

Didem:

– Bütün ustalık makinede, dedi alçakgönüllülükle. Bir çocuk bile harika fotoğraflar çekebilir bununla.

Son model makineyi incelemesi için Şükran'a uzattı.

Şebnem her zamankinden kötü görünüyordu. Işık dinlen-

mek için koşmaya ara verdiğinde gidip yanına oturdu. İlgisini çeker umuduyla, arasıra koridorlarda rastladığı, gemi personelinin çocuklarından söz etti.

– Gemide bile insan hoşuna gidecek şeyler bulabilir, dedi.

Ama sanki karşısında duvar vardı. Şebnem tepkisiz, perçemini çekiştirip duruyordu.

Tur erken bitmişti. Yolcular dışarıdayken kamaralar temizleniyor, yatak takımları ve havlular değiştiriliyordu.

Kamaradan içeri girer girmez,

– Her yer tertemiz, dedi Şükran, Işık'a. Lütfen dağıtma.

Işık kafa sallayarak dondurma almaya bara gitti.

İçerisi tenhaydı. Katya ve İvan biralarını içerek yorgunluk atıyorlardı. Arkalarındaki masada Cenk oturuyordu, önünde yarılanmış kola bardağı; düşünceli, bezgin.

Işık ne yapacağını bilemedi; selam versin mi, vermesin mi, duraksadı. Öğleyin Cenk'in babasıyla koridorda konuştuğu sahne canlandı gözünün önünde: Cengiz, "Babana karşı geliyorsun ha?" diyordu, yarı şaka yarı ciddi. Alçak sesle devam ettiği için gerisini duyamamıştı. Ama Cenk'in sabrını taşırmış olmalıydı ki, "Ben de bebek değilim artık" diyerek tepki göstermişti çocukcağız. Onu bağışlamak istiyordu. Ancak bunu belli etmek içinden gelmiyordu. O olay üzerine çok düşünmüştü. Cenk'in kendisine o yakışıksız sözleri sarfetmesi için akla yakın bir neden bulamamıştı. Ağzından kaçmıştı besbelli, zaten o anda kendinde değildi.

Dondurmasını alırken göz ucuyla Cenk'i süzdü: Süklüm püklüm hâli içine dokundu. Bir daha konuşmak isterse onu reddetmeyecekti.

Gamze ve Hande, iki dirhem bir çekirdek, güvertede tur atıyorlardı. Gamze cep telefonuyla konuşuyordu. Köpek gezdirildi mi? Balıkların yemi verildi mi? Telefonda köpeğin hav-

lama seslerini dinlerken kendinden geçiyordu. Arkalarında Tufan, sözümona o da yürüyüş yapıyordu; Gamze'ye ilgisi Işık'ın gözünden kaçmamıştı. Gamze kardeşinden ayrılıp ajandasına bir şeyler yazmak için bir masaya oturunca, Tufan garsona kola söyleyip yanına gitti:

– Kolamı burada içmeme izin var mı?

Hâli tavrıyla kızın üzerinde olumlu bir etki bırakmış olmalı ki gülümseyerek oturması için sandalyeyi çekti Gamze.

Tufan kolasını içerken Gamze'yi etkilemeye çalışıyor ama ilgi gösterileri kıza pek sıradan geliyordu anlaşılan. Konuşmanın sürmesi için çaba harcamıyordu. Tufan'ın kolasını bitirmesini bekledikten sonra yerinden kalktı:

– Bugün çok oturdum, biraz hareket edeyim.

Işık küpeşteye dayanmış dondurmasını yerken Türkan ve Canan geldi. Gençler gibi kulaklıkla müzik dinleyerek geziniyorlardı. Yorgun zihinlerini en iyi müzik dinlendiriyordu.

Işık'ı da alıp kendilerine sessiz bir köşe aradılar.

Güverte yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Hava çok güzeldi; güneşli, rüzgârsız, ipeği andıran mavilikte, bulutsuz bir gökyüzü. Güneş suyun yüzeyini parlatıyor, yansımalar göz alıcı bir görüntü oluşturuyordu.

Canan,

– Nereden çıktı şunlarla buluşmak şimdi? Dedi Türkan'a. Kafamı dinlemek istiyorum. Herkese ayıracak kadar bol zamanım yok ki.

Sonra Işık'ın üstüne alınabileceğini düşünerek ekledi:

– Katya ile nişanlısını bekliyoruz da. Yeni insanlarla tanışmak artık beni yoruyor.

Işık gücenmedi. Canan herkese karşı iyi niyetliydi. Ama duygularını gizlemeyi beceremediğinden bilmeden kırıcı oluyordu zaman zaman.

Türkan derdini anlatamıyormuş gibi havalara baktı:

– Ben davet etmedim, emrivaki oldu, ne yapayım?

Canan,

–İnsanın gönlünün yazı var kışı var; şu anda sessizlik istiyorum, diye söylenirken Katya ile nişanlısı geldiler.

İvan

İvan Türkçeyi sular seller gibi konuşuyordu. Ama Türkiye hakkında fazla bilgisi yoktu. Devrimci çevrelerle ilgileniyordu daha çok. Katya da partili bir arkadaşının (Mustafa) eski aşkıydı.

Yaşı küçük diye Işık'a takıldı biraz. (Niye lens kullanmıyorsun, neden büyüklerle oturuyorsun!..) Işık'ın kitap "bağımlısı" olduğunu öğrenince, Tolstoy ve Dostoyevski arasında bir kıyaslama yaptı. Rus halkını tanımak için Dostoyevski okunmalıymış. Tolstoy daha çok soyluları anlatıyormuş.

Biralar geldi. Türkan, Katya'dan İvan'ın politikayla uğraştığını öğrenmişti. Biraz hoş beşten sonra konuyu oraya getirdi.

İvan kötümserdi:

– Yabancı bankaların sayısı artıyor. Sanayi üretimi hızla düşüyor, büyük işletmeler kapanıyor. İç pazar giderek yabancı şirketlerin tekeli altına giriyor. Ülkenin ekonomisi çökertiliyor, giderek bağımsızlığını yitiriyor. Gazeteler, televizyonlar, iç ve dış sermayenin güdümünde çalışıyorlar. 1996'da Yeltsin'i yeniden başkan seçtiren medya patronlarıydı. Medya bağımsız değilse haberlerin doğruluğuna nasıl güvenilir? Annem, "Ben televizyonda yalnızca hava raporuna inanıyorum," diyor. Haklı. İktidarlar gerçeğin öğrenilmesinden korkar. Ama halkın çoğunluğu bunun bilincinde değil.

İvan, ilgiyi görünce gaza gelmişti:

– Glasnost ve Perestroyka: Gorbaçov döneminin iki sloganı. Halk SSCB'de yenilenme sürecinin başlayacağını umuyordu. Kapitalizmin ne olduğunu bilmediğinden, sosyalist rejimin kendisine sağladığı olanakları koruyacağını sandı. Ama iş işten geçtikten sonra yanıldığını anladı. Devlet kuruluşları 1990'dan itibaren hileli özelleştirmelerle bazı adamlara verildi. Bugün büyük bir sınıfsal adaletsizlik var. İlginç değil mi? Eskiden Lenin'e hayran olanlar şimdi Yeltsin'e toz kondurmuyorlar. Lenin'in naaşını Kızıl Meydan'dan çıkarmak için çok uğraştılar, ama başaramadılar. Eski parti yöneticilerinin daça'larını[6] eleştirenler, şimdikilerin Baden-Baden'deki villalarına ses çıkartamıyorlar. Ama yeni zenginler de rahat değil. Kıskançlık, şantaj... Herkesin gözü üstlerinde. Hele, özelleştirmelerle ortaya çıkan şu oligarklar...

Katya başıyla onu onayladı:

– Birçok insan için zor günler... Eski sporcular tanıyorum, geçinmek için madalyalarını sattılar.

Gülerek Işık'a baktı:

– Neyse... Hep biz konuşuyoruz. Ruslar konuşmayı sever.

Işık çocukluğundan beri kendinden büyükleri dinlemeye alışıktı. Kimi zaman ağzını bile açmaz, yalnızca dinlerdi. Hele tartıştıklarında. Sabırla ve merakla tartışmaların sona ermesini beklerdi.

İvan birasını bitirmişti; Katya içmiyordu, onun bardağını da çekti önüne. Nerede olduğunu, işini gücünü, kimlerle konuştuğunu unutmuş, içini döküyordu onlara.

– Emekçiler kandırıldı. Yanlış bilgilendirme, rejime karşı karalama kampanyaları... Amerikan firmalarının televizyonlarda ucuza oynattıkları düzeysiz diziler...

– Rus insanı eğitimli, kültürlü, diye sözünü kesti Türkan.

6 Tatil evi.

Tüketim dünyasının sıradanlıklarına tepki göstermesi beklenirdi. Hani aradan çürük yumurtalar çıkar ama...

– Serbest piyasa kitlelerin yaşamlarını altüst ettikçe insanlar çareyi dine sığınmakta buluyor. Bu durumda kapitalist sistemi eleştirmek zor. Bilime gelince; sınıf mücadelesinin araçlarından biridir ama bilimi teknolojiye indirgediler. Gençler üniversiteye meslek sahibi olmaya gidiyor. Yalnız bunun için gidilmez üniversiteye. Misal: Küresel politikaların akademik düzeyde eleştirilmesine izin verilmiyor.

Işık, Onur'un "eski rejim bilimsel düşünceyi yaygınlaştıramadı" sözünü hatırlamıştı. İvan'a tam bunu söyleyecekti ki o, konunun önemine değindi.

– Bilimsel düşünce halk tarafından benimsenmeli. Teknoloji ancak böyle kontrol edilebilir. Bu olmadıkça silah yapımı nasıl engellenecek?

İvan, gençlerin çok kolay baştan çıkarıldığını söylüyordu.

– Batı'nın yaşam biçimine özeniyorlar. Çabucak zengin olup lüks içinde yaşamayı düşlüyorlar. Ama yeni zengin Rusların yaptıklarından çoğunluğun duyguları rencide oluyor. Eskiden insanlar Sovyet yurttaşı olmaktan gurur duyarlardı. Biliyorsunuz, 1961'de Yuriy Gagarin ilk uzaya giden kişiydi. 1963'te Valentina Tereshkova çıktı, kadın astronot... 1950'den itibaren Amerika ile uzay araştırmalarında rakiptik.

Ülkesiyle övünmeyi seviyordu.

– 1969'da ne yazık ki uzay maçını Amerika kazandı. Neil Armstrong, Edwin Aldrin aya gittiler. Biz yarışı kaybettik. Şimdi ise durum berbat! Amerika, teknolojik ve askerî üstünlüğüyle dünyaya egemen olmayı hedefliyor.

Eliyle sakalını sıvazladıktan sonra,

– Ama Rusya kolay yutulacak lokma değil, dedi. Bilimsel, kültürel birikimi, doğal kaynakları...

Halkın gözü açılacak. Çoğunluk bugünkü sahte demokrasiden hoşnut değil. Yani halk suskun ama bu yalnızca görünüşte.

Arkadan özelleştirme furyasında kamu işletmelerine el koyan, oligark denen iş adamlarından söz etti.

Türkan:

– Halk eski rejimi devirebilmiş. Beğenmezse bunu da devirir.

İvan onu duymamış gibi sözü sürdürdü:

– Ekim Devrimi'nin kazanımlarına bağlı kalanların sayısı az değil. Anketlere göre Komünist Parti birinci sırada.

– Beklenmedik gelişmelerle durum her an değişebilir, gerek iç politikada, gerekse dışarıda, dedi.

Işık.

– Biraz uzak bir olasılık.

Işık üsteledi:

– Örneğin petrol fiyatları bir artsa, dünyadaki bütün dengeler değişir.

– Bakın, Pravda[7] itibarını koruyor. Tirajı beş milyon. Bu ne demektir? Medya siyasi yaşam üzerinde etkili olsa da halkı tam olarak yönlendiremiyor. Komünist Parti 1993'ten beri istikrarını koruyor; önemli olan bu.

Pravda

Canan güneşin suda kıpırdayan yansımalarını seyrederek birasını yudumluyordu.

– Dikkat ettim İvan, eski rejimin kusurlarını hiç dillendirmiyorsunuz, dedi. Pravda deyince aklıma şu söz geldi: "Pravda'da her şey bulunur, bir tek gerçek bulunmaz."

7 SSCB Komünist Partisi'nin yayın organıydı. Pravda'nın kelime anlamı: Gerçek.

İvan omuzlarını silkti:

– Eski rejim dört dörtlüktü demiyorum ki ben. Ama o çok eleştirilen rejim, bütün yurttaşlara başka ülkelerde rastlanmayan bir yaşam güvencesi sağlıyordu. Bir genç öğrenimine başlarken, annem-babam ölürse okulu nasıl bitireceğim ya da okul bitince iş bulabilecek miyim, diye düşünmezdi. Bu olanaklar eski kuşakların emeği ve özverisiyle sağlandı. Genç kuşak ise geçmişi unutuyor. 20. yüzyıldaki kapitalizmde piyasalar iyi kötü denetleniyordu. Sosyal demokrasi vardı, sosyalist bloktan çekiniliyordu, vesaire. SSCB'nin yıkılması, dünyadaki tüm dengeleri altüst etti. Artık çekinilecek bir durum yoktu. Denetim zayıflayınca, kapitalizmin gerçek yüzü gözle görünür oldu: İnsana, doğaya, kültüre ne kadar değer verdiği!.. Savaş, vahşet, milyonlarca işsiz, sefalet...

Gülümseyerek sözünü kesti Canan:

– Katledilen doğa, yok edilen güzellikler... Devam edeyim mi? Ben daha sözümü bitirmeden coştunuz gene.

İvan gönülsüzce,

– Buyrun, buyrun dedi.

– Eski rejimin eksiği demokrasiydi, diyenler var. Sosyalist tek parti yönetiminden ötürü. Buna katılıyor musunuz?

– Eski rejimde, kapitalist ülkelerdeki gibi uzlaşmaz sınıflar yoktu ki, çok sayıda parti olsun.

Direnen gözlerle bakıyordu Canan'a:

– Biz, iktidar halka ait olursa demokrasiden söz edilebilir, diye biliriz. Çok uluslu şirketler mi getirecek Rusya'ya demokrasiyi? Sermaye sınır tanımıyor. Dünya ekonomisinde çok uluslu şirketlerin borusu ötüyor. İletişim akıl almaz bir biçimde hızlandı, bir uzmanın dediği gibi, ülkeler arasındaki sınırları sanal hâle getirdi. Buyrun, şimdi konuşalım demokrasiyi.

Alaylı alaylı güldükten sonra, Canan'a doğru eğildi:

– Bakın, kapitalizm ve emperyalizm ya da yeni adıyla küreselleşme, yazgımız değil. Ayrıca ulus devletin de sonu gelir elbette bir gün... Ben de insanlığın daha güzel bir toplum kurabileceğine inananlardanım. Sömürü bitti mi ki devrim düşüncesi bitsin! 1990'da Berlin duvarının yıkılmasıyla reel sosyalizmin sonu geldi, dendi: "Tarihin sonu"ymuş! Göreceğiz. Kapitalizmin krizi bitmez. Yenilgiler gözümü korkutmuyor ve devrimi gerçekleştirecek olan sosyalist ütopyamı koruyorum.

Derken sosyalist mücadeleyi kendi yaşam sürelerine sığdırmaya çalışan "kestirmeci"lere çattı.

– Sorun şu: Bugün ne yapılabilir, yapılmalıdır? Geçmişi canlandırmaya çalışmak elbette gerçekçi olmaz. Yapılacak ilk iş, Rusya'yı çetelerden temizlemek. Mutlu azınlığın lüksüne harcanan o paralar halkın sırtından çıkıyor. İkincisi, geçmişteki toplumsal kazanımlardan hâlâ elde kalanları savunmak. Bugünkü kaotik ortamdan elbette ki yaratıcı fikirler çıkacaktır. Aydınlarımızın kafası karışık; namuslu olanları kastediyorum tabii. Kimileri işçi-burjuva gibi kavramların günümüzün çelişkilerini açıklamada yetersiz kaldığını düşünüyorlar. Olabilir, bunu uzmanlar tartışsın. Kaostan kurtulmak ise kendiliğinden olmaz, örgütlenmek gerek. Katya söyledi, sizler de siyasetle ilgileniyormuşsunuz, bilirsiniz, bu kolay bir iş değil.

Işık İvan'ın kişiliğinden etkilenmişti; bir çocuk kadar saf, yapmacıksız... böylelerini bulmak kolay olmuyor, diye geçirdi içinden.

– Gençler arasında karamsarlık giderek yaygınlaşıyor. Kız kardeşim on altı yaşında. Konservatuvarda müzik eğitimi görüyor. Dün bana ne dedi biliyor musunuz? "Hayallerim olmadığı için hayal kırıklığı da yaşamıyorum." Gençler için örnek alacak model yok.

– Sen varsın ya, dedi Katya, şakayla karışık.

– Bence örnek: Boris! O bir *iş adamı*. Tam gençlik idolü.

– İyi kazanıyor diye iş adamı mı oldu yani? Ağabeyimle uğraşma!

Katya İvan'ın omzunu yumrukladı:

– Kendisi politikaya soyunuyor ya, kimseyi beğenmiyor. Seni de göreceğiz: Bakalım değişecek misin? Toplantılarda onu bir görseniz! Bu ne savurganlık, diye söze başlar. Yoo, kendisi cimri değildir; gereksiz yere para harcanmasına karşıdır.

İvan, Katya'nın şirinliklerinden etkilenmemişti. Mırıltıyla söylendi:

– Bulaşıcı bir hastalık gibi. İnsanlar robotlaştı. Ruhlarını yitirdi. Ama hastalığın bana geçmesine izin vermeyeceğim.

– Peki, politikacı olmak istediğinize göre...

Canan versus İvan

İvan, Katya'ya baktı, başıma iş açtın gibisine.

– Kadın sorunları konusunda ne düşünüyorsun? diye sordu Canan.

Parmağıyla Katya'yı işaret etti İvan, bu kez o muzipçe gülüyordu.

Canan devam etti:

– Gazetede okumuştum. Bir kadın parlamenter, adı Valentina, soyadını unuttum; eşinin ya da akrabalarının şiddeti sonucu, Rusya'da her yıl on dört bin kadının yaşamını yitirdiğini iddia ediyor.

İvan alaylı güldü:

– Pravda'nın haberi ise... Demin ne diyordunuz? Pravda doğruyu yazmaz ki!

Masadan gülüşme sesleri yükseldi. Ciddileşerek ekledi:

– Ekonomik sıkıntılar da şiddeti körüklüyor. Aç insan, karnını doyurmak için suç bile işler. Kadınlar açısından yaşam daha zor tabii. Bütün dünyada.

Katya:

– Şiddet en çok kadınları ve çocukları vuruyor. Yine bir araştırma: Rusya'da kocaların dörtte biri karısını dövüyor.

– Votka yüzünden! Her şeyin fiyatı artıyor ama votka ucuzluyor!

– Votkaya bahane bulma.

İki genç kısa bir süre Rusça tartıştılar. Sonra Katya konuşmaya başladı:

– Ekim Devrimi'nin kadınlara büyük yararı oldu. Eğitim, iş olanağı, doğum izni, çocuk yuvaları, ev işlerinin kolektif işler hâline getirilmesi ve daha pek çok kazanım... Ama toplumun erkek egemen yapısı değişmedi. Başta aile. Kadının aile içindeki konumu değişmedi.

– Unutma, Rusya otoriter gelenekleri olan bir ülke, dedi İvan. Zihniyet değişimi zaman alır.

Türkan başıyla onayladı:

– Bizdeki gibi. Cumhuriyet kurulalı kaç yıl oldu, ama eğitim, hukuk, sanat... her yerde erkekler ayrıcalıklı konumlarını koruyorlar. Aile içindeki eşitsizliği ise söylemeye bile gerek yok.

Öğretmeninden aferin bekleyen öğrenci pozunda Canan'a bakıp çantasındaki dergiyi işaret etti.

Katya:

– Rusya'da üst düzey görevli, şirket yöneticisi gibi prestijli işlerde çalışan kadınların sayısı artıyor.

– Rus feministlerinin desen?

İvan bakışlarını sessizce oturan Işık'a çevirerek,

– Sen de mi feministsin yoksa, diye takıldı.

Işık da ona şakayla karşılık verdi:

– Evde kalmaya niyetim yok!

Feminist Katya

Katya konuşmak için sabırsızlanıyordu; eliyle İvan'ın ağzını kapatarak Canan'a döndü:

– Kadınlar ezilmişliklerini sorgulamaya başladılar artık. Bazıları geleneksel kadın dünyasına kapanmayalım, toplumun her alanında var olalım, diyor. Farklı düşünenler var. Önemli olan böyle bir sürecin başlamış olması. Örgütlü çalışmalar yapılıyor. Yavaş yavaş yaygınlaşıyor bu çalışmalar.

– Boşanmalar artıyor, dedi İvan. Artık erkekler terk ediliyor Rusya'da.

– Kadının bedeni ve cinselliği kendisine aittir; erkekler de bu gerçeği öğrenecekler!

Katya bunu söylerken İvan'a manidar bir bakış fırlatmıştı, İvan alındı.

– Buna itiraz eden mi var? Ama egemen güçler kendi çıkarları için bu gerçeği saptırmaya çalışıyorlar.

– Feministleri niçin küçümsüyorsun öyleyse?

– Beni yanlış anlıyorsun Katya. Kadınlarımız, özgürlüğü başkalarından mı öğrenecek?

Üstelik o "başkaları", kadın örgütlerini, gençlik örgütlerini niçin destekliyor? Üzerinde düşünmek gerekmez mi? Tuzaklara karşı dikkatli olmalıyız.

Toplumsal sorumluluklarının bilincinde olan yalnızca sen misin be adam?

Canan'ın sözleri Işık'ı ve Türkan'ı korkuttu. Ya şimdi çıngar çıkarsa!

Ama korkulan olmadı. İvan yanıt vermedi. Ne de olsa politikacı adayıydı, böyle salvolara alışmalıydı.

– Somut üzerinden konuşmuyorsun.

Katya, Canan'dan cesaret alarak İvan'a yüklendi.

– Kadın konusunda anlattıkların günümüze uymuyor. Son toplantıda çocuklar daha küçük yaştan çocuk yuvalarında yetiştirilmeli, diyordun.

– Yuvaların halini bilmiyor değilim. Ama aileler uğraşırsa düzelir.

– Ne oldu? Hani sen sivil toplumculuğu tutmazdın?

Katya onun konuşmasına fırsat vermeden Canan'a döndü:

– Rusya'da ailenin tüm sorumluluğu kadına aittir. Çocuğu kadın yetiştirir. İvan da bilir bunu ama toplantılarda dile getirmez!

Canan:

– Avrupa'da, karısı doğum yapan erkek, ücretli babalık izni alabiliyor. Böylelikle, hem babalık zevkini tadıyor, hem de karısının yükü hafifliyor. Gerçi eşler eşit ücret almadıkları için uygulamalar pek başarılı değil; aile bütçesi açısından kadının izin alması, maaşta daha az kesinti olacağı için uygun, ama olsun. Çocuk bakımı kadının yükümlülüğünden çıkarılmalı, hedef bu olmalı.

Katya:

– Duydun mu İvan?

Türkan kendi ilgi alanına girdiği için tartışmayı şiddet konusuna çekmek istedi.

– Hepsi önemli de şiddet beni çok ürkütüyor, deyince,

– Gazete haberlerini bir görseniz, diye atıldı Katya.

Bu konunun açılması, onu daha da heyecanlandırmıştı.

– Yaşlı kadınları öldürüp evlerini gasp edenler... Emeklile-

re mallarını satmaları için zorla satış sözleşmeleri imzalatanlar... Lüks yaşam ya da iş bulma vaadiyle kandırılıp fuhuşa sürüklenen kadınlar...

İvan sözünü kesti:

– Eskiden fahişelik yoktu.

Türkan ve Canan bakıştılar.

Canan:

– Rusya'yı bilmem ama eski rejimde, Bulgaristan'da, Romanya'da, otellerde nasıl fuhuş pazarlıkları yapıldığını gözlerimizle gördük. Hem de müşteriyle sivil polis arasında. Kadın mal gibi, geleceği onların iki dudağının arasında...

İvan sinirlendi:

– Çürümüşlük! Bu, sosyalizme mal edilemez.

– Fuhuşu kim organize ediyor? dedi Katya sesini yükselterek. Yüzü kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişmişti. Siz erkekler, bunu anlayamazsınız. Savaş, cinayet, kavga, maçlardaki rezalet... Hiç erkeğe tecavüz eden kadın var mı?

Canan Türkan'ın çantasından ucu görünen dergiyi çıkarıp salladı:

– Bunları erkeklere okutmalı.

İvan'ın yüzünde konuşmanın gidişinden hoşnut olmadığını belirten bir anlatım belirmişti.

– Yaşanmış sosyalizm deneyimini, kazanımları yok sayarak topyekûn mahkûm etmek burjuvaların işidir, dedi Katya'ya bakarak.

Sözü 1990'da Srebrenitse ve Balkanlar'da yaşanan vahşete, toplu tecavüzlere getirdi. Çok sayıda Boşnak arkadaşının katledildiğini söylerken soğukkanlılığını yitirdi. Biraz da biranın etkisiyle duygusallaşmıştı. Ağlamamak için yutkunuyordu.

Kısa bir sessizlik oldu. Hepsi hüzünlenmişti.

İvan kendini toparlayıp sözü sürdürdü:

– O güya uygar Batı, Tito Yugoslavyası parçalanırken seyretmekten başka ne yaptı? Her şey olup bittikten sonra da ABD sözde müdahale etti. Amaç belli değil mi? Bölgeyi kontrolü altında tutmak.

Canan gene kendini tutamadı:

– Hem Sovyetler, hem de Yugoslavya, halkların bir arada yaşayamayacağını gösterdi.

– Batı aşırı milliyetçi kesimleri kışkırttı...

– Yeter! Herkesin bildiği şeyleri tekrarlayıp duruyorsun.

Katya kavga çıkacak diye tedirgindi. Neyse ki geminin kalkmasına az kalmıştı.

– Gemi kalkmak üzere diye uyarınca İvan yerinden fırladı.

Telaşlanmıştı. Herkesle alelacele vedalaştı. Ama ayrılırken Işık'a yaşamında başarılar dilemeyi unutmadı.

Yugoslavya'nın parçalanmasından söz edilmesi, Işık'ın aklına elinde olmayarak Güneydoğu'yu getirmişti. Avrupa'nın göbeğinde insanlar ırkçı ve dinci kışkırtmalarla birbirlerini boğazlamışken, "Bize bir şey olmaz; Kürtlerle Türklerin birlikte yaşama iradesi çok güçlüdür", yorumlarına inanmak istiyordu

Katya İvan'ı merdivenlere kadar geçirip geri dönünce düşüncelerinden sıyrıldı.

Garson biraları tazeledi.

Şimdi de İvan'ın kız kardeşiyle meşguldü kafası. Gençler arasında bir hayalsizlik modasıdır gidiyordu. İnternette de rastlıyordu: "Hayal kurmanın bir yararı yok, hiçbir şey değişmiyor ki" türünden karamsar sözler... Anlamıyordu: Hem her şeyi isteyeceksin ama hiçbir şey yapmayacaksın, sonra şanssızım diye mazeretler bularak işin içinden sıyrılacaksın!

Hafif bir esinti çıkmıştı. Katya uçuşan saçlarını düzeltmeye çalışırken,

– İvan'dan konuşmaya fırsat bulamadım ki, diye söze başladı.

Kızın üslubu İvan'ınki gibi sert değildi. Politikada şiddetin propaganda aracı olarak önemini yitireceğine inanıyordu. Kadınlar buna karşı çıkmalıydı. Artık başka iletişim yolları vardı. İnternetten, sivil hareketlerden umutluydu.

– Erkek, üstünlüğünü kabul ettirmek ve pekiştirmek için şiddete başvuruyor, diyerek sözü sürdürdü: Biz de onların kendilerini erkeksi hissetmelerini sağlayacak davranışlarda bulunuyoruz. Benim annem, örneğin. Ağabeyime ve bana çok farklı davranıyor. En basiti, oğlunun yapabileceği bir işi annem onun yerine yapıveriyor!

Yüz hatları yumuşadı birden:

– Boris yumuşak huyludur, iyidir. Siz İvan'a aldırmayın, o beni kızdırmaya çalışıyor; şey... nasıl diyorsunuz, kendi halinde bir emekçidir o. Annem sert bir *iş adamı* olmasını tercih ederdi tabii. Kendisi babamdan dayak yediği halde bir gün şikâyet etmedi.

Türkan gönüllü olarak çalıştığı derneğe gelen kadınları anımsamıştı:

– Eğitim yüzeyi yüksek kadınlar bile kocalarından dayak yiyor. Bile demek de saçma ya!

– Onlara yardım etmek daha zor, dedi Canan. Kimseye laf anlatamıyorsun ki. Kimse inanmak istemiyor ama erkeğin üstünlüğü batıl inançtır!

Işık güldüğü anlaşılmasın diye başını önüne eğdi. Ayşen de "erkek üstünlüğü bir mittir", demişti; hareket içinde lider konumundaki erkek arkadaşlarının iktidar zaaflarını eleştirirken.

Türkan dernek deneyimlerini anlatırken Katya da boş durmadığını, işten fırsat buldukça feminist bir grupta çalıştığını söyledi. Tam ayrıntılara giriyordu ki, Doktor'un gelmesiyle konuşma yarıda kesildi.

Kadın dostu Doktor

Canan Doktor'u sempatik buluyordu. Yumuşak bir sesle tane tane konuşması; kediler, köpekler, sağlık ve beslenme konularıyla sınırlı sohbetleri (sorunsuz dostluk!)... Politik bir konu açılırsa, o zaman da bilgisizliği anlaşılmasın diye, Canan'ı hep onaylıyordu. "Gevezelik edip eğlenmek için bulunmaz biri," diyordu Türkan'a. Adamın karısından yana da bir derdi yoktu (kıskançlık anlamında). Serap hâlâ güzeldi; canlı, alımlı, bakımlı. Aynı zamanda Canan'ın kocasının peşinde olmadığını anlayacak kadar akıllı. Kocasına karşı eleştireldi de; onun çok konuşmasından alaylı bir küçümsemeyle dert yanmıştı Canan'a.

Işık konuşmaları dikkatle dinlemekten yorulmuştu, özellikle de İvan'ı dinlerken. Zor bir sınavdan çıkmış gibiydi. Gözlüğünü çıkardı, camlarını silip yeniden taktı. Hafiften başı ağrıyordu. Kitap okuyamayacağını hissedince kamaraya dönmekten vazgeçti. Hem gemi de kalkmak üzereydi; limandan ayrılırken dışarıda olmak istedi.

Yan masadaki İtalyanların gürültüsünden durulmuyordu.

Doktor eşini beklediği için oturmamıştı.

Katya, işinin başına dönmesi gerektiğini söyleyip ayağa kalkınca, kızın sandalyesini çekti,

– Bize hanımlara karşı nazik olmamız öğretildi, dedi.

Katya şirinlik yapmadan duramıyordu. Ağlayan palyaço bakışıyla Canan'a baktı:

– Kibarlık değil, eşitlik istiyoruz, öyle değil mi?

Doktor kızın arkasından bakarken bir şey anımsamış gibi güldü:

– Kadın için hayat taş çatlasa otuz beş yıldır. 15-45 arası. Hadi bugünkü koşullarda bunu 55'e çıkaralım.

Canan efkârlanmıştı:

– Yaşlandıkça değerimiz düşer...

– Talihsizlik biyolojik yapıdan kaynaklanıyor galiba.

– Yoo, cinselliğimizle, doğurganlığımızla algılanıyoruz, ondan. Toplum evlenmeyeni dışlıyor. Kız kurusu, evde kalmış...

– Erkeğe de tohuma kaçmış, karta kaçmış deniyor... Kabul etmek gerekir ki, kadınların durumu gerçekten zor; genç-ken çoluk çocuk, evin idaresi... hele bir de dışarıda çalışıyorsa! Yaşlanınca kendilerini ya hayır kurumlarında oyalıyorlar ya da oyun masalarında. Benim annem öğretmendi. Emekli olur olmaz konken öğrendi. Babam sizlere ömür, yalnız yaşıyor. Ooo, şimdi aranılan kadın oldu. Oyun için her gün birinin evinde toplanıyorlar.

– Ama mutsuzlar, dedi Türkan. Dün akşam yemekte bir konuşmaya kulak misafiri oldum.

Kadın, "Bekleyenim, beni merak edecek kimsem yok," dedi. Aykut söyledi, meğerse, üç çocuğu, dört torunu varmış, hem de aynı kentte yaşıyorlarmış.

Canan Işık'a bakarak,

– Sen ne düşünüyorsun bilmem ama genç kuşak cinsiyet ayrımının katılığını yumuşatıyor.

– Büyük kentlerde, belli kesimlerde.

– Çevreye bakıyorum; kızlar erkekler oldukça eşitlikçi ilişkiler sergiliyorlar. Cinselliğin girmediği arkadaşlıklar kurabiliyorlar. Erkekler de artık kız arkadaşlarına dertlerini açabiliyorlar.

Doktor boynunu bükerek gülümsedi:

– Demek istiyorsunuz ki, yakın bir gelecekte artık gemi yolculuklarında yaşlı ve yalnız kadınlar görülmeyecek.

Türkan içten bir gülüşle Canan'a döndü:

– Ben sana boşuna mı Doktor bey bizden, diyorum. Aynı zamanda kendine güveni olan, hazırcevap...

Doktor kızardı. Övülmekten hem hoşlanmış hem utanmıştı.

– Mesleğim gereği ömrüm kadınların arasında geçiyor. Onların sorunlarına kayıtsız kalabilir miyim? Ayrıca yüzyıllardır hiçbir şey değişmedi diyebilir miyiz?

Bira Canan'ı çakırkeyif yapmıştı, ellerini birbirine vurdu:

– Demek ki kadın ve erkek arasındaki arkadaşlık, yepyeni bir toplumun temelini oluşturabilir.

Sözünü henüz bitirmişti ki Türkan biraz şaşkın yerinden doğruldu:

– Sarsıldık mı? Kalkıyor muyuz?

Ve gemi kalkıyor!

Gemi hareket ederken güverte, nehirden gelen titreşimlerle hafif hafif sarsılıyordu. Gündüz saatlerinin telaşlı koşuşturmaları yerini sessizliğe bırakmıştı. Meraklı yolcular küpeşteye üşüşmüş, limanı seyrediyorlardı. Kimileri masalarında, kalkışı kutlamak için kadeh tokuşturuyordu. Her dilden "İyi yolculuklar" sesleri geliyordu çevreden. Geminin kaptanı âdet olduğu üzere yukarıda küçük çapta bir kokteyl veriyordu.

Türkan,

– Yakışıklı kaptanımız neler anlatıyor acaba? diyerek güldü.

Canan dudak büktü:

– Aman, ne anlatacak? Gemi yeni teknolojiyle donatılmıştır... Mürettebat çok iyi yetiştirilmiştir...

– Öyle demeyin, canımızı teslim ediyoruz, dedi Doktor.

Uzaktan karısının geldiğini görünce "iyi günler" dileyerek ayrıldı.

Işık, Türkan'ın çantasından ucu görünen kitap gibi kalın dergileri merak ediyordu.

– Bizim üniversitenin kadın araştırmaları bölümü çıkarıyor, dedi Canan. 1993'ten beri.

– Ben okusam anlar mıyım?

Türkan göz kırptı:

– Aman kızım, ben anladıktan sonra!

Her tartışma Işık'ı kendi düşüncelerini yeniden gözden geçirmeye itiyordu. Az önceki konuşmaları da kafasında aydınlatmaya çalıştı. İnsanlar evliliği ya kutsal diye yüceltiyorlar ya da baştan reddediyorlardı. Kimisi özgürlüğüne çok düşkündü; evlilik için bundan vazgeçemiyordu.

Tek başına ele alındığında evlilik sorunluydu. Özveri gerektiriyordu, bu özellikle de kadından bekleniyordu. Evlilik ortadan kalkarsa ne olur? Cinsel başıbozuklukla nasıl baş edilir, diye okumuştu bir yerde. Başka bir yerde, iki insanın yaşamı paylaşma arzusu tarihsellik kazanmıştır, toplumsal düzenin dışında var olmanın düşünülemeyeceği gibi, bunun da tersi düşünülemez, deniyordu. Demek ki sorun, bireyle toplumun uyum sağlayamamasında düğümleniyordu. İnsanlık bu sorunu nasıl aşacaktı acaba?

Giyim-kuşam önemli mi?

Herkes bir yana dağılınca o da gemiyi dolaşmaya çıktı.

Gemi, güneşin son ışıklarının aydınlattığı iki kıyının değişen görüntüleri arasında ilerliyordu. Rastgele yürürken kendini annelerinin yanında buldu.

Maide ve İhsan, gezi güvertesinde baş başa Şükran'ın pişirdiği Türk kahvesini içiyorlardı.

– Biliyor musun İhsan? Kahve kokusu hep mutluluk verir bana.

– Yaşlılıkta mutluluk, keçi boynuzundaki şeker kadar, dedi İhsan, kırık bir sesle.

Turlardan yorgun düştüğü için kimi zaman konuşacak hâli bile kalmıyordu. Şimdi de uyku bastırmıştı; uzun uzun esnedi.

Işık yanlarına bir şezlong çekip uzandı. Başının ağrısı hafiflemişti. Püfür püfür rüzgâra karşı, gözlerini yumdu, çevredeki konuşmalara daldı.

Yan masadaki kadınlar, Kaptan'ı övüyorlardı:

– Çalışma odasına çekiliyor, gerekmedikçe dışarı çıkmıyor... Başarılı bir idareci olarak gereken bütün özelliklere sahip... Sakin ve telaşsız hâline hayranım...

Derken biri; garson, satıcı, tüm Rus görevlilerin resmî, somurtuk bir edayla konuştuklarından yakındı. Bir başkası "Bizim Kaptan mı daha yakışıklı, geminin kaptanı mı?" tartışmasını başlattı.

İhsan uyuklarken Maide de sandalyesini Işık'ın yanına çekti,

– Üzerime bir ağırlık çöktü, dedi.

Işık her zamanki saygılı tavrıyla yerinden doğruldu.

Maide'nin gözü kızın kısa kollu, bisiklet yaka, gri tişörtüne takılmıştı.

– Kusura bakma ama bu ne, üniforma gibi? Başka renk mi kalmadı? Ya şu kot? Açık renk olanları var. Tutturmuşsun bir lacivert.

Işık ona hak verdiğini belli etmek için gülümseyip duruyordu. Maide bundan cesaretlenerek fırça atmayı sürdürdü:

– Sakın "özgürlük" deme bana; ben de sonra "ya estetik?" derim.

“İnsanlar, giyim gibi bir zorunluluğu zevk hâline getirmişler.” Maide’nin bu sözünü hatırlamıştı Işık. Ama giyim-kuşam ile ilgili öneriler bir kulağından girip bir kulağından çıkardı. Zorunlu alışverişlere bile Şükran ile gider, vitrinlerin önünden bakmadan geçer, ne alacaksa –iç çamaşırına varasıya– Şükran’a seçtirirdi.

Maide, giyim-kuşam gibi kimi zevklerden temelli vazgeçmenin doğru olmadığını söyleyince aldırış etmedi.

Dış görünüşünü bilerek seçmişti. Onu sinirlendiren, silahtan sonra cirosu en yüksek sanayinin kozmetik oluşuydu. Kadınlar yetmiyormuş gibi, hedefte artık erkekler, eşcinseller, dahası çocuklar vardı. Hangi ürün gerekli hangisi gereksiz, ayırt edilemez olmuştu. Sonra, giyim-kuşam gibi estetik cerrahi ve kozmetik de kadınlar arasında eşitsizlik yaratıyor, rekabeti kızıştırırken dayanışmayı kırıyordu. Modaya uymak, makyaj yapmak ona göre değildi, bedenin özgürlüğünü kısıtlıyor, ruhsal olarak da rahatsızlık veriyordu. Bir ara dövmeye heveslendi. Sıra arkadaşının kolundaki panda dövmesi çok hoşuna gitmişti. (Kıza mutlu çocukluk günlerini hatırlatıyormuş.) Ama ne dövmesi yaptıracağına bir türlü karar veremedi. (Kız, kitap yaptır, diye dalga geçmişti) Onur’un on beşinci doğum gününde armağan ettiği, bileğindeki ince gümüş zincirden başka süsü yoktu.

Kendini haklı çıkarmak için bahaneler öne sürerken Maide onu kolundan çekerek ayağa kaldırdı:

– Yürü!

– Nereye?

Sesler yükselince İhsan gözlerini açmış, şaşkın şaşkın onlara bakıyordu.

Maide, kadına,

– Sen rahatını bozma, şimdi döneriz, dedikten sonra komutu yineledi:

– Yürü!

Işık "Bir dakika!" diye diye kendini hediyelik eşya vitrininin önünde buldu.

– Zevkime güvenmiyor musun?

Işık'ın yanakları kızardı kabahat işlemiş gibi.

– Şu öndekini dene, bir göreyim.

Satış görevlisi genç kız, Maide'nin işaret ettiği mercan rengi kolyeyi vitrinden çıkarıp Işık'a uzattı. Işık robot duyarsızlığıyla kolyeyi taktı; daha aynaya bakmadan,

– Nasıl durdu? diye sordu Maide'ye.

– Çok yakıştı. Aynaya baksana... Başkalarını da dene.

– Hepsi güzel. Bana moral veriyorsun.

Ayıp olmasın diye aynanın karşısına geçti. Kolyeden çok saçlarında yoğunlaşmıştı ilgisi. Uzatsa mıydı acaba? Şöyle omuzlarına kadar... Hoş görünmeyi ben de istemez miyim, diye geçirdi içinden. Ama göze batmaktan çekiniyordu. Bunu Maide'ye itiraf etmek ise ona zor geliyordu.

Bakışlarındaki saflık, "bunlar bana göre değil" havası, kolyeyi reddetmeye niyetli kararlılığı... Maide insan sarrafıydı!

– Pekâlâ, baskı yok, dedi. Ama ardından,

– Kendine çok yükleniyorsun, dikkat et, diye ekledi.

Buna benzer uyarıları çok işitmişti; kimisi böyle dostça da değildi. Sıcakkanlı olmadığı, sarılıp öpüşmelerden, aşırı sevgi gösterilerinden hoşlanmadığı için burulanlar... Kimisine kitap okuması batıyordu. Sözde örnek genç olmak gibi bir iddiası varmış. Çevresinde böyle bir etki yaratıyorsa ne yapabilirdi? Kendini geliştirmek için disiplin, anahtar sözcüktü, bundan vazgeçemezdi. Arkadaş olacağı kişi de okumaktan, tartışmaktan zevk almalıydı. Okuldaki arkadaşlarının çoğuna yalnızca katlanıyordu. Ama görüşlerini paylaşmadığı kişileri bile sabırla dinlemekten kaçınmıyordu.

Maide'yi kırmamak için yalandan gülümsedi:

– Bunu düşüneceğim.

Akşam yemeğinde balık vardı. Şükran arkasından atlı kovalıyormuş gibi balığını bitirdikten sonra, "Bütün gün gezince insan acıkıyor," diyerek meyvelere girişmişti. Elindeki elmayı hart hart dişlerken, İhsan da ağzının suları akarak onu izliyordu. Dişleri yüzünden hasret kalmıştı meyveleri ısırarak yemeye.

Işık onlarla yalnızca yemeklerde birlikte oluyordu. Gemideki yaşama alışmışlardı. Keyifleri yerindeydi. İhsan gemiye bindiklerinden beri kedilerinden söz etmemişti. Nasıl olsa komşuda, emin ellerdeydi. Şükran arasıra Karabaş'ı ve bahçeyi özlediğini söylüyordu. Can sıkıntısı nedir bilmezlerdi zaten. Ayşen ile birlikte, hiç konuşmadan güverteden gelip geçenleri seyretmekten bile keyif alıyorlardı.

Masa başı sohbetlerinde ise gelsin dedikodular... Katya işten göz açamıyor; it gibi çalıştırıyorlar kızcağızı; Canan ne çabuk sıkıldı, "gemi artık kuş kafesi gibi gelmeye başladı" diyor...

Yemekten sonra dans bara geçtiler. Işık gündüzleri burada kitap okumaya bayılıyordu. Parkeler pırıl pırıl cilalı, yerlere kadar kadife perdeler, şampanya rengi, yumuşacık minderli koltuklar, bol pencere, bol ışık ve sessizlik.

Yemek biter bitmez yolcular buraya akın ediyordu. Koltuklar dolmuştu gene. Neşe, sona kalan dona kalır, diye yer ayırmıştı onlara. Bu gece canlı müzik vardı.

Salonun loş ışıkları romantik bir hava veriyordu içeriye. Pistte tatlı, pürüzsüz sesiyle Rus şantöz Tanya; kısacık siyah saçlı, sırtında inci renginde, askısız bir tuvalet. Piyanoda Jozef; ondan daha genç, ufak tefek, esmer tenli. Neşe Aykut'tan öğrenmişti: İkisi de konservatuvarı bitirip, uzun

yıllar müzik öğretmenliği yapmış. Seçtikleri İngilizce, Türkçe popüler şarkılarla ilgiyi canlı tutmayı başarıyorlardı.

Işık annelerini oturttuktan sonra dışarı kaçtı. Biraz dolaşıp kitap okumak için kamaraya kapanacaktı.

Üst güvertede tadına doyulmaz sohbetler

Halim üst güvertede tek başına demleniyordu. Işık yukarı çıktı, son okuduğu kitaptan ona soracakları vardı. Ama sandalyeye oturur oturmaz, ayağını sürüyerek gelmişti sanki, Halim baskına uğradı: Ayşen, Maide, Canan, Türkan, Doktor, Serap, Taha... Dans barda yer bulamayan soluğu burada almıştı.

– Her akşam içiyorsun, diye azarladı Halim'i Maide.

Halim işi şakaya vurdu:

– Yalnız bırakmayın da içmeyeyim.

Doktor'a rakı ikram etmek istedi, ama o, kokusuz olduğu için votkayı tercih ediyordu.

Sonra kadehini gelenlerin şerefine kaldırdı:

– Nazdrovya![8]

Gözü Esin ve Necdet'i arıyordu. Çok beğeniyordu onları. Karı-kocanın arasında, evli çiftlerde ender rastlanan bir iletişim vardı. Akşamüstü, turdan sonra, geminin kıç tarafında oturuyorlar, ellerindeki Rusya'yı tanıtan renkli resimli kitaplara bakarak, büyük bir coşkuyla gündüz gördükleri yerler üzerine söyleşiyorlardı.

Kalabalığı görünce Işık da kaldı. Taha içkiyi fazla kaçırırsa diye tedirgindi. Ukrayna Oteli'ndeki halini hatırlamıştı, çekilmez oluyordu.

Bir süre gezi üzerine konuşuldu. Doktor'un sağlık öğütleri

8 Rusça, şerefe.

dinlendi. Kahvaltıdan önce güvertede birkaç tur atma önerisi kabul gördü. Arkadan garsonlar eleştirildi. Cansiperane çalışmıyorlarmış, bekletiyorlarmış vesaire. Doktor,

– Eski rejimin etkisinden kurtulamamışlar, dedi.

Serap kocasını destekledi:

– Satıcı kızlar da profesyonellikten uzak.

Garson siparişleri getirirken Esin ile Necdet geldiler. Halim çakırkeyifti; onlara yanında yer açarken Norveçli bir şairin dizeleri döküldü dudaklarından:

– "*Dost kardeşler gibi nereye gitsem onları çevremde görecektim*."

Maide bunun üzerine,

– Hadi bize şiir oku, dedi.

Diğerleri alkışlarla tezahürata başladılar.

Halim rakısından bir yudum aldı. Eski günlerin "hastalığı" depreşmişti. Mitingler, boykotlar. Havaya sıkılı yumruklar, haykırışlar, öfkeli yüzler, gururla parıldayan gözler, açılan pankartlar, dağıtılan bildiriler, kızlı erkekli dalga dalga kalabalıklar. Caddeler dolup taşardı. Pencerelerden yarı bellerine kadar sarkan analar, alkışlarla, sloganlarla desteklerdi kalabalığı. Meydanlarda, üniversite bahçelerinde şiirler okunur, türküler söylenir, halaylar çekilir. O kalabalıklara karışmak yaşamına bir değer kazandırıyordu.

– Sanki dün gibi. Her yerde şiir okurdum, diye mırıldandı kendi kendine.

Maide onu işitmişti. İçini çekti:

– Ne o eski günleri geri getirebiliriz ne de o günlere dönebiliriz. Hadi başla artık, hepimiz bekliyoruz.

– İlk şiir Nâzım'dan. "*Su başında durmuşuz / çınar, ben, kedi, güneş bir de ömrümüz. / Suda suretimiz çıkıyor/ çınarın, benim, kedinin, güneşin, bir de ömrümüzün. / Suyun şavkı vuruyor bize. / Çınara, bana, kediye, güneşe, bir de ömrümü-*

ze... Su başında durmuşuz. / Önce kedi gidecek/ kaybolacak suda sureti. / Sonra ben gideceğim / kaybolacak suda suretim. / Sonra çınar gidecek / kaybolacak suda sureti. / Sonra su gidecek / güneş kalacak / sonra o da gidecek... Su başında durmuşuz / çınar, ben, kedi, güneş, bir de ömrümüz. / Su serin/ çınar ulu, ben şiir yazıyorum, / kedi uyukluyor, / güneş sıcak, / çok şükür yaşıyoruz... Suyun şavkı vuruyor bize / çınara, bana, kediye, güneşe, bir de ömrümüze."

İnsanın içine işleyen, tok sesiyle herkesin beğenisini kazanmıştı. Alkışlar, "devam, devam" sesleri... Peş peşe sıralıyordu Nâzım'ın şiirlerini. Arada istekler oldu, "Belleğim bana ihanet ediyor," diyerek bazılarını yerine getiremedi.

Şiir dinletisini duyan sandalyesini kapıp gelmişti. Halim'in çevresinde bir halka oluşturmuş, çıt çıkarmadan, büyülenmiş gibi dinliyorlardı.

Bir ara alkış sesi öyle yükseldi ki,

– İhtilal yapıyoruz sanacaklar, diye şakayla karışık uyarı yapmak zorunda hissetti kendini Halim.

Garson masalardaki bardakları toplarken ara verdi.

– Onu en çok etkileyen şair Nâzım'dır, dedi Maide. Nâzım'ın şiirlerini bir başka okur.

Halim kendi de şaşmıştı, hanidir bu kadar duyarak okumamıştı.

– Benden değil, şiirin güzelliğinden, diyerek alçakgönüllülük gösterdi, kendisini övenlere.

Doktor,

– Nâzım, hep insanı anlattığı için onun şiirlerinde herkes kendinden bir parça bulabiliyor, dedi.

Esin bir eğitimci olarak Nâzım'ın şiirlerini değerlendirdi:

– Türkçeyi çok iyi kullanan bir şair. Çocuklara dilimizi öğretmek için okullarda onu mutlaka okutmalıyız.

Taha,

– Rahmetli İhsan Sabri Çağlayangil de Nâzım hayranıydı, dedi. Kütüphanesinde eksiksiz bütün kitapları varmış. Uzun uzun Çağlayangil'i övdü: Politikacı değil, devlet adamıydı, kültürlüydü... Sözü, Nâzım iyi şair, siyasi yönü bizi ilgilendirmez, diye bağladı. O ana kadar sessiz sedasız oturan, hatta herkesin uyukladığını sandığı Necdet, sağ elinin işaret parmağını sallayarak,

– Nâzım'ın şairliğiyle dünya görüşü bölünmez bir bütündür, dedi, âdeta bağırarak.

Doktor havanın elektriklenmesinden kaygılanarak konuyu değiştirdi:

– Sanata zaman ayıramıyoruz. Yaşam mücadelesi, başka şeyleri düşünecek zaman ve enerji bırakmıyor. Eşim ve ben gezmeyi eğlenmeyi olduğu kadar kitap okumayı, sinema, opera, konser ve daha birçok sanatsal etkinliği de severiz.

Doktor'un sanata karşı biçimsel bir ilginin ötesine geçmeyen bu sözleri Maide'yi sıkmıştı. Damdan düşercesine,

– Aşk şiirleri okusana, dedi Halim'e.

Halim onu kırmadı. Yahya Kemal'den, Attila İlhan'dan, Cemal Süreya'dan, Aragon'dan, Kavafis'ten okudu.

Her şiirden sonra alkış, kıyamet... Yıldızlar, güvertenin solgun ışıkları, geminin hafif sarsıntılarla karanlığı yararak ilerleyişi, nehirden yükselen dalgaların sesi geceye şiirsellik katıyordu. İlgiden hoşnuttu. Şiirle yetinmedi, aşk üzerine düşüncelerini dillendirdi. "Aşk baş dönmesi gibi birdenbire gelir ve aşkın vereceğinden daha büyük bir mutluluk yoktur" derken büyük alkış aldı. Cinsel duygu taşımayan aşklar, uzaktan sevmeler... Aşk hakkında bildiklerini aktardı:

– Âşık olduğunuzda kendinizle ilgili birçok şey keşfediyorsunuz. Aşkı maddi olanaklar ve ilgi besliyor, sözleri ise tartışma yarattı. Tartışmaya gene Doktor nokta koydu:

– Âşık olmak kolay değil.

Arkadan Halim'e kaç kez âşık olduğunu sordu. Halim, dibinde bir parmak rakı kalmış bardağa dikmişti gözlerini. Soruyu gülerek geçiştirdi.

– Ya evlilik?

Evliliğin kendisine göre olmadığını söyledi:

– Koca ve baba olmanın ağır sorumlulukları var. Emek ve özveri ister. Sevdiğim kadınlar da benim iyi koca olamayacağım konusunda hemfikirdiler, dedi. Sonra ekledi,

– Bir yerde okumuştum. İnsanın kendini tanıyamaması üzerine; aşağı yukarı şu mealde: Ben kendimi bilmiyorum, kendi isteklerimi biliyorum. Benim isteğim de... Neyse, onu da başka sefere söyleriz.

Derken Doktor, cıvıtmadan içki içmenin erdeminden söz etti. Taha, içkiye dayanıklılığıyla övündü; pek ender sarhoş olurmuş.

Işık, "Demek sağa sola sövüp sayarken ayıkmış!" diye geçirdi içinden.

Sohbet meyhane arkadaşlığı üzerine sürüp gidiyordu. Halim sözü döndürüp dolaştırıp politikaya getirdi, eski meyhane kültürü alışkanlığıyla. Bir ara iyice coştu. Az önce kendisini hayranlıkla dinleyenleri düş kırıklığına uğratmıştı. Anlattıklarıyla dostları ilgileniyordu yalnızca. Diğerleri dinliyormuş gibi yapma nezaketini bile göstermiyorladı. Taha gitmiş. Doktor, ikide bir karısına, "Hayatım, geç oldu," diye sesleniyor... Serap ve yanındaki kadınlar sandalyelerini nehre doğru çekmişler, kendi aralarında konuşuyorlar...

Halim ise alkolün etkisiyle oradakileri sıktığını fark etmiyordu.

– Kapitalizm bencilliği geliştiriyor, dayanışmayı engelliyor. O yüzden küreselleşme evrensel mutluluğu sağlayamaz.

Sonunda Maide, genel hoşnutsuzluğu içi götürmedi anlaşılan,

– Halim'ciğim, artık bunları kimse dinlemek istemiyor, demek zorunda hissetti kendini, yüzünde buruk bir gülümsemeyle.

Doktor bunu fırsat bilip,

– Yorucu bir gündü, dedi. Hepimize rehavet çöktü. Kalkalım mı?

Halim kafasında bir şeyleri tartıyormuş gibi boşluğa baktı bir süre ve,

– Geceyi minik bir hikâye ile noktalayalım mı? dedi ortaya. Ve anlatmaya başladı:

– Adam bir gün masasının üzerinde bir karınca bulmuş. Aklına o anda parlak bir fikir gelmiş. Karıncayı eğitecekmiş! Ona önce okuma-yazma öğretmiş, arkadan İngilizce, Fransızca, Almanca; felsefe, matematik, astronomi ve tabii edebiyat, güzel sanatlar... Onu bilge bir karınca yapmış. Yorulmuş ama çabasına değmiş. Başarısını kutlamak için karınca ile birlikte bir restorana gitmiş. Karıncayı masanın üzerine koymuş usulca. Sonra avuçlarını keyifle birbirine sürterek "Başarımı tüm dünyaya ilan edeceğim," diye geçirmiş içinden. "Önce şu karşıdan gelen garsondan başlayalım." Garson yanına yaklaşmış, "Ne emredersiniz?" diye sormuş. Adam heyecan içinde, parmağıyla masanın üzerindeki karıncayı işaret ederek "Şu gördüğün karınca..." der demez, garson, "Özür dilerim efendim" diyerek parmağıyla karıncayı ezmiş.

Cenk ile Işık arasında buzlar çözülüyor

Cenk güvertede hep tek başına oturuyor, soranlara "sessizliğe takılıyorum", diyordu.

Gemiyi dolaşmaya çıkmıştı. Kopkoyu bir karanlık vardı. Yorgunluk hissetti birden, dans barın pencerelerinin önünü boydan boya kaplayan sedirlere sırtüstü uzandı. İçini gene

sıkıntı kaplamıştı. Okul, ev, cinsellik, hiçbiri iyi gitmiyordu. Kafa karışıklığı, iç huzursuzluğu, kendine güvensizlik... Dudaklarını ısırdı:

– Ah, yalnızlık!

Arkadaşı da yoktu ki şöyle derdini paylaşabileceği, kankam diyebileceği... Şurada kendini suya atsa, kimsenin ruhu duymayacaktı... Ölümü aklına getirmek istemiyordu. Gecenin tüm ağırlığı üstüne çökmüştü. Yalnızlığa alışılabilir mi? Ama çaresiz kalınca?

Kalktı, kamaraya gitti. Tufan mışıl mışıl uyuyordu. Zuladaki viskiden koydu bardağa. Buzdolabından soda çıkardı, üzerine ekledi. Su içer gibi çabucak içti. Şişeyi yerine saklayıp gene güverteye döndü.

Göğün karanlığı nehrin üzerini bir yorgan gibi örtmüştü. Eski yerine uzanırken başucundan ayak sesleri duydu. Doğruldu, dönüp baktı: Işık. "Kafamız gene iyi; bir hıyarlık daha yapmasak bari," diye geçirdi içinden.

– Suların karanlığı ürkütücü, değil mi? dedi Işık'a.

Işık ona aralarında bir şey geçmemiş gibi davranmaya özen gösteriyordu.

– Uykum kaçtı da.

– Seni hep kitap okurken görüyorum.

– Gözlerim ağrıdı, bıraktım.

– Biri bana "kitap oku" dese, dalga geçiyor diye bozulurum. Hayatımda bir kez bile bir kitabı sonuna kadar okumadım. Sıkılırım.

Işık, sağlam insan, hasta için kitabın ne kadar önemli olduğunu anlayamaz, diyecekti ama Cenk'in boş bakışları hevesini kırmıştı.

On bir yaşında nefrit geçirdiği için okula devam edemediği o yılı yattığı yerden kitap okumakla geçirmişti. Kitaplar, hastalığı bir an önce atlatmak için de işe yarıyorlardı. Son-

raları, içindeki okuma susuzluğunu hiçbir zaman gideremeyeceğini düşünür olmuştu. “Sermaye birikimi yapar gibi aç gözlüyüm okumaya karşı”, demişti bir gün Halim’e. Halim de ona, “Öncesiz-sonrasız öğrenciler klübüne hoş geldin!” diye takılmıştı. “Dünyayı keşfetmeye çabalamak: Bundan heyecan verici bir şey olabilir mi?” demişti arkasından da. O ise her fırsatta söylediği gibi, yaşı gereği, öncelikle kendini eğitmenin derdindeydi. Okurken kendi olmaktan çıkıyor, kendi olmanın baskılarından kurtuluyordu. Umutsuzluktan doğan bir boyun eğişe katlanamadığı için yaşamı kavramaya çabalıyordu. Boyun eğenlerin seçme hakkı yoktu çünkü.

– Niye ayakta duruyorsun?

Cenk yanında yer gösterince oturdu. Cenk’i dinliyor pozundaydı ama kafası kendi düşünceleriyle doluydu. Okumaktan yorulunca değişik ortamları çekerdi canı; nasıl bir şey istediğini bilmese de; gelip onlar beni bulsun, içine alsın gibisine beklentiler geçirirdi gönlünden. Şimdi ise, hoş bir sürpriz olasılığı bir yana, Cenk’in kitap düşmanlığı ona olan öfkesini yeniden canlandırmıştı. “Sen bilardo oynamaya devam et” diye geçirdi içinden. Yatıştırıcı türü ıvır zıvırla oyalanmak, ne kadar boş ve değersiz kalıyordu kitapların yanında. Moda dergileri, aksiyon filmleri, bilgisayar oyunları ve benzeri sözde eğlencelerden uzak dururdu hep. “Ya okuma şevkim kırılırsa?” En korktuğu şey de buydu!

– Hayat kitaplardan öğrenilmez. Yaşarken öğrenilir, dedi Cenk.

Kitap okumak yaşama karşıttı da sanki! Ama ukalalık olur diye “Okumak; yemek yemek, uyumak gibi bir gereksinim, benim için” diyemedi Cenk’e.

– Ben evde de böyleyim, okumaya çok zaman ayırırım, dedi.

Cenk üsteledi:

– Okul ve evin dışında da bir hayat var. Bak ben on dört yaşındayken *eks* ile tanıştım.

– Ne?

Ona iyi davranmak içinden gelmiyordu.

– *Ecstasy*. Hiç duymadın mı? Esrar mı içeceğiz bu devirde?

İçkinin verdiği rahatlıkla konuşup duruyordu Cenk. Kafayı bulduğunda o kayıtsızlık duygusunu seviyormuş. Kendinden geçme zihni açıyor, korkuyu falan unutuyormuş o an.

Konuşması Işık'ta çelişkili duygular uyandırmıştı. Bir yandan merak ediyor, bir yandan da merakından ötürü kendine kızıyordu.

Cenk okul çıkışı arkadaşlarıyla gittiği kafede başlamıştı *eks*'e. Elektronik müzikle çok iyi gidiyormuş. Hafta sonları uyuşturucu âlemlerine katılıyormuş.

Konuşmaları ve konuşurken sırıtışı, ürkütmüştü Işık'ı.

– Beyni tahrip ediyormuş, dedi.

– Denemeni önermem.

– Aklımdan başka güvenecek bir şeyim olmadığı için uyuşturucudan korkarım ben.

– Kendini daha iyi hissetmek için alıyorsun ama riski çok. Önce haftada bir. Kesmemeye başlayınca ikiye, üçe çıktım, dozu da artırdım. Kafan iyiyken kendini güçlü hissediyorsun. Ama almadığın zaman felâket! Duvarları yumruklardım. Bir seferinde abarttık iyice, dibe vurduk. Sürekli kullanınca iştahımı kesti hap, hasta etti.

– AMATEM'i duymuşsundur.

– "Arıtma tesisi" diye dalga geçti Cenk. Bir arkadaş yattıydı. Ama tedaviye devam edemedi. Çok sıkıymış! Kurallar yani. Ceza puanı mı ne; onu doldurunca atıyorlarmış.

– Epey yararlanan varmış, öyle duydum.

– İnsanı sindirmeye çalışıyorlar. Çekemem. Hem ben zaten iki ay sonra bıraktım. Valide çok uğraştı, onun yardımıyla.

Pederden gizli deli doktoruna bile götürdü beni. O da hap verdi. Hap hapı söker!

Sonra yumruğunu bacağına vurdu:

– Şu hap, bu hap, hapsız bu hayata nasıl dayanılır? Hiçbir şey benim istediğim gibi olmuyor... Şu gezi de sıktı... Keşke gelmeseydim. Validenin hatırı için. Bir yandan da... Sanki yapacak daha iyi bir şey var da!

Yavaş yavaş çözülüyordu. Işık'tan bir yaş büyüktü. Sırf can sıkıntısından maraza çıkarırmış.

– Başıma ne belalar açtım, suratımdan yara bandı eksik olmazdı, dedi.

Kavga yüzünden bir yıl önce okuldan atılmış. Bu yıl tıfıllarla birlikte lise ikiyi okuyacakmış. Derslere ilgi duymuyor, kafasını veremiyormuş. Kafası başka şeylerle dolu oluyormuş. Bütün vaktini derslere harcayamazmış ki!

– Hayat benden olgunluk bekliyor, dedi. Daha kaç yaşındayım? Okul değiştirsen: Hoca, arkadaş, hepsi aynı. Gençliğimiz bok yoluna gidiyor.

Üç yaşında bir kız kardeşi vardı. Babası boşamakla tehdit edince kadıncağız otuz sekiz yaşında doğum yapmak zorunda kalmıştı.

– Valide bana güvenir, dedi. Beni serbest bırakıyor ama gözü hep üstümdedir. Ben de onu üzmemeye çalışırım. Gece geç saatlerde eve döndüğüm ya da geceyi dışarıda geçirdiğim hiç olmamıştır. Bak, peder lanettir. Onunla ancak para istemek için konuşurum. Çocukluktan beri öyle. İş adamı; işi ağır ya, gece eve geç gelir. Ben sabah okula giderken o uykudadır. Yüzünü göremezdim anlayacağın. Hafta sonları ailesini gezdirecek babalardan değildir. Bu geziye de beleş diye getirdi; turizm şirketinin ortaklarından birine zamanında bir iyiliği dokunmuş.

Babasından yana dertli olan yalnız o değildi. Estirdiği terörle çevresindeki herkese illallah dedirtmişti Cengiz. Annesi, çocuklarının hatırı için sürdürüyordu evliliğini.

– İnsanlara hükmetmek için yaşıyor adam sanki. Gezide bile bizi azarlayacak bir neden bulabiliyor, inan.

Arkadan Tufan'a geçti.

– Pek anlaşacak tipler değiliz. Validenin hatırı için görüşüyoruz. Bana ters bir adam. Lüks sitelerde oturmayı hayal ediyor. Kapıda korumalar, açık-kapalı yüzme havuzları, fitness mitnes... Peder paralı ya, "Ah, senin yerinde olmak vardı!" falan der...

Konuşmasını hızlı bir tempoyla sürdürürken birden içini çekti:

– Hayat beni olmak istediğimden başka biri yaptı. Şimdi sana bir sır vereyim de, ne demek istediğimi anla... Babam evden kaçacağımdan korkuyor. Ben dayılanınca tırsıyor. Bunu çakozladım ya; kullanıyorum! Ama dayılığı dozunda tutacaksın. Aşırı doz'a geçersen adam seni gözden çıkarabilir. Yarın bir gün işin başına Tufan ağayı koyabilir. Bu devirde babana bile güven yok, diyorlar ya, doğru. (alaylı gülümseyerek) İşte ben bunlara kafa yoruyorum!

Işık onu hiç kesmeden dinlemişti. Onun yalın kişiliği, duygularını açık etmekten çekinmeyişi karşısında yumuşamıştı.

– Pederin yanında öyle gariban hissediyorum ki kendimi: "Oğlum sen zavallısın, beceriksizin tekisin, bir bitsin!" Kafamda hep bu. Çocukken her şeye katlanıyorsun da bu yaşında patlıyorsun artık.

Işık'ın onu ilgiyle dinlemesinden cesaretlenerek en mahrem duygularını bile gizlemiyordu:

– Manken ol, diyorlar. Kimsenin elinde oyuncak olmayacağım.

Yakışıklılığıyla dikkat çekmekten rahatsızdı. Kızlar peşini bırakmıyordu. O şakacı haliyle,

– Erkek taliplerim de oluyor, dedi. Bunalıyorum. Boğuluyorum. "Senin bir kız arkadaşa ihtiyacın var." Deli ediyor beni bu laf.

Kızlar onun dünyasına hiç girmemişti.

– Süslenmekten ve erkeklerden başka bir şeyle ilgilenmiyorlar. Okumuşları bile. Bu yüzden saygı duymuyordu kızlara, küçük görüyordu onları.

– Benim dünyamda aşka yer yok. Biraz çet muhabbetine benzedi ama. Hem kızlarla birlikte olmak işime gelmez. Bakarsın gevşerim. Özgürlüğümü kaptırmak istemem. Uğraş dur ondan sonra: Ara beni, araşalım, buluşalım... Kıskançlıklar, kavgalar...

Bir kez eve telekız çağırmış, sırf merakından. Ama hoşlanmamış, son olmuş.

Konuyu cinselliğe getirmesi Işık'ı rahatsız etmişti. Sanki aralarında o olay geçmemiş, havadan sudan söz ediyormuş gibi pervasız... Küfürlü konuşmaya, kadınları aşağılamaya başlayınca tepki gösterdi.

– Yav, küfür insanı rahatlatıyor. Küfürler kadınlar üzerine kurulmuşsa suç ben de mi?

Işık "gavurlar" dememesi konusunda da uyardı.

– Neyse işte. Avrupalılar. Oldu mu? Uyuşturucuya para bulmak için hırsızlık, fuhuş, hatta cinayet, her suç işleniyor ya. İsviçre'de mi ne, belediyeler uyuşturucu satışı yapıyormuş, bağımlı, suça yönelmesin diye.

Işık'ın uykusu gelmişti. Esnemesini engelleyemiyordu.

– Yav, seni de uykusuz bıraktım, dedi Cenk. Onu kaybetmekten ödü kopuyordu besbelli; hemen konuyu değiştirdi:

– Herkes uykudayken uyanık kalmak hoş bir şey, değil mi?

Sessizliği bozmamak için sesini alçaltarak,

– Ne derin bir sessizlik, dedi.

Merdivenlerden yukarı çıkan birinin ayak sesleri geliyordu. Cenk birdenbire sustu. Kalkıp yüzünü karanlığa döndü. Terden gömleğinin koltukaltları ıslanmıştı.

– Yaz kendini gösteriyor, diye mırıldandı. Buraların en güzel zamanı.

Dönüp Işık'a baktı:

– Ormanlarda başı boş dolaşan atlar gibi olmak vardı.

Işık kayıtsızca başını salladı.

Cenk'ten ayrılıp kamaraya döndükten sonra bir süre uyuyamadı. Kafası Cenk ile meşguldü: Önüne gelene içini dökecek ya da mağdur rolünü seven birine benzemiyordu. Eksikliğini duyduğu şey neydi peki? Sürekli içi daralan biri olmaktan bıkmış görünüyordu. Ölçülü ve tutarlı olmayı mı özlüyordu? Yaşamını değiştirme isteği var mıydı? Yoksa "Matrix"in[9] içinde debelenip duracak mıydı? Ama asıl canını sıkan uyuşturucu konusundaki itirafıydı: "Her an perhizi bozabilirim." Birden kendini onun ablası gibi hissetti.

Cenk ile Işık arasında bir türlü uyum sağlanamıyor • Onur ile Işık'ın ortak sorunu

Onur okumak için gene kamaraya kapanmıştı. Zamanını hiç boşa geçirmiyordu. Işık gibi o da okumadığı zamanlar kendini aç ve susuz kalmış gibi hissediyordu. Ayşen sık sık uyarırdı: "Gözlerin kan çanağı gibi. Usanmadın mı?" Liseden sonra üniversite sınavlarına girmemişti. O yılı, kendini

9 Larry ve Andy Wachowski'nin 1999, ABD yapımı filmine gönderme yapılarak sistem kastediliyor.

geliştirme yılı ilan etmiş, bir kitapçıda iş bulup okuyarak geçirmişti.

İki arkadaş okumaya ara verdiklerinde çeşitli konuları tartışıyorlardı. Işık biraz da gezinin tadını çıkarmak istiyordu. Ama Onur daha ilk gün, gemideki havaya bakıp "okumak için bol bol zamanımız olacak" derken haklıydı galiba.

Onur'un tersine o, açık havada okumayı severdi. Son yıllarda bir huy edinmişti: Tanımadığı insanların yanında kitap okumaktan çekiniyordu. Ayrıksı hissediyordu kendini. Kitapları bile hep kaplı olurdu, başlıklarını kimse okumasın diye. Mahremiyetine giriliyormuş hissine kapılırdı. Ama gezinin daha ikinci gününde gördü ki gemide kimsenin ne onunla ne de kitaplarıyla ilgilendiği var... Bu yüzden dans barın pencerelerinin önündeki sedire uzanmış, keyifle kitabını okuyordu. Okurken saçlarını karıştırmayı huy edinmişti.

Ara verip güvertede dolaştığı sırada, önünden geçtiği kamaranın penceresinde yansısını görüverince çok utandı. Saçları kavgadan çıkmış gibi darmadağınık! Eliyle düzeltip içeri girdi. Değişiklik olsun diye biraz da salonda okuyacaktı.

Holde küçük bir kalabalık birikmişti: Alman yolcular... Rehberi dinliyorlardı. Öbür uçta, pencerenin önündeki koltukta, tek başına Cenk oturuyordu. Onu orada göreceğini hiç ummamıştı: Dalgın bakışlarını ayaklarına dikmiş, sol dizini titretip duruyor... Kapı açılınca, kim geldi diye başını kaldırıp bakmamıştı bile.

Onun çaprazına düşen bir koltuğa oturdu. Salon temizleniyordu çünkü. Pencereler açılmış; perdeler esintiyle kabarıyordu. Pencereden baktı, seyretmeye değer manzara göremeyince kitabına gömüldü.

Birkaç kavrama takılmıştı kafası. Anlamlarını bilmiyor, bildiklerinden çıkarmaya uğraşıyordu. Ama olmadı, Onur'a soracaktı.

Gözlüğünü çıkardı, camlarını silip yeniden taktıktan sonra başını koltuğun arkasına dayadı.

Alman grup gidince içeride Cenk ile yalnız kalmışlardı.

– Gözlerin mi yoruldu?

– Efendim?

Cenk sorusunu yineledi. Göz göze geldiklerinde birbirlerine gülümsediler.

– Kaç tane kitap getirdin yanında?

Soru bahane, büyüklerle gezmeme gıcık oluyor, diye geçirdi içinden Işık. Çocukken de çocuk gibi davranmadığı için eleştirilirdi, alışmıştı artık. Yanıtı gülümsemek oldu.

– Neden hep o yaşlılarla birliktesin? O yaştaki insanlarla senin ne işin olabilir? Ne konuşursun?

Hani çocuk olsan neyse... şımartırlar, masal, hikâye falan!

– Konuşmalarından yararlanıyorum.

– Çok konuşuyorlar, yav. Ama yaşlılık böyle işte.

Cenk ile çene çalmayı canı istemiyordu. Bir başladı mı susmak bilmez. Zaman kaybı! Daha çok okuyabilmek için sabahları erken kalkıyordu; elektrik ışığına gözleri dayanmıyordu çünkü. Kitaptaki kavramları sökemediği için de canı sıkkındı zaten. Cenk'e öyle soğuk yanıtlar veriyordu ki delikanlı susmak zorunda kaldı.

– Birazdan gene o yaşlılardan biriyle buluşacağım.

Cenk alaylı,

– Tutmayayım öyleyse, dedi.

Işık güverteye çıkınca derin soluklar aldı. Gökyüzü biraz puslanmış, cansız... Oysa sabah hava güneşliydi. Kamaraya dönmeyi düşündü. Anneleri geminin kıç tarafında Canan ve Ayşen ile masa başı sohbeti yapıyorlardı. Türkan yan masada tek başına oturmuş, harıl harıl dergi okuyordu.

Onur'u kamarada sanıyordu, Halim ile satranca oturmuşlardı. Kitapta takıldığı yerleri sormak için yanlarına gitti.

O sırada Taha göründü. Oyunu izlemek üzere bir sandalye çekip masanın karşısına oturdu.

Işık sorusunu sormak için uygun anı kolluyordu. Ama amca-yeğen kendilerini oyuna öyle kaptırmışlardı ki...

Halim'in uzun uzun düşünerek oynaması Onur'u sinir ederdi. İşi tatlı bir inada dökmüşlerdi. Onur satrançta çok iyiydi ama sabırsızdı. (Hadisene Halimo, hadi be amca!) Halim'in dilinde tüy bitmişti, "Oğlum, düşünmek bu oyunun doğasında var; çekiciliği de burada" demekten. Onur sabırsızlığı yüzünden yeniliyordu zaten.

Taha,

– Oynamayalı çok oldu, diyerek eski deneyimlerini anlatmaya başladı.

Halim sıska, kemikli ellerini masanın üzerinde kenetlemiş, kendi taşlarına bakıyor, onu dinlememekle birlikte nezaketen kafa sallıyordu. Onur ise adam orada yokmuş gibi rahattı. "Neden oynamıyorsun?" diye durmadan sıkıştırıyordu amcasını. Halim iki arada kalmış, zor anlar yaşıyordu. Onur bir ara, gene onun oynamasını beklerken, yarı şaka, yarı ciddi,

– Hırslı, inatçı! O hiç hata yapmaz! dedi Işık'a dönerek.

Işık Taha'ya dalmıştı; adamın oyunu izleyişi komiğine gitmişti. At yarışı izler gibi, bir heyecan... Ya ukalalığı! "Ben olsam şu taşı oynardım" diye diye oyunun tadını kaçırdı sonunda. Onur "Bırakalım" dediğinde ise üzerine alınmadı. Oyun bittiğine göre bana da kalkıp gitmek düşer havasında yanlarından ayrıldı.

Halim'in Cenk hakkındaki düşünceleri

Arkadan Cenk göründü! Işık Onur ile konuşamayacak-

tı anlaşılan. Yalan atarak Cenk'ten kurtulacağını sanmıştı ama... Yanlarına doğru yürüyordu. Yalnızlıktan bunalmıştı besbelli. "Oturabilir miyim?" deyince Işık'ın içi gene o ablalık duygusuyla doldu.

Halim, gençler kaynaşsın diye pek konuşmak istemiyordu. Sandalyeye kaykılmış, nehrin iki kıyısında boydan boya uzanan kumsalları seyrediyordu.

Işık'ın baş ağrısı tutmuştu.

– Ben baş ağrısı nedir bilmem, dedi Cenk, sırıtarak. Çünkü beynim yorulmaz.

Işık abla pozunda kaşlarını çattı.

Halim tekdüze görüntüden sıkılmıştı. (Sonsuzluk hissi uyandırıyordu insanda.) Cenk'in son sözleri üzerine canlandı:

– Bugüne kadar ne denedin de başaramadın, delikanlı?

Cenk bunu beklemiyordu,

– Kitaplarla aram iyi değil, deyiverdi. Gazetenin bile spor ve magazin sayfasından başkasına bakmam.

– Sen okumamak için bahaneler arıyorsun.

– Dersler nefret ettirdi, ondan galiba. Okulda kafamızı bir sürü bilgiyle dolduruyorlar. Onları kullanmıyoruz ki, ne işe yarıyor? Bilgisayar, internet çıktı, mertlik bozuldu. Okul olmasa daha iyi öğreniriz, karışan görüşen yok...

– Hiç sanmam. Sanal oyunlardan öğrenmeye sıra gelmez.

– Ben o oyunları sevmiyorum.

– En kötü okul eğitimi bile okula gitmemekten iyidir. O beğenmediğin bilgiler senin düşünmene yardımcı oluyor.

– Düşünmekten nefret ediyorum. Hep aynı şeyleri düşün düşün, geviş getirir gibi.

Onur ve Işık Cenk'in saflığı karşısında birbirlerine bakıp gülümsemekten kendilerini alamadılar. Halim bozuntuya vermedi.

– Herkes bilir ki, tehlikelerden korunma, güçlükleri alt etme, kısacası yaşamı kolaylaştırmak için bilgi, donanım şart. Ayrıca yaşamı daha zevkli hale getirmek, anlamlı kılmak isteriz. Yaşam, kitaplardan daha karmaşıktır. Ama kitaplar da yaşamı farklı boyutlarıyla gözler önüne serer. Okumak benim en büyük tutkum. Neden? Başka hayatları merak ederim. Onları benimkiyle karşılaştırırım. İyilerini kendime örnek alırım. Bilim insanları, filozoflar, yazarlar, şairler, tüm sıradışı kişiler, kendimizi anlamak için yol gösterici olurlar bize.

– İçinde kendimi bulacağım bir kitap çıksa karşıma...

– Öyle hazır reçete yok, delikanlı.

Onlar konuşurken Işık, Onur'a,

– Sonra sana şu kitaptaki bazı kavramları soracağım, dedi.

– Şimdi sor.

Kitaptan altını çizdiği satırları gösterdi.

– Bir şey anlaşılmıyor. Çeviriden mi acaba?

Kötü çevirilerden Onur da dertliydi. Hele yeni yayınlar!

Işık'ın İngilizce ve Almanca bilen bir arkadaşı ise başka bir sorundan yakınmıştı. Kimi özgün metinlerde, kavramların tanımları net değildi. Anlatım dağınık, belirsizliklerle doluydu. Kasıtlı olarak anlaşılmasın diye yazılmıştı sanki bunlar. Çevirileri de ona göre oluyordu hâliyle. Işık işte bu yüzden düşüncelerini aktarırken, kendine güvensizlik sıkıntıları yaşardı zaman zaman. Eksik ve yanlış bilgilenme olasılığı, onu başvuru kaynakları konusunda daha temkinli yapmıştı. O da aynen arkadaşı gibi düşünüyordu: Günümüzde doğru bilgiye ulaşmak zorlaşmıştı. Bilginin de piyasası vardı. Bilgi tacirlerine nasıl güvenilecekti?

Onur; kitaptaki kavramlardan yalnızca birini biliyordu. Ondan yararlanarak iki tane daha söktü.

Işık yeni bir şey öğrenince heyecanlanır, gözü dünyayı görmezdi. Öyle ki ertesi gün sınavı olsa, o bile önemsizleşirdi gözünde. Nitekim şimdi de Halim'in kendisinden söz ettiğini fark etmemişti.

– Işık sindirerek okur, diyordum.

– Özür dilerim, Onur ile konuşmaya dalmışım.

– Yazarın görüşünü körü körüne benimsemez. Bu isterse çok beğendiği bir yazar olsun.

Halim yeniden Cenk'e döndü.

Cenk, anlatmak istediği çok şey varmış ama nereden, nasıl başlayacağını bilemiyormuş gibi sıkıntı içindeydi. Karşıdan Tufan'ın geldiğini görünce,

– Söylediklerinizi düşüneceğim, diyerek kalktı.

Halim'den sıkılmış gibi durmuyordu, içtendi.

– Keşke siz öğretmen olsaymışsınız, dedi.

Halim çenesini sıvazlıyordu, şaşırdı:

– Bunu hiç düşünmemiştim. Ama öğretmen olsaydım öğrencilerimin bana itaat etmesini değil, beni sevmesini isterdim.

Cenk giderken Onur yerinden bile kıpırdamamıştı. Onun Cenk'e olan soğukluğunun Halim de farkındaydı. Aslında bilinen anlamda arkadaş canlısı değildi Onur; herkese karşı soğukluk kertesinde mesafeliydi. Halim bunu dile getirince yüzünü buruşturdu:

– Herif, sorunlar yumağı... Bunalımda...

– Ama bunalımının marka giymek, son model araba almakla falan ilgisi yok, dedi Işık. Dün gece biraz konuştuk. Denemek için "Herkes gibi ol, mutlu olursun," dedim. "Herkes Pollyannacılık oynuyor," dedi.

– O kılık kıyafet ne peki? Ne istediğini bilmeyen ama sınıfsal ayrıcalıklarını kullanmayı iyi bilen...

– Marka giydiğine bakma. Kendi seçimi değil, ailesi zorladığı için.

Halim, Işık'ı destekledi:

– Kendini olduğundan başka türlü göstermeye çalışmıyor, bu önemli, çocuklar!

Onur ikna olmamıştı:

– Arkadaş dediğin insana bir değer katmalı. Konuşmalar geliştirici olmalı. Bu, Che'ye[10] poster diyor. İdeoloji kavramından habersiz. Son numarası da Karlizm! Tufan Marksizm diye düzeltince yüzü bile kızarmadı.

Halim,

– Haksızlık ediyorsun, dedi yerinden doğrularak. O sizinle bir mi? Siz ikiniz politik ortamlarda büyüdünüz. Erkenden olgunlaştınız.

Işık alaylı güldü:

– Olgunluk mu? O senin hüsnü kuruntun, Halim amca.

– Sizin görüş açınıza sahip değil diye çocukcağızı horlamak doğru mu? Herkes yaşamı algılayış tarzına göre hareket ediyor; insanlardan daha fazlasını bekleyemezsin ki! O delikanlı da zengin aile çocuğu. Başka yaşam düşünemiyor.

Halim, Onur'un tepkisini doğal karşılıyordu. O da önünde sonunda on dokuzunda bir delikanlıydı. Ama tartışırken kişisel zaaflarını yenememesi ona çok şey kaybettiriyordu. Halim'i üzen buydu. İleride toplum içine girince bunun cezasını çok çekecekti.

Yan masalarda bir hareketlilik vardı.

– Hadisenize, diye seslendi Ayşen. Karnınız acıkmadı mı?

Yemeğe gitmek üzere kalktılar. Geminin geçtiği yerde, nehrin iki kıyısı da yakından görülebiliyordu. Kıyılarda suya girenlere baktı Işık: Çoğu çocuk; doğal plajın keyfini çıkarıyorlardı.

10 Che Guevara: Arjantinli doktor ve siyaset adamı (1928-1967).

Onlara da gösterdi. Halim önden yürüdü. Konuşma hâlâ sürüyordu. Onur Cenk'in üstüne üstlük kaba olduğunu söyledi.

– Korunmak için kabalığı, küstahlığı kalkan yapıyor kendine, dedi Işık. Onu kendimize çekmeliyiz. Nasıl biri olduğu, İstanbul'da aramıza katıldığında anlaşılır ancak.

Onur oralı olmadı.

Işık devam etti:

– Ben yıllardır kapı komşumuzun kızıyla bile iletişim güçlüğü yaşıyorum. Ve buna çok üzülüyorum. Uyuşukluktan silkinmeliyiz.

– Sen mucize bekliyorsun.

– Kusura bakma ama sen de steril ilişki arıyorsun.

Halim durdu:

– Katılıyorum. Gerçi günümüzde sağlam, sağlıklı ilişkiler kurmak zor ama...

Onur:

– Haydaaa! Bilmezmiş gibi konuşuyorlar. Yahu, benim ilkelerim var. Yaşamımı bu ilkelere bağlı olarak sürdürüyorum. Benzer düşüncelere sahip kişiler bir araya gelince ilişkiler iyi yürüyor. Işık ve ben, düşüncelerimiz arasıra çatışıyor ama aynı değerleri savunuyoruz.

Halim arayı epey açmıştı. Onur aklına bir şey gelmiş gibi,

– Anladım! dedi Işık'ı kolundan tutarak. Sen dergi için adam arıyorsun.

– Yo, hiç aklıma gelmemişti.

– Bak Işık, son sözüm: O çocuktan iş çıkmaz. Para da çıkmaz. Boşuna zaman harcama.

– Sen karışma! Emek harcamaya değer.

Yemek salonunun kapısında bekleyen kalabalığın içine girdiler.

Gemideki kurslar • Cenk'in Tufan ile tartışması • Tufan'ın hayalleri

Sabah, kurslar başlamıştı. Herkes bunu konuşuyordu. Rusça kurslarına girenler birbirlerini sınava çekiyorlardı.

Cenk de annesini kırmamak için Rus tarihi kursuna gitmiş ama sıkılıp hemen kaçmıştı. İçinden kamaraya gidip uzanmayı geçiriyordu. Işık ile geceki konuşma iyi gelmişti. Ama sabah gene can sıkıntısından patlıyordu. Yemekten önce Halim ile yaptığı konuşma ise kafasını karıştırmıştı.

Kamaralara doğru yürüdü. Uyumak! Can sıkıntısına en iyi çare. Evde böyle durumlarda bilardo oynamaya giderdi. Bilardoya özel bir ilgisi yoktu. Stres atmaya bire bir, derdi. Hem yirmi dört saati doldurmak gerekiyordu!

Yemekten sonra Tufan da kamaraya dönmüştü. Banyodaydı. Sabah traş olurken yüzünü kesmiş, belli oluyor mu diye aynada yakından bakıyordu. Onun ayna karşısında uzun uzun kendini incelemesi dikkatini çekti. Anlamlı anlamlı sırıttı:

– Baba? Hazırlık, "sınav"a mı?

Sesindeki imadan Tufan tedirgin oldu. Gamze meselesini halasına bile açmamıştı. Velet belki de ağız arıyor, diye düşündü.

– Hangi kız? Nerede buluşacaksınız?

– Ne ahret sualleri sorup duruyorsun?

Tufan banyodan çıkınca sözü onun dağınıklığına getirdi:

– Burayı birbirine katıyorsun. Şu hale bak.

Yerdeki kirli çorapları, sandalye üstüne atılmış giysileri, rulosundan aceleyle koparılmış upuzun tuvalet kâğıdı parçalarını gösterdi.

– Dolap kullanma âdetin yok. Yıkandıktan sonra banyoyu temizlemiyorsun...

Traş losyonunu duvardaki bakım ürünleriyle dolu rafa kaldırdı.

– Şişe yeni galiba. Vay! Pederinkinden bile daha klas.

Tufan'dan ses çıkmayınca Cenk ileri gittiğini anlayarak hemen lafı değiştirdi:

– Keşke ben de hayattan zevk alabilsem!

– Kaç kez söyledik, insanın hayatta bir amacı olmalı. Senin gibi biri nasıl bunalım takılır, hâlâ anlamış değilim.

– Gene para pul diyeceksen... ilgilendirmiyor beni.

– Para ve toplum içinde saygın bir konum...

– Baba, sen de paradan başka bir şey göremiyorsun hayatta.

– Ya sen? Hayat hakkında ne biliyorsun? Beni gözünün önüne al: Okul başarısı iş piyasasında bir işe yaramıyor. Yeni girdiğim işin çekiciliği yok. Gene de diplomalı işsiz olarak ortada kalmadığım için şanslıyım. Sen ise doğuştan şanslısın. Önün açık.

– Orası belli olmaz.

– Baban sıfırdan buralara geldi. Sen davranmazsan aynı noktaya dönersiniz. İş hayatı şakaya gelmez.

– Yav, bunları çok konuştuk, bir yere varamıyoruz.

– Parayla insan her şey yapabilir. Para tüm yaşamını değiştirebilir. Arkadaşların, kızlar... Parasız adamı neden sevsin kızlar? Para gelince sevgi de gelir arkasından.

– Para senin gözlerini kör etmiş.

– Hayatta tek güvenilecek şey paradır. Anan baban bile seni aldatabilir, ama para asla! Bak oğlum, tepelere oynayacaksın. Gidebildiğin kadar yükseklere...

– Benim gözüm yükseklerde değil. Birazcık mutluluk... Tek isteğim, tek isteğim bu. Bunun için neler denemedim be!

– Geç bunları geç! Bu dünyada ya varsın, ya yoksun, o kadar!

Tufan giyindi. Dışarı çıkmadan önce son bir kez daha aynaya baktı.

Kamaranın serinliğinden sonra güverte sıcak gelmişti. Uzun kollu gömlek giydiğine pişmandı.

Alt güverteye indi. Aykut'u aradı. Neşe'den Kaptan ile oyun oynanan barda olduğunu öğrendi. Kaptan yolcular arasındaki birkaç hatırlı arkadaşını ağırlamaktaymış. Eğer onlarla tanışabilirse! Bir turizm acentasının ortağı olmanın hayalini kuruyordu gezinin başından beri. Merdivenleri çıkarken kendini büyük işlerin adamı gibi güçlü hissetti.

Barın içinde sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Turla ilgili bir şey sormak bahanesiyle Aykut'un yanındaki sandalyeye ilişti. Gömleğinin cebinden piposunu çıkardı, doldurmaya başladı. Genelde akşamdan akşama tüttürürdü, birayla iyi gidiyordu, adamların şerefine kuralı bozmuştu.

Kaptan ona karşı kayıtsızdı. Hoşlanıp hoşlanmamanın ötesinde, onun varlığını hiçe sayan bir kayıtsızlık. "Bir şey içer misin?" diye sormayı bile garson içkileri tazelerken akıl etti. Ama Tufan böyle ortamlara alışıktı, nasıl davranılacağı konusunda ustalaşmıştı. Herkese karşı saygılı, yüzünde her daim kalıplaşmış bir gülümseme... Masadakilerden ikisi turizm işletmecisiydi. Yaşlı olanı mesleğinin yıpratıcı yanlarını anlatıyordu. "Başımda saçım, ağzımda otuz iki dişim vardı," deyince Kaptan sırtını sıvazladı adamın.

Karşılıklı üç beş kelam ettikten sonra adamlar düş kırıklığına uğratmıştı Tufan'ı. Kendini onlarla karşılaştırdı, "Ben onlardan zekiyim" diye düşündü. İlgilerini çekmek için yağlamaktan da geri durmuyordu; hani parlak bir iş önerisi gelir falan diye. Adamlar ise kendi dertlerine düşmüşlerdi.

Kaptan'la özel bir şey konuşacaklardı, bir an önce sadede gelelim havasında, sabırsızlanıyorlardı.

Tufan'ın kendini gösterme çabaları işe yaramamıştı.

Oradan ayrıldıktan sonra Gamze'lerin kamarasına en yakın yerde mevzilendi. Piposu sönmüştü. Yeniden yakmayı canı çekmedi. Kafası Kaptan'ın bir lafına takılmıştı, daha doğrusu pek beğenmişti bu sözü: "Hiç riske girmeden yaşamak, yaşamak değildir." Ama babasını düşününce içini bir hüzün kapladı birden.

Girip çıkmadığı iş kalmamıştı adamcağızın. En son müteahhitlikte karar kılmıştı. Ticaret ortamının kayganlığı başına olmadık işler açmıştı. (Karşılıksız çekler, dolandırıcı muhasebeciler...) Tufan orta okuldayken işleri iyice bozulmuş, bir sürü borca girmişti. Bunun üzerine hemen oğlunu özel okuldan alıp devlet okuluna vermişti. Okulundan ayrılmak çok zor gelmişti çocuğa; ama ona asıl koyan, babasının yazlığa, arabasına, annesinin takılarına dokunmayıp ilk iş okuluna göz dikmesiydi.

Ailenin tek çocuğuydu. Annesi umudunu ona bağlamıştı. Hala Fitnat, iyi yetişmesi için Cengiz'den gizli para yardımı yapıyordu aileye. Parlak bir öğrenciydi. Üniversitede ekonomi okudu, okulu ikincilikle bitirdi. Aynı yıl babasını kaybetti; üniversitede master yapıyordu o sıralar. Harçlığını çıkarmak için geceleri bir süpermarkette çalışıyordu. Master bittikten sonra bir inşaat şirketinde iş buldu. Ama senesi dolmadan işten çıkarıldı. Bunu kişisel başarısızlığı olarak algılıyordu; kendini aşağılanmış hissetti. Durumu bir süre annesinden gizledi. Fitnat'tan aldığı parayla idare etti. Sonra herkese işten kendi isteğiyle ayrıldığını, daha iyi bir işe girdiğini söyledi.

Yalanlarının sonu gelmiyordu. Özgüvenini adamakıllı yitirmişti. Bir ara askere gitmeyi bile düşündü. Sonunda Cengiz ile konuşmaya karar verdi. Cengiz'in yanında birkaç ay çalıştı. "Ben çağırmadan geleceksin. Atak ol. İşi kovala. İşe asıl."

Başka söz çıkmıyordu adamın ağzından. Hele aile içinde "kişiliği olgunlaşmamış," diye eleştirmesi yok muydu? Bahanesi de hazırdı: "Ben onun iyiliği için uğraşıyorum."

Üç ayın bitiminde Cengiz onu dışalım işleri yapan bir tanıdığının yanına yerleştirdi. Ama firmanın yöneticileri getir götür işlerinde kullanıyorlardı; faks, e-posta, telefon, banka, hatta çiçek siparişi... Üstelik üç kuruş paraya... İşinden nefret ediyordu. Kafası güzel bir geleceğin hayaliyle doluydu; saygın bir işi olsun, katı, arabası, malı mülkü... Kendisine bir fırsat verilse, parlayacağına inanıyordu.

Yaşam ona şu gerçeği öğretmişti: Dış görünüş, kız arkadaş ararken olduğu kadar iş ararken de çok önemliydi. O yüzden şık giyinmek en büyük tutkusuydu. Bütün parasını üstüne başına harcıyordu. Yetmeyince Fitnat'ı tavlıyordu, ileride öderim diyerek. Kadın her şeyin farkındaydı. Ama yüzlemiyor, sabırla onun aklının başına gelmesini bekliyordu.

O ise, "Yaptığım eğitimin karşılığını alamıyorum"un derdindeydi. Kendini yiyip bitiriyor, giderek umutsuzluğa sürükleniyordu. Umutsuzluk onu yozlaştırmakta gecikmedi: Artık hedefi zengin bir kızla evlenmekti. Ona geleceğini sağlayacak zengin bir kayınpeder... Gamze'ye rastladığında, "Allahtan mal isteseymişim," diye çok sevinmişti. İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş.

Gamze'yi master yaptığı üniversitenin kantininde görmüştü. Marka kot, tişört ve ayakkabılar! Kıza ilgi duymasına yetmişti. "Yüzü güzel değil ama idare eder", diye geçirmişti içinden. Ve hemen hakkında bilgi toplamaya girişmişti, dedektif gibi. Eski sevgilisi rallici. Yenisi yok. İzmirli tanınmış bir ailenin kızı. Babası saygın bir iş adamı. Çeşitli derneklerin üyesi. Turizm çevreleriyle sıkı ilişkiler içinde. Spor ve medya dünyasında tanıdıkları var.

Gamze, Londra'da Halkla İlişkiler okumuş. Okul yeni bittiği için bir işe girmeden önce biraz dinlenmek istiyormuş. Ba-

bası altına bir Rover jip çekmiş, gezip duruyormuş. Ancak bu bilgileri sağlayan arkadaşı, kızla bir buluşma ayarlayamamıştı. Üstüne düştükçe, bugün, yarın diye oyalıyordu. Kısacası kızı bir daha görememiş, görmekten de umudunu kesmişti. Ta ki İstanbul'da, havaalanında karşılayıncaya kadar. Gamze kocaman bir bavulun üstüne oturmuş, cep telefonuyla konuşuyordu. Yanına gitmeyi bir an aklından geçirmişti, ama tanışmıyorlardı.

Havaalanından itibaren gölge gibi izlemeye başlamıştı kızı. Gamze'lerin grubu kalabalıktı. İki kardeş, cep telefonuyla konuşmalarının dışında, birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı, yapışık ikizler gibi. Hande sık sık nişanlısını arıyordu, Gamze ise evi; daha doğrusu köpeğini, akvaryumdaki balıklarını. Golden Retriwer cinsi köpeği için "Hastasıyım," diyordu. (Bu, köpeğin adından da belliydi: Aşkım) "Yıkanmayı sevmiyor, çok havlar, sevgi doludur, benden ayrılmaya alışık değil..." Kimi görse köpeğini anlatıyordu, kızın sözlerini ezberlemişti artık.

Gamze'ye yaklaşmak için her fırsatı değerlendiriyordu: "Günaydın, afiyet olsun," demeler, ayaküstü "hava durumu" üzerine tahmin yürütmeler... Gamze oralı değildi. Onu reddetmiyordu da; beklediği ilgiyi göstermiyordu. O bunu kızın ağırbaşlılığına, ciddiyetine yoruyordu. (Öyle kızları beğenirdi!) Kızı elde edeceğine kendini öyle inandırmıştı ki tersini düşünmesi olanaksızdı.

Saate baktı: dörde geliyordu. Gamze hâlâ ortalarda yoktu. Gemi dört buçukta Uglich'de olacaktı. Kent yürüyerek gezilecekti. Şansını bir de orada denemeye karar verdi.

Kamaraya dönerken "Allahım, inşallah yalnız yakalarım," diye dua ediyordu.

Uglich

Volga üzerindeki yolculuğun ilk durağı Uglich'ti.

Grup, limandaki kaynayan turist kalabalığının içinden geçerek Aykut'un işaret ettiği ağacın altında toplandı.

Transfigürasyon/Diriliş Katedrali ve Dimitri Kan Kilisesi gezildikten sonra yolcular serbestti.

Her limanda Aykut ve Katya'nın yanısıra bir de yerel rehber katılıyordu tura. Uglichli rehber gencecik bir kızdı. İngilizce konuşuyor, Katya Türkçeye çeviriyordu.

Katedral gezilirken rehber açıklamalara girişti. İkonalar, eskiden okuma yazma bilmeyen halka dini bilgilerin verilmesi amacıyla yapılıyormuş. İkona ressamlarının üslup farkı, tablolardaki renklerin açıklığı koyuluğuyla belli oluyormuş.

Figürlerde değişiklik yoktu, tümü İncil'deki hikâyeleri anlatıyordu. Gruptan bazıları, resim tekniğiyle ilgili sorular sordular.

Sonra Kan Kilisesi'ne gidildi. Buranın hikâyesi daha ilginçti. 16. yüzyılda, Korkunç İvan'ın yerine geçen I. Fyodor, âciz bir yönetici olduğundan, gerçek iktidarı amcası Nikita Romanov ve kayınbiraderi Boris Godunov'a bırakıyor. Derken İvan'ın dokuz yaşındaki oğlu Dimitri öldürülüyor. Godunov bundan yararlanarak kendini çar ilan ediyor. Birbirini izleyen kıtlık yılları ve Boyarların (asillerin) toprağa bağlamaya çalıştıkları köylülerin isyanları kargaşa yaratırken, Polonya tarafından desteklenen iki sahte Dimitri, taht üzerinde hak iddia ediyorlar. Kan Kilisesi, Dimitri'nin öldürülmesinden yüz yıl sonra yapılıyor.

Neşe dokuz yaşındaki bir çocuğun taht kavgası yüzünden öldürülüp yüzyıl sonra da adına kilise yapılmasına inanamamıştı. Gülmesi tuttu, "masallarda bile olmaz böyle şeyler," derken.

Katya, bireysel ve toplumsal çatışkılar içinde geçmiş yaşamı nedeniyle Boris Godunov'un Rus sanatındaki yerine değindi. Puşkin aynı adla üç perdelik bir oyun yazmış, Mus-

sorgski bu oyundan düzenlediği ünlü operasını bestelemişti.

Kilisenin önünde başka turist grupları birikmiş, sıra bekliyorlardı. Sırası gelen içeri doluşup rehberin çevresini sarıyordu.

Cenk her şeye karşı kayıtsızdı. Tarihi yapılar onda merak uyandırmıyordu. Herkes hayranlıkla bu şaheserleri seyrederken eline kuru bir dal parçası almış, çocuk gibi onunla oynuyordu. Kilise'nin duvarının dibinde çiftleşen köpekleri görünce keyiflendi,

– Bunlara düğün dernek, tören mören gerekmiyor, diye mırıldandı.

Sözleri yanıbaşındaki Işık'ı güldürdü. Az önce gemiden inerken çekik gözlüsü, siyah tenlisi, sarışınıyla rehberlerinin çevresini sarmış olan turist grubu için de, "Hoş geldin Benetton ailesi" demişti. Döviz bürosundaki telefonun almacının böbreğe benzediğini söyleyerek Onur'u bile güldürmüştü.

Işık'ın gözü Şebnem'e takılmıştı. Dikkat etti, Cenk konuşurken bakışları değişiyor, yüz çizgileri yumuşuyor... Buna sevindi; iyi ki onları bir araya getirmişti.

Derken Tufan'a sataştı Cenk:

– Biz şimdiye kadar neler gördük, baba? Ben şahsen hiçbir şey! Millet yok Kızıl Meydan'ı gördük, yok, neydi o Disneyland gibi kilisenin adı, onu gördük, memlekete dönünce hava atacaklar.

– Niye? Hepsi görülmeye değer yerler.

– Gördüklerim kafamda yer etmedi ki. Bir şey görmedim sanki.

– Olur mu?

– Peki, sen hangisinin nesini beğendin? Seni ne etkiledi?

Tufan ona "Bu da sorulur mu?" gibisine bakarak soruyu savuşturmaya çalıştı.

Ama Cenk yutmadı, taşı gediğine koydu:

– Yaa, muhteşem, olağanüstü demek, yetmiyor baba.

İhsan yorulmuştu. Adımlarını sürüyerek atıyordu. Işık dinlenmesini söyledi. Ama o, "Rahata alıştık, şimdi zor geliyor," diyor, uyarılara boş veriyordu. Şükran'ın suratı asıktı. Evi, bahçeyi özlemişti. Kaç gündür ince belli çay bardağını, kendi demlediği tavşan kanı çayı çekiyordu canı.

Gruptan bazıları güneşten kaçmak için bir ağaç altı bulup oturmuşlardı.

– Burası çok sevimsiz, dedi Neşe. Daha yolda hoşnutsuzluğunu dile getirmişti.

Aykut içinden Neşe'ye hak verdi. Kentteki binalar, geçen zamanın ve değişen hava koşullarının etkisiyle epey yıpranmıştı. Kaldı ki Moskova'daki gibi gösterişli binalar yoktu. Henüz turizmden etkilenmediği de ilk bakışta anlaşılıyordu. Bu yüzden küçük bir grubun dışında kentin görülecek yerlerini gezmek isteyen çıkmamıştı.

"Artık gemiye dönsek?" Herkes birbirine bunu söylüyordu.

Neşe ve kızları sıcaktan, koyu renkli bir perde gibi gölge yapan bir ağacın altına sığınmışlardı.

– Güneşte kavrulduk, buraya gelin, diye seslenerek Işık'ları da çağırdı Neşe.

Onları gören bir ağaç altı arıyordu.

Neşe Işık'ı yakalayınca, alçak sesle Şebnem'den yakınmaya başlamıştı:

– Sabah uykusu bana haram oldu. Küçük hanım erkenden kalkıp güneşin doğuşunu izliyor.

Gemiden mi düşer? Tayfalardan, yolculardan bir zarar mı gelir? Dünyanın bin bir hâli var, o dışarıdayken sıkıysa uyu.

Şebnem onlara arkası dönük oturuyordu. Neşe neredeyse fısıltı hâlinde sözü sürdürdü:

– Kamaraya kapandığı zamanlarda resim yapıyormuş. Gizliden kâğıtlarını boyalarını getirmiş.

Hanidir eline fırça aldığı yoktu. Bulutların değişen görüntülerini çiziyor en çok. Bazen yolcuların karakalem karikatürlerini.

– Belki ressam olur.

– Öyle ahım şahım şeyler değil canım. Hem resim yapıp da ne olacak? Resmin modası geçti.

Galerici bir tanıdığım var; en ünlü ressamlar bile tablolarını satamıyorlarmış. Kâğıtları dolduruyor, sonra hiç acımadan yırtıyor.

Yüzü düşünceli bir hal almıştı:

– Bütün iş babada. Baba olarak görmüyor onu. Evin içinde yaşlı bir adam. Babanın çocuklarla ilgilenecek hâli yok. Olan bana oluyor.

Didem yüzü koyun yere uzanmış, kulağında kulaklığı; müzik dinlerken uyukluyordu. İhsan'ın da başı önüne düşüyordu ikide bir; tekdüze yeşillik uykusunu getirmişti.

Işık Neşe'ye Şebnem'i işaret etti: Bağdaş kurup ablasının çantasını dizlerinin üzerine koymuş, önündeki kâğıda resim yapıyordu. Işık'ın resme bakmak için davrandığını görünce Neşe kolundan çekerek durdurdu.

– Resim yaparken izlenmekten hoşlanmaz.

Işık terslenmeyi göze alıp bir kez şansını denemek istedi. Şebnem'in omuzunun üstünden resme baktı. Kız fark etti ama ses çıkarmadı. Kâğıtta, bir ağaç; kahverengi gövdesi yamru yumru; güneş ışığı yapraklarının arasından geçerken yeşile boyanmış. Gökyüzüne boya vurulmamış; üzerinde keten helvasını andıran iki tane beyaz bulut, her biri gri çember içine alınmış. Işık çevreye göz gezdirdi; resimdekine benzeyen bir nesne göremedi. "Hayalinden geçirdiklerini yapıyor," dedi kendi kendine.

– Bitirmeni beklemeden baktım ama.

Her zamanki gibi duvara konuşuyordu sanki; Şebnem istifini bile bozmadı. Gömleğinin cebindeki düğmeleri koparmaya başladı. Neşe Işık'a kaş göz etti, ona göre bu, anormallik işaretiydi. Oysa düğmeler gereğinden fazlaydı, kız koparmakla iyi etmişti.

– Hadi, dönüyoruz, diye seslendi Cenk ortaya.

Turun uzun sürmeyişinden herkes hoşnuttu.

Işık her gittiği yerde, kırlardan, parklardan çiçek koparır, kurutup kitaplarının arasında saklardı. Çiçek ararken içinden Neşe'ye veryansın ediyordu: Ne baskıcı kadın! Kızını hastaymış gibi gösteriyor, her şeyine de karışıyor... ("Neden şapkanı almadın yanına?" "Bulamadım" "Ne demek bulamadım?" Bunları düşünürken az kalsın gemiyi kaçıracaktı.

Gemi Uglich'ten hareket etti.

Açık hava herkesi çarpmıştı. Kimileri güvertede şezlonglara uzanmış, kimileri kamaralarda dinlenmeye çekilmişti.

Tufan banyodan sonra havlularla yatağın üzerinde oturuyordu. Cenk'in hâlinden yine sıkıntılı olduğunu sezmişti. Önce söze yumuşak giriş yaptı;

– Güzel şeyler hayal et, falan dedi. Can sıkıntısını giderecek bir reçete olsa, önce ben atlayacağım üstüne.

Yavaş yavaş dozu artırıyordu:

– Sen ne istediğini bilmiyorsun, o yüzden huzursuzsun.

Derken öğüde başladı:

– Işık mıdır nedir, o kızla da olmadı, görüyorsun; geçici bir hevese kapıldın. Onlar hep birbirlerini bulurlar. Kendilerini herkesten üstün görürler. Kız neyse de o şişko oğlanın afra tafrası ne öyle? Kitap gibi konuşmalar! Yalnızlıktan korktuk-

ları için birbirlerine tutunur bunlar. Sonra da "Ne iyi anlaşıyoruz" diye millete hava atarlar. Ukalalar korosu!

Cenk'in konuşmalarına aldırmadığını görünce, bozulup sustu.

Ortalığı toplamaya başladı. Yatakların üzerine atılmış giysileri askılara geçirip dolaba kaldırdı.

Cenk'in bitmeyen can sıkıntısı

– Dikkat ettin mi, nehrin kıyıları ağaçlandırılmış, binalar geride yapılmış, dedi Işık.

Cenk onu duymamış gibi huysuzlandı.

– Burası da doldu, başka yere gitsek?

Aslında güverte yakınılacak kadar kalabalık değildi. Arkadaşlarını arayanlar, birbirleriyle buluşanlar, cezalandırılmış gibi tek başına pipo içenler...

– İlgini çevreye kaydırsan biraz.

Işık bunu söyleyip söyleyeceğine pişman olmuştu. Cenk bir ağzını açtı, can sıkıntısını hayata sarılıp yenmeye çalışanların yerinde olmak istemediğinden başladı ve hiç susmadı. Sabahtan akşama kadar durmaksızın aynı işi yapmak zorunda olanlara acıyormuş. Yıllarca çapa sallamak, pamuk, fındık falan toplamak... dayanılır mıymış.

– İnsanı delirtir be!

– Tarım işçileri, sanayi işçileri deliriyor mu?

Işık hazır onun güvenini kazanmışken yükleniyordu:

– Yaşamda bir hedefin olursa her şey başka türlü olur. Sıkıntın geçer.

– Hedef mi? Ona ulaşmak için didinir durursun. Hırs yaparsın. Kendini yer bitirirsin. O hedeften sonra başkası... bir hedef daha... Okulda bile her şey saatle. İçimden çığlıklar atmak gelirdi. Saate düşmanım, tamam mı?

Cenk bakışlarını masaya dikmiş, gergin, huzursuz... Soluk almadan yakınmayı sürdürdü. Gelip geçenler konuşmayı bölüyordu.

– Küçükken jet pilotu olmak isterdim, dedi.

– Şimdi?

– Şimdi... hayat beni nereye çağırırsa.

– İnsan kendini hayatın akışına bırakabilir mi? Hayvandan ne farkımız kalır sonra?

– Frenler tutmuyor, anlamıyorsun. Yuvarlana yuvarlana gidiyorum.

– Bence şu anı çok abartıyorsun. İhsan anne der ki, "yarın başka olacaktır, daha iyi ya da daha kötü."

Cenk'in sözün yetmediği yerde küfüre sığınmasına çok kızıyordu.

– Her girişim hemen sonuç vermez, bekleyeceksin, dedi Işık sertçe. Kendini dizginleyeceksin.

Hareketsiz durmaktan üşümüştü. Güvertenin en esintili yerinde oturuyorlardı. Turistlerin gürültüsünden kulakları uğulduyordu. Cenk'in kendisini dinleyip dinlemediği ise belli değildi.

Kısa bir sessizlikten sonra Cenk, yüzünde müstehzi bir gülüşle,

– Senin hayatın da okumakla geçecek anlaşan, demesin mi?

– Işık'ın tepesi fena attı, kızgınlığın kabalaştırdığı bir sesle,

– Bana bak, ben okuduklarımı kendime mal etmeye çalışıyorum, diye savundu kendini. İşe de yarıyor hani.

– Yav, muska gibi göğsünde taşıyorsun kitabı. Yazık sana.

Işık'ta konuşmayı sürdürme hevesi kalmamıştı. Karşısındakinin bir düşünceye inanarak bağlanmaya gücü yoktu. Can sıkıntısı da bundandı zaten. Hırsını çıkarmak için hücuma geçti:

– Bazıları kitap okumaktan korkar. Kitap zehirler diye! Benim için ise yeni bir şey öğrenmenin zevki, müzik zevki gibidir.

Cenk'in yanıtını merak ediyordu. Ama o, söylediklerini duymamış gibi kayıtsız, sandalyeden aşağı kayarak bacaklarını öne doğru uzattı.

– Müzik dedin de... Can sıkıntısını yok etmez ama hafifletir, diye yanıt verdi. Müzik benim can simidimdir. Kendimi yalnızca müziğe teslim etmekten gocunmuyorum. Gönüllü kölelik işte!

Işık soğuk bir şaşkınlıkla dinliyordu onu.

Nâzım Hikmet'in dizeleri Cenk'i coşturuyor

Akşam yemeğinden sonra gemi eski canlılığına kavuşmuştu. Barlar, güverteler doluydu. Sıcağın ardından alacakaranlık basıyor, nehrin suları kararıyordu.

Bu saatler Halim'in üst güvertede demlenme zamanıydı. Buranın sessizliği hoşuna gidiyordu. Kadife gibi yumuşak bir karanlık, kıyıların ıssızlığı, nehrin devinimliliğine karşılık, gökyüzünün durağanlığı... Gene çevresini şiir severler sarmıştı. Okuduğu şiirleri hayranlıkla dinliyorlardı. Repertuvarı da geniş tutuyordu artık; Yunus, Pir Sultan Abdal, Mevlâna, Mehmet Âkif, Tevfik Fikret, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli, Rıfat Ilgaz, Melih Cevdet Anday, Can Yücel, Ömer Hayyam... Bir soru üzerine sanattan söz etmeye başladı:

– Edebiyat, örneğin roman; size günlük yaşamda karşılaştığınız sorunları çözmek için hazır reçeteler sunmaz. Daha önemli bir işlev görür: Beğenilerinizi inceltir, düş gücünüzü zenginleştirir. Duygu ve düşüncelerinizi anlamlandırır. Öte yandan, edebiyat başlı başına bir haz alanıdır. Haz, heyecan... bu duyguları başkalarıyla paylaşmak, şimdi burada ol-

duğu gibi... Sanat üzerine konuşmanın iletişimi de artırdığını gözden kaçırmayalım. Uzun lafın kısası, sanat insan yaşamına anlam kazandırır.

Bilim de aynı derecede heyecan vericidir. DNA, gen haritası, uzaydaki keşifler... Ben bu yaşımda her gelişmeyi izlemeye çabalıyorum. Bunu herkes yapmalı, genci, yaşlısı...

Dinleyiciler arasında Cenk'i görmek Işık'ı hem şaşırtmış, hem de sevindirmişti. Onur'un da orada olacağını ummuştu ama ortalıkta görünmüyordu, belki sonra gelirdi.

Halim'in soluklanmak için ara verdiği sırada Işık, Cenk'in yanındaki boş sandalyeye geçip oturdu. "Can sıkıntın ne âlemde" diye kinaye yapacaktı ki,

– Çok güzel okuyor, dedi Cenk. Kitaptan kendim okusam belki bu kadar heyecan duymazdım. Bugün hep güzel bir şeyler olsun diye bekledim. Hoş, heyecan verici şeyler... En çok Nâzım Hikmet'in şiirlerini beğendim. Sanki ben de yazabilirmişim gibi kolay ama asla yazamayacakmışım gibi de zor. İnsanın içini ısıtıyor. Bana yaşattığı duyguları tarif edemem. Halim amca okurken şiirler resim gibi canlanıyor kafamda. Dedemi hatırlattı bana.

"İlk kez bir şeyden böylesine coşkuyla söz ediyor," diye geçirdi içinden Işık.

– Dedem kamyonetle mahalle mahalle dolaşıp balık satardı. Sesi hâlâ kulağımda: "Balıkçı geldi, balıkçı!" Ama yüzünü unuttum. Hayalimde canlandıramıyorum bir türlü. Çok güzel taklit yapardı; şive, hayvan, hatta balerin taklitleri... Harmandalı oynar, türkü söyler, hikâye anlatır... Şovunu yaparken tam bir sessizlik istermiş. Sigara içirtmez, en küçük bir fısıltıya bile tahammül edemez, "münasebetsiz"i yapıştırıverirmiş, kim olursa olsun. Ben hayal meyal hatırlıyorum; hikâye anlatırken dinleyeni meraklandırır, heyecana sürüklermiş. (Halim'i işaret ederek) Akşamcı. Ucuz diye şarap içer-

miş. Eli çok açık olduğundan borç içinde yüzermiş. Peder, "Baba, beni küçük düşürüyorsun" diye çemkirirdi arasıra, bak, onu hatırlıyorum işte. Ruhu gençti rahmetlinin, bizimki onun yanında yaşlı kalırdı. Dedemin gelişini dört gözle beklerdim. Bizimle oturmasını isterdim. Pederin hıyarlığı! Koca evde bir yer bulunamamış. Hastanede yapayalnız ölmüş.

Cenk'in çocukluğu gecekondu mahallesinde geçmişti; moloz yığınları arasında, sel sularının gazabına uğrayarak... ama kedilerle, köpeklerle, tavuklarla, kuzularla iç içe, dut toplayarak, bostanlardan domates çalarak.

Oturuşunu değiştirerek Işık'a sokuldu:

– O duyguları yeniden yaşamayı nasıl istiyorum, bilsen! Acaba dede şimdi hayatta olsaydı eskisi gibi anlaşabilir miydik? Yıllardır onunla geçirdiğim anların tadını arayıp durdum. Ama olmadı, içim bir gün bile şöyle pır pır etmedi. Belki bu gece birazcık...

Gözlerini nehre çevirdi:

– Şiirler bitince her şey gene aynı.

– Can sıkıntısı!

– Biliyorum, bıktırdım.

Işık onu daha yakından tanımaya başlamıştı. Cenk, doğayla haşır neşir, dedesiyle, (hasta olmadığı zaman annesi), sevgi dolu, sevecen ellerde büyümüştü. Bu ona duyarlılık kazandırmıştı. Dedesi de belleğinde bu yüzden iz bırakmıştı.

Maide'lerin masasında Onur'u gördü. Kuşaklar arası arkadaşlığın güzel bir örneğini sergilercesine sohbet ediyorlardı.

Halim, şiir okumayı bırakıp genç şairlerimiz üzerine konuşmaya başlayınca Işık, Cenk'i alıp öbür masaya gitti.

Edebiyat sohbetleri Cenk'e sıkıcı geliyordu; şu kitapta şu yazıyor, internette şu sitede şu tartışılıyor... Konuşmalar Cenk için yeniydi çünkü.

Taciz

Didem alkışa doymuyordu. Alkışlar uzasın diye, izleyenlerin hayranlık dolu bakışları altında selam faslını uzattıkça uzatıyordu.

Bu arada vefalı hayranları olmuştu. Neşe'nin yumurta kafalı dediği yaşlı İtalyan, yine pistin kenarına konuşlanmıştı. Elinde bira bardağı. Çenesinden bira köpüklerini akıta akıta, bardağı havada dolaştırarak tezahürat yapıyordu. Didem tam sahneden ayrılırken önünü kesti. Zorla içirmek istiyordu kıza. O da ayıp olmasın diye bir yudum alıp bardağı itti. Ama adam sırnaşıktı. Didem daha önce, böyle durumlarda ne yapılması gerekiyorsa çoğunu yapmıştı: Anlamazlıktan geldi, uzak durdu, karşılaştıklarında yolunu değiştirdi... Ne de olsa adam dedesi yaşındaydı.

O hengamede Işık'tan başka kimse, Didem'in zor durumda olduğunun farkında değildi. Işık uzaktan gözünü kırpmadan onları izliyordu.

Adamın taşkınlıkları hayranlık sınırlarını aşıyordu. Bileğine yapışınca kızın sabrı taştı, sert bir hareketle bileğini kurtardıktan sonra adamı iterek dışarı fırladı.

Didem'in başına gelenler "o olay"ı hatırlatmıştı Işık'a. Oysa unutmak istiyordu. Ufak tefek, gözleri çukura kaçmış, yüzünü kahverengi lekeler basmış, ak saçlı, güleç, tonton bir ihtiyardı görünüşte. Acıma duygusu uyandırıyordu onda. (Hele karısıyla konuşurken kulağına göz ameliyatı olacağı sözü çalınınca) Karısı da kendi gibi, ufak tefek, şık giyimli, zarif bir hanımefendi.

Işık, gemide ilk gece kitap okurken kamara kapısı vurulmadan açılmıştı. Gecelikle, yüzünü kremlemiş; bu halde kimseye görünmek istemezdi. Adam kamarayı şaşırmıştı anlaşılan. Özür dileyeceği yerde pervasızca, "Karanlıkta okuma, gözlerine yazık" demesin mi? (Kamaranın loş ışığında gözleri nasıl da cam gibi parlıyordu.)

Cenk haklıydı. Kimse dışarıdan göründüğü gibi değildi. İnsanların ne zaman ne yapacakları hiç belli olmuyordu! Bundan kaçılmaz! Didem tacizciden korkmamıştı. Ama kendisi? Kitabı göğsüne bastırıp "Ben her koşulda okurum" demek yeterli miydi? Yoksa Cenk'in dediği kadar korkak mıydı? ("Sen *hap* alamayacak kadar ödleksin.")

Bir iletişim yolu olarak maç

Işık, uzun uzun düşündükten sonra kararını verdi. Cenk'in farklı bir ortamda yetiştiği gerçeğini göz önünde bulundurarak ona karşı anlayışlı arkadaş tutumunu sürdürecekti. Onun istemeden yaptığı kabalıkları da kendine özgülüğü içinde değerlendirmeliydi. Cenk buna değerdi. En azından yozlaşmadan uzak oluşuyla. Ayrıca şimdiye kadar rastladığı en ilginç gençti o. Sevimli, şaka yapmaya meraklı, iddiasız, kör inanları, modası geçmiş önyargıları umursamayan, en önemlisi duyarlı. (O gece "Seni uykusuz bıraktım" derken ne kadar içtendi. Başkaları gibi ailesi hakkında sorular sormamıştı ona, "evlatlık işte" diye küçümsememişti.) Arkadaşlıklarını ilerletmeleri yolundaki tek engel; aralarındaki entelektüel uçurumdu.

Işık ona yardım etmeye hazırdı.

Güvertede Onur'u beklerken Cenk geldi yanına. Işık'ın Onur'a vereceği kitaba bir göz attı.

– Valla, körler bile okuyor da...

– Görme engelliler, diye düzeltti Işık.

– Okumadan olmaz, değil mi?

– Dinle: Peygamberlerden tut da yazar, şair, düşünür, bilim adamı, gazeteci, çizer ve onlar gibi sıradışı kişiler, insanları etkiledikleri için, tarih boyunca iktidardaki güçleri korkuttular. Kitap okumaya bir de bu açıdan baksan.

Işık'ın heyecanı onu gülümsetmişti.

– Boşuna uğraşma; ağaç yaşken eğilir.

– Değişirim diye mi korkuyorsun?

Işık boş bulunup söylemişti bunu. Cenk'in tepki göstereceğini beklerken o, rahat, kalender hâlini bozmadı.

– Benim yaradılışım korkusuz, dedi.

– O zaman mesele yok.

– Övünmek gibi olmasın, kavgalarda yumruklarımı nasıl konuştururum, bir görsen.

Cenk bir daha ağzını açmadı. Onur gelip de, "Maçlardan ne haber?" diye soruncaya kadar sessizliğini korudu.

Işık, kitabı Onur'a verip bir süreliğine onları maçlarıyla baş başa bıraktı.

Cenk'in okuma fobisi gibi o da futbola hiç mi hiç ilgi duymuyordu. Onur ikide bir "futbol gerçekliğiyle barışsan" diye başının etini yiyordu. Neyse ki Cenk hangi takımı tuttuğunu bile sormamıştı.

Onur'u da anlamıyordu: "Futbolda bile bana hitap etmiyor" diye küçümsediği Cenk ile koyu bir sohbete dalmıştı. Mecburen konuşmalara kulak misafiri oluyordu.

– Futboldan soğudum, dedi, Cenk. Kafam bozuluyor. Futbol mu savaş mı, belli değil. Herifçioğlu öyle bir tekme savuruyor ki rakip takımın oyuncusuna; bir daha futbol oynayamasın... Teknik adamlar, spor yazarları, medya, sus pus...

Onur ise bir yandan "futbol, basketbol, atletizm, sporun hemen her dalı ekonomik bir değer oldu", diyor; futbol dünyasında, milyon dolarlar dönüyor, sponsorluk kurumu çıktı ortaya, başarı buna bağlı artık, gibisine iddialarda bulunuyor, ama futbolsuz da yapamıyordu.

– Süper Lig'deki futbolcuların gıcırı yerinde. Asgari ücrete oynayanlar. Sigortasız, hakkını arayamayan... İkinci ve üçün-

cü ligde teknik adamların, futbolcuların maaşlarının doğru dürüst ödenmediği dedikoduları var.

İkisi de kendi konuşsun, karşı taraf dinlesin istiyordu.

– Futbola bakış açısı belli, dedi Cenk. Skor merak ediliyor. Güzel futbol senin benim derdim, taraftar yenme-yenilme derdinde.

"Aralarındaki uçurumu futbolla aşmaları mümkün olabilir miydi acaba?" diye düşündü Işık.

Ama Onur'un Cenk ile ilgili düşünceleri kolayına değişebilir miydi? Rastlantıların karşısına çıkardığı biri! Moskova'da bir gece birlikte hoşça birkaç saat geçirmişler, ayaküstü maçlardan söz etmişlerdi, hepsi o kadar.

Şebnem ile Işık baş başa

Seviye havuzuna girerken gemi birden hareketleniyordu. Fotoğraf makineleri, video kameraları ayarlanıyor, herkeste bir heyecan... Şebnem, kahvaltıdan sonra resimlerini göstermek için Işık'ı kamaraya çağırmıştı. Yavaş yavaş alışıyordu ona.

Dört kişilik kamarayı ilk kez görüyordu Işık. Diğerleriyle aynıydı, tek fark, karyola yerine ranza konulmuştu. Altta Maide ve Şebnem yatıyordu. İçerisi düzenliydi, yataklar yapılmış, her şey yerli yerinde. Ama havasızdı; parfüm kokularıyla dolu.

Lombozdan dışarı baktı. Seviye havuzuna girmişlerdi. Kirli sarı renkteki duvar bütünüyle kapamıştı lombozun önünü. Şebnem elektriği yaktı. Sonra annesinin açık unuttuğu televizyonu kapattı. Televizyondan korkuyor gibiydi. Kaygılı bakışları Işık'ın içini sızlattı. Görüntü, arıza olunca nasıl dağılıp parçalanıyorsa, o da kendini zerrelerine ayrılacakmış gibi hissediyormuş. "Düzelememekten" korkuyormuş. Bu açıklamadan sonra yastığının altına sakladığı resimleri getirdi.

– Dün gece yaptım, dedi.

Işık dört adet resmi uzun uzun gözden geçirdi. Hepsi birbirine benziyordu. Tilki suratlı, kadın mı erkek mi belirsiz, yakalara dolanan tilki kürkü gibi bedensiz iki insan figürü; yüzlerini birbirlerine yapıştırmışlar, sevişiyorlar mı, hasret mi gideriyorlar çıkaramadı. Figürlerin arasındaki tek fark hareketlerindeydi.

Resimler, elinde olmadan Cenk'i çağrıştırmıştı Işık'a. Şebnem onu geçiriyordu belki gönlünden. Uglich'deki sahne geldi gözünün önüne. Olur mu olur.

Öbür resim âdeta bir ağaç deniziydi. İrili ufaklı, kahverengi gövdeli, yaprakları açıklı koyulu yeşil, ne cins olduğu belirsiz, sıradan ağaçlar.

– Ağaçların kendi aralarında iletişim kurduklarını biliyor musun? diye sordu Şebnem.

Artık çekingenliğini bütünüyle atmıştı üzerinden.

– Bir ağaç böceklerin saldırısına uğradığında, hemen diğerine mesaj iletirmiş; o da böcekleri kendinden uzak tutmak için salgı çıkarmaya başlarmış.

– Bilmediğimiz ne çok şey var, dedi Işık, resimleri geri verirken.

Şebnem belli belirsiz gülümsedi. Sonra Işık'ın gözlerinin içine baktı ve kendini bırakarak duygularını onunla paylaşmak istedi.

Tatlı bir çocuk sesiyle konuşuyordu. Gün doğarken güvertede oturmayı çok seviyormuş. Gökyüzündeki bulutlara bakmak hayal gücünü özgürleştiriyormuş.

– Güneşin batışı büyüleyici, dedi. Kırmızı, mavi, mor... renklerin zenginliği...

Duygularını dillendirirken kendinden geçiyordu. Işık kızın hayal gücünün zenginliğine imrendi. Onu zevkle dinledi.

– Konuşunca zaman ne kadar çabuk geçiyor, dedi, gemi havuzdan çıkınca.

İkisi de lombozdan giren güneş ışığının tavandaki gölgelerine bakıyordu.

Annesinin dediği doğru, diye düşündü Işık. Şebnem günümüzün kızı değildi. Yaşıtlarına hiç benzemiyordu. Çocuksu konuşmalarında bile "Bununla ne kastetmişti acaba?" sorusunu sorduruyordu insana. Kimi zaman zihin karışıklığı içindeydi. Onu tanımak epeyce bir çaba gerektiriyordu. İşin üzücü yanı onun gibiler, herkesten farklı düşündükleri için çevrelerince dışlanıyordu.

Varan üç!

Öğle yemeğinden sonra herkes bir yana dağılmıştı. Işık büyük salonda kitap okuyordu.

Kitabı masaya bıraktı. Gözlerini dinlendirmek için bakışlarını pencereye çevirdi. Nehrin iki yakasında alabildiğine uzanıp giden bomboş kıyılar her gördüğünde hüzünlendiriyordu onu. Doğanın ilkel güzelliğini seyre dalmışken yaklaşan bir ayak sesi işitti. Dönüp baktı: Gene o! Tam unuttum derken.

Sabah kahvaltıda kapıda karşılaşmışlar, yanından sürtünerek geçmişti, hiç utanıp sıkılmadan. Eşi, arkadaşları görse! Yüzlerine nasıl bakacaktı?

Elinde iki çay fincanı, sarsak hareketlerle yanına geldi.

İçeride yalnızdılar.

– Çayı bana mı getirdiniz? Ben kalkıyordum.

– Öyle olsun!

Bu da ne demek oluyordu şimdi? Kafasında o sahne canlandı birden: "Eşiniz sizi arıyor" diyen Didem'e adamın, haylaz bir oğlan çocuğu bakışıyla, "Ha, evet, bin yıllık eşim" diyerek iç çekişi. Yaşlılarla birlikte olmak, onların kendilerine

özgü tuhaflıklarına karşı hoşgörü kazandırmıştı Işık'a. Küçükken yanaklarından öpmelerine bile –sakalları batardı– tahammül gösterirdi. Ama bu, sabrının sınırlarını zorluyordu.

Kitabını defterini toplayıp kaçarcasına dışarı çıktı.

Olayın tatsızlığından mıdır nedir, canı ne okumak istiyordu, ne de konuşmak.

Kamaradan müzikçalarını alıp burna gitti.

Dışarısı çok sıcaktı. Tişörtünün düğmelerini açtı.

Peşi sıra adam damlamaz mı? Evlilik yüzüğü parmağının etine gömülmüş, öbür eli pantolonunun cebinde, güneş arkasından vurmuş, hayalet gibi... Kurnaz! Yalnız olduğu anları kolluyordu hep.

– Saat kaç? diye sorunca, Işık aldığı terbiye gereği onu tersleyemedi.

Hakarete uğramış gibi sarsılmıştı. Bir an "Yoksa benden mi kaynaklanıyor?" diye geçirdi aklından, tişörtünün düğmelerini ilikledi.

Ne umuyordu bu adam acaba? Ya patron, öğretmen, doktor, polis falan olsaymış... Daha beteri aileden biri! Kadınların vay haline! Canan boşuna mı, "Çevremde gördüklerim beni cinsellikten soğuttu", diyordu? İçindeki öfke dalga dalga yükseldi. Adamın gözleri keyifle kısılmıştı. Ne bakıyorsun, suratımda maymun mu oynuyor, dememek için zor tutuyordu kendini.

– İnsan durmadan da kitap okuyamaz ya. Okumadığın zaman ne yapıyorsun, merak ediyorum.

Işık ayağa fırladı. Kızgınlığını saklamaya gerek duymadan,

– Beni rahat bırakın! diye karşılık verdi.

Karşıdan bileziklerini şangırdata şangırdata, çiklet çiğneyerek Neşe geliyordu. Buralara pek uğramazdı, Işık şaşırdı.

Neşe adamın başına dikildi. Cikletini kâğıt mendile tükür-

dükten sonra çık çık yaparak onun en hassas noktasına dokundu:

– Beyefendi, bu ne enerji, çat burada, çat kapı arkasında. Yaşınızı unuttunuz galiba, hani Allah korusun... Karınızı mı arıyordunuz? Tek başınıza gidebilecek misiniz?

Adam öfkeyle Neşe'ye doğru bir hamle yaptı, saldıracak gibiydi. Boğulur gibi bir ses çıkardı birden. Durduğu yerde sallandı.

Işık kendini merhametli bilirdi. Ama hiç acımadı ona. Şuracıkta geberse kılı kıpırdamazdı!

Kendini kaybetmişti bir an. (Gebersin!) Böyle bir şeyi aklından nasıl geçirebiliyordu? Hemen toparlandı. Adamın sayesinde bir şey daha öğrenmişti: Sırasında kötü olabiliyordu!

Neşe'nin bu işe bulaşmasını istemezdi. "Ayaklı gaste", yüz göz olmaya yatkın. Nitekim, "O herifi senin peşinde dolanırken bir kere daha yakalarsam..." diye tehditler savuruyordu.

Kostrama

Gemi Kostrama limanına yanaştı. Yolculara dağıtılan broşürlerde, burasının, Yuri hanedanı zamanında açlık ve kuraklıkla boğuşurken 16. yüzyılda Romanov'ların başa geçmesiyle düzlüğe çıkabilmiş çok eski bir kent olduğu yazıyordu. Ayrıca sokak ve bulvarlarıyla 18. ve 19. yüzyılların geleneksel yapısını koruyan tek Rus kentiydi.

Gemiden inmeden önce Aykut, "Kostrama'nın keteni ünlüdür," demişti gruba.

Limandan başlayarak geniş bir alanda tezgâhlar kurulmuş, çevrede küçük dükkânlar... Önce manastır gezilecek, sonra alışveriş molası verilecekti.

14. yüzyıldan kalma binanın önünde izdiham yaşanıyordu. Başka bir geminin turist kafilesi kapı ağzında kümelenmiş; içeri gruplar hâlinde alınıyorlardı.

Sıra beklerken Işık'ın arkasında İngilizce konuşan iki erkek turist dini bir sohbete dalmışlardı. Binanın merdivenleri otuz üç basamaklıymış. (O merdiven cennete gidiyormuş.) Otuz üç sayısı tüm tek tanrılı dinler için simgeymiş. Cennette otuz üç yaşında olunacakmış... Ortodoks kilisesinin Katolik kilisesinden farkı; çan, kilisenin içinde değil, yanındaymış.

Manastırın önündeki o hengâme, çevredeki doğal yaşamla tezat oluşturuyordu. Cenk,

– Burası turistlerin olmuş yav, diye söylenince, yanıbaşında duran Maide, Cenk'in kendi duygularını dile getirmesinden hoşnut,

– Hay, ceddine rahmet! dedi neredeyse bağırarak.

Kalabalık ve sıcaktan Işık ile Onur manastırı gezmekten vazgeçmişlerdi. Kente gidenlerin peşine takıldılar.

Yolda Şebnem ve Cenk yan yana yürüyorlardı. Neşe gözünü onlardan ayırmıyordu. Anne olarak kızının üzerinde bir etkisinin olmadığının ezikliği içindeydi, buna çok üzülüyordu. Ona göre bu arkadaşlık, kızını kendisinden daha da uzaklaştırıyordu. Kaldı ki Cenk'i gözü hiç tutmamıştı. Arkadaşlıkları ilerlerse diye kaygılanıyordu.

İki genç arayı epey açmışlardı. Neşe seslendi; sesini duyuramadı.

– Bekçilikten vazgeç, dedi Didem.

Annesi yanıt vermedi. Bu konuda kızından laf işitmeye alışmıştı artık.

Kent merkezine kadar ana-kız küs gibi hiç konuşmadılar.

Cenk ile Şebnem baş başa

Şebnem kuytu yerlerde dolaşmayı seviyordu. Grup toplanırken annesinin gözü üstündeydi gene; bu çok rahatsız ediyordu kızı. Ters bir bakış fırlattı ona ve arkasına bakmadan

yürüyüp gitti. Kalabalıktan uzaklaşınca önüne çıkan, duvarları yosun bağlamış bir yıkıntının gölgesine oturdu. Cenk peşi sıra kızı izliyordu.

– Annenin gelip bizi burada bulması iyi olmaz, dedi.

Bu arkadaşlık Cenk'i düşündürmeye başlamıştı. Kız onu cinsel yönden etkilemeyecek kadar küçüktü. Bir ilişki olasılığını aklından bile geçirmiyordu. (Ayrıca sorun çıkaracağı için de istemezdi.) Bu yüzden kızda birtakım duygular uyandıracak davranışlarda bulunmamaya dikkat ediyordu.

Şebnem de arkadaşlık sınırını hiç aşmamıştı. Arasıra cinsellikle ilgili sorular atıyordu ortaya. Ama kendisi ona bildiklerini anlatmıyordu. O sorumluluğu göze alamıyor, "Benim yaşıma geldiğinde daha farklı düşüneceksin," diye geçiştiriyordu. Bu kadar özene karşın birlikte olduklarında gene de tedirgindi.

Şebnem doğanın güzelliğinden büyülenmişti. Ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını yere sıkı sıkı bastırdı. Toprağın serinliğini hissetmekten hoşlanırdı.

– Testereyle kesilmiş tahta kokusu geldi burnuma, dedi, temiz havayı derin derin soludu. Ağaçların yapraklarına bak! Rüzgârda yeşil dalgalar gibi... Biraz kalalım mı burada?

– Annen?

– Biliyor musun, annem beni hiç beğenmez. Belli etmemeye çalışıyor ama... Bana iyi davranmaya zorluyor kendini.

Cenk her zamanki kalender hâliyle kaşlarını kaldırdı:

– Baba, insanların iyi yönlerini göreceksin biraz da.

– Ben numara yapamam.

Şebnem'in ailesinden söz ediş tarzı onu ürkütmüştü. Kendisini dünyaya getirdikleri için anasına babasına düşmandı âdeta.

– Gözlerini önündeki imkânlara çevir. O zaman bu kadar

kötümser olmazsın. Bu yaşlarda neler yapılmaz ki, dedi. Birden "Bunları ben mi söylüyorum?" diye kendine şaştı. Sonra sözü değiştirdi:

– Resimlerin çok iyiymiş.

– Kimden duydun? Annemden mi?

– Ne fark eder? Güzel Sanatlar Lisesi'ne gitsene diyecektim.

Bir süre sessizlik oldu.

– Yalnızlık insanı içine kapanık yapıyor. İnsanlardan kaçmamalı, yüz yüze konuşmalı. İnsanın kendini tanıması için de insan gerek, yoksa tanıyamaz.

Cenk kızın kendisini sıkıntıyla dinlediğinin farkında değildi. Neden sonra fark etti.

– Nereye bakıyorsun?

Şebnem, karşı kıyıdaki, bulutların gölgelediği ormana dalmıştı.

– Evi özledim.

– Seyahati sevmez misin?

– Çevreyi gözlemekle televizyon izlemek arasında bir fark yok ki... Burada kendimi oyalamakta daha çok zorlanıyorum.

– Gezdiğimiz yerlerde doğa çok güzel. Senin de hoşuna gidiyor.

– Gün yirmi dört saat ama.

Önceleri "Bu kız muamma," diye düşünmüştü Cenk. Kapalı kutu; kafası hep başka yerde. Ama onda kendisini çeken bir şeyler bulmuştu. Sıkıntıdan patladığı anları hatırlatıyordu kızın duyguları. (Bir sabah da sevinçle açsam gözlerimi... Her gün birbirinin aynı; niçin uyanayım? Annem dürterek kaldırıyor yataktan.) Gerçek anlamda kimseyi sevmediğinden yakınmıştı (Çünkü hepsi sahte). Müzikte insan sesine dayanamıyordu. (Yalnızca enstrümantal müzik dinlerim). Cenk'in

kafasından şimdi de Doktor Türkan'ın sözleri geçiyordu birer birer: "Sıra dışı, aykırı gençleri etiketlemeye pek meraklıyız. Ruhsal bozukluğu var! İnsanın iç dünyasının zenginliğini göz ardı ederiz. Belki sanata yeteneklidir çocuk? Sabırlı olmalı, beklemeli, hemen doktor doktor gezdirmemeli. Kaldı ki, ruhsal bozukluğu olanların çoğu, bunu sanata dönüştürerek mutlu olabiliyor."

Gözlerini kapamıştı Şebnem,

– Buradan hiç ayrılmak istemiyorum, dedi.

Çevrede köyleri hatırlatan hoş bir koku vardı.

Kızı tanıdığından beri ilk kez yüzünde böylesine sıcak bir gülümseme görüyordu.

– Gözlerimi yumunca sessizliği duyuyorum.

Şebnem bunu söyler söylemez sanki biri kendisine sesleniyormuş gibi irkilerek gözlerini açtı.

Karşıdan ablası geliyordu, elinde fotoğraf makinesiyle:

– Şansınız yokmuş çocuklar, film bitti, yoksa sizi çekecektim.

Üçü iskeleye doğru yürürlerken Şebnem hiç konuşmuyor, Cenk'in esprilerine gülmüyordu. Öylesine kayıtsızlık içindeydi ki Didem ayıp olmasın diye "Gülmesi için bu kızı gıdıklayacaksın," deme gereğini duydu.

İskelede tezgâh başları, Cenk'in deyişiyle, şekere üşüşen sinekler gibi kadın müşterilerle doluydu. Didem annesini arıyordu. Neşe kıyıdaydı; yeni aldığı giysisini herkese göstermek için olduğu yerde dönerek manken pozları veriyordu. "Dışım yaşlanıyor, içim hâlâ genç kız" deyip çevreye gülücükler dağıtırken, gözü birden iki gence takıldı. Didem onlardan ayrılmıştı. Şebnem de annesini görmüştü. Yolunu değiştirdi hemen. Cenk "Tuvalete gidiyorum," bahanesiyle uzaklaştı. Şebnem içerilere doğru yürüyordu; Neşe peşinden yetişti:

– Nerelerdesin sen? Niye kaçıyorsun?

Kız annesinin telaşlı ilgisinden rahatsız olmuştu. Montunu giydirmeye davranınca,

– Bırak! Kendim giyerim, diye terslendi. Gelip geçenin kendisine baktığını görünce montu bayrak gibi sallayıp çalılıkların üzerine fırlattı.

Neşe bu kadar büyük bir tepki beklemiyordu, üstelik herkesin ortasında. Bir an nasıl davranması gerektiğini kestiremedi.

Şebnem,

– Hadi, durma, evdeki gibi gözlerini ağarta ağarta yürüsene üstüme, diye parladı.

Saçları yüzüne dağılmış, hareketsiz bir yüz, donuk bakışlar. Işık onun bu saldırgan halini ilk kez görüyordu. Ona yardım edemeyeceğini düşündü, içi burkularak. Neşe kızına söz geçirememenin ezikliğiyle başını önüne eğmiş, öylece duruyordu; susmaktan başka ne gelir elimden, dercesine.

Patırtıya koşan Didem, kızı sakinleştirmek için apar topar tenha bir köşeye götürdü.

Yaroslav

Yaroslav'a yarım gün ayrılmıştı. Kahvaltıdan sonra otobüsle yapılacak kent turu için rıhtımda toplanıldı. Gecikenler bekleniyordu.

Esin'in bakışları yan yana duran Cenk ile Şebnem'e takıldı. Delikanlının sakalları uzamış, kızın üzerinde sokak çocuğu havası. (Otururken kambur gibi görünüyordu.) Daha yaşları başları ne! Neden böyle karamsarlar? Üzülüyordu hallerine. Günler yoğun geçiyordu, turlar, gemi içindeki etkinlikler. Bir fırsatını bulup onlarla konuşmayı planlıyordu. Neymiş bakalım dertleri? Belki bir yararı dokunurdu.

Yaroslav'ın geçmişi 11. yüzyıla dayanıyordu. O dönemde Paganların ayıya taptığını söyledi Aykut. Kentin simgesi bir ayı heykeli, Yaroslav ayıyı yenen adamdı. Diğer kentler gibi, buranın da iç işlerinde özerk bir duması vardı. Yerel rehber kız, kentin ticaret yoluyla zengin olduğunu söyledi. İsveç'e ağaç kütüğü ihraç ediliyormuş. Her yer ağaçlıktı zaten; yollar bile ağaçtandı.

Neşe alışveriş konusunda herkesi uyarıyordu.

– Kostroma'da hurra tezgâhlara hücum ettik. Adamlar stokları eritmek için ne kadar kalitesiz mal varsa kakalamışlar, burada dikkatli olalım bari.

İsteyen soğan kubbeli Elijah Kilisesi'ni gezecekti. Kilisenin kapısında şortlu bir kız, kemanıyla "Doktor Jivago" adlı parçayı çalıyordu. Uzaktan Lenin heykeli görünüyordu.

Bir parkta baba-oğul-kutsal ruh heykeli, bir başkasında kadın ve erkek figürlerinden oluşmuş meçhul asker anıtı. Esin ve Necdet anıttan çok etkilenmişlerdi. Necdet,

– Gördüğümüz yerlerde bir şey dikkatimi çekti, dedi. Orak-çekiç armalı resmî binalar, heykeller, tablolar, daha bir sürü şey, halkın devrimci geçmişine ve devrimin büyük isimlerine duyduğu bağlılığı gösteriyor. Hatırladın mı? Turistik gemilerden birinin adı da Lenin'di.

Kaptan ortalarda geziniyordu. Onlarla parkta oturdu biraz. Necdet geçtikleri kentlerle ilgili sorular sorunca,

– Turiste yeni yeni alışıyorlar; turizm konusundaki acemilikleri hâliyle hissediliyor, dedi.

Politik sorulara ise kaçamak yanıtlar veriyordu. Zaten yolcularla konuşurken beylik konuların dışına çıkmıyordu.

Kilise gezildikten sonra kent meydanına gidildi. Kente çeki düzen vermek için epey uğraşıldığı belli oluyordu. Kiliselerin altın haçları temizlenmiş. Tarihi yapılar onarılıyor. Yıkık dökük olanlar ise yenilenmeyi bekliyordu.

– Anlaşılan herkes turizmden medet umuyor, dedi Esin.

Görülecek bir kilise daha vardı; Aykut'a bakılırsa kaçırılmaması gerekiyordu. Nedenini soranları "Sürpriz," diye yanıtladı.

Kilisenin dıştan görünüşünün hiçbir özgünlüğü yoktu. İçerisi kasvetliydi. Tavanlar, duvarlar resimlerle, fresklerle kaplı. Altın yaldızlı süslerle bezenmiş dini resimler, gümüş şamdanlar, avizeler. Boynunda altın haçıyla bir kız, Meryem Ana ikonası önünde dua ediyor. Bildik görüntüler. Mumların soluk ışığı insana ürküntü veriyordu.

Bütün kiliseyi dolduran bir ilahi yükseldi birden. Işık boş bulunmuştu, yerinden sıçradı. Bir de baktı ki, karşısında, ipek beyaz başörtüleri, kanlı canlı yüzleriyle genç kızlardan oluşmuş kilise korosu.

İlahiler, acıyı, hüznü çağrıştırır ama, bu bir gösteri gibiydi. Hiç kilise korosu havası yoktu. Kızların canlılığıyla, yüzyıllar öncesinin yaşamını anımsatan mekân, karşıtlık oluşturuyordu. "Aykut'un sürprizi buymuş, demek ki" diye geçirdi içinden. Arkasındaki adam "Bu kızlar, geceleri de barlarda çalışıyorlardır garanti" dedi. Baksanıza gözleri fıldır fıldır... Yurtiçi gezilerde rehberlerin turlarda turistler için Kuran okuttukları gençler gelmişti Işık'ın gözünün önüne. Dini bütün insanlara karşı saygısızlık değil miydi bu tür gösteriler?

Kiliseden sonra Işık, Ayşen ve Onur kenti gezmeye gittiler. Sağda solda gördükleri tabelaları okumaya çalışarak eğleniyorlardı. Ayşen gemideki Rusça kurslarına katıldığı için oldukça başarılıydı.

Dondurmacının önünde Tufan'a rastladılar. Gene Gamze'nin peşindeydi.

– Bir şey mi oldu? diye sordu Tufan kıza.

Gamze önce "Yok," deyip geçiştirmek istedi ama yüzü allak bullaktı. Cep telefonunu kapadı:

– Köpeğim hastalanmış.

Başka bir açıklama yapmadan aceleyle uzaklaştı. Tufan onu alıkoymayı beceremediği için kendine kızmış gibiydi. Onlarla birlikte dondurmacıya girdi.

Anlattığı şeyler hiçbirinin ilgisini çekmiyordu. Turizm broşüründen alma laflar gibi: Doğa tarih iç içe, çevreyle dost bir turizm, sektörde İtalya'ya yetişmeli, hatta onu geçmeliyiz... Işık, "Gamze'ye de bu muhabbetleri yapıyorsa hiç şansı yok," diye geçirdi içinden.

Hoş, Gamze'yi de tanımıyordu ya. Merak ediyordu; o makyajın, şıklığın altında nasıl bir gerçek vardı? Davranışlarıyla imrenilesi bir yaşamı olduğu izlenimi vermeye çalışıyordu. Biriyle konuşmak zorunda kaldığında kendinden hiç söz etmiyordu. Belki de haklıydı. Yabancılara duyulan o içgüdüsel korku, kaygı! Kendisi de gerçek duygularını gizliyordu çoğu zaman. İçtenlikli davranış, çoğu kez hayal kırıklığı olarak geri dönüyordu çünkü. Kızın köpek düşkünlüğü de – köpeksiz bir yaşamı düşünemezmiş– insan sevmezliğinden kaynaklanıyor olabilir miydi? Dikkat etmişti, insan ayırıyordu. Biri marka giymiyorsa değersizdi onun gözünde. Ayrıca ailesi dışında hiçbir şey ilgilendirmiyordu onu. Çevreye, dünyaya karşı bu kadar duyarsızlık! Üstelik bunu çağdaşlık sayarak bir davranış biçimi olarak benimsemişti. "Ben insanlara onun kadar güvensiz olamam," dedi kendi kendine.

Oysa ilk günler kıza yakınlık duyuyordu. Kendisi gibi o da ölçülüydü; yemekte, barda, turlarda özdenetimi elden bırakmıyordu. Ama sonra yanıldığını anladı; insanı rahatsız eden bir ölçülülüktü bu; su içerken bile doğal olamıyordu kız. Neşe'yi hatırladı. "Dolar Prensesi" diyordu Gamze'ye. "Hırslı olduğu için zenginlik yetmiyor kıza; ün, mevki, asalet falan da arıyor evleneceği erkekte."

Gamze'den Didem'e atladı birden düşüncesi. Yalın, yapmacıksız; doğallık simgesi. Durup durup gece güvertede uyumanın keyfinden söz ediyordu. "Üzerinde gökyüzü; mis

gibi hava, uyuyup uyanıyorsun, dört bir yanda nehir manzaraları...” Ancak Didem de fazlaca doğaldı. Elinde ya kola kutusu, ya da neskafe fincanı; iki fırt çekip bırakışı –İhsan “ziyankâr mahlûk” diye çok kızıyordu–, senli-benliliğe yatkınlığı, insan ilişkilerini ciddiye almayışı, iyi bildiği konularda bir matematikçi kesinliğiyle konuşması. Erkekler beni ilgilendirmiyor havasında. Karşısındakini bu kadar afallatan birine daha önce hiç rastlamamıştı.

Gene de Didem’i Gamze’ye ve Hande’ye yeğlerdi. En azından onlar gibi yavan konuşmalar yapmıyordu; yok bir kız evlenmeden önce mutlaka yemek kurslarına gitmeliymiş, yok evde yardımcısı olsa bile bütün ev işlerini bilmeliymiş...

Kafası onlarla dolu, tuvalet kuyruğuna girdi. Gamze en öndeydi. Emziksiz duramayan bebekler misali, gene cep telefonu elinde; övünülecek bir şeymiş edasıyla, bağıra çağıra köpeğini soruyordu. Hande tuvaletten çıkıp sıra ona gelinceye kadar konuşup durdu. Sonra çantasından ayna çıkardı. Yüzünü iyice inceledi. Geniz yakan parfüm kokusunu bırakarak tuvalete girdi.

Konuşmalar: Esin, Necdet, Cenk

Gemiye döndükten sonra Esin ve Necdet, gezi güvertesinde her zamanki gibi, ellerinde broşür ve kitaplar, bitki çaylarını içip sohbet ediyorlardı. Necdet’in gözleri çabuk yorulduğundan yolculuğun büyük bir bölümünü nehrin iki yanındaki manzarayı seyrederek geçiriyordu: Ağaçlıklar, kimileri orak-çekiç amblemli, lojmanı andıran eski püskü binalar; önlerinde çiçek tarhları, çevresi ağaçlarla bezenmiş; bahçelerde üniformalı görevliler... Su asansöründen geçilirken herkes görmek için dışarı fırlıyor, güverte çok kalabalık oluyordu. (Kaçıncıyı geçiyoruz, diye bekleyen takıntılılar vardı.) O zaman kamaraya kaçıyordu.

Esin'in fırsat ayağına gelmişti. Cenk geçiyordu önlerinden; elleri pantolonunun ceplerinde, suratı asık.

Sorun babasıydı. Annesi, Tufan için "Çok yükleniyorsun çocuğa," deyince kıyamet kopmuştu.

Esin'in daveti üzerine yanlarına oturdu. Alnında boncuk boncuk ter birikmişti. Necdet'in uzattığı kâğıt mendille terini sildi. İkide bir diliyle dudaklarını ıslatıyordu. Esin su getirdi. Suyu içti. Bardağı masaya bırakırken gülümsedi:

– Susamışım da haberim yok. Sağ olun. Oh, şimdi daha iyiyim.

İki yaşlı insanın ilgisi, olanları unutturmuştu.

Esin, hakkında hiçbir şey bilmediği bir gençle konuşurken zorlanıyordu. Ancak deneyimleri eğiticilik ruhunu söndürmemiş, onu daha anlayışlı ve esnek yapmıştı.

"Cenk doğal düşünüyor, kimi zaman sözleriyle beni afallatıyor" diye geçirdi içinden. Örneğin çocukluğuna ait anılarını anlatırken. Küçükken ailede en çok dedesini sevdiğini söylemişti. Ölümden tahtalıköyü boylamak, eşek cenneti diye söz eden Dede, "Öldükten sonra cehenneme gitmek isterim," dermiş; "Çünkü artistler, şarkıcılar, çalgıcılar hepsi orada..."

– Peder, diye devam etti Cenk. Ramazan'da orucu açar açmaz akşam namazını kılar. Sonra rakı sofrasına oturur. Teravih vakti, ağzını çalkalar, gene namaza durur.

Bunları gülerek anlatıyordu. Dini duyguları gelişmemişti, buna karşılık astrolojiye yakınlık duyuyor; burçların insanın kararları üzerindeki etkisine inanıyordu.

Esin onu sabırla dinledikten sonra eleştirdi:

– Bir yandan da "herkes parmak izi gibi birbirinden farklı" diyorsun ama... Hem her gün yığınla karar vermek zorundayız. Burçlar bu konuda bize yardımcı olabilir mi? Hiç aklın kesiyor mu?

Cenk bu sözlerden hiç etkilenmemişti. Dönüp dolaşıp aynı şeyleri söylüyordu. Necdet dayanamadı, karısını payladı:

– Seni dinlediği yok!

Sıra Cenk'teydi:

– Bildiklerin yalnızca sana öğretilenler. Kendi başına öğrenmeyi hiç denedin mi? Kimsin, yaşamdan ne bekliyorsun? Biz gençliğimizde bu tür sorularla cebelleşirdik.

Esin nehre bakarak,

– Kimse artık sorunlarını derinlemesine tartışmıyor, dedi. Suyun yüzeyindeki parıltıyı görüyoruz yalnızca.

– Güzel söylüyorsunuz da. Ben mutluluk peşinde koşmuyorum. Çünkü öyle bir şey yok!

Necdet'in yüz hatları sertleşti:

– Bir dediğin bir dediğini tutmuyor ki. Hani tek istediğin birazcık mutluluktu? Bak oğlum, insan mutlu olamıyorsa suçu kendinde aramalı. Hiç düşündün mü, gençler neden mutsuz? Bütün dünyayı saran bir mutsuzluk. Bunun sömürüden, adaletsizlikten kaynaklandığını görmek gerekir. Sömürü kavramı, yaşamda karşılaştığımız sorunların açıklamasını yapar, bunun için önemlidir. Bugün yeryüzünde kaç kişi, insana yakışır bir biçimde yaşayabilme olanağına sahip?

– Ben o sorunları yaşamıyorum ki. Benim mutsuzluğumun bu anlattıklarınızla ilgisi yok.

Maalesef henüz can sıkıntısına çare bulunamadı.

– Mutluluktan ne anladığına bağlı. İnsan ne istediğini bilirse karamsarlıktan kurtulabilir. Benim düşüncem: Her insan çalışarak bir değer üretmelidir. Asalaklık onursuzluktur. Doğuştan şanslı, derler! Birtakım ayrıcalıkları hak etmek için ne yapmış? Şans oyunları gibi, rastlantıların getirdiği başarı ve başarısızlıklara değer vermem ben.

Cenk'in içine bir sıkıntı çöreklenmişti gene. Geçen yaz bir tatil köyünde tanıştığı İsveçli iki erkek öğrenciyi hatırlamıştı.

Tek dertleri okuldan verilen ev ödeviydi. Ama onlar da can sıkıntısından yakınıyorlardı. Bunu anlatınca Necdet'in kızgınlığı geçti, yüz hatları gevşedi:

– Batılılar bize oranla daha iyi koşullarda yaşıyorlar. Dolayısıyla çelişkileri daha az. Ancak oradaki görece refah seni yanıltmasın, dedi. İsveç toplumu bireyci, rekabetçi bir toplum. Devlet toplumu korumak için bireyi baskı altında tutuyor.

– On sekiz yaşından küçüklere içki yasağı varmış.

– Baskısız olmaz, bu gençlerin kendi iyiliği için; ama baskı bireyin kişisel gelişimini engellememeli. Sömürüye dayalı toplumlarda fırsat eşitliği olmadığından bireyin kendini geliştirmesi...

– Valla onu bunu bilmem, diyerek sözünü kesti Cenk. Dünya dev bir akvaryum; küçük balıklar yok olup gidiyor.

Görüşleri, kişisel duygularını yansıtıyordu. Necdet daha fazla dayanamadı, çareyi susmakta buldu. Elden ne gelirdi? Delikanlının herkes gibi sıkıntıları vardı; ama o bunlardan kurtulamayacağına inandırmıştı kendini. "Ben ona toplum içindeki yerini kavratmaya çalıştım" diye geçirdi içinden. Keşke işe yarasaydı.

Cenk ayrılırken bir an Esin'in bakışlarındaki hüznü fark etti ve kendisi için üzüldüğünü düşünerek bundan garip bir sevinç duydu.

Esin arkasından masayı toplayıp şezlonga uzandı. Kendini ilk kez bir gencin önünde âciz konumda hissetmişti. Demek ki gençlerle iletişim kurmak için yeni yöntemler gerekiyordu. Aslında Cenk'in öğüde değil, yardıma ihtiyacı vardı. "Yaşamı sevdirecek ne var?" En çok da onun bu sözünden etkilenmişti.

Cenk'e gelince; yürürken az önceki konuşmaları kafasında evirip çeviriyordu. Necdet'in sözlerinin çoğu doğruydu. Ancak o avare zihninde hiçbir şey açık değildi. Dinledikleri, zihninde kalıcı bir etki bırakmadan uçup gidiyordu. Ya da zih-

nini dolduran yığınla boş şeyin arasında kayboluyordu. Peki, bunu engellemek için ne yapmalıydı? Birden kendini cami avlusuna terk edilmiş bir çocuk kadar çaresiz hissetti ve koşar adım kamaraya gitti.

Başarısız kız tavlama girişimi

Tufan üstünü değiştiriyordu. Sinirliydi.

– Yav, Cengiz ağa durup dururken çatıyor, diye dert yanmaya başladı. Benimle ne alıp veremediği var, bir bilsem!

Cenk'ten yüz bulamayınca dışarı çıktı. Pipo içecekti vazgeçti. Güvertede bir oraya bir buraya dolaşmaya başladı. Cengiz'e olan siniri hâlâ geçmemişti. Onun eleştirilerini kimi zaman şakaya vuruyor, kimi zaman sineye çekiyordu. Eli mahkûmdu. Dıştan Cengiz'e karşı saygılıydı. Ama içinden kinle doluydu. Öyle anları oluyordu ki hızını alamıyor, düşlerinde iflas ettiriyordu onu; beş parasız, ortada kalmış, kendini asıyor!

Cengiz ise ondaki yükselme hırsını, zengin olma tutkusunu frenlemeye çalışıyordu: "Zenginlerle ahbaplık etmek için zengin doğmuş olmak gerek." Ama asıl şu lafımı belle: "Ya patronların yanında yerini alırsın ya çalışanların. İkisinin ortasında pozisyon yoktur." Kendisi sıfırdan başlayıp zengin olmuştu. "Ben on yaşındayken günde on saat çalışırdım; cumartesi, pazar dahil. Tatil, matil hak getire. Hâlâ öyle. Hayat bu. Sırasında parasızlık çektim, ölümle tehdit edildim... Zamane gençleri sabırsız; hani derler ya, 'koca olsun bu gece olsun'... Tahsillisi tahsilsizi, hepsi aynı. Zırt pırt iş değiştiriyorlar. Eleştiri, öğüt dinlemiyorlar. Bu kafayla bir yere varılmaz."

İçten içe Cengiz'e imrenirdi. Elini attığı her işte başarılı olmuş, anında en zor kararları alabilen, tuttuğunu koparan, iş bitirici adamlara çocukluğundan beri hayrandı. Babası öyle

değildi; hep kazanç peşinde koşmuş, karşılığında yenilgi bulmuştu. Cengiz ondan hoşlanmazdı: "Ürkek, pısırık... pisi pisine öldü. Beni dinleyeydi her şey başka türlü olurdu," derdi.

Merdivenlerden üst güverteye çıkmak üzereyken karşıdan Gamze'nin geldiğini gördü. Biçimli bedenini saran dapdaracık bir giysi vardı üzerinde. Bara girdi, elinde birayla çıktı.

Kapıya en yakın masaya oturdu. Duvara yaslanmış gizliden kızı izliyordu. Heyecanlandı. Sonunda onu yalnız yakalamıştı! Kızla konuşacak bir şeyler bulmalıydı. Ama ne?

Gamze çantasından kapağında gelinlik modeli olan bir moda dergisi çıkardı. Belki de Hande'yi bekliyordu. Merakı uzun sürmedi. Hande gelip ablasının yanına oturdu, birlikte dergiye bakmaya başladılar. İçinden küfürü bastı! Gamze ile bir baş başa kalabilseydi. Şöyle uzun uzun konuşabilselerdi. Kısacık görüşmeler işe yaramıyordu. Hem kızın suratından, kafasından geçenleri anlamak da mümkün değildi; o vitrin mankeni gibi boş, donuk bakışları cesaretini kırıyordu. Birden Neşe'nin kendisiyle ilgili sözleri geçti zihninden: "İyi yetişmiş bir genç. Üstü başı her zaman tiril tiril, yüzü traşlı, saçları özenle taranmış. Boylu boslu. Azıcık köfte dudaklı ama yakışıklı."

Gamze'yi elde etme tutkusu yeniden alevlendi. İç güveysi olacaktı. Evlenmelerine bir engel yoktu, burçları bile tutuyordu. Para ve ün. Arkadaşları kıskanacaktı. Kendine alacağı arabayı hayal etti. Piposunu yaktı hemen: "Yükselmeye layık biriyim ben," diye geçirdi içinden. Bu dünyada iyi yaşamaya herkesten çok hakkı olduğunu düşündü. O gazla Cengiz'i de bağışlayıverdi: "Geziye Tufan da gelsin," diyecek kadar insanileşebiliyordu sırasında.

Rastgele gezinmeye başladı. Burunda Işık'ı gördü, elinde kitabıyla. Işık da onu görmüştü. Kitabını okuyabileceği sessiz bir yer bulamadığı için canı sıkkındı, görmezlikten geldi.

Nedense gemi hiç olmadığı kadar hareketliydi. Kapılar boyuna açılıp kapanıyor, bağıra çağıra konuşmalar... Çevrenin gürültüsünden Işık'ın dikkati dağılıyor, kitabına veremiyordu kendini. Oysa konser saatine kadar kitabı bitirmeliydi; akşam Onur ile üzerinde tartışmayı planlıyordu.

Şansını bir de oyun barında denemeye karar verdi. Bu saatte belki tenha olur diye.

Oyun barı

Işık içeri girer girmez parfüm kokusuna karışmış sigara ve içki kokusu genzini yaktı. Yalnızca iki masa doluydu. Hepsi kadın, oyuna dalmışlar. Onunla ilgilenmediler.

En uzakta, pencere yanındaki masaya oturdu. Parfüm kokusu her tarafa sinmişti. Kadınların birkaçıyla geminin içinde göz aşinalığı vardı. Gösteriş meraklısı, kibirli, hatta küstah... Kendi grupları dışındaki kişilere yokmuş gibi davranıyorlardı. Belki de oyun tutkularından ötürü savunma, gizli bir utangaçlık diye düşündü. Maide onlara bakteri kolonisi diyordu. Bu nasıl bir tutkuydu? Gözlerini önlerindeki oyun kâğıtlarına dikmişler, sigaralarını tüttürüp içkilerini yudumluyorlar, pencereleri açmayı bile akıl edemiyorlar. Kendi evlerinde arasıra tavla ve konken oynanırdı, o da eve gelen konukların isteğiyle. (Işık oyun kâğıdını tutmayı bile bilmezdi.)

Barın önündeki masadan neşeli bir ses yükseldi:

– Oh be! Hele şükür! Yenilmekten bir hâl olmuştuk!

Masalara göz gezdirdi. Kaybedince suratı asılanlar, renk vermeyenler, "Kötü oynadım, kısmetsizim" mırıltıları... Arkası dönük oturanı Cenk'in annesine benzetti. Sarı saçlarını ensesinde topuz yapmış. Garson viskisini getirince başını kaldırıp soda istedi. Oydu. Gene gözünde koyu renkli gözlüğü. Gece gündüz onunla dolaşıyordu. Sessiz bir kadın,

varlığıyla yokluğu bir. Cenk'in dediğine bakılırsa, kocasını kızdırmamak için her hareketine dikkat etmek zorundaydı kadıncağız. Cengiz'in gözünde karısının başkaları tarafından nasıl değerlendirildiği çok önemliydi çünkü. Kadın eşini en iyi şekilde temsil etmeliydi; giyim kuşamı, oturup kalkması, hâli tavrıyla. Eşi için gurur kaynağı olmalıydı. O yüzden kimseye sokulamıyordu Fitnat. Aslında oyun meraklısı değildi, kocası zorluyordu. Cenk, "Gene de kocasına toz kondurmaz" diye yakınmıştı annesinden. Fitnat'ın taktiği susmakmış. Böylece Cengiz yumuşuyor, Fitnat susmasının karşılığını görüyor... "Adama karşı ana-oğul birlik olsalar," diye geçirdi içinden. "Ama yaşamdan bu kadar korkan bir kadınla nereye kadar?"

İçerideki havayı çok yadırgamıştı; daha fazla oturamadı. Gemi sıkmaya başlamıştı. Mülteci gemisi gibi; bir sürü yabancı insanla günlerce bir arada, sinir bozucuydu. Gene en iyisi kamaraya dönmekti.

"Ruhları nasır tutmuş bunların" diyene bakın hele!

Ama orası da boş değildi. Şükran kahve yapmış, Neşe herkese fal bakıyordu. Oyun barından geldiğini söyleyince dedikodu yapmak için Neşe'ye de gün doğmuştu.

– Utanmasalar yirmi dört saat oradan çıkmayacaklar. Zaten gezmeye değil, oyunu bir de nehir üzerinde oynayalım, değişiklik olur, diye gelmişler. Kendi rahatlarından başka ne düşünceleri var ki!

Maide "Ruhları nasır tutmuş bunların," deyince Halim kıs kıs gülmeye başladı.

– Rahmetli paşa babanızla briç oynadığınız günleri ne çabuk unuttunuz?

– Halim! Açtırma kutuyu. Bir zamanlar zat-ı âlinizi de poker masasından kaldıramazlardı.

İhsan,

– Sıra bana geliyor galiba, diye gülerek araya girdi:

– Rahmetli babacığım rulet severdi, ben bezik... Düşünüyorum da yüzyıllardır insanlar kumardan vazgeçmemişler. Vazgeçmeye de niyetleri yok. Bilgisayar oyunlarından belli değil mi? Yaşlıların çoğu yalnızlıktan kurtulmak için oynuyor. Eh, yaşlılığın ihtiyaçlarına boyun eğeceğiz, başka çaremiz yok. Ona bakarsanız, güzel kokular, kozmetik, fal, büyü... hepsi tutku.

Neşe sözü İhsan'ın ağzından kaptı:

– Ben bu evlerini müteahhide verip yerine apartman diktiren, katlarının parasıyla geçinenler takımına sinir oluyorum; hayat boyu hiç çalışmamışlar.

Maide içini çekti:

– Orasını hiç karıştırma... Bizim memlekette faiz gelirleriyle ve vergi ödemeden yaşayan o kadar çok insan var ki! Bu konuda hangimiz masumuz?

– Bizim suçumuz mu? dedi İhsan. Ne yazık ki hükümetlerin bu politikalarda ısrar etmeleri çoğunluğun zararına oluyor... Ücretlinin sırtına bindirilmiş bir vergi sistemi. Güçleri ücretliye yetiyor.

– Öyle komik ki, dedi Neşe: Bazı yerlerde patron, yanında çalışan işçisinden daha az vergi ödüyor.

Maide'nin bakışları sertleşti:

– Yurttaştan vergi topluyorsan eğitim ve sağlık hizmetini ücretsiz vereceksin. Sanatı destekleyeceksin...

Vergiden gelir dağılımındaki adaletsizliğe geçti. Arada bir, devrimciliğini hatırlatmak istercesine, "Bunları, sermayenin varlığını kabul ederek konuşuyoruz tabii ki," şeklinde açıklamalar yapıyordu. Derken Taha ile aralarında geçen politik

bir tartışmayı aktardı. “Bizim değerlerimizi paylaşmıyor. Solcu tepki göstermiyor. Bir de ilericilikten dem vuruyor,” diye eleştirdi Taha’yı.

Neşe,

– İşine geldiği gibi konuşacak elbet, fikir adamı değil ki, iş adamı, dedi, dudaklarını uzata uzata.

Maide onun anlayacağı tarzda açıklamalara girişti. Ama Neşe’nin soyut konuların konuşulmasına tahammülü yoktu; çok sıkılıyordu. Bir süre fotoğrafçıya poz verirmiş gibi kımıldamadan durdu, Maide’yi dinliyormuş pozunda. Sonra ütü yapacağım, bahanesiyle izin isteyerek kalktı.

Işık kitap okuyacak sakin bir yer bulamayacaktı anlaşılan. Maide’nin anlattıkları bilmediği şeyler olsaydı orada biraz daha kalacaktı; Neşe’nin peşi sıra o da kalkıp geminin kıç tarafına gitti.

Burası nispeten tenhaydı. Boş bir masaya oturdu. Az ileriden bira içen Almanların gülüşmeleri geliyordu ama aldırmadı. Tatlı bir serinlik, köpük sesleri, okuma isteğini artırıyordu. Kitabına gömüldü, konser saatine kadar da başını kaldırmadı.

Konser

Işık salona girdiğinde konser başlamıştı. En arkadaki sandalyelerden birine oturdu. Piyanoda genç bir erkek vardı. Solist kız dokunaklı, çağlayan gibi sesiyle Rus halk ezgileri söylüyordu. Sesi, jest ve mimikleri, bir bütün hâlinde müziğin ruhunu başarıyla yansıtıyordu. Parçaları peş peşe sıraladı. İzleyicilerin ısrarlı alkışları karşısında iyice coştu. “Siyah Gözler”e geçti. Sesi bütün salonu dolduruyordu. Bu klasik parça dinleyicileri anılarına götürmüştü. Gözleri nemlenenler, içini çekenler... Arkadan iki erkek müzisyen, biri piyano, diğeri balalaykayla neşeli halk ezgileri çaldılar. Onlar da çok beğenildi.

Maide, son yıllarda uzun süre hareketsiz oturamadığından konserlere pek gidemiyordu. İhsan da öyle... En son Ruhi Su'yu Anma Gecesi'ne katılmışlardı, o da ağrılar sızılar içinde.

Konser çıkışında herkesin yüzü gülüyordu. Müzik yolcular arasında samimi bir hava yaratmıştı. Emekli bir şan öğretmeni müzisyenleri övdü. Maide de onların gösterişten uzak, yalın hallerinden çok etkilenmişti.

– Şov yapmasını bilmiyorlar, dedi. Yeteneklerine güvendikleri için şova gerek duymuyorlar.

Ticari popüler müzikten ne kadar farklı bu müzik.

İhsan bu konuda katı değildi:

– Popüler müzik de gerekli. Gençlere enerji veriyor. Sabah dişini fırçalarken, giyinirken, yolda... hem de eğlence oluyor onlara. Bazı şarkılara ben bile bayılıyorum.

Sözünü bitirir bitirmez, müzisyenlerin kapı önünde CD'lerini sattıklarını gördü.

Kaptan, solistin opera sanatçısı olduğunu söylemişti. Müzisyenlerin tümü müziğe çocuk yaşta başlamış, konservatuvar bitirmişlerdi. İkisi radyoda çalışıyordu. Gemideki iş bütçeye katkı oluyordu.

Maide'nin damarına basmak için,

– Yakında şov yapmasını da öğrenirler, dedi İhsan.

Cenk'ler tam kadro konserdeydi. Birkaç saat önceki kriz atlatılmış, her şey süt liman...

Tufan, konser salonunun boşalmasını beklemeden, Gamze'nin peşi sıra dışarı fırladı.

Işık ve Cengiz kapı ağzında yan yana düşmüşlerdi. Işık, Cenk'in babasıyla ilişkisini bildiğinden mümkün olduğu kadar uzak duruyordu adamdan. Cengiz ise Işık'tan, "Delikanlı kız," diye söz ediyor, açık saçık giyinmediği, süsü püsü ol-

madığı için ayrıca takdir ediyordu. İhsan, Halim ve Maide'ye yaşlı oldukları için hatır sorma tenezzülünde bulunuyor, diğerlerine onu bile yapmıyordu.

Işık, Cenk'e,

– Konseri beğendin mi? diye sordu.

– Kadının sesi ne kadar ince! dedi Cenk. (Gözleri faltaşı gibi açılmış) O sesi ancak kuşlar çıkarabilir.

Beğendiğinden mi söylüyor, dalga mı geçiyor, Işık anlayamamıştı ama makaraları koyuverdi. Yemeğe giderken aklına geldikçe gülmesini tutamıyordu.

Tufan'ın özlemi

Konserle herkes müziğe doymuştu. Yemekten sonra dans barın eski kalabalığı yoktu. Kaptan dipteki masalardan birinde, dans edenleri seyrediyordu. Tufan sonunda muradına ermiş, Gamze'yi dansa kaldırmayı başarmıştı. Aralarındaki uyum onu bayağı umutlandırıyordu. Kendini dansın akışına bırakmıştı. Hiç konuşmuyordu. Müzikten zaten kimse kimseyi duymuyordu. Gamze ise dansın bir an önce bitmesini istermiş gibi keyifsizdi. Müzik değişir değişmez,

– Oturalım, dedi.

Yerlerine döndüler.

Karşıdan canlı adımlarla Didem geliyordu. Bir alkıştır koptu. Kaptan da alkışlayanlar arasındaydı. Dans eden çiftler hemen pisti boşalttılar. Didem pistin ortasında izleyicileri selamladıktan sonra dansa başladı.

Her gece olduğu gibi yine hayranlıkla izleniyor, o da ilgiden övünç duyarak coştukça coşuyordu. Tufan içkiyi fazla kaçırmıştı. Salon fırıl fırıl dönüyordu çevresinde. Gamze'ye Didem'i işaret ederek,

– Amma döktürüyor, sonra sıra sende, dedi, yılışık bir gülüşle.

Kız yanıt vermeden başını çevirdi. Zaten onunla ilgilenmiyor, Didem'i seyrediyordu. Ama yalnızca dansını değil. Didem iskelet ve kas sistemleri konusundaki bilgilerinden yararlanarak bedeninin kapasitesini geliştirmeye çalışıyordu. Gamze kendisi de sporcu olduğundan –tenis oynuyor, rüzgâr sörfü yapıyordu– Didem'in çalışmalarıyla yakından ilgileniyordu.

Tufan Gamze'yi kızdırdığını görünce telaşlandı, "Şaka kaldırmıyorsun," diyerek kendini bağışlatacağını sandı. Gamze yarı alaylı yarı acıyan bakışlarla süzdü onu. Didem dansını bitirir bitirmez, "Annemler bekliyor," bahanesiyle kalkıp gitti.

"Ota boka kızarsa, yandık," dedi arkasından kendi kendine. İş uzadıkça kıza kinleniyordu. Bu son olay moralini bozmuştu biraz: Başaramama korkusu... Asıl korktuğu, niyetinin sezilmesi ve kendisiyle alay edilmesiydi. Bir yandan da rolünü iyi oynadığına inanıyordu. Kendini kıza sevdirmeyi başarırsa... Belki deneyimsizlikten hata yapıyordu.

Şimdiye kadar hiç sevgilisi olmamıştı. Daha doğrusu kızlara ayıracak zaman bulamamıştı. Arasıra liseden arkadaşı Fatma ile sevişirlerdi. Birbirlerinde romantik duygular uyandırmazlardı. Fatma'nın deyişiyle, cinsel yardım oluyordu bu. Çift-leşmek yerine "Çift-olmak" derdi kız, daha insani oluyormuş böylesi. Fatma telefonda, "Çıkıyorum," der demez, hemen annesini evden uzaklaştırırdı. (Toz ol bakiim! Halası gibi ona da her istediğini yaptırıyordu.) Kız güzel sayılmazdı ama garip bir çekiciliği vardı. İri kalçalarını ortaya çıkaran pantolonlarla dolaşırdı. Sonra o boğuk sesi! Hele telefonda... Yarı haz, yarı tiksinti, (kızın o ağır ter kokusu) idare ediyordu.

Fatma'nın –günahı boynuna– yanında çalıştığı emlakçı ile de yattığından kuşkulanıyordu. Ama ne gam! Adam mazbut bir aile babasıydı. O yüzden ne kıskançlık ne Aids korkusu

çekiyordu. Hem kız, ne evlenme ne para pul peşindeydi. En güzeli, seviştikten sonra teri soğumadan çekip giderdi.

Şimdiden özlemişti onu. Teninin sıcaklığını çekti canı. Gözlerini yumdu. Yan masalardan sandalye gıcırtıları, tiz kadın kahkahaları, içkiden peltekleşmiş erkek sesleri geliyordu.

Cenk elini omuzuna koyup "Baba, ayakta uyuyorsun," diyene kadar açmadı.

– Hadi sen de gel, Zirve'ye çıkıyorum.

– Bunakların yanına mı? Git işine oğlum!

Cenk'e neşeli görünmek için kafasını müziğin ritmine uydurarak sallamaya başladı.

Zirve'de

Akşamları küçük bir grup üst güvertede –Cenk'in deyişiyle "Zirve"de– Halim'in çevresini sarıp yemek saatine kadar sohbet ediyorlardı. Cenk "Zirve"ye ilk kez çıkarken Tufan gene burun kıvırmış, kendisi de onu, "Yapacak daha güzel bir şey söylesene," diye sıkıştırmıştı. Şimdi ise Zirve'ye çıkmak seçenek yokluğu gibi gelmiyordu Cenk'e. Tersine istekliydi ve buna kendi de şaşıyordu.

Konser yüzünden sohbet yemekten sonraya ertelenmişti. Cenk gittiğinde vakit epey ilerlediğinden grup dağılmış, Halim, Işık ve Onur kalmıştı yalnızca.

Halim onu sıcak bir gülümsemeyle karşıladı. "Ekâbir geç gelir," diye şaka etti.

Hararetli bir tartışmaya girmişlerdi.

– Ben engel olmayayım, dedi Cenk.

Onların neyi tartıştıklarını bile anlamıyor, buna karşın söze karışıp konuşulanlarla hiç ilgisi olmayan sorular soruyordu. Halim gençliğine vererek onu hoşgörüyle dinliyordu. Onur

ise Cenk'i hâlâ umutsuz vaka olarak görüyor, Işık'ın onu kazanma çabalarını gereksiz buluyordu. Oysa Işık kararından vazgeçmek niyetinde değildi. Cenk zihnen açtı; ona bir şeyler katabilmek bir yandan da gururunu okşuyordu. (Hele "Gene Işık'a boğulduk" ya da "Işık'tan gözlerim kamaştı," demiyor muydu?) Ama içinden Onur'a hak verdiği de oluyordu: Gerçekten Cenk'in beyni disipline edilmediği için onunla uğraşmak deveye hendek atlatmak gibiydi. Sıkışınca, "bunlar medyada çıkmayan şeyler, tabii ki anlamıyorum", diyerek işi şakaya vuruyordu.

Halim, "Çocuğun cevheri var ama cürufla karışık olduğu için ayırması güç," demişti Işık'a. Cenk'in politik kültürü olmadığından Işık ile ikisi, sorularına doyurucu bir açıklama yapmakta zorlanıyor, topu birbirlerine atıyorlardı. Onur ise tavrını baştan koymuştu: "Eşitlik, özgürlük, sömürü gibi kavramlardan habersiz biriyle toplumsal sorunlar tartışılamaz." diye.

Halim, Japonya'da, toksik atıklardaki cıvadan zehirlenip sakat kalan çocuklardan söz ederken, insan haklarının kullanılmasının önemine değindi. İnsan haklarını ise ancak hukukun garanti edebileceğini söyledi.

– Ama insanlar, inanç sistemleri öğretilerek eğitilmişlerdir. Onları ikna etmenin en zor yanı bu, dedi.

İnsan hakları ihlallerini, insanların buna neden boyun eğmek zorunda bırakıldıklarını, çeşitli toplumlardan örnekler vererek açıklamaya çalıştı. Ama Cenk gene araya girdi. Hep aynı şeyleri yineliyor, birbiriyle çelişen düşünceler öne sürüyordu. Işık, "Bilgileri arasında bağ kurabilmesi, bilgilerini bütünleştirmesi gerek," diye geçirdi içinden.

Cenk'in konuşmaları Onur'u sıkmaya başlamıştı. Sonunda dayanamayıp patladı:

– Sorunun kökenine inmek gerek. Tarihe bir baksana: Köleler her zaman başkaldırmaz. Kendisine köle muamelesi ya-

pılan kişi, kendini öyle görmeye başlar. (Halim'i işaret ederek) Adam bir saattir bunu anlatmaya çalışıyor.

Masada bir tabak dolusu sarı leblebi vardı. Tabağı önüne çekti. Hırsından leblebileri atıştırırken,

– Sorun ne, biliyor musun? dedi Cenk'in gözlerinin içine bakarak. Yaşamı bireysel bir serüven gibi görüyorsun, toplumsal açıdan sorgulamıyorsun.

Cenk mahzunlaştı:

– Necdet amca gibi konuştun şimdi, dedi. Baba, konuşmaların hepsi aklımda kalmıyor, ne yapayım? Ama Halim amcanınkiler hariç.

Cenk'e göre, Halim'in konuşmalarında insanı sarsan bir şeyler vardı. Bazıları hiç aklından çıkmıyordu. Hele şu "çaresizlik duygusundan kurtulmak" sözü...

Halim gözlerini ovuşturuyordu. Havayı yumuşatmak için konuyu değiştirdi.

– Volga'nın, Avrupa'nın en uzun nehri olduğunu biliyor musunuz? 3700 kilometre, yanılmıyorsam. Sabah Kaptan'la konuşuyorduk. Kışın donduğu için ulaşım sekteye uğruyormuş hâliyle. Ama ulaşım olanağı dışında, hidroelektrik enerjisi sağlıyor. Aslında bu konu Türkiye açısından da önemli.

Onur, sözünü keserek ayağa kalktı:

– Yarın devam ederiz. Biraz hareket etmeliyim. Senin de gözlerin küçülmüş Halimo, yat istersen.

Cenk ve Işık da karşılıklı esniyorlardı. Hep birlikte kamaraların yolunu tuttular.

Işık sözde gezip gördüğü yerler hakkında yazacaktı. Ama bu kez farklıydı. Zirve'deki ya da kendiliğinden gelişen konuşmalar, başlı başına bir heyecan kaynağı olmuştu onun için. Konuşmaların özetini akşamları deftere yazıyordu. Def-

teri Onur'dan bucak bucak saklıyordu; kaptanın seyir defteri diye dalga geçerdi çünkü.

Rus salatası mı Amerikan salatası mı?

Neşe kahvaltıdan sonra holde oturmuş sigarasını içerken gelen geçenden laflayacak birini arıyordu. Karşısındaki koltuklarda sohbet eden Cengiz, Fitnat ve arkadaşlarına bakıyordu bir yandan da. Bütün gece sigara dumanı dolu o yerde oyun oynamaktan sıkılmıyorlar mıydı acaba?

Gündüz de oynuyorlar, içki, sigara, stres, bünyeleri nasıl dayanıyordu? Gerçi sağlık merkezleri vardı, kendilerini yenilemeleri için; özel diyetler, ilaçlar, spor, terapi... Ameliyatla fazla yağları da alıyorlarmış, diye duymuştu.

Biraz'dan Goritzy'de olacaklardı. "Çayır çimen geze geze"... kuş uçmaz, kervan geçmez yerler. Kızlara demişti ki: "İnek mo'larını dinlemeye gelmişiz buralara kadar. Bizim Karadeniz kıyılarının günahı neydi? Hem daha yeşil, daha güzel, köylümüz konuksever, güleryüzlü, bu Ruslar gibi suratsız değil." Elinden gelse ilk uçakla geri dönecekti.

Sigarasını söndürürken Türkan'ı gördü. Hemen çantasını kaldırıp yer açtı. Türkan oturmadı, Canan'ı bekliyordu, Neşe kaşla göz arasında geziden yakınmaya başladı ona:

– İnsan gittiği yerde kendi memleketinde görmediği şeyleri arıyor. Örneğin Mısır gezisinde beni ehramlar çok etkilemişti. Avrupalı turistleri ise develer.

– Böyle bir gezide her anın istediğimiz gibi geçmesi mümkün mü, dedi Türkan.

– Vallahi, sizler de olmasaydınız bu gezi hiç çekilmezdi.

Volga turunu Neşe gibi yavan ve sıkıcı bulanlar da vardı, "Vaktin nasıl geçtiğini anlayamıyoruz," diye övenler de. Turların yanısıra gemideki Rus mutfağı dersi yolcular arasında

büyük rağbet görüyordu. Ayrıca "Veda Gecesi" için Türk, Alman ve Amerikalı gruplar konferans salonunda her gün şarkı çalışması yapıyorlardı. Doktor'un gezi için notu: Dinlenme pekiyi, eğlence iyi, kültür ortaydı. Halim, "Her liman kenti özgünlüğüyle insanı çarpıyor," diyor; akşamları demlenirken nehrin tekdüze bir biçimde akışında bile şiirsellik buluyordu.

Neşe, Türkan'a yapışmıştı. Yılbaşında gittiği Nil gezisini bitirdi, özel dertlerini anlatmaya başladı:

– Yalnız kalınca sıkıntıdan patlıyorum, sigara üstüne sigara içiyorum. Kız da burnumdan getirdi geziyi.

Türkan, "Yeni yetmelik gençliğin en acımasız çağıdır," diyerek onu teselli ederken Taha geldi.

– Öğleyin yemekte ne var acaba? dedi kendi kendine konuşurmuş gibi.

Yemeklerin yağlı oluşundan şikâyetçiydi.

– İklimle ilgili herhalde: Soğuk iklim, dedi Neşe. Baksanıza bifteğin üstüne yumurta kırıyorlar.

Böf stragonof, borç çorbası derken söz Rus salatasına geldi.

– Hangisi doğru: Rus salatası mı, Amerikan salatası mı? diye sordu Neşe.

– Aslı birincisi, dedi Taha. 1946'da Amerikan savaş gemisi Missouri, İstanbul'a geliyor. O tarihten itibaren lokanta ve meyhanelerin mönülerinde Rus salatasının yerine Amerikan salatası geçiyor. Ben öyle biliyorum.

Neşe hızını alamamıştı, ayaküstü Taha'ya da geziden yakınmaya başladı. Gökyüzü, bulutlar, nehir, kıyılar, köy evleri yaşlılara huzur verebilirmiş; ama ona göre değilmiş.

Goritzy

Goritzy, otobüsle gezilecekti.

Esin ve Necdet, geziden hoşnut olanlar arasındaydılar. "İstanbul'daki o beton ve gürültü cehenneminden kurtulduk ya," diyordu Esin. "Buraları, alışılmışın dışında, her şeyiyle huzur verici. Mimari daha insancıl, evler insani özelliklerini yitirmemiş. Toprakla örtülü yollar... Parklar saf, bozulmamış doğayı yansıtıyor."

Otobüsün dolmasını beklerken çevrede geziniyordu.

Rıhtımın ilerisindeki ağaçlıklı yolun iki yanına yoksul köylü kadınlar, yeni yetme kızlar sıralanmış, turistlere elma, çiçek, şal gibi ufak çapta bir şeyler satmaya çalışıyorlardı. Güneş yanığı yüzlerindeki çizgilerden çektikleri sıkıntılar okunuyordu. Hele yaşlılar! Ağır işlerden iki büklüm olmuştu çoğu.

Göğsüne bir kır çiçeği iliştirmiş temiz pak, yaşlı bir kadın, onu durdurdu, elindeki içi yeşil elma dolu naylon torbayı uzattı. Kadının nasırlı elleri yüreğini sızlatmıştı Esin'in. Yanıbaşında iki küçük kız, deprem çadırı önüne çökmüş çocukların umutla bekleyişi gibi elmaların satılmasını bekliyordu. Gözyaşlarını gizleyerek hızla önlerinden yürüyüp otobüse bindi.

Goritzy küçük göletleri ve tahta köy evleriyle şirin bir yerdi. Evlerin alçakgönüllü görünüşü, Rus yaşamını yakından görme merakı uyandırıyordu insanda. Ancak otobüs ilerlerken yoldan gelip geçenler turistlere hiç ilgi göstermiyorlardı; başları önlerinde, kendi âlemlerinde... Esin, otobüste önündeki sırada oturan Katya'ya,

– Kapalı kapılar ardında nasıl bir yaşam var acaba? dedi. Yöre insanları zamanlarının çoğunu evlerinde geçiriyor olmalılar.

Katya arkasını dönüp buruk bir gülümsemeyle yanıt verdi:

– Yeni düzenden uzak, sanki şimdiki zamanla hiç ilgileri yokmuş gibi yaşayıp gidiyorlar.

– Moskova ve Volga kentleri arasındaki refah farkı ilk bakışta hissediliyor, dedi Esin.

Buradakilerin, piyasanın baştan çıkarıcı vaatlerine kapılmamaları ilginç değil mi?

O sırada yan koltuktan Doktor katıldı konuşmaya. Otobüs hareket ettiğinden beri, pencereden gözünü hiç ayırmamacasına uçsuz bucaksız araziyi, ağaçların arasından görünen eski evleri seyrediyordu.

– Hani, Tanrı'nın unuttuğu yer, derler ya, dedi köyler için.

Katya ona döndü bu kez, yüzünde yine az önceki buruk gülümsemeyle:

– Bu yüzden köylülerin dinlerine aşırı bağlılığına şaşmamalı. Yoksulluğu dine sarılarak göğüslemeye çalışıyorlar.

Arka sıradan,

– Tezek neydi? diye sordu ortaya, Şebnem.

Yanıt Doktor'dan geldi:

– İnek pisliğiyle samanı karıştırarak yapılır; köylerde yakacak olarak kullanılır.

Konuşacağı konuları yanındaki kişilerin ilgi alanlarına göre seçmeye özen gösteriyordu Doktor. Kızın sorusu üzerine, Türkiye'de gezip gördüğü köylerin, herkes tarafından pek bilinmeyen yanlarını anlatmaya başladı. Otobüs duruncaya kadar sürdü konuşması. Şebnem de onu ilgiyle dinlemişti.

Yerel rehber gene genç bir kızdı. İngilizce konuşuyor, Katya Türkçeye çeviriyordu.

– 14. yüzyılda Aziz Kiril, kendisine verilen prenslik unvanını da kullanarak burada Ortodoksluğu yaymaya başlamış. Onun adıyla anılan bu kale-manastır sürgün yeriymiş, özellikle kadınlar için. Stalin döneminde tümü müzeye dönüştürülmüş, eski yaşamlar halka ibret olsun diye.

Aykut,

– Manastırda, sözde sıkı disiplin altında yaşananlar, müzede gördüklerinizden daha ilginç, dedi.

Rahip ve rahibelerin kaldığı binaların arasında kapalı bir geçit varmış.

Gruptan manidar sesler çıkmaya başlayınca güldü:

– Öyle söyleniyor.

Türkan ve Canan, otobüsten iner inmez Katya'nın yanına gitmişlerdi. Ama çevresindeki soru soran kalabalık yüzünden onunla ayaküstü konuşabildiler. Kızcağız çok çalışmaktan süzülmüştü. Yine de neşeli görünmeye çalışıyordu.

Neşe hazır Katya'yı yakalamışken Alman karı kocayı tanıyıp tanımadığını sordu. Merak içindeydi. Turda kadın yalnızdı. Adam niçin yoktu? Hasta mıydı? Kavga mı etmişlerdi yoksa? Bir iki gündür adamın hâlini hiç beğenmiyordu. Gece gündüz içiyor, yürürken sağa sola yalpalıyordu.

– İrina'ya sorun. Yolcularla daha samimi, belki tanır, dedi Katya.

Neşe, "İrina'ya soramam," diye geçirdi içinden. Adamla böyle ilgilenmesi yanlış anlaşılabilirdi.

Merak uğruna... değer miydi!

Gemiye dönüldükten sonra Işık'ı yakaladı, Danışmanın önünde. Konudan konuya atlıyor; Alman çift bitiyor, Şebnem başlıyor... Her şeyi ulu orta anlatması; üstelik ayakta, gelen geçen... Işık gene de nezaketini koruyordu. "Kitap okuyacağım" demeye bile çekindi. Ama kendini tutmaktan gerilmişti.

Zaten sabahtan beri keyifsizdi. Gazete yok, televizyon Rusça, internet yok... Zamanın dışına çıkmış gibi. Gemidekilerin dışında canlı da yok, ne kedi, ne köpek. (Nehirde olduklarından gökyüzünde bir martı bile yok.)

Susadığını söyleyince bir şeyler içmek için birlikte oyun

barına gittiler. Neşe, Taha ile yanındaki eski bir manken olan kadını görünce Işık'ın yakasını bıraktı. Manken ve Rus el sanatları dersine giden birkaç kişi, Rus köylüsü kılığına girmişlerdi.

Işık: "Bana ne oluyor böyle?!"

Barın tezgâhında başka bir barmen duruyordu. Tufan yaşlarında, açık kumral, incecik dudakları boya sürülmüş gibi kıpkırmızı, baygın bakışlı... Adaleli gövdesi, zinde görünüşü, etkileyiciydi. Ritmik hareketlerle içki hazırlıyordu, arasıra alnına düşen saçını geriye iterek.

Işık bir süre bakmaktan kendini alamadı. Derken göz göze geldiler. Barmenin gözlerinde garip bir ışık yanıp sönmüştü. İşte ne olduysa o anda oldu. Işık'ın içine dalga dalga bir sıcaklık yayıldı. Ömründe ilk kez başına geliyordu böyle bir şey. Şimdiye kadar cinsel arzuları olmamıştı, arasıra uzaktan uzağa ya da düşsel aşklara kapılırdı da...

Garson kız kolasını getirdi. Yüreği yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Hemen kitabını açtı. Dikkatini toplamaya çalışıyor ama gözü barmene kayıyordu. Rahatı kaçmıştı. Kitabı kapattı, Neşe'lere,

– Hoşça kalın, deyip dışarı çıktı.

Geminin kıç tarafına yürüdü. Kimseler yoktu ortalıkta. Masalardan birine oturup yeniden okumayı denedi. Onu aklına getirmemeye çalışıyordu. Ama nereye giderse gitsin barmenin hayali peşini bırakmıyordu.

Cinselliğini yadsımazdı. Uyandırılacağı zamanı beklerdi. Bu konudaki bilgileri kitaplardan, internetten edinmişti. Yaşıtları arasında sıkı fıkı olduğu bir kız arkadaşı yoktu. Kız-erkek ilişkilerindeki taşkınlık onu ürkütüyor, yaşama alışkanlıkları gözünü korkutuyordu. İnsana suçluluk duygusu verecek bir ilişki istemezdi. Sınıf arkadaşlarının erkeklerle ilişkilerini

abartmalarını da –saatlerce süslenme, saatlerce telefon, çetleşme– gülünç bulurdu. Yakın çevresinde ise kadın diye İhsan ve Şükran'ı görmüştü. Onlar bu konuda çekingen davranırlardı. Genelde yaşlılar ketumdu, gençlik serüvenlerinin ortaya dökülmesinden hoşlanmazlardı. Yalnızca Maide'den dinlemişti erkeklerle olan ilişkilerini. "Beni var eden duygularımı reddedemem," demişti Maide. Devrimci hareket içinde de kadın olarak var olduğunu yinelemekten hoşlanır ve bununla gururlanırdı. Öte yandan geçmişi her yönüyle sorgularken erkekleri savsaklamazdı. Ancak bu toplumdan Maide gibi kaç tane çıkardı? Maide'yi örnek almayı aklından bile geçirmemişti. Bunda dış görünüşünün de payı olduğunu düşündü. Kısa kesilmiş düz, siyah saçları, ona çocuksu bir hava veren gözlüğü, gösterişsiz giysilerinin örttüğü neredeyse göğüssüz, kalçasız bedeniyle "gözlüklü kız"!

Hiç erkek arkadaşı olmamıştı. Ona ilgi gösteren biri çıkmamıştı. (Zaman zaman buna üzüldüğü olurdu.) "Aşk, cinsellik, hoşlanma... Sıradan şeyler, sözünü etmeye bile değmez." Bugüne kadar hep böyle düşünmüştü.

Bedeninde tatlı bir ürperti dolaştı: "Bana ne oluyor böyle?" Bedeni için yepyeni bir durumdu bu. Heyecanlandı. Kitabı kapattı, okuyamayacaktı. İçinden gelen arzu dalgasına engel olamıyordu. Kazara eli göğsüne değse, tüm bedenini dalga dalga sıcaklık sarıyordu. Boğazı kurumuş, dili damağına yapışmıştı.

Yeniden bara döndü. Böylesine gözü kara olabileceği aklına hayaline gelmezdi. Neyse ki Neşe, Taha ve arkadaşı gitmişlerdi. İçerisi fazla kalabalık değildi. Barmen çevresiyle ilgilenmiyor, bar sandalyesinde oturan iki erkek müşteriye içki servisi yapıyordu.

Bir süre durdu, soluğunun düzene girmesini bekledi. Sonra yanına gitti. Soda istedi. Heyecandan dizleri titriyordu. Tezgâha dayandı. Barmen sodasını önüne bıraktı. Delikan-

lının soluğunu yüzünde hissediyordu. Uyur gezer gibi soda bardağını alıp en dipteki masalardan birine oturdu.

Barmenin her hareketini gözleriyle izliyordu. Yaptığının delilik olduğunu biliyor ama içinde şimdiye kadar uyumuş olan o kıpırtıyı denetleyemiyordu. Çevreden fark edilme olasılığı falan umurunda değildi. Bir ara gene göz göze geldiler. Barmen şaşırmış gibi, soru soran gözlerle baktı ona, sonra işine devam etti. Bakışları ikinci kez karşılaştığında küçük bir oğlan çocuğu gibi kızararak gözlerini kaçırdı. Işık İvan'ı anımsadı. "Ortalama Rus, tıpkı sizinkiler gibi geleneklerine bağlı, hatta tutucudur," demişti. İkide bir delikanlıya bakarak pervasızca gülümsüyordu. Barmen onun davetkâr hallerinden tedirgin olmuştu. (Bu kadar aleni!) Işık bunu sezince kalktı. Kamaraya gitti, duş yapmaya.

Şükran banyodan henüz çıkmış, kurulanıyordu.

Banyo ıslaktı. Lavabonun aynası buharla kaplıydı. Aynayı sildi Işık, yüzüne baktı. Kendini bildi bileli gözlük taktığından gözlüklü olduğu hatırına bile gelmezdi. Zaten gözlüksüz hâlini beğenmezdi; sanki başka birinin yüzüymüş gibi hissederdi.

Soyunurken banyodaki sıcak ve nemli hava duygularını yeniden uyarmıştı. Hemen duşun altına girdi. Ne çare, buz gibi suyla yıkanmak da rahatlatmamıştı. Kafası hep onunla meşguldü. Beyazlar çok yakışmıştı. Dudaklarının sıcaklığını duymayı arzuladı birden. Ama kendini onunla öpüşürken canlandıramıyordu gözünde.

Şükran klima yüzünden gezinin ilk tartışmasını başlattı:

– Her sabah boğaz ağrısıyla uyanıyorum. Gece klimayı açık bırakıyorsun, ondan. Herkes yatarken kapatıyormuş...

Annesiyle tartışmak bir süre zihnini oyalamıştı. Ama dışarı çıkar çıkmaz ayakları doğru bara götürdü onu gene.

Bay B.

Barmene kapıldığı için kendine kızıyor, bir yandan da onunla konuşmaya can atıyordu. Daha adını bile öğrenememişti. "Bay B," diye gülümsedi kendi kendine. İçeri girip onu görünce içi hop etti. Ayakta durmakta zorlanıyordu. Hemen en yakın masaya oturdu.

Arka masalardan birine çakmak götürdü barmen. Yanından geçmesi bile elektriklenme yaratıyordu bedeninde. Bay B'de de benzer duygular uyandırabilseydi! Barmen ise onun içinde esen fırtınalardan habersiz, işini yapıyordu. Göz göze geldiklerinde onunla hiç ilgilenmedi. Işık'ın cesareti kırılmıştı ama yılmayacaktı.

Epeyce oyalandı barda. Bir an gözetlendiği duygusuna kapıldı. Bakışlarını çevresinde gezdirdi: herkes kendi âleminde. Pencereden Taha ile Doktor'un geldiğini gördü. Onlar buraya pek takılmazlardı. Çarçabuk kalktı yerinden. Kapıda selamlaştı.

Gemide bir aşağı bir yukarı, aylak aylak dolaşmaya başladı. İçinden hiçbir şey yapmak gelmiyordu. Birine rastlarsa başının ağrıdığını bahane ederek kaçıyordu.

Yemekte anneleriyle laflamak içindeki fırtınayı yatıştırmıştı. Ama duygularını onlardan gizlemekte zorlanıyordu. Hiç iştahı yoktu. Bifteğini Onur'a, tatlısını Didem'e verdi. Yemek boyunca azar azar salatadan çimlendi. Yemekten sonra onlara hemen yatacağını söyledi.

Kamaraya gitmeden önce barın önünden geçerken pencereden içeri bir göz attı. Barın tezgâhına dayanmış, masaları gözlüyordu o. İlk gördüğü andaki gibi, sağlıklı, zinde. Onu bu hâliyle beğeniyordu; acaba tanışsa, konuşsa ne olurdu? Türkçe bilmiyordu, sodasını alırken duymuştu, İngilizcesi de çok kötüydü. Rusça şarkılar mırıldanıyordu içkileri hazırlarken. Paniğe kapıldı birden. Onu dikizlediğini bir gören olsa... Geminin en canlı olduğu saatler.

Birini görünce kaçak mahkûmlar gibi gizleniyordu.

Küpeşteye dayandı, kararan nehre baktı. Siyah bir aynayı andırıyordu. Gökyüzünün gece maviliğini seyretti bir süre. Gözünün önünde havai fişekler patlıyor, gökyüzü rengârenk ışıktan çiçeklerle donanıyordu. Bu ruh hâlinden sıyrılmayı hiç istemediğini fark etti. Barın kapısı mıknatıs gibi çekiyordu onu. Karanlıkta kimsenin göremeyeceği bir öpücük gönderdi delikanlıya. El ayak çekildikten sonra gene gelecekti bara. Onunla konuşmanın bir yolunu bulmalıydı.

Cinsellik ateşinde kavrulmak

Işık kamaraya döndüğünde kitap okuyacak halde değildi.

Pencerenin dışından yolcuların gürültüleri geliyordu. Yatağının üstüne bağdaş kurup oturdu. Başucundaki lambayı yaktı. Şortunun erişemediği dizleri, lambanın küçük aydınlığında parlıyordu. Tırnağıyla garip şekiller çizmeye başladı dizlerinin üzerine. Bir yandan da düşünüyordu: "Gemide oluşu mu ateşlemişti duygularını? Yolculuk ortamının sonucu muydu? Ne de olsa görece bir özgürlüğü vardı insanın gezilerde. İçinde yalnızca cinsel duygular uyandırıyordu o. Cinsel tutku aşk değildir, öyle duymuştu. Ama ya âşık olduysa?" Kafası karıştığı için kendine kızıyordu.

Ayağa fırladı birden. "Beni tutan ne?" Dilediğini yapabilirdi. Başkalarının ne diyeceğini umursamıyordu. Gene o ürperti sarıyordu bedenini. "Cinsellik: uçurumdan aşağı düşer gibi, nereye varacağını bilmeden." Kimin söylediğini hatırlayamadı. Bedeninin gizemi korkutuyordu. Sanki içine yabancı bir ruh girmiş onu yönetiyor! İstek ve irade kıyasıya savaşıyordu benliğinde. Ama isteğiyle baş edemiyordu.

Daha fazla bekleyecek gücü kalmamıştı. Kapıya doğru yürüdü. Elini kapının sapına uzatırken durdu. Bedensel ve

duygusal açıdan hazır mıydı bir cinsel serüvene? Sonuçlarına katlanabilecek miydi? Ama hemen orada çözümleyebileceği bir sorun değildi ki bu! Hele kaçmanın hiç yararı yoktu. Şu gerçeği açıkça görebiliyordu artık: Bedeni başkaldırıyordu. Bundan kaçış yoktu; korku ve kaygılarla dolu bir gelecek bekliyordu kendisini. Ama şimdiden düşünmek istemiyordu bunları. Asıl sorun, bu yeni durumu kabullenmeden önce neler yapmalıydı?

Her şeyden önce benliğine sinmiş yersiz korku ve kaygıları ortadan kaldırmalıydı.

Kapıyı açtı. Başını dışarı uzatıp koridoru kolaçan etti. (Anneleri bir şey unutup gelebilirlerdi.) Ortalık sessizdi. Koridorun sonundaki kamaradan kat hizmetlisi kadın çıkınca boş bulundu, korktu. Kadın gittikten sonra, hırsız gibi gizlene gizlene bara gitti.

İçerisi epey kalabalıktı. Neyse ki tanıdık birileri yoktu. Doğru tezgâha yürüdü. Barmenin gözlerinin içine bakarak bira söyledi. Barmen içki yaşına erişmemişsin gibisine baktı yüzüne. Sonra başıyla masaları işaret etti oturması için. Bar sandalyesinde oturmayı zaten düşünmemişti ama barmenin onu kendinden uzaklaştırmak istemesi gururunu incitmişti. Oyun oynanan masalardan uzakta bir yer bulup oturdu.

Heyecandan nabzı hızlı hızlı atıyordu.

Ellerini göğsünde kavuşturmuş, gözlerini barmenden ayırmıyordu. Barmen hep başka taraflara bakıyor, onun ilgisini anlamazdan geliyordu.

Birden küçüldüğünü hissetti. Yaptıklarına pişman olmuştu. Barmene de haksızlık ettiğini düşündü. Kendisinden hoşlansa bile işinin başındayken bunu belli edebilir miydi? Hem diyelim hoşlandı. Mesaiden sonra buluştular. Gece geç saatte kendisi bir erkekle görünmek ister miydi? (Elini omzuna bir atsa?)

Ama pişmanlığı uzun sürmedi. Kafasında bir şimşek çaktı: Onu erkeklerden uzaklaştıran akılcılığıydı. Aklının duyguları üzerindeki baskısı. Cinsellik konusunda özgür olmadığını ilk kez bugün, yaşayarak kavramıştı. Korku! Cezalandırılma korkusu. Utanç da gerçekte korkudan başka bir şey değildi. Ve ancak güçlü bir istekle yenilebilirdi.

Gerçekten öyle miydi?

Kafasını toparlayamıyordu. Duyguları karmakarışıktı. Birası gelmiyordu; barmen kasıtlı olarak göndermiyordu besbelli.

Elektrik çarpmış gibi bir titreme!

Kalktı, güverteye çıktı. Sıcak hava, gecenin karanlığı, arzularını kamçılıyordu. (Elektrik çarpmış gibi bir titreme!) Arzularının şiddeti ise kişiliğinin sınırlarını zorluyordu.

Yeniden içeri girdi. Sigara ve içki kokusu bir dalga gibi çarptı yüzüne. Oyun oynayanların dışında, değişiklik olsun diye gelenler de vardı. O yüzden göze batmıyordu. "Ne yapmak niyetindesin?" diye sordu kendi kendine. İçinden gelen kıpırtıyı, eyleme geçmek dürtüsünü engelleyemiyor, delikanlıya baktıkça sabırsızlığı artıyordu.

O sırada öndeki masada bir hareketlenme oldu. Sırtı kendisine dönük olan kadın, başını çevirerek

– Kim? Hangisi? Dedi, birini arandı.

Karşısında oturan daha genç olanı, arsız bir gülüşle onu işaret etti. Arkadan başka kafalar uzandı. Hakkında konuşuyorlardı, seslerini duyabiliyordu. (Ne sırnaşık şey! Anası-babası nerede?)

İçinde nedeni belirsiz bir korku uyanmıştı. Demek çevrenin ilgisini çekecek kadar kaptırmıştı kendini. En iyisi dışarı-

da beklemekti, bar kapanana kadar. Beklentisi düş kırıklığıyla sonlanacaksa da bunu ondan duymak istiyordu.

Güverteye çıkınca korkusu yatışmıştı. Oturmak için gözden uzak bir köşe buldu. Hafif bir esinti avuçlarında, boynunda, koltuk altlarında birikmiş teri soğutuyordu.

Pencerenin dışından onu izlerken zaman kavramını unutmuştu. Geçen dakika mıydı, saat miydi? Hiçbir şey yapmadan, hatta kıpırdamadan oturuyordu. Bedeni kaskatı kesilmiş, zihni dumura uğramış, yarı delilik hâli içinde uzun süre kaldı orada.

Sabırsızlığı çaresizliğe dönüşüyordu giderek. Uzaktan gelen kahkaha sesleri onu kendine getirdi. Tam yerinden kalkarken az kalsın Neşe'lere yakalanacaktı. Neyse ki uzağından geçtiler. Neşe'yi görünceye kadar anneleri hiç aklına gelmemişti. Neredeydiler acaba? Onları ihmâl ettiğini düşündü. "Bana karşı ne kadar anlayışlılar, karşılığı bu mu olmalı?"

Gözü hâlâ bardaydı. Bu işin kolay olacağını sanmıştı. Kararsızlık içinde duraladı bir an. Kafasını bir toparlayabilseydi... Ellerini yüzüne kapadı. Dokunsalar ağlayacaktı. Kendine çeki düzen verdikten sonra kamaraya gitti.

Şükran yoktu. Üzerini değiştirmeden üşendi. Işığı yakmadan yatağa uzandı. Kafasında yine o! Ne yapıyordu şu anda? İçki hazırlıyor ya da tezgâh başında müşterilerin siparişlerini bekliyordur. Hiç tanımadığı birinden bu kadar etkilenmek çok şaşırtmıştı onu. Aklı bedeninin dışına çıkmıştı sanki. Biraz sükûnet bulurum umuduyla evdeki hayvanları hayal etmeye çalıştı. Kedileri, Karabaş'ı, odasının yeni konukları su kaplumbağalarını... Özlemişti onları. Gözlerini yumdu. Çok geçmeden kapı açıldı. Yatağında büzülmüş, yüzü duvara dönük yatıyordu. Uykuyla uyanıklık arası, Şükran'ın girdiğini fark etmedi. Şükran uyuduğunu sanarak her zamanki anaç sevecenliğiyle üzerindeki pikeyi düzeltti.

Ertesi sabah tüm zamanını barmeni kollamakla geçirdi. Barın karşısına çektiği şezlonga uzanmış, gözünde güneş gözlüğü, elinde kitap. (Bara girdi, dışarı çıktı, yere eğildi, güldü, konuştu...) İçine düştüğü bu garip durum sinirlerini bozmuştu sonunda. Hastalık gibi! Kendi kendine geçer miydi acaba? Yoksa kişiliğini mi yok edecekti. Sırtını bir ürperti dalgası sardı. Kaldığı yeri işaretleyip kitabı kapattı.

Bara girmeye bir türlü cesaret edemiyordu. İçinde yabancısı olduğu bir duygu uyanmıştı, üşengeçlikle çekingenlik arası... Kalktı, şezlongu katlayıp yerine koydu.

Görünürde kimseler yoktu. Herkes derslere dağılmış. İhsan annesi bile konferans salonunda şarkı çalışmasındaydı. Onur kamarada kitap okuyordu garanti. Ona imreniyordu. Zamanını, enerjisini öyle dengeli kullanıyordu ki. Kendini de disiplinli sanırdı Bay B'ye rastlayana kadar. En iyisi kamaraya gidip biraz uzanmaktı.

Koridora girer girmez Cengiz'in bağırtısıyla neye uğradığını şaşırdı. Olduğu yerde donakaldı.

– Sen bana akıl öğretemezsin! O benim bileceğim iş.

Birkaç adım attı. Kapı yarı aralıktı. Gözü odanın içine kaydı. Fitnat yere çömelmiş ayakkabı boyuyor. Masadaki tablaya bırakılmış sigaradan şeritler hâlinde duman yükseliyor... Birden Cengiz'in kolu uzandı masaya; pençeyi andıran eli güm diye indi. Tabla ve bardaklar şangırdadı sarsıntının şiddetinden. Arkadan açtı ağzını, yumdu gözünü adam; kadıncağızın ne salaklığı kaldı ne manyaklığı.

Yandaki kamaradan ses seda çıkmadığına göre Cenk ve Tufan dışarıda olmalı diye düşündü Işık.

Fitnat kapıyı kapamıştı. Kapının önünde durup bir süre içeriyi dinledi. Eğer Cengiz kadını dövmeye kalkışırsa çevreden yardım çağıracaktı. Sonra Cenk'i aramaya gitti.

Cenk cephesinde değişen bir şeyler var

Burundaydı Cenk. Kollarını dizlerine kenetlemiş, yüzü nehre dönük, yerde oturuyordu. Dalgındı. Onu görünce ayağa kalktı:

– N'aber? Dünden beri neşesizsin, dedi.

Yüreği ağzına geldi. Yüzü içinden geçenleri ele veriyordu demek. Ya anladıysa? Onur'u da her gördüğünde heyecanlanıyordu. Neden yalnız kalmak istediğini, kitabını barda okuduğunu sorarsa diye. Ve tabii ince askılı, kırmızı tişörtünü sırtından hiç çıkarmadığını...

– Garanti okumayı abarttın gene. Yav, nasıl bu kadar çok okuyabiliyorsun!

– İyi uyuyamadım, ondandır.

Birlikte Zirve'ye çıktılar. Yan yana yere oturdular. Babasının marifetlerini Cenk'e anlatıp anlatmamakta duraksıyordu. Durgundu çocukcağız, belki de aile içi sorunlar yüzünden... Ağzını aramak için,

– Sen iyi misin? diye sordu.

– Aslında iyiyim. Gerçekten. Daha da iyi olacağım. Arada bir can sıkıntısı yokluyor... Ama bak, seni gördüm, geçti.

Sonra Halim'den söz açtı.

Ona büyük bir hayranlığı ve saygısı vardı; bunu her fırsatta dile getiriyordu.

– Öyle laflar ediyor ki! Bak: "Meşe asil görünüşlüdür; söğüt dallarını yerde sürür." Kitaptan bir laf ise üstüne yatmıyor, hemen, "Bir yerde okumuştum"u bastırıyor. Bak, bu da güzel: "Çiçekler alçakgönüllüğü ve ağırbaşlılığı, ağaçlar sabrı, hayvanlar metaneti temsil ediyormuş."

Sözünü bitirince omuzları sarsıla sarsıla gülmeye başladı:

– Ulan, bu amcalar, teyzeler, yakında bana kitap da okutacaklar.

Cenk'teki değişiklikler bu kadar da değildi. Küfürü, sigarayı bırakır gibi yavaş yavaş bırakmaya ant içmişti. Işık'ın uyguladığı sansüre harfiyen uymasa da en azından artık eşcinsellere ibne, kızlara karı demiyordu. Sıkışırsa, "mıçarım", "ittir et" falanla vaziyeti idare ediyordu. Bu arada herkese isim takmıştı ("Huyum kurusun, duramam", diyordu.) İrina: Baltalı Katerina. Fadıl: Ballama (dallama yerine) Aykut: Banana (Bana ne?) Canan: Isırgan otu. Taha: Yaşlı kurt. Maide: Kaynar su teyze ("Haşlar valla", demeyi de unutmuyordu). Necdet: Zavallı Necdet (Ona laf anlatamadığı için) Zirve'deki konuşmalar: Açık Hava Öğretim. Neşe: Gırgıriye ve yalnızlık terminatörü (tek isim yetmezmiş). Cengiz: Saldıray abiydi daima!

– Haminne kim? Dedi Cenk.

– Ben miyim yoksa? Aşkolsun! Ya diğerleri? Onur?

– Daha ona bir şey bulamadık. Halim amcaya da...

Şebnem için röntgen makinesi, diyordu. Baktığı her şeyi iskeletine kadar görüyormuş.

Cenk ile gevezelik ederken her şeyi unutmuştu. "Ona az önceki olaydan söz etsem mi acaba?" diye son kez düşündü. Ama çocukcağız öylesine keyifliydi ki –üstelik annesine çok düşkündü– üzmeye içi el vermedi.

Gemi Kizy'e varınca rıhtımda buluşmak üzere ayrıldılar.

Kizy

Gezi güvertesi hiç bu kadar kalabalık olmamıştı. Herkes bando sesine koşuyordu. Küpeşteye yığılmış olan yolcuların arasından Neşe'nin sesi duyuldu:

– Karşılama töreni ha? Yollara kırmızı halı da serecekler mi?

Bando yeri göğü inletiyordu.

Işık, Gamze ve Hande ile yan yana düşmüştü. İkisi de Cenk'in deyişiyle, görücüye çıkıyormuş gibi süslenmiş. Sanki Kizy adası gemiden farklı bir yermiş gibi, diye düşünmekten kendini alamadı.

– Seni hep kitap okurken görüyorum, neler okuyorsun böyle merakla Allah aşkına? diye sordu Hande.

Kendini zorlayarak gülümsedi:

– Okumak bizde alışkanlık hâline gelmiş.

Neyse ki kız sözü uzatmaya hevesli değildi.

– Anladım, deyip arkasını döndü.

Ablasıyla düğün dernek konuşuyordu gene.

Bu evliliği çok istediği her hâlinden belliydi. Ablasına sokulmuş, sevilmeyi bekleyen küçük bir çocuk gibi, onun önerilerini dinliyordu.

Hande'nin evlilik isteğine diyecek bir şey yoktu. Ama daha bu yaşta, evlilik hakkında, yaşını başını almış kadınlar gibi konuşması. İnsan bu kadar mı yabancılaşırdı kendine? Işık böylelerine çevresinde sık rastlıyordu. Zeki, yaratıcı, üretken kızlar. Eğitim, spor hatta sanat alanında, iş yaşamında kendilerini kanıtlamışlar; çevrede beğenilip takdir ediliyorlar... Ama o yapay, kendilerine bir şey katmayan, kazandırmayan gevezelikleri...

Birbirinin benzeri bu insanlarla ortak noktası hemen hiç yoktu. Yanlarından geçerken "bu çok moda"dan başka bir söz kulağına çalınmıyordu. İş yaşamında da uzmanlık alanlarının dışında pek bir şeyle ilgilenmiyorlardı.

Dışarı yansıttıklarına bakarak onları hor görmek, insandan umudu kesmek olurdu. Aslında böyle düşünmek istiyordu ama... Bir dergide okumuştu. "Günümüzde, gençlerin yetenekleri ya değerlendirilmiyor ya da sisteme hizmet edecek yönde geliştirilebiliyor ancak. Finans sektörü, medya, reklamcılar... pırıl pırıl gençleri hemen kapıyor."

Bando aniden durmuştu. Neşe,

– Zaten ruhsuz çalıyorlardı, diye dudak büktü.

Güverte bir anda boşaldı.

Işık Maide'yi bekledi. Baş dönmesi arttığı için yalnız bırakmıyordu.

– Koluma gir teyzoş, dedi, gemiden rıhtıma inerlerken.

Pattadak,

– Beni yaşıtlarımdan ayıran ne? diye sordu.

Ama sonra pişman oldu. Sağ olsun o da şimdi "kültür düzeyi düşük, zihin yoksullaşması" falan diye başlayacaktı...

– Ciddiyetinle dikkatleri üzerine çekiyorsun. O dimdik duruşun... Senin özgüvenin karşısında eziliyorlar.

– Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Ama ilişki kurmak zorundayım. Yalnız da yaşanmaz ki!

Gamze ile Hande'yi eleştirmesi, birden garip bir biçimde korkutmuştu onu: "Günün birinde ya arkadaşsız kalırsam?"

– Yaşamın yalnızca bir yüzünü görüyorlar. Zihinleri dar. Daha iyi bir gelecek hayalleri kuracak donanımdan yoksunlar.

Maide konuşurken, farkında olmadan, "Ya ben çağdışı kalmışsam?" diye geçirdi içinden. Şimdi de başka bir korkuyla sarsılmıştı: Yerinde sayma korkusu!

Dördüncü durak olan Kizy adası yürüyerek gezilecekti.

İnsan ayağı değmemişti sanki adaya. Çıt yok. Derin bir sessizlik. Grup rıhtımda toplanınca Aykut,

– Adanın karşısı Alaska. 1867'de Amerika'ya satılmış, diye söze başladı.

Şaşkınlık nidaları arasında devam etti:

– Rus ahşap kilise mimarisinin en güzel örnekleri burada. 18. ve 19. yüzyıllara ait kiliseler çivi kullanılmadan, yalnızca balta ve testereyle inşa edilmiş.

Ada herkesi büyülemişti. Çam ağacından yapılmış kiliseler, eski özgün Rus evleri, toprak patikalar... Olağanüstü kır manzaraları. Yolcular kendi aralarında konuşarak hayranlıklarını dile getiriyorlardı: "Boşuna Unesco koruma altına almamış adayı... Yeryüzü cenneti demekte haklılar..."

Yürüyüş sırasında manzarayı seyretmek için ikide bir duruyorlardı. Arasıra ürkek, mazlum köylüler geçiyordu önlerinden. Ağaçların arasından çatılar görünüyordu. Gölün yüzeyi ayna gibi dümdüz. Güneş vurmuş üzerine.

– Rivayete göre, göle girenler gençleşip güzelleşirmiş, dedi Aykut. Yanında duran yerel rehber kız, yüzünü suyla yıkayan yolculara bakıp bakıp gülüyordu.

Kiliselerin dışı çok etkileyiciydi. Ahşabın rengi ışığa göre değişiyordu. Güneş vurduğunda tahta kubbeler gümüş gibi parlıyordu.

Başta Didem olmak üzere herkes bol bol fotoğraf çekti. Arkadan bir köy evi gezildi. Yüz yılı aşkın bir geçmişi gözler önüne seriyordu ev; tahta merdivenleri, kileri, kap-kacağı, beşiği, kereveti, yün çıkrığıyla; evin altı ahırdı. Arazi otlardan, yabanıl bitkilerden temizlenmişti. Köyde şimdi elli kişi yaşıyordu. Çünkü iki ay hava açık oluyordu; o da Golfistrim sıcak su akıntısı geçtiği için. İki ayın dışında sert bir kış yaşanıyordu.

Aykut yerel rehberden duyduğu bir öykü anlattı yürüyüş sırasında. Köyde erkek tarafı kız istemeye gidince, "Bizim bir fidanımız (oğlumuz) var, onu sizin bahçenize (kızınız) dikmek istiyoruz," derlermiş. Bunu duyunca Maide ile Canan kafa kafaya verip fiskosa başladılar. Feminstlikleri tutmuştu gene. "Hep aynı nakarat, canına yandığımın. Hele şu 'kız verilir, kız alınır' lafı yok mu? Tarla alır satar gibi!" diyordu Maide. Işık araları düzelmişe benziyor, diye sevindi. Sağı solu belli olmazdı ki Canan'ın. Türkan dergileri ortalıkta unutunca, "senin onları okumaya niyetin yok" diyerek hepsini Maide'ye vermişti.

Her yer gezildikten sonra grup sağa sola dağıldı.

Işık yaşadığı ruhsal gerilimden bitkin düşmüştü. Üstüne üstlük gemiden inmeden önce, Gamze ve Hande'nin konuşmaları yüzünden yaşadığı iç hesaplaşma... Adadaki kalan saatleri sakin geçirmek istiyordu.

Gruptan ayrılarak bir ağaç altı buldu kendine. Sırtını ağaca dayayarak oturdu, dizlerini göğsüne çekti. Uçsuz bucaksız manzara, sonsuzluğuyla ferahlık duygusu veriyordu insana. Çevrede sessizliği bozan en küçük bir ses yoktu; mutlak bir sessizlik... Ancak manzaraya duyduğu hayranlık kısa sürdü. Barmenin hayali canlandı gözünün önünde. Onu görmek için dayanılmaz bir arzu duydu. Şu anda gemideydi. Bunu niçin akıl edememişti! Kalkıp gitse... İkilem içinde bocalarken yeşilliklerin arasından Cenk ile Şebnem çıkageldiler.

– Canım sıkılıyor, dedi içtenlikle onlara.

Cenk inanmamış gibi baktı:

– Ay senin de canın sıkılır mıymış?

– Biz insan değil miyiz?

Cenk onu neşelendirmek için dört ayak üstü yürüyerek yerden ot yolmaya başladı.

– Hayvan gibi, zamanın geçtiğinden habersiz, durmadan otlayacaksın. O zaman sıkıntı falan hissetmezsin.

Görünüşü çok gülünçtü; konuşurken emeklemeyi sürdürüyordu:

– Çekil önümden, orman perisi, diyerek Şebnem'in ayağına hafifçe vurdu.

Dakikalardır karşısında durduğu ağaca bakıyordu Şebnem. Her yerde rastlanabilecek sıradan bir ağaç... Ama ona göre yapraklarının yeşili diğer ağaçlarınkiyle kıyaslanamayacak kadar canlıydı. Başkasının görmeden geçeceği küçük bir ayrıntı onun dikkatini çekebiliyordu.

Işık otlara yüzükoyun uzanınca Cenk onun yalnız kalmak istediğini anladı. Şebnem de oturmaya pek istekli görünmüyordu. Birlikte ayrıldılar.

Arkalarından bakarken Işık'ın başına bir ağrı saplandı.

Beyin sürekli uyanık! Kesintisiz bir saat okuyabiliyordu. Yeni bir şey öğrendiğinde yaşadığı hazzı hiçbir şeye değişmezdi. Ama merak duygusunun kışkırtıcılığından usandığı, uzun bir yolculuktaymış gibi yorulduğu anlar oluyordu. Baş ağrıları da sınırlarını aşırı zorlamaktandı. Arada bir kaçamak yapsa? Başka şeyler düşünmeyi denese? Gamze ile Hande, Cenk ile Şebnem, dergi, Onur... Düşüncelerini sıraya koymayı denedi ama beceremedi. Barmen ile ilgili olanlar hep öne çıkıyordu.

Şükran uzaktan kaçamak bakışlarla onu izlerken, kitap okumadığını görünce kalkıp yanına gitti.

– Azıcık ara ver okumaya. Kitap kaçmıyor ya!

Yüzünde keyifli bir gülümsemeyle çenesini tutup gözlerinin içine baktı kızının:

– Ben senin yaşındayken...

Arkasını getiremedi ama gözleri tuhaf bir biçimde parlıyordu.

Sonra Adem'den söz etmeye başladı. Oysa, o konuyu açmaktan hoşlanmazdı.

Şükran'ın iç hesaplaşması

"Ağzımı arıyor" diye düşündü Işık. Yüz göz olmamak için de lafı döndürüp dolandırıyor. Gerçekten hiçbir şeyin farkında değil miydi, yoksa numara mı yapıyordu? Çünkü hep, "çocuğa özgürlük tanımalı ama başı boş bırakmaya da gelmez", derdi.

Ancak sandığı gibi değildi. Gemi yolculuğu herkesin hayal gücünü özgürleştiriyordu anlaşılan. İçinde yıllardır biriktirdikleri Şükran'ı konuşmaya zorluyordu. Yüzündeki keyifli anlatım değişmemişti; kendi dünyasına dalmış... Adem'in sıcak soluğunu yüzünde hissetmeyeli yıllar oluyordu. Son günlerde Adem, iyi halleriyle canlanıyordu gözünün önünde. Evlilik yıllarına ait hoş anılarını getiriyordu aklına. O anları zihninde yeniden canlandırmanın tadına doyum olmuyordu. Yoksunluğunu çektiği mutluluk, o anılarda gizliydi. Hep kocası için süslenip püslenirdi. Ondan ayrıldıktan sonra kendisiyle ilgilenmek angarya gibi gelmeye başlamıştı. Saçını bile İhsan'ın zoruyla boyuyordu, o da beyazlar örtülsün diye.

– Bunları sana neden anlatıyorum bilmem ki.

Işık'a hiç bu kadar açılmamıştı. Gülünç düşebileceği duygusuna kapılarak sustu. Ama yanılıyordu. Işık, onun kozasından çıkmasına sevinmişti.

– Hayatında bir şeyler eksik, değil mi? Keşke bir daha evlenseydin.

– Gençlik çok gerilerde kaldı artık.

Annesinin acı çektiğini ancak şimdi idrak ediyordu. Acıları onu gözünde daha da değerli kılıyordu. Bedenin tutkularını hor görüyor olmalıydı. Tutkuları durulmuş muydu acaba?

Şükran mahzunlaştı, başını önüne eğdi. Hâlâ arzu doluydu ve birine bağlanmak gereksinimi içindeydi. Duygularıyla başa çıkamadığında Adem'e dönme umudu belirirdi yüreğinde. (Her şeye razıydı.) Adem'i arasa? Ama hemen ardından kendine kızardı. Aklının onda kalması onursuzluk değil mi, diye. Yemin bile etmişti onu aramayacağına. Fotoğraf, mektup, ne varsa yırtıp atmış, armağan ettiği giysileri, takıları sağa sola dağıtmıştı. O yılları anımsatacak hiçbir şey kalmamıştı elinde. Ama, yaşadığı duygusal gel-gitleri nasıl itiraf edebilirdi kızına? (Bu yaştan sonra!)

– Hâlimden şikâyetçi değilim, dedi zoraki bir gülümsemeyle. Huzurluyum. Huzuru hiçbir şeye değişmem.

Boğazında hıçkırıklar düğümleniyordu. Konuşamayacaktı. İhsan'ı tek başına bırakmak ayıp kaçacak bahanesiyle Işık'ın yanından ayrıldı.

Yolda yürürken bir sıkıntı kapladı içini. Başını alıp uzaklara gitmek istiyordu. Gruptakilerden epey uzaklaşarak içerilere doğru ilerledi. Bir an korkudan geri dönecek gibi oldu. Sağdan soldan yolcuların seslerini duyunca rahatladı. Kendine gölgelik bir yer aradı. Sırtını dayayabileceği geniş gövdeli bir ağacın altına oturdu. Gövdesi oyuk bir ağaç vardı tam karşısında. Oyuğun içine girip saklanmak istedi canı. Sonra ayakkabılarını çıkardı. Çıplak ayaklarıyla otların arasından toprağı eşelemeye başladı.

Başını kaldırdığında gözünün önünde bir bank hayali belirdi: Bir kadın, bir erkek, sarmaş dolaş... Kadın kendisi. Erkek? Tek başına kalınca hep böyle hayallere dalıyordu. Çoğu zaman açık saçık... Kıpkırmızı oldu. Elinin tersiyle yanaklarını yokladı. "Tenine artık asla bir erkek eli dokunmayacak." Bu düşünce zihninde belirdikçe aklını kaçıracak gibi oluyordu. Arzularından kurtulmak için dua ediyordu, ama boşuna. Yıllarca namus uğruna kendini her şeyden yoksun bırakmış, nefsine işkence etmişti. Şimdi geldiği duruma şaşıyordu. Yaşını başını almış (elli dört!), boyunca kızı olan, göbek bağlamış, saçları ağarmış... Bu hâliyle mi hayaller kuruyordu? "Şanslı annesin," iltifatlarına bayılıyordu. Ama anne oluşu, yalnızlığını dindirmiyordu ki! Eskiden Işık tüm yaşamını doldururdu. Yıllar geçtikçe eskisi kadar birlikte olamıyorlardı. Hem artık ona ulaşamıyordu da. O çok yükseklerdeydi. Çoğu kez ne dediğini bile anlamıyordu.

Saç diplerinden parmak uçlarına kadar tere batmıştı. Oysa hava terletecek kadar sıcak değildi, ağacın altı da püfür püfür esiyordu. Kendine uygun birini bulup evlenebilirdi

belki; kafasından Adem'i atabilseydi. Hem kızı da babasız büyümemiş olurdu. Ama yaşam o kadar karışık geliyordu ki ona. Daha kim olduğu konusunda bile kuşkuları vardı: Kimim ben? Hizmetçi mi, hanım mı? Bunlardan hangisi tam olarak? Bana ait bir evim oldu mu hiç? Hayat boyu çalışmıştı. Çalışmak ona çok doğal geliyordu. Bir yandan da köle gibi çalıştığını düşünüyordu. Gerçi herkes köleydi; kimisi ana babasının, kimisi kocasının, çocuklarının, yalnızca patronunun değil. Kendi de gönüllü köleydi onlar gibi. Yıllardır geçmişte yaşanmış mutluluklarla avutuyordu kendini. İçinden her şeyi bırakıp kaçmak geliyordu zaman zaman. Kendini evdekilerden öylesine kopmuş hissediyordu ki o anlarda. Yeni bir çevre, yeni insanlar. (Anaç görünüşünden de sıkılmıştı artık) "Sirkeyi, sarmısağı düşünen çorbayı içemez," derdi Maide ablası. Bu sözden çıkarılacak çok ders vardı. İnatla geçmişe sarılmanın yararı ne? Her şey için çok mu geç artık? Yaşamını boşuna harcadığı duygusu peşini bırakmıyordu. Güçsüz ve korkak buluyordu kendini. Bir yandan da ayaklarının yere sağlam bastığını düşünüyordu.

– Şükran hanım! Aranıyorsunuz!

Aykut'un sesiyle daldığı hayallerden uyandı.

Yolcuların konserleri

Akşam yemeğinden sonra konferans salonunda yolcuların düzenlediği konser vardı. Alman, Amerikalı ve Türk gruplar sırayla sahneye çıkacaklardı. İhsan, Doktor, Serap ve Taha korodaydılar. Günlerdir canla başla, provaları aksatmadan hazırlanıyorlardı.

Işık Alman grup sahneye çıktıktan sonra Şükran'a "Tuvalete gidiyorum," diyerek salondan ayrıldı. İçinden çılgınca bir şeyler yapmak geçiyordu. Barmen ile konuşmak! Barın kapısına yaklaşınca durdu. Ya, ne istiyorsun benden, der-

se!? Gerçi gözle görülür bir hoşnutsuzluk göstermiş değildi ama... Yüzünü ateş bastı. Bunu daha önce neden düşünmemişti ki. Beni hafife alırsa? Küçümserse? Olasılıklar peş peşe akıyordu zihninden. Değersiz biri durumuna düşmeyi kaldıramazdı. O gün bira vermeyişi bile ağrına gitmişti. Onu son görüşü canlandı gözlerinin önünde. Nasıl kayıtsız! İnsanca bir gülümsemeyi bile esirgiyordu kendisinden. Yüzüne insana özgü bir duygunun yansıdığını hiç görmemişti. İçinden ağlamak geliyordu gene. Bara girecek cesareti yoktu ama pencereden içeri bir göz atma arzusunu engelleyemedi.

Yolcuların çoğu konserde olduğundan tenhaydı bar. Barmen tezgâhın başında garson kızla laflıyordu. Samimi pozlarda olmamalarına karşın içi birden kıskançlıkla doldu.

Bir süre kenarda bekledi, sonra gene geçti barın önünden. Barmenin garson kıza bakışındaki alaycı, büyüklenen anlatımı yakalayınca kendine çok kızdı: Yettiydi artık bu aşk meşk avuntusu! Kendini böyle hırpalaması doğru muydu?

İlk kez, barmeni zihninden söküp atmak ve gerçek benliğine yeniden kavuşmak isteği duydu. Biraz şaşkın ama esenlik duygusuyla dopdolu, oradan ayrıldı.

Gemiyi dolaşmaya başladı. Merdiven iniyor, merdiven çıkıyor, köşe bucak her yeri geziyordu. Daha şimdiden barmene olan duyguları yoğunluğunu yitirmiş gibiydi. Buna sevindi.

Türk grup sahne alırken salona döndü. Yerine başkası oturmuştu. İhsan'a orada olduğunu belli etmek için arkada ayakta durdu. Şükran sağa sola bakınarak onu arıyordu. Hemen el etti kadına.

Türk grubun programı alaturka ağırlıklıydı. İhsan'ı boyu kısa olduğundan en öne koymuşlardı. Kendini bildi bileli zayıftı; "Sakat bacağım beni çekmez" kaygısıyla kilosuna dikkat ederdi. Yıllar geçtikçe bedeni iyice küçülmüştü. "Bir zamanlar o da gençti" diye geçirdi içinden Işık. Sakatlığı,

duygularını da etkiliyor muydu acaba? (Mutlu bir yaşamım oldu, derdi.) Ruhunun derinliklerinde neler gizliydi? Yoksa yüzeysel biri miydi? İhsan'ın sabahki sözlerini hatırladı: "Hayal gücü dizginlenmezse insanın başını derde sokabilir. Onun için insan duygularını kendi hâline bırakmamalı." Yüzeysel olsa böyle şeyler söyler miydi?

Ya genç kızken aşktan başka bir şey düşünmeyen Şükran annesi neler hissediyordu? Zayıf yanları? Tutkuları? Bir de şu kız oğlan kız, kız kurusu, evde kalmış falan dedikleri ya da Canan gibi özel yaşamını toplumsal görevlere feda eden kadınların durumu kurcalıyordu kafasını: Katlanmak mı, özgür seçim mi? Belli bir yaştan sonra acaba insanın duyguları köreliyor muydu? (Ya ben de onlara benzersem!)

Birden İhsan'ın ne kadar çökmüş olduğunu fark etti. Kısa, kar beyazı saçlarının çevrelediği kırış kırış yüzünde gözleri iki oyuk gibi; pörsümüş kollarını iki yanında hazır ol'da tutmuş... O görünüş içini sızlattı. Geziyi, barmeni, her şeyi unuttu. Az kalsın gözyaşlarına boğulacaktı.

Sonra Şükran'a takıldı bakışları. Doğduğu günden beri kendisine annelik eden bu kadının ilgi ve sevgisini hep hissetmişti; üstelik o, öylesine yüce gönüllüydü ki, yaptıklarına bir teşekkür bile beklemezdi. Yüzü sertleşmişti ama hâlâ güzeldi annesi. Kaş göz, gerisi söz dedikleri türden bir güzellik. İçini bir sevgi dalgası sardı.

Konser iyi gidiyordu. Vals temposuyla "Eski Dostlar" başlayınca sahnedekilerle birlikte salondakiler, kol kola girip bir sağa bir sola sallanmaya başladılar. Maide ve Halim gözyaşlarını tutamıyorlardı. Hemen yanlarına gitti. Maide sıra başında oturuyordu.

– Ortak mutluluğu unuttuk sanıyordum, dedi gözyaşları içinde.

Çömelip koluna girdi. Onlarla birlikte sallanıyordu, sözlerini bilmediği için şarkıyı söyleyemese de. Toplu halde din-

lenen müzik, birlikte söylenen şarkılar... Arasıra gittiği rock konserlerini hatırladı. Zevkler paylaştıkça artıyordu!

Konser bittiğinde salon alkıştan inliyordu. Neşe hemen yorumunu yaptı:

– Türk grup ötekileri silindir gibi ezdi.

Almanları uyuttuğu için, Amerikalıları milli marşlarından başkasını doğru dürüst söyleyemedikleri için eleştirdi.

İhsan'ın gözleri kızını arıyordu. Işık koştu, boynuna sarılarak kutladı kadını. Arkadan Şükran'a sarıldı.

Konser çıkışı iki bar da tıka basa dolu olduğundan garsonlar güvertelere servis yapamıyorlardı. Neşe "Şu kumarcılarınkinde yer var mıdır acaba?" diye ayağa kalkınca,

– Ben bakarım, dedi.

Kendini sınamak için iyi bir fırsat! Bakalım barmeni görünce neler hissedecekti. Bedeni elektrik akımı verilmiş gibi titremeye başlamıştı gene.

Işık sınavda: Cinsel arzu ve ötesi

Koşar adım bara gitti. İçindeki titreme dinmiyordu. Kenarda bir süre durdu. Her şeye hazırlıklı olmalıydı. Arzuların kısıtlanması, düş kırıklıkları, aşağılanma ve daha bir sürü şey... yaşamda sıkça karşılaşılan durumlar değil miydi?

Kapıdan içeri girdi. Orası da kalabalıktı. Tezgâh boştu. Barmeni arandı. Kalabalıktan ötürü garson kızla birlikte servis yapıyordu. Elinde boş tepsiyle tam yanından geçerken kenara çekilip yol verdi ona. Canından bezmiş gibi bir hâli vardı delikanlının; öyle bir bakış baktı ki yüzüne; "Baş belası mısın sen?" demek istediğini çocuklar bile anlardı. İçinde bir şeyler koptu, hemen dışarı kaçtı.

Artık kendini arzulu hissetmekten tiksiniyordu. Kafasında "Bunu hak ettim," sözü yinelenip duruyordu. Utanç tüm var-

lığını kaplamıştı. Ya anneleri tanık olsalardı o sahneye? Kendisini düşünmese bile onların saygınlığı? Evlatlık görevlerini bir kenara atabilir miydi? Anlık zevkler için her şeyi gözden çıkarabilir miydi?

Düşüncelerini ortaokul yıllarının bir anısı bastırdı ansızın: "Bütün mal mülk benim olacak, bu kadınlar öldükten sonra." İkinci bir utanç dalgasıyla yandı yanakları. Başkalarının ailelerini yakından tanıyıncaya kadar annelerinin değerini bilmezdi. Herkesin ailesi böyle sanırdı. Onlar gibi kaç tane vardı? İhsan anne, onu mutsuz etmeyecek bir yaşam sunmuştu. Küçükken bir şeye üzüldüğünde Şükran annesinin anaç bedenine sokulurdu. Onların sevgisini hak etmek için özel olarak kendi ne yapmıştı bugüne kadar?

Onlar bana güvendiler. Güvenlerini boşa çıkaramam, diye geçirdi içinden.

Barmeni bir daha asla görmeyecekti. Ömür boyu unutamayacağı bir yaşam dersi işte! İstenmediğini kabul edince gerisi zor olmayacaktı zaten.

Yüreği kuş gibi hafifleyerek Neşe'lerin yanına döndü.

– Orası da kalabalık, dedi.

Kafasının içini sarmış olan sis yavaş yavaş dağılıyordu. Aslında her şey Cenk'in sarhoş olduğu gece yaptığı densizlikle başlamıştı. Cenk bilmeden cinsellikle yüzleşmesini sağlamıştı. İlk kez o gece cinsel yönden gelişmemişliğini keşfetmişti.

Kendisiyle hesaplaşırken Onur seslendi Zirve'nin parmaklıklarından.

– Bekle, geliyorum.

O sırada Cenk de Zirve'ye çıkıyordu. İkisi merdivende karşılaştıklarında selamlaştılar.

Onur Işık'ın yanına gelince yukarıyı işaret ederek gülmeye başladı:

– Seninki, Şeyh Halim'in müridi olma yolunda.

Arka tarafa gittiler. Sere serpe yere oturdular. Burayı seviyorlardı. Kalabalıktan uzak. Arasıra hiç konuşmadan yıldızları seyrediyorlardı.

Onur'un Moskova'daki sırrı • Işık ile cinsellik üzerine konuşmalar

Göz alabildiğine uzanmış kıyılarda tek bir ışık yoktu. Nehrin karanlığı kıyıların karanlığıyla kaynaşmış... Gece karanlığı basınca zaman da duruyordu sanki.

Onur başını arkaya atarak gökyüzüne baktı:

– İnsan kendini tanıdığını sanıyor. Ne yanılgı.

Yanılgısını anlamak onu epey sarsmıştı. Moskova'daki sır! Ama artık bunu olgunlaşması açısından atılmış bir adım olarak görüyor, bu yüzden Işık'a anlatmakta zorlanmayacağını hissediyordu. Şimdiye kadar karşı cinsle hiç birlikte olmadığını itiraf etti. Cinsel kaygılar her girişimini engellemişti. Fiziksel yakınlaşmanın zorluğunu anlattı.

– Çoğu erkek zevki emekle değil, parayla elde etmeye bakıyor. Parayı bastırdın mı her istediğini yapacak kadınlar var. Ama ben karşımda bir insan ararım. Konuşmadan, sohbet etmeden ona dokunamam.

Işık loş ışıkta bakışlarını göremiyordu ama Onur'a inanıyordu. Onun içtenliği karşısında kendi de çözüldü:

– Benim de cinsel deneyimim yok.

Onur hafifçe gülümsedi:

– Tahmin etmiştim. Konuşmalarımızda cinsellikle ilgili sözlerinin kuramsal olduğu o kadar belli oluyordu ki.

– Nasıl?

– Ne bileyim? Dışsallaştırıyordun... Neyse. Bak, bir yerde

okumuştum: “Küçücük bir olay bilinçaltında sürekli ertelenen hesaplaşmanın fitilini ateşleyiverir.”

– Moskova’da, o gece sana olan bu muydu?

– Ne yalan söyleyeyim, bana itici gelen bar, pavyon, diskotek, işte bütün o gürültülü eğlence yerleri, o gece Moskova’da, içimde merakla karışık bir özlem yaratmıştı. Dönüşte kahve içerken de konuşmuştuk ya. Yaşlılar gibi yaşayamayız, değil mi? Ayrıca tabular yüzünden onların neler hissettiklerini de bilmiyoruz.

Onur dirseklerini dizlerine dayayarak öne eğildi ve o gece olanları anlatmaya başladı:

– Öbür gruptakiler Tufan yaşında, belki daha büyüktüler. Sıradan, silik tipler. Türkiye’ye dönünce millete hava atacak malzemeleri olsun kabilinden gelmişler... Kendi aralarında geyik yapıyorlardı. Cenk ve ben konuşmalara katılmıyorduk. Derken garson votka getirdi. “Ben içmeyeyim,” dedim. “O zaman biz de içmeyiz,” sesleri yükseldi masadan. İtiraz edemedim. Ama Cenk kaşarlanmış, onları dinlemedi, bira getirtti kendine.

Salonda tek tük kadın müşteri vardı. Çok geçmeden şov başladı. Söylemiştim, striptiz işte... Şovun sonlarına doğru Cenk rahatsızlandı. Bira dokunmuş. Tuvalete taşınıp duruyordu. Tufan da yanında, yalnız bırakmıyordu. Keşke ben de gitseymişim.

Şov bittikten sonra sahnedeki kızlar masaları dolaşmaya başladılar.

Gözlerine kestirdikleri erkeklerin kucaklarına oturup şovu orada sürdürüyorlardı. Fadıl sandalyesini yanıma çekip sırıttı: “Nasıl gidiyor? Keyifler iyi mi?” Deneyimsizliğimi anlamasın diye gizemli bir havaya bürünmüştüm aklım sıra. “Bu konuda konuşmaktan pek hoşlanmam” dedim. “Sıkılmıyorsun ya...” demesine kalmadan bizim masaya da bir kız geldi ve bir sıçrayışta benim kucağıma oturdu.

Bir anda masadaki tüm sesler kesildi, başlar bize çevrildi. Aykut'un şaşkın bakışlarını anımsıyorum yalnızca o anla ilgili olarak. Bayılacak gibiydim. Dizlerim titriyordu. İlk tepkim kızı hafifçe itmek oldu. Kollarını boynuma dolamıştı. Kötü bir İngilizceyle, "beni istemiyor musun?" dedi yapmacık bir nazla.

Kalkacakmış gibi öne doğru hamle yapınca masadakiler şamataya başladılar. Niyetleri toyluğumla eğlenmekti. Öyle korktum ki. Anlatılmaz bir duygu.

Gizlemeye çalışsa da konuşmakta güçlük çektiği her hâlinden belliydi Onur'un.

– Kız iyice yerleşti kucağıma. Soluğumu tutmuş olacaklarını bekliyordum. Bir yandan da neden ben, diye soruyordum kendi kendime. Kız da mı çaylaklığımı sezip gelmişti acaba? Bundan sonrasını anlatmak o kadar güç ki.

– İstemiyorsan...

Onur anlatma ihtiyacı içindeydi. Biraz tutuk tutuk, devam etti:

– Kızın aşırı yakınlığı karşısında kendimi bıraktım. Gözlerinin rengini bile seçemedim salonun alacalı bulacalı, loş ışıkları altında. Zayıf, ince uzun bir yüz, gözler ve dudaklar yarı aralık... Ağır makyajlı yüzü maske gibiydi. Başı hep çevreye dönük duruyor, boşluğa bakıyordu. Gövdeme yaslandı. Dizini kasığıma bastırdı. Ellerini ustalıkla dolaştırıyordu üzerimde. Cinsel nesne olmasının öcünü, beni de kendine benzetmeye çalışarak alıyordu sanki.

Şimdi neden izin verdim, diye kendimi suçluyorum.

Onur'un masum, çocuksu hâli Işık'ın yüreğini sızlatmıştı. Bu yönünü hiç bilmiyordu. Onu hep tombul yanaklı, sallapati, hantal ama tatlı bir çocuk olarak görmüştü.

– Kız, başını arkaya attı. Bir şeyler yapmalıydım. İş bedenine elimi uzatmaktaydı. Arkası nasıl olsa gelirdi. Parmak uçlarımla yüzüne dokundum. Nerede olduğumu unutmuştum.

Önüne bakarak sözü sürdürdü:

– Boynundan öptüm... Beklenmedik bir olay nasıl içini gıcıklıyor insanın! Her şeye boş veriyorsun o anda. Akıl arzuya teslim oluyor. Kızın okşamalarına karşı koyamıyordum. Tüm kaslarım gevşemiş... isteklerinin tümüne boyun eğiyordum. Elimi sürekli kalçasına bastırıyordu. Fadıl, o anasının gözü, rehber olacak herif, "Daha ileri gitmek istiyorsan, mümkün", dedi pis pis sırıtarak. Diğerleri "Eğlenmene bak!" diyerek sözde beni yüreklendiriyorlardı. Önümdeki votkayı bir dikişte bitirdim. İrina'nın sevgilisi de gelmişti. Deli gibi içiyordu. Kucağımdaki kızı işaret ederek, "Görmüyor musun ne kadar sabırlı", dedi; beni kışkırtmaya çalışıyordu. "Babası yerinde adamlarla neler yapmak zorunda kalıyor, sen kız için piyangosun be!" diye bağırıyordu Fadıl.

Dudaklarından öpmeyi denedim kızı; başını kibarca yana çevirdi. Acemiliğime, beceriksizliğime içinden gülüyordu besbelli. Hemen cips tabağına uzandı. Birkaç parça cipsi yine nazlı nazlı ağzına attı. Çöplükte yiyecek arayan bir martıyı çağrıştırıyordu. Yüzümü gözümü gagalayacağından korkuyordum sanki. Dirseğimle ittim. Az kalsın yere düşecekti. Gitmedi yapışkan şey! Cips mips, ufacık bir şey, bir ayrıntı insanın duygularını bir anda nasıl altüst ediveriyor.

Ter basmıştı Onur'u.

Işık ayaklarını uzatıp kilitledi. Ona ne diyebilirdi? Cinsellik bilmecesini kim çözebilmişti ki! El değmemiş bir ormana giren kaşif gibi.

Onur parmaklarıyla oynuyordu.

– Teselliyi gene kitaplarda mı arayacağız? Hepsi ağız birliği etmişçesine, cinsellik, yemek, içmek, uyumak gibi temel bir gereksinim, diyor.

– Ama herkesin yaşamında oynadığı rol aynı değil ki. Kimisi tutkulu, kimisi iştahsız, kimisi cinsel perhizde... Aslında

zorluk nerede, biliyor musun? İşin içinde bilincin de olması. Cinsel birliktelik mutluluğu da beraberinde getirmiyor. Karşılıklı sevgi ve saygıyla donatılmışsa ancak mutlu edebilir insanları.

– Bu bana hayal gibi geliyor.

– Bana da.

– Cinsel ilişki sorunsuz yaşansaydı insanlar sevişmekten başka bir şey yapmazlardı herhalde.

Onur'u güldüreceğini sanmıştı ama onun kafası başka yerdeydi.

– Bireyi değil, cinselliğin kendisini, büründüğü biçimleri sorgulamalı, dedi Onur. Gene en doğrusu bu.

Işık birden rahatlamıştı. Artık Bay B, başını döndüremeyecekti. Bir şeyi yapmakla, yapmak istemek birbirinden çok farklıydı. Birlikte olacağı kişi barmen değildi. Nasıl ki giysi konusunda kendine yakışanı seçiyordu, aynı şekilde, kendine uygun biriyle olmalıydı. Duygularını anlayışla karşılamadığı için barmeni suçlayamazdı. Onu hiç tanımıyordu çünkü. Kendini zorla sevdirecek hâli de yoktu. Gene de çok sarsılmıştı. Sanki birkaç yaş yaşlanmış gibiydi. Ayrıca bu olay tüm enerjisini alıp götürdüğü için isyan ediyordu.

– Senden hiçbir şey gizlemedim, dedi Onur.

Ona "benim de bir sırrım var", demeyi ne kadar isterdi! Diyemedi. Hemen konuyu değiştirdi:

– Amcan, "Esin ve Necdet uzun evliliklerini bencillik etmemeye borçlular" dedi. Ben de dedim ki, sen onu benim külahıma anlat! Tabii içimden.

Gülmeye başladılar. Onur hemen lafı gediğine koydu:

– Bana bak sen de Canan hatunun müridi olma yolunda hızla ilerliyorsun ha!

– Cenk 'e kalsa bu gidişle tarikata girecekmişim.

Onur onun sesindeki burukluğu fark etmemişti.

– Bırak şunu, herif kendinden vazgeçmiş, inandığı hiçbir şey yok.

Mandrogy

Mandrogy'ye Kaptan, "periler ülkesi" diyordu. Gökyüzünün donuk mavi aydınlığı altında uçsuz bucaksız bir doğa manzarası. Hafif bir sis. Arasıra yağmur çiseliyor. Yağmurla ıslanmış toprak kokusu yayılmıştı ortalığa. Şiirsel bir atmosfer. Kuzeye doğru çıkıldıkça hava serinliyor, o nedenle olsa gerek kuşlar da azalıyordu.

Gemiden indikten sonra herkes çevreye dağılmıştı. Diğer gruplardan gençler, hatta orta yaşlılar, ağaçlara tırmanıyor, kovalamaca oynuyorlar; perendeler, taklalar, birdirbirler, gülünç, acayip sesler çıkaranlar... Tüm hünerlerini gösteriyorlardı. Sabah sessizliğine gömülmüş olan liman, onların neşeli sesleriyle birden şenlenivermişti. Otların üzerine sıra sıra masalar, sandalyeler yerleştirilmiş. Kırmızı yüzlü, tombul, köylü kıyafeti içindeki kızlar, "şaşlık" barbekü pikniği için hazırlık yapıyorlar.

Mandrogy'de ahşap işçiliği çok gelişmişti. Aykut'un grubundakiler, hediyelik eşyaların üretildiği, sanatçı atelyelerini, satış merkezlerini, dinlenme yerlerini geziyorlardı. İçki severler ise şarap ve votka evlerinde içkilerin tadına bakmayı tercih etmişlerdi.

Neşe ve Şükran bulut gölgeleri düşmüş kırlara doğru yürüyorlardı. Neşe'nin başını çektiği kadınlar grubu, zevkleri birbirinden farklı olsa da şifalı otlar, diyet yemekleri, salatalar, çiçek yetiştirme gibi ortak konular bulup sohbet ediyorlardı. Sanki yıllardır tanışıyormuşçasına samimiydiler. Türkan ve Canan güzel vakit geçirdikleri için hallerinden hoşnuttular.

Arasıra Serap ve "o da bizden," diyerek Türkan'ın torpiliyle Doktor da katılıyordu gruba.

– Bu yaşa geldim, hâlâ ağaçların, bitkilerin isimlerini bilmem, dedi Neşe. Kuşları uçuşundan tanırım da... Fundalık, ballıbaba, kuzukulağı. Bütün bildiğim bu kadar.

Şükran yol üzerindeki her ağaç türüyle tek tek ilgileniyordu. Bu arada Aykut'tan Rusların milli ağacını da öğrenmişti. Volga kıyılarında uzanan ormanlardaki ince uzun gövdeli, bol yapraklı huş ağaçları.

Bahçelerini özlemiş, dönüşü iple çekiyordu. Neşe'ye, kayın, gürgen, dişbudak, meşe, ardıç tanıdığı bildiği tüm ağaçları saydı, özelliklerini anlattı.

Islak otlardan bacakları, ayakkabıları sırılsıklam olmuştu ama aldırmıyorlardı. Uzun bir süre doğanın tadını çıkarmak için konuşmadan yürüdüler.

Dönüşte İhsan'lara rastladılar. İhsan, Maide, Halim üçü de mavi tişört giymişler. Neşe,

– Pişti oldu, dedi, bastı kahkahayı. Her şeyden bir eğlence payı çıkarıyordu. Onlar da güldüler. Maide gene eleştirilere başlamıştı. Villa tipi küçük binaları işaret ederek,

– Dikkat ettinizse, turizme açılan bölgelerde doğal güzellik yanılsaması yaratıyorlar, dedi. Burayı da bozulmaktan korumak çok zor, turist cenneti yapmaya çalışıyorlar.

Neşe, Şükran'ı kolundan çekti:

– Yürü Allah aşkına! Bıktım şunların siyasi konuşmalarından. Yok Kürt meselesi, yok AB, ABD... Çeçenler, Siyasi İslam... Sığırcık kuşları akşama doğru nasıl cıvıldaşırlarsa, bunlar da doluşuyorlar üst güverteye, akşam yemeğine kadar... Hafakanlar basıyor. Sen gene iyi dayanıyorsun vallahi. Hep aynı mevzular...

Şükran belli belirsiz gülümsedi:

– Bu yaşta ne konuşacaklardı yani? Aşk mı, ölüm mü?

– O da doğru ya!

En çok da Esin'e takmıştı Neşe:

– Ukala dümbeleği! Okuyan çocuk her yerde okur, dedim; hanfendi, "Çocuk sorun çıkaracak ki eğitim sistemi gelişsin; mahalle mektebinden bugünlere nasıl geldik?" dedi. Arkadan "Bedenimizi ağrı nasıl uyarıyorsa", diye örnek vermez mi? Sanki söylediklerini anlamayacak kadar salaktık da!

O sırada yanlarından hızla Canan geçti. Neşe hemen ona da bir kulp buldu:

– Doktor hanıma söylerken duydum: "Mayınlı bir alan olduğu için Kürt meselesini tartışmayı kimsenin gözü yemiyor" diyordu. Ne demek bu şimdi, Allah aşkına, sen bir şey anladın mı?

Meraklı bakışları çevreyi tararken ağaçların arasından Alman ilişti gözüne. Yalnızdı. Sanat atelyelerinin arkasındaki minyatür gibi şipşirin bir kafeye doğru yürüyordu.

Neşe Şükran'ı yarım ağız kahve içmeye davet etti. Şükran nazlanınca,

– Başım tuttu, ben gidip içeyim, diyerek koşar adım adamın peşinden gitti.

Neşe Alman'ın peşinde •

"Ne biçim gençsiniz?"

İçeriden müzik sesi geliyordu. Alman'ın bakışları masalarda gezindi. Diplerde bir yerde durdu. Masada tek başına oturan, yaşlıca, köylü görünüşlü bir adamla selamlaştı. İzlendiğinden habersiz, yanına gidip tokalaştı. Hemen Neşe de yakındaki bir masaya oturdu.

Alman'ın sırrını çözecekmiş gibi yüz hatlarını tek tek inceliyor, mimiklerinden bir şeyler çıkarmaya çalışıyordu. Bir an göz göze geldiler. Adam onunla karşılaşmaktan rahatsız

olmuş gibiydi. Tanıdığıyla kısa bir süre ayakta konuştuktan sonra ayrıldı.

Neşe, casus bunlar! diye geçirdi içinden. Öteki adamın da gizemli bir hâli vardı. Bu, tahminlerini güçlendiriyordu. Kalktı, hırsız-polis oyunu oynarmış gibi Alman'ın peşine takıldı.

Adam, arkada onun ayak seslerini duyunca erkekler tuvaletinden içeri daldı. İzlendiğini hissetmişti besbelli.

– Ben seni nasıl olsa gene yakalarım, dedi kendi kendine. Söylenerek kızlarını aramaya gitti.

Barbekü ateşleri yakılmış; ızgaralardan yükselen et kokuları doldurmuştu nemli havayı. Manzara ve yemekler o kadar güzeldi ki hiç kimsenin başka bir şey düşündüğü yoktu. Güneş yüzünü bir gösterip bir kayboluyordu. Neşe de Alman'ı falan unutup keyiflenmiş, iki bardak biradan sonra iyice gevşemişti.

Yemek bitince Işık ve Onur'a çıkıştı:

– Tembel tembel ne oturuyorsunuz? Ne biçim gençsiniz? Sizi gidi lapacılar sizi. İçi geçmiş bunların.

Sonra pabuçlarını çıkarıp eline aldı, kıyıdan suya girdi.

Onur yemeği fazla kaçırmıştı; kıpırdayacak hâli yoktu. Hazmetmek için peş peşe sodaları yuvarlayıp duruyordu. Işık "Hadi suya girelim," deyince önce mırın kırın ettiyse de, ısrarlara dayanamadı.

Kıyı taşlıktı. Birbirlerine su püskürtüp eğlenirlerken Onur dengesini yitirip suya yuvarlandı. Didem bunu kaçırır mı; fotoğraf makinesini kazaya uğramasın diye yüksekte tutarak hemen suya girdi. Onur'u suyun içinde debelenirken yakın planda yakaladı. Işık gözlerinden yaş gelesiye gülüyordu. Onur dengesini bulur bulmaz, "Gülersin ha!" diyerek onu ellerinden kavradı, birlikte suyun içine yuvarlandılar. Didem "Esaslı bir poz," diye diye onlardan habersiz habire çekiyordu. Gezi dönüşünde beğendiği fotoğraflardan saydam gösterileri hazırlayacak, evde eşe dosta izletecekti.

Cenk de havaya girmişti. Pantolonunun paçalarını sıvamış, önüne kim gelirse –saatim, cüzdanım diye feryat edenler– suya atmak için kovalıyordu. Erkekler direnç gösteriyor, kadınlar çığlık çığlığa kaçışıyordu. Gamze saçlarını sabah fönletmişti,

– Sakın ha! diye posta koydu.

Hande bir ağaca sımsıkı sarılmış, Cenk üstüne geldikçe gıdıklanıyormuş gibi kahkahalar atıyordu. Neşe kıyıya çıkmış, Cenk'i "At at!" diye kışkırtıyordu. Şebnem kendi kendine girmişti suya. Tüm sıkıntılarından kurtulmuşçasına huzurluydu, hatta neşeli. Ablasına poz veriyordu. Didem, "Dön... Az önce daha iyiydi... gölgede kaldın... hah, bozma," diyerek onu yönlendirdikçe kuzu kuzu söyleneni yerine getiriyordu.

Cenk son olarak Tufan'a sataştı. Kolunu büküp suya yuvarladı. Tufan da eğlenmek istiyordu anlaşılan, soğukluk çıkarmadı, oyuna katıldı. İki adım ötede, otların üzerine serilmiş Alman ve Amerikalı turistler biradan, votkadan sızacak hâle gelmişlerdi. Kıyıdan neşeli çığlıklar yükseldikçe mahmur gözlerini güçlükle aralayıp o yana doğru bakıyorlardı.

Su püskürtme maçı epeyce sürdü. Yolculardan kimileri gülerek onları seyrederken Didem, çok özel görüntüler yakaladığı için seviniyordu. Islandığına değmişti. Işık'ın gözlüksüzken kameraya bakışı, Şebnem'in Cenk'i kovalayışı, kıyıda sırt üstü yere yatırışı. Tufan'ın suda taş sektirmesi (daha doğrusu sektirememesi)... Hele Onur'un poposuna yapışmış ıslak şortuyla oradan oraya koşuşu çok komikti.

Kıyıya çıktıklarında iyice yorulmuşlardı. Giysilerini kurutmak için güneşe oturdular. Tam onların ayrılış saatinde hava açıyordu. Kızlar uçlarından sular süzülen saçlarını sıkarak kurutmaya çalışırlarken Hande uzaktan onları izliyor, Gamze ise fundalıkların dibinde bulduğu yavru bir köpekle oynuyordu. Zaten sabahtan beri yalnızca köpekle ilgilenmiş, onun uğruna alışverişi bile kısa kesmişti.

Yalnız olduğunu görünce Tufan yanına gitti. Gamze buz gibi bir bakış fırlattı ona ve köpeği kaptığı gibi uzaklaştı. Tufan'ın siniri bozulmuştu. "Benden kaçması için ne yaptım?" diye isyan ediyordu. İşler umduğu gibi gitmediği için tedirgindi. Zamanın daralması hırsını kamçılıyordu. Acele etmeli, işi şansa bırakmamalıydı. *İş* mantığıyla bakmalıydı meseleye. İş gibi aşk! Kendi kendine gülerken birden ciddileşti. Daha doğrudan bir yöntem denemeliydi. Gözünün önüne az önce çayırların üzerinde öpüşen turist çiftler geldi. Arzulanmak kızın hoşuna gidebilir, gururunu okşayabilirdi. Bunu niçin düşünmemişti daha önce? Bu kez onu cinselliğinden yakalamayı deneyecekti. Eğer bu da işe yaramazsa...

Zamane gençleri • "Kitap okumak Işık'a çok yakışıyor" • Sıra memleket meselelerine geliyor

Güneşin portakal rengi ışıkları "Zirve"de, Halim'in köşesinde oturanların yüzlerine vurmuş. Akıp giden nehir, turuncunun tonlarıyla bezenmiş.

Esin ve Necdet, Tufan'ı ya da gezi güvertesinden gelip geçen diğer gençleri tepeden izlerken aynı şeyi düşünüyorlardı. Mandrogy'de nasıldılar, şimdi nasıl! Tasasız, yaşamın tadını çıkaran onlar değildi sanki. O güzelim su püskürtme oyunu sefası! Gene bıkkın, tükenmiş; her biri kendine dönük, birbirlerinin ne yaptıklarına karşı en küçük bir merak yok... Hiçbirinin sesi soluğu çıkmıyordu.

Işık onlar gelmeden, gözlerden uzak bir köşede, şezlonga uzanmıştı. Adada çok eğlenmiş, çok da yorulmuştu; canı kitap okumayı çekmiyordu. Arkası dönük olduğundan kimse onu fark etmemiş, o da tınmamıştı. Ama konuşmaları duyacak kadar yakınlarındaydı.

Gezi üzerine konuşulurken –ortak duygu Mandrogy'de nefis bir gün geçirdik– söz dönüp dolaşıp gençlere geldi. Moskova'dan beri ilk kez bugün tanık olmuşlardı gençliğin o doğal, kendiliğinden ateşine.

Işık hemen geriye doğru yaslanarak konuşmalara kulak verdi. İçinden gülüyordu; küçükken de kapı arkalarından büyükleri dinlemeye pek meraklıydı.

Maide suskundu. İleri sürülen görüşlerin bir bölümüne katılmıyordu. Özellikle günümüzün kentli gençliğiyle ilgili olanlarına. Çünkü ona göre değerlendirmeler eksik ve abartılıydı. Esin "Sen ne diyorsun?" diye sorunca, günümüz gençlerini yavan bulduğunu gizlemedi.

Bunu itiraf ederken hüzün kaplamıştı içini, nasıl bu duruma getirildiler diye. Bir yandan da onları yaratan sisteme karşı öfke kusuyordu.

– Hak eden değil, işini bilen kazanıyor! Kendini sürekli rakipleriyle karşılaştırarak değersiz biri olarak algılamak, yarışma değerleri, gençliğe özgü coşkuya fırsat tanımıyor. Bencilliklerinden aşkları bile kısa ömürlü oluyor.

İçini çekti:

– Bir pankart asma yüzünden yıllarca hapis yatmanın ne demek olduğunu nasıl anlatırsın onlara? Ya da yoldaşlığı, hatta aşkı?

Esin, Işık ve Onur'un farklı olduklarını söyleyince gençliğin, aynı kuşaktan olmanın yarattığı ortak benzerliklerine dikkat çekti. İki genci diğerlerinden ayıran kültürel donanımları, öğrendikleri her şeyi sorgulamaları ve yaşama karşı eleştirel bakışlarıydı. Ama çağın getirdiği bir sorun olarak, onlar da gençliklerini doyasıya yaşayamamanın sancılarını zaman zaman açığa vuruyorlardı.

Işık orada olduğunu belli etmemek için yerinden kıpırda-

mıyor, içinden yakalanmamayı diliyordu. Yakalanırsa uyuyor numarası yapacaktı.

– Eskiden gençler kendilerini siyasetin içinde buluyorlardı, dedi Necdet ortaya.

Esin:

– O eskidendi canım.

– Fikir alışverişinde bulunmayacaklarsa niçin bir araya gelir gençler bilmem ki.

– Geyik muhabbeti için. Fikir teatisi artık tarihe karıştı.

– Hiç hadlerini bilmiyorlar; beni sinirlendiren de bu.

Taha söylemişti son sözleri. Aklına esmiş, yanlarına gelip oturmuştu. Sessiz sedasız birasını içerken nedense birden parlayıvermişti.

– Okumuyorlar, diye sözü sürdürdü Necdet. Biliyorum, bu da ağızlarda sakız oldu artık ama...

Yahu, bu çocuklara öğretmiyorlar mı: Okumak çok yönlü geliştirir insanı. Hayal gücünü, ufkunu genişletir, sorun çözme yetisini geliştirir. Kitap dünyaya açılan penceredir. Bilgi olmadan düşünmek olur mu? Yalnızca yaşamın içinden edinilmiş bilgiler yeter mi? Eleştirel bakış açısına nasıl sahip olunacak bilgisizlikle? Futbolla kızlar arasına sıkışmış bir sürü genç...

Düşüncelerini kimseden çekinmeden söyleyebilmenin rahatlığı içinde ara vermeden konuşuyordu.

– Futbol dedim de... 70'lerde "futbol kitleleri uyuşturuyor" derdik. Portekiz diktatörü, neydi adı? Ha, Salazar, ülkeyi "3 F" formülüyle yönetiyordu. Fado, fiesta, futbol. 80 sonrasında futbol endüstriye dönüştü. Kalitesi arttı. "Sanat" oldu. "Ayakla değil, kafayla oynanır" dendi.

Taha:

– Tribünlerde şova dönüşen gösteriler, küfür, saldırganlık, şike... Nefret ettirdiler.

– Oraya geliyorum. Bu rezaletler futbol zevkine gölge düşürüyor. Oysa futbol insanlar arası iletişimi artırır. İnsanları birbirine kaynaştırır, barış ve kardeşliğin güçlenmesine katkıda bulunur.

Türkan:

– Kızlar da oynamalı.

– Zaten oynuyorlar. Futbolu halk arasında yaygınlaştırmalı. Tesis, malzeme, yetişmiş eleman için belediyeleri yatırım yapmaya zorlamalı.

Esin:

– Ne yazık ki, kapitalist yozlaşma çocuklara kadar uzanıyor. Yeni yetmelerin bile tüm ilgileri cinsellikte odaklanıyor. Modasından, reklamından –hele o dondurma reklamları!– magazin dergisinden, porno filmine, koskoca bir sanayi, gençleri küçük yaşta, daha bedensel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamadan cinselliğe yönlendiriyor. Cinsel uyanış neden çok erken başlıyor, bu yüzden. Ailelerin işi zor; hele medya ile baş etmek...

Cinsel yaşamın başıboş olmasına Maide de karşıydı.

– Cinsellik, sağlıklı bir yaşamın temel bileşenlerinden biri, dedi. Sonra sözü, Batı'nın "ilk günah" anlayışının suçluluk duygusuna ve İslamdaki haya, utanma duygularına getirdi.

– Cinsellik kişisel bir alan olarak kalamıyor. Toplumsal, kültürel bir sürü müdahaleyle denetim altında tutuluyor.

Türkan:

– Bugün gelinen noktaya bakın: Koskoca bir terapi endüstrisi doğdu. Cinsel terapistler, ilaçlar... Cinsel başıbozukluk biraz da yalnızlık korkusundan bence.

– Yeni gençlik hiç sıkıya gelmiyor, dedi Taha.

Kâh uyukluyor, kâh konuşmalara kulak kabartıyor, umulmadık bir anda da söze karışıyordu. –Hepsinin hayali Amerika'ya kapağı atmak.

Necdet, Halim'e dönerek,

– Enerjilerini yanlış işlere, yanlış kavgalara harcıyorlar, dedi. Bir de bunların çoğu, sorumluluk almadan, yalnızca başkalarını suçlamayı biliyor. Bizim gençliğimizi anımsıyorum da... Sorumluluk duygumuz küçük yaşlarda gelişmişti. Ahlaki ilkelere bağlıydık, o ilkelerin dışına çıkacağız diye ödümüz kopardı.

Esin ile ikisi, yıllarca okuma yazma bilmeyenler için çok verimli çalışmalar yapmışlardı (hâlâ da öyle). Çeşitli illerde, halkevlerinde düzenledikleri kültürel etkinlikler örnek diye gösterilirdi.

Halkevlerinin Necdet'in yaşamında önemli bir yeri vardı. Babasının memuriyeti nedeniyle çocukluğu Anadolu'da geçmişti. Dokuz yaşındayken Elazığ halkevinde keman çalmayı öğrenmiş, altmış yaşına kadar da –tutukluluk yılları dışında– kemanını elinden bırakmamıştı. (Elleri titremeseydi bırakmaya hiç niyeti yoktu.) O yüzden halkevlerinin kapılarının tüm yurttaşlara açık olduğunu; tümünde kültür, sanat, spor gibi çeşitli dallarda halka ücretsiz eğitim verildiğini, her vesileyle dile getirirdi.

– Dünyaya bilgisayar monitöründen bakan bir kuşak yetişiyor, diyerek söz aldı Halim. Artık benim düşüncelerim, zamane gençlerinin deneyimlerini açıklamaya yetmiyor.

Maide, sabırsız atıldı:

– Medyanın yönlendirmesi çok etkili oluyor; az önce Esin de değindi ya. Biz geldik gidiyoruz. Gençler uyanık olmak zorunda. Dünyadaki sorunlar en çok onları ilgilendiriyor çünkü.

– İnsanımız kendisini ilgilendiren en yaşamsal konulardaki bilgileri bile yalan yanlış öğreniyor, dedi Esin. Soba ve gıda zehirlenmesinden tutun da Aids'ten korunmaya kadar. Kaç kişi ilk yardım konusunu biliyor? Doğum kontrolü? Trafik kuralları? Yasal haklar? Üstelik yalnızca eğitim düzeyi düşük olanlar değil.

– Hep söylüyorum; radyo, televizyon, internet büyük gereksinim ama... Aması var işte!

Maide her zamanki özgüveniyle konuşmayı sürdürürken Necdet sözünü kesti. Kimseye konuşma fırsatı bırakmıyordu hoca. Çok da heyecanlıydı:

– Sağ, yıllar yılı, komünizm öcüsüyle kitleleri korkutarak toplumsal uyanışı engellemeye uğraştı. Demokratik haklarımızı talep etmek, Moskof uşaklığı sayılıyordu.

Öfkeden sesi tizleşmişti. Diğerleri onun kadar ateşli değildi.

– Sevinebilirler! Artık ilerici düşünceler gençlerin ilgisini çekmiyor. Bizim için dinozor diyorlar ya... Maddi manevi tüm zenginlikleri, değerleri yaratan insandır. Bu yüzden de emek toplumda en yüce değerdir. Biz böyle öğrendik. Dinozorluk buysa, kabul. Onu söyleyenler unutmasınlar ki bir ülkede emekçilerin çıkarlarıyla halkın çıkarları arasında fark yoktur. Emekten yana tavır almak, o ülkeyi de düzlüğe çıkaracaktır. Bugün emek, bir işte çalışmaya indirgendi. Oysa o, ahlaki bir değerdir aynı zamanda da!

Türkan da doluydu bu konuda. Türkiye'nin kötü yönetildiğini söyledi.

– Ama bana sorarsanız, Türkiye'de hükümetlerin değil, halkın değişmesi gerek, dedi. Okuması yazması olmayan insanları kandırmak daha da kolay. Aslında halkın bilinçlendirilmesi için gönüllü eğitim hareketlerine ihtiyaç var.

Necdet:

Çağdaş eğitim istiyoruz, deniyor. Çocuklarımız bilgisayar, spor, müzik, tüm bunlardan nasıl yararlanacak? Ana-babalar kalkabilir mi bu yükün altından? Kim yardımcı olacak onlara? Öyle sivil toplum kuruluşlarının da altından kalkabilecekleri bir iş değil bu. Eğitimi yurt genelinde yaygınlaştırmadıkça, çağdaş ülke falan olunmaz.

Necdet'in üslubu bazen Işık'ı ürkütüyordu. Güzel güzel

konuşurken kendini kaybediveriyordu. “Düşünce katilleri... düşünenlerin sesleri kısıldı...” Şiddetin diliydi bu. Televizyonda kitaplarla silahlar bir arada gösterilirken ya da kitaptan cephanelikmiş gibi söz edildiğinde de böyle ürperirdi. Oysa Halim amcası, “kendini okuyarak çoğaltmak” derdi. Hele, “Kitap okumak Işık’a çok yakışıyor” deyişini ömrünün sonuna kadar unutamayacaktı.

Esin eğitim sorunlarının başka boyutlarını dile getirdi:

– Yalnızca ezberci mi? Bilimsellikten gitgide uzaklaşan, cinsiyet ayrımcılığından, ırkçılıktan, şovenlikten kurtulamamış... Bu anlayışla yetiştirilmiş kafalardan nasıl yaratıcılık beklersin?

– İş ailede bitiyor, dedi, Taha.

Solcuların arasında kendini gösterme gereksinimi duyduğu belliydi; yoksa eğitim, onun ilgilendiği bir alan değildi.

– Doğru, önce ailenin demokratikleşmesi gerekiyor, dedi Türkan.

Taha ondan cesaret bularak devam etti:

– Güzel bir sözdür: “Şark disiplini, korkuya dayalı saygı demektir.” Nur içinde yatsın, dedem müftüydü. Aydın bir insanmış. Rahmetli babam ondan aldığı feyizle bizlere baskı yapmadı. İnançlar çocukken aşılanıyor bize. Dini olanlar başta olmak üzere. Ama disiplin adına öyle yanlışlar yapılıyor ki. En önemlisi Allah korkusu, Allah sevgisinin önüne geçiyor. “Allah baba kızar, taş olursun... Aman yarabbim!” Dinini öğrenmek her çocuğun, her insanın hakkı. Ama böyle mi olmalı din eğitimi?

– Her din için geçerli bu, dedi Halim. Batı edebiyatı bunu eleştiren romanlarla dolu.

– Ben bu işlerin uzmanı değilim ama...

“Biz de sade vatandaş olarak konuşuyoruz” sesleri arasında,

– Hasbelkader makine mühendisliği okumuşuz; hoş, mesleği de yapmadık ya, dedi Taha.

Kuramsal tartışmalara girmekten kaçınıyordu. Net bir siyasal görüşü olmadığı gibi, siyasal kültürü de üstünkörü ve kulaktan dolmaydı.

Maide ile Necdet küreselleşmeyi tartışırlarken, Halim'e eğilerek

– Vallahi, üsluplar sert, ancak doğru noktalara parmak basılıyor, diyerek herkesi şaşırttı.

Maide'nin çok konuşmaktan boğazı ağrıyordu. Halim tartışma bitsin diye Nâzım'ın "*Güzel günler göreceğiz çocuklar, güneşli günler göreceğiz*," dizelerini okudu. Arkadan dünyanın bugün içinde bulunduğu durumun geçici olduğunu, bunalımlara takılıp kalınamayacağını söyledi.

– Birey olsun, toplum olsun, bunalım yaşayabilir. Ama bunalımdan çıkma umudu asla yok olmaz. Tarihe baksanıza: Muazzam bir hareketlilik!

Taha yüksek sesle düşünüyormuş gibi,

– Kapitalizmi kötülüyoruz ama, dedi. Doğa da güçsüze hayat hakkı tanımıyor.

Bunu duyunca Necdet, başını yana çevirerek,

– Adam daha insan olmanın tanımından habersiz, diye homurdandı.

Işık, yerinde kıpır kıpır olacakları bekliyordu. Bir tatsızlık çıkmasaydı bari. Necdet, Taha'nın onlardan biriymiş gibi gelip yanlarına oturmasına sinir oluyor ve bunu öyle belli ediyordu ki.

Esin de durumun farkındaydı. Eşinin konuşmasına fırsat vermemek için hemen söze girdi:

– Doğanın en güçsüz yaratığı insandır. Kuş gibi uçamaz, balık gibi yüzemez. Tüyleri olmadığı için kışın ormanda gezemez.

Dinginliğini bozmadan açıklamalarını sürdürürken, Türkan'ın siniri bozulmuş, makaraları koyvermemek için zor tutuyordu kendini.

Esin, Taha'yı bilgisizliğinden ötürü mahçup etmek istemediği için elinden geldiğince gözlerini ondan kaçırarak konuşuyordu:

– Hayatta kalabilmek için aklını geliştirdi. Akıl insana özgüdür. O yüzden diğer canlılar hayatta kalmak için doğaya uyarken insan, aklı sayesinde kendine ait doğa dediğimiz **kültür**ü yarattı. Kültür bizi **insan** yapar.

Işık, hayvanların zekâ yoksunu olup olmadığı konusunda kararsızdı. Zekânın, insanın tekelinde tutulmasıyla, hayvanlara haksızlık mı yapılıyordu acaba? Ama Rablais de ne diyordu: "Gülmek insana özgüdür."

Halim garsona yol vermek için ayağa kalkıp sandalyesini öne çektikten sonra oturmamıştı. Geçmişe dalmış gibi karanlığa bakıyordu:

– Eski bir filmi anımsadım şimdi, diye mırıldandı. Burt Lanchesther baş roldeydi; zihinsel engelliler okulunda müdürdü. Okula ayrılan tahsisat yetmediği için yetkililerin kapısını aşındırıp duruyordu. Tepedekiler ise üstün zekâlı çocuklara yatırım yapılmasından yanaydılar. Müdürün onlara verdiği yanıtı hiç unutmam: "Einstein'ın zekâsıyla sizinkiler arasında ne fark var? Bir derece farkından başka?"

Taha'nın çekingenliği geçmişti.

– Kusura bakmayın ama ben sizleri anlamakta zorlanıyorum, deyip söze karıştı:

– Deminden beri aktardıklarınız, Batı menşeli bilgiler. Batı'yı bir yeriyorsunuz, bir övüyorsunuz...

Esin başını iki yana sallayarak yanıt verdi:

– Resmî Batı değil ki bizim savunduğumuz; bilim, uygarlık ve kültür yönüyle, doğuda olmayan demokrasi, çoğulculuk,

insan hakları vb. değerleriyle Batı. Batılı devletlerin **gelişmişliklerini sömürgeci geçmişlerine borçlu olduklarını** tabii ki unutmuyoruz. Sömürgecilerle de ancak bu değerleri sahiplenerek mücadele edebiliriz.

Konuşmalar, Işık'ın üzerinde tuhaf bir etki bırakmıştı. Hem ilgisini çekiyor hem de onları gizli gizli dinlediği için kendinden utanıyordu.

Bu durumdan onu İhsan kurtardı. Merdiven başında, Onur'un kolunda, öbür yanında Cenk, İhsan'ı görünce, usulca yerinden kalktı. Onlara parmağıyla "sesinizi çıkarmayın" işareti yaptı ve birlikte gelmişler pozunda, peşlerinden yürüdü.

Onur, Halim ile satranç oynayacağını ummuştu. Halim'in havasında olmadığını görünce oradan geçiyormuş gibi yapıp sıvıştı. Taha, Cenk'e,

– Biraz da babanlara takılalım dedi ve kalktı. Bunun anlamı, oyuna oturalımdı.

Esin Işık'a bakarak gülümsedi:

– Hazır gençler de buradayken eğitim konusuna devam edelim mi?

İhsan merdivenleri çıkarken soluk soluğa kalmıştı. Işık onunla ilgileniyordu.

Maide,

– Onu bunu bilmem, diyerek kaşlarını kaldırdı:

– Bir bilim insanı, adını hatırlarsam söylerim, şöyle diyor: Geleceğini kaybetmiş bir toplum olmak istemiyorsak, eğitim ve iletişim alt yapımızı çağdaş topluma uygun bir biçimde yenilememiz gerekir.

Cenk kendi kendine gülüyordu. Maide alındı:

– Gülünecek ne var bunda?

– Neden güldüğümü söylersem herkes gülecek. Bir se-

fer, televizyon için elektronik şeytan, demiştiniz de, o geldi aklıma.

Cenk onlarla birlikteyken, bilgilerin sohbet havası içinde aktarılmasından hoşnuttu. Konuşmalar, pek çok şey üzerine düşünme fırsatı veriyordu ona.

– Ben onu bilir onu söylerim, diye parmağını salladı Necdet gene:

– Eğitimi toplumun ortak çıkarları doğrultusunda denetlemek gerek.

Maide başıyla onayladı:

– Herkese eğitim olanağı.

İhsan gülümsedi:

– Engellilere özel eğitim, unutulmasın lütfen.

İşin ucu memleketi kurtarmaya dayanınca hepsi heyecanlanmıştı. Hele Maide! Ela gözleri hâlâ capcanlıydı. Cenk söylenenlerden çok onların içtenlikli çırpınışlarını izliyor ve her geçen dakika, yüreği o güne kadar yabancısı olduğu, hoş duygularla doluyordu.

Işık konuşmalardan kopmuştu. Dönüp dolaşılıp aynı şeyler konuşuluyordu. Tümü de dünyada ne olup bittiğini merak eden herkesin bildiği şeylerdi. İçlerinden özgün bir fikir çıkmıyordu. Dinliyormuş gibi görünmekten de gerilmişti. Karşı konulmaz bir güç onu barmeni düşünmeye zorluyordu.

Olup bitenler, rüyaya benzer bir iz bırakmıştı üzerinde. Ne tuhaf! Arzu, insanın içinde bulunduğu koşullar ya da ruhsal durum yüzünden bir anda, hiç umulmadık bir kişiye yönelebiliyordu. Hani insanın karnı açken ne bulursa yemesi gibi. Barmenin kendi gerçeği ile kendisi üzerinde bıraktığı etkinin farkını kavrayamamış, bir hayali arzulamıştı aslında. Yaptıklarına pişman mıydı? Bunu bilemiyordu. Cinsel arzu, insanlık tarihi boyunca ne kadar değişmiştir acaba? Basit, ilkel, ora-

sı öyle. Ama çok da hoş! Tarif edilemez bir şey. Neredeyse muhteşem diyeceği geliyordu. Ya barmene duyduğu arzu canlanırsa? İşte bundan da korkmuyor değildi.

Seslerin yükselmesiyle yerinden sıçradı.

Türkan, Maide'ye,

– Dergileri okumaya başladın mı? diye soruyordu.

– Fırsat olmadı ki.

– Aman, hemen başla, bilirsin bizimkinin sağı solu belli olmaz.

Canan'ı eleştirirken bile yüzündeki sevecen anlatım kaybolmuyordu.

Işık kendini yeniden konuşmalara kaptırmıştı.

– **"Felsefe insanlığın bilincidir."** Dolayısıyla eğitimden politikadan futbola kadar yaşamın her alanında felsefenin sesine kulak verilmeli.

– Felsefeyle ilgilenen çok okuyacak. Dile önem verecek.

– Dilin yozlaşması iletişimi tehdit ediyor. İnsanlar kendilerini ifade etmekte zorlanıyorlar.

Maide:

– Kıpırdanmalı, "Oturarak başarıya ulaşan tek yaratık tavuktur" deyince gülüşmeler oldu.

Halim hâlâ ayakta dikiliyordu. Dalgınlığı Maide'nin gözünden kaçmamıştı.

– Neden sesin çıkmıyor, diye sorunca,

– Gençleri düşünüyordum da, dedi Halim. Onları kendimiz gibi görmek istiyoruz. Oysa her kuşağı kendi gerçekliği içinde görmeliyiz. Bugünün gençleri de kendi siyasi derslerini kendi mücadelelerinden çıkaracak.

– Biz farklı mı düşünüyoruz, diye yanıt verdi Maide. Ama bilgi, birikim ve deneyimlerimizi yeni kuşaklara aktarma sorumluluğumuz da yok mu?

Esin onu destekledi:

– Bence de, bu bir görevdir.

Halim, konu kapansın istiyordu. Onlara hak vermesine veriyordu da, bu görev işine ilişkin oldum bittim kuşkuları vardı. Telkinde bulunma, beyin yıkama, şeyh-mürit ilişkisine benzeme... Onu her zaman irkiltir, dahası kendinden bile kuşkulandırırdı.

İçinden geldi birden, Gülten Akın'dan dizeler okumaya başladı. Herkes soluk almaktan korkarcasına onu dinlemeye koyuldu.

– "*Sürgün ettikse de kendimizi, yanardağlarımız küllenmedi her gece, caymadık uçmadan arayıp durduk mavi kuş hangi yıldızda mavi kuş nerede?*"

Ahlak gevşekliğinin sonu yok!

Tufan akşam yemeğinde Gamze'yi daha iyi görebilmek için Cenk ile yer değiştirdi. Kız her zamanki gibi çok şıktı. Giysisi bedenine sıkı sıkı yapışmış, biçimli beden hatlarını ortaya çıkarmıştı.

Bakışlarını kızın çıplak omuzlarında, tişörtünden taşan göğüslerinde gezdirmeye başladı. Gamze bunu fark edince çok sinirlendi. Ama öfkesini çevreye belli etmemek için başını önüne eğdi.

Tufan, kızın bunu bir aşağılanma olarak algılayacağını aklından bile geçirmiyordu. Yemek boyunca gözünü kızdan ayırmadı. Gamze, masadan kalkarken tokat gibi bir bakışla karşılık verdi ona.

"Ailesi anlar diye mi çekiniyor acaba?" diye düşündü. Kafası karışmıştı. Peşinden gitse miydi? Ama onu bir daha kızdırma riskini göze alamıyordu. Gerçek şuydu ki arzulu erkek numarası işe yaramamıştı. Oysa her kız, kendisine böyle bakılsın diye can atmaz mıydı?

Yemek salonu neredeyse bütünüyle boşalmıştı. Alelacele tatlısını bitirip dışarı çıktı.

Havanın aydınlığıyla gökyüzünde beliren yıldızlar tezat oluşturuyordu. Taze havayı içine çekerek derin derin soludu. Henüz her şeyin sonu değildi. Gamze'ye açılmaya karar verdi. Ertesi gün güvertede, sabah turunu yaparken yakalayacaktı onu.

Gerginliği yavaş yavaş geçiyordu. Küpeşteye dayandı. Piposunu yaktı. Dumanlar döne döne havaya yayılıyordu. Bakışlarıyla onların devinimini izlerken Fatma'yı düşündü. Sevişmelerini çok özlemişti. Efkârlandı. Bir bira onu kendine getirirdi; barın yolunu tuttu.

Veda gecesi • Neşe'nin Alman'ı zor durumda

Yolcuların konserine nazire olarak, gemi çalışanları, Alman ve Amerikalı gruplardan birkaç hevesliyle birlikte veda gecesi düzenlemişlerdi.

– Salonu çok güzel süslemişler, dedi Aykut.

Kaptan'la ayaküstü laflıyorlardı.

– Balonlar, kâğıt fenerler, karton şapkalar, garsonların üniformalarına kadar her şey düşünülmüş.

Salonun kapısının önünde, şov yapacak olan kişiler sıraya girmişlerdi. Tamamı erkek; her biri ayrı kılıkta; deniz tanrısı, "Kırmızı Başlıklı Kız", sarhoş, prenses, cadı... Kadın kılığına girenler balondan takma göğüsler, kalçalar yapmışlar. Rengârenk peruklar, postişler, tüy süsler, parlak şallar. Yüzlerinde karnaval makyajı. Terden sırılsıklam olmuşlar, kimilerinin boyaları akmış. Bedenlerini gülünç hallere sokuyor, birbirleriyle eğleniyorlar, cinsel imalı bakış ve el şakaları... Oradan gelip geçenler ya onların neşesini paylaşıyor ya da gördüklerine sinir olup kapıdan geri dönüyordu. Kimileri de

Canan gibi, “N’apalım, bayağılık bize de sirayet ediyor,” deyip eğlenmekten geri durmuyorlardı.

Ama piyango Maide’ye vurdu! Cenk’in “sihirbaz” adını taktığı İngiliz profesör, gene zil zurna sarhoş, gelip önünde reverans yapmasın mı?

– Bayan, bütün insanlar kardeştir, yalnızca kan gruplarımız farklı!

Maide’nin İngilizcesi bunu anlamak için yeterliydi. Adama salonun kapısını işaret ederek,

– Nuh’un Gemisi kalkıyor, acele edin! diye bağırdı.

Adam sarhoş da olsa hakareti anladı. Maide ise çoktan yanından ayrılmıştı.

İçerisi hınca hınç doluydu. Şovun ardından müzik başlamıştı. İhsan uyukluyor, Şükran ve Neşe dans edenleri seyrediyordu.

Neşe, Şükran’a Işık’ı sordu.

– Kim bilir nerede? Kitap okuyordur.

– Benimkiler de yorgunuz, diyerek erkenden yattılar.

Gemide eğlence güvertelere taşmış; dans, müzik, kahkaha, kıyamet kopuyordu.

Neşe’nin keyfi yerindeydi. Üçüncü birayı yuvarlarken hızını alamadı, çevre masadakilere sırnaştı.

Bardağını havada gezdirerek “Şerefe!” diye bağırıyordu.

Pistte: Doktor ve Serap, gözleri dünyayı görmüyor; Canan, Türkan’ı ekerek, dans edenlerin arasına karışmış. Bir ara Doktor ile twist ve rock’n roll yapmıştı, herkese parmak ısırtırcasına; dans edenler onları izlemek için pisti boşaltmışlardı.

Müziğe ara verilince, Neşe’nin gözü salonun bir köşesinde Doktor ile konuşmakta olan Alman’ın karısına takıldı. Ka-

dın bitkin bir haldeydi. Duvardaki apliğin ölgün ışığı altında hortlağı andırıyordu.

Doktor kadın ile birlikte, yiyip içip eğlenen yolcuların arasından, dikkat çekmeden salondan ayrıldı.

Neşe pimpiriklendi: Sakın Alman'a bir şey olmasın! Ortalıkta yoktu çünkü.

Sigara içme bahanesiyle peşlerinden dışarı çıktı.

Hızlı adımlarla yürüyorlardı. Arkalarından izledi onları.

Kapısı yarı aralık bir kamaradan içeri girdiler. Doktor kapıyı kapattı.

Neşe meraktan çatlıyordu. Bir süre çıkmalarını bekledi. Ama koridordan gelip geçenlerin meraklı bakışlarından sıkıldı, salona döndü.

Alman grup neşe içindeydi, onlar da bir şey bilmiyorlardı anlaşılan. İhsan ve Şükran, Türkan'ın yanına gitmişlerdi. Ne olup bittiğini kendisi öğrenmeden onlara söylemek istemiyordu.

On-on beş dakika sonra tuvalete giderken Danışma'da gördü Doktor'u; Kaptan ile konuşuyordu. Doktor konuşmasını kesmeden başıyla selam verdi.

– Basit bir sarhoşluk hadisesi. Yere kapaklanmış, başını yerdeki bavulun kilidine çarpmış. Alnında ufak bir sıyrık vardı, biraz kanamış.

Neşe bankoya dayanmış pür dikkat konuşulanları dinliyordu.

– Göğsü hırıldıyor, ağzından salyalar akıyordu. Eşi telaşa kapılmış.

Konuşmayı bölmemek için soru sormadı.

Kaptan sesini alçaltarak,

– İçkiliyken bu kadar hap alması, sizce biraz tuhaf değil mi doktorcuğum? dedi.

– İntihar mı yani? Ben ilk müdahaleyi yaptıktan sonra yolcular arasında Amerikalı bir psikiyatr varmış, o geldi. Artık onun sorumluluğunda. Gene de yatmadan önce gidip bir yoklayacağım.

Gece cadıları - Maide-Canan kapışması

Mandrogy dönüşü, Türkan'ın aklına uyup alınan C vitamini –nemli havaya karşı koruyucuymuş– yetmezmiş gibi akşam yemeğinden sonra içilen Türk kahvesi –balığı hazmettirirmiş– herkesin uykusunu kaçırmış, Neşe'nin deyişiyle gece cadısı olmuşlardı. Maide, insan her zamankinden değişik bir şey yapmazsa, gezi gezi değildir, diye felsefe yürüterek, gece cadılarını, ellerinde yastıklar, battaniyelerle Zirve'ye çıkarmıştı. Üşüyenler, ıhlamurlarını içerek –uyku getiriyormuş– kamaralarına çekilmişlerdi.

Zaman ilerledikçe laf lafı açıyor, Neşe'nin nane şekeri torbası elden ele dolaşıyor... İçlerinden yalnızca Canan, bira içiyordu.

Derken Maide, yirminci yüzyılın tanınmış yazarlarından D.H. Lawrence'ın, yayınlandığı her ülkede tartışma yaratan "Lady Chatterly'in Sevgilisi" adlı romanından söz etti. Işık kitabı henüz okumamıştı. Ama konusunu biliyordu: Bir İngiliz leydisiyle bir koru bekçisinin tutkulu aşkı anlatılıyordu kitapta.

Maide,

– Lawrence cinsellikte sınıfsal engelleri kaldırıyor, deyince Canan'ın nevri döndü:

– Kadını bu kadar aşağılayan bir romanı nasıl övebiliyorsun?

Bir an kalkıp gitmeye davrandı. Ama sonra vazgeçti. Işık, onun birasını aşağıda tek başına içmek istemediğini düşündü. (Türkan uyku ilacı alıp yatmıştı.)

Canan, Maide'nin düşüncelerini, üzerindeki halis ipekten bluzu gibi kaliteli ama demode buluyordu.

Oysa yıllar önce gece yarılarına kadar oturup konuşurlardı. Gençlik yıllarında pek çok arkadaşı gibi o da Maide'nin savunduğu düşüncelerden etkilenirdi. Onu sayarlardı. Politikanın içinde yaşamasına karşın kişiliğini koruyabildiği için takdir ederlerdi.

Ama Maide hep dediğim dedik ve sertti; biraz da erkeklerin çoğunlukta olduğu ortamlarda bulunduğundan olsa gerek. Yaşlılık da onu yumuşatamamıştı.

Söz cinsellikten açılınca Işık'ın korktuğu başına geldi. Taciz olayını unutmuştu ki Neşe hatırlatıverdi, hem de herkesin ortasında. En ince ayrıntısına kadar anlattıktan sonra keyifle gerindi:

– O oldu, herif sıkıysa yaklaşsın kızın yanına... Değil mi Işık?

Neşe işin eğlencesindeydi. Olayı bu tarzda ve herkesin içinde anlatmasının Işık'ı ne kadar rahatsız ettiğinin farkında değildi.

Maide, tacizci için "istese de bir şey yapamazdı" diye dalga geçince Işık bozuldu, o da olayı hafife alıyordu! Ama tepki Canan'dan geldi. Oysa görünüşündeki kayıtsızlık, konuşmaların dışında kalmak istediği izlenimini veriyordu.

Canan öyle bir patladı ki, Işık donup kaldı.

Önce feminist eleştirmenlerin "Lady Chatterly'in Sevgilisi" üzerine yorumlarından başladı. İkide bir "iğrenç bir üslup" deyip duruyordu. Arkadan tarih yazımına geçti. Tarih yazımının tarafsız olmadığını, bugünün tarihçilerinin geçmişi yeniden araştırdıklarını, öyle yoruma falan dayalı değil, belgelerle, kanıt göstererek araştırma yaptıklarını anlattı.

– Tarihin de cinsiyeti var!

Neşe, ilginin merkezi olmadığı ortamdan hemen kaçar-

dı. Gene "kızlara bakayım" bahanesiyle kamaraya dönünce daha rahat konuşmaya başladılar.

Araştırmalarda eleştirel olmayı, çarpıtmaların sorgulanmasını Maide de destekliyordu. "Tarihe politik hedefler çerçevesinde bakmak, tarihi gerçekleri tahrif etmektir", diyerek Canan'a katılıyordu. Dahası, Canan'ın bu konuda epey bilgi sahibi olduğunu bildiğinden sıkışınca ondan kitap bile istediği olmuştu. Yeni verdiği dergileri de merak ettiğini söyledi.

– Türkiye'de kadınlar modernleşme sürecinde kadınlık rollerini yaşarken neler hissettiler? dedi Canan. Hiç bu soruyu sorduk mu kendimize?

Sesi Maide'yi suçlar gibiydi.

– Her ülkenin modernleşmesi farklıdır, dedi Maide. Modernleşme, Osmanlı'da da Cumhuriyet döneminde de farklı yaşandı. Haliyle eksik kaldı. Dönemin demokrasi anlayışı elbette bugünkünden farklı olacaktı. Hem o dönemde Avrupa'da bile demokratik ülke yoktu.

Canan'ın kaşları çatıldı.

– "Aşırı genellemeler, bizi yaşanan gerçeklerden uzaklaştırabilir." Sen söylerdin.

– Tarihsel bir durumu da genellememeli. Cumhuriyet hangi koşullarda kuruldu?

– Ne oldu? Cumhuriyet'ten sonra da aile içindeki iş bölümü sürdü.

– Batılı aile model alınmıştı, doğal değil mi?

Canan Türk Modernleşmesi'nin sınırlayıcı tanımlarını eleştiriyordu.

Maide:

– Her dönemin politika yapma yöntemleri ayrıdır. Cumhuriyet'in söylemi de o günün özel koşullarında yapılmıştı.

Ayşen, tartışmaya en küçük bir ilgi göstermeden, yandan

gelen o cılız ışıkta bilmece çözüyordu. Işık şaşıp kaldı. Başta Maide olmak üzere eski arkadaşları, politikadan koptuğu için kızıyorlardı ona. Dürüstlüğü yüzünden saygı görüyordu, bir de tabii ağabeyinin hatırı vardı.

Tartışma uzuyordu.

– Türk aydınlanması sırasında düşünceler gelişti ama kurumların yenilenmesi eksik kaldı, dedi Maide. İnsanlar özçıkarlarının bilincine varmakta zorlanıyorlardı. Buna uygun ortam bulamıyorlardı. Örgütlenme yoktu.

Konuşmalar giderek sertleşti: Canan'ın "Kemalizm emekten yana değildi" eleştirisi, Maide'nin "sömürücü sınıflardan yana da değildi" savunusu...

Canan

– Kaç kez söyleyeceğim, anlattıkların günümüze uymuyor deyince Maide iyice coştu:

– Ülkenin doğal kaynaklarını, zenginliklerini, halkın emeğini, kültürünü emperyalizme karşı nasıl koruyacaksın? Biz sosyalistler için ulusallık o yüzden önemliydi.

– Allah aşkına, seminere başlama, diyerek arkasına dayandı Canan.

Maide sözünün kesilmesine içerlemişti.

– Ehem ile mühimi karıştırıyorsun, uyarınca da kabahat oluyor.

Ayaz çıkmıştı. Işık buz kesmiş burnunu ovuşturup,

– Ben gidip üstüme daha kalın bir şey alayım, siz de ister misiniz? diye sordu.

Ayşen bilmeceye öyle dalmıştı ki, duymadı bile. Maide battaniyeye sıkı sıkı sarılmıştı, istemedi. Canan,

– Zaten birazdan kalkacağız, dedi.

Işık bir koşu kamaraya gitti. Şükran hafif horultularla uyuyordu. Usulca bavuldan kalın kazağını çıkardı.

Kafası Lawrence'in romanıyla meşguldü. Lady, kendisine dayatılan toplumsal kimliği, cinselliğini özgürce yaşayarak yeniyor, diye de düşünülemez miydi? Ama bunu Canan'a söylemeye cesareti yoktu. Birayı fazla kaçırınca kabalaşıyor, Türkan'ın deyişiyle ağzından çıkanı kulağı duymuyordu. (Bilmediğin şeyler hakkında fikir beyan etme, diye nasıl paylamıştı İvan'ı o gün.)

Döndüğünde daha da gergin bir atmosferle karşılaştı.

Konu, "gerçek" kavramıydı.

Konuşmaları izlerken zorlanıyordu. Aralarında gizli bir dil vardı sanki. Maide, "postmodern sularda gezinti, postmodern bana hercailiği çağrıştırıyor," gibisine alaycı sözler söylüyordu.

– Aydınlanmacılar, kilisenin gücünü kırmak için aklı yücelttiler. Akıl ve bilgi, dogmalara karşı savunulabilir. Aklı mutlaklaştırmıyorum ki ben.

Canan buna bir yanıt verme gereği duymuyormuş gibi yüzünü buruşturdu.

– Bulanık ifadeler. Bağımlı düşünceler. Kafamı bunlarla yormak istemiyorum, dedi Maide. Direnen gözlerle bakıyordu ona.

– Sözde demokrasi, özgürlük gibi kavramların anlamı zenginleşiyormuş. Bu saçmalıklara inanıyor musun? Çeşitlilik varmış gibi yapıyorlar, oysa hepsi Yeni Dünya Düzeni'nin empoze ettiği tek fikir! Demokrasinin, özgürlüğün yozlaşmış kullanımı.

Canan önceleri saygıda kusur etmiyordu; Maide, senin direniş ruhuna ne oldu? deyiverince sert tepki gösterdi.

– Eleştirileri ihanet olarak algılıyorsunuz.

Sizli bizli mi konuşmaya başladı, yoksa Maide gibi düşünenleri mi kast etmişti, Işık anlayamadı.

– Yıllardır aynı terane. Bütün kapıları kapatıyorsunuz. Hep olması gereken ilgilendirdi sizi. Olabilecekler üzerine kafa yormadınız. Sosyalistliği din gibi yaşadınız.

– Haksızlık bu! Bizde köklü bir felsefe geleneğinin olmayışı Batılı düşünürleri anlamamızda sıkıntı yarattığından, ben okuduklarıma hep kuşkuyla yaklaşırım. Eskiden de böyleydim. Yeni görüşlere açık olmak başka, "yeni" diye sunulanlara hemen atlamak başka.

Ortalık kızışınca, Ayşen "Buraya dağıtmak için geldik sanıyordum" diye söylenerek çekip gitmişti.

Konu yeni düşüncelere gelince postmodernizme değinmemek olmazdı.

Işık, pes edip kalkacaklar, diye korktu. Elinden geldiğince çok şey öğrenmek istiyordu onlardan. Konuşmaları izlerken âdeta zamanla yarışıyordu. Postmodernizmi daha önce üstünkörü gözden geçirdiğinden gözü kulağı Maide'deydi. Maide bunun farkındaydı, artık daha çok Işık için konuşuyor gibiydi.

– Postmodernizm bireysel sorunlara yoğunlaşıyor. Ekonomik sorunları göz ardı ederek demokrasiden, "sivil haklar"dan söz edilebilir mi? İnsan kendini güvende hissedeceği bir ortam ister, kaostan ürker. Plansız programsız yaşanır mı? Yaşam düzenlenmeden sürdürülebilir mi? Oh, "gün ola, harman ola." Disiplin gerekli. İnsan gelecekten emin olmak ister. İnsanlar başı boş bırakıldıklarında neler olabileceğini...

Canan'ın biranın etkisiyle gözleri buğulanmıştı. Dudaklarında alaylı bir gülümsemeyle sözünü kesti:

– Asıl baskı altında tutulduklarında neler olduğunu biliyoruz.

Sözü üniversitelerdeki başörtüsü yasağına getirdi. Maide bu konuda hep sessiz kalmıştı.

– Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını sindiremeyenler varsa bunun sorgulanması gerekir, diye devam etti Canan. Sözünün kesilmesine fırsat bırakmadan Kürtlerin eşit yurttaşlık taleplerine de değindi.

– Kürt kimliğinin tanınmasına karşı olduğumu mu sanıyorsun? dedi Maide. Kürtlerin anadillerini kullandıkları için sürekli baskı altında tutulduklarına ilk dikkat çeken kimdi? Biz devrimci arkadaşlarımızın etnik kökeniyle ilgilenmezdik. Biz devrimciydik. Kürt-Türk, ortak bir tarihsel geçmişimiz var. Bizi birleştiren sınıflar dünyasıydı. Bunları ne çabuk unuttun. Anayasa Mahkemesi 1971'de TİP'i, Kürtlerin demokratik taleplerini dile getirdiği için kapatmıştı. Gerekçe, "milletin bölünmez bütünlüğüne" aykırı davranılmıştır. Kürtlerin demokratik hak ve özgürlüklerini, kültürlerini yıllardır Türk ve Kürt sosyalistleri savunuyor.

Canan bira şişesinden bir yudum içtikten sonra gözlerini kısarak baktı ona:

– İnsan kendini içinde yaşadığı topluma ait hissetmiyorsa, hoşnutsuzluk için bu yeterli neden! Sorular eski ama yeni yanıtlar var. Politikada yeni bir dil oluşturulmaya çalışılıyor. Kabul edin artık: Türkiye, dünya ekonomisinden, siyasetinden bağımsız değil. Ulusüstü kurumlarla bütünleşiyor. Tahkim Yasası'ndan Avrupa İnsan Hakları'na, Cedaw'a... Küreselleşme, üniter devlet anlayışını aşındırıyor.

Maide acı acı güldü:

– Gerçeklik değişip dönüşürken kimi zaman gericiliğe de evrilebilir.

Canan'ın gözlerine dikkatle baktı, sözlerinin etkisini anlamak istercesine.

– Yugoslavya'da 1990'larda yaşananları unutmadık! İnsanlar birbirlerini niçin öldürdüklerini bile bilmiyorlardı. Oysa birbirlerini uzun zamandır tanıyorlardı. Aralarına düşmanlık

tohumları ektiler. Binlerce kadına tecavüz edildi, gebe kalanlar çocukları doğurmaya zorlandı.

Işık'ı unutmuşlardı.

– Ben de bir şey söyleyebilir miyim? dedi. Kadınları, erkeklere bağımlı kılan önemli nedenlerden biri, bilgiye ulaşmalarının engellenmesi, diye düşünüyorum.

Canan'ın çevresinde de eleştirilen bir huyu vardı. Tartışmalarda, olmadık anlarda suskunluğa bürünür, karşısındakinin konuşma cesaretini kırardı. Gene o hal gelmişti üzerine. Işık alışık olduğu için aldırmadı. Ama Maide ona sahip çıkma gereği duydu:

– Doğru söylüyor. Geniş kadın kitleleri ekonomik ve hukuksal bağımsızlığa neden sahip değiller?

Canan durgun bir ilgisizlikle boşluğa bakarken birden yerinden doğrulup, küresel fırtınaya karşı, başta kadınlar olmak üzere "insan eksenli sivil toplum örgütlenmelerinin" güçlendirilmesi gerektiğini söyledi. Maide itiraz etmedi. Ulus devletin, vatandaşı tahakküm altına almasının yol açtığı demokrasiyle sorunlu ilişkisinden ötürü sivil toplum kuruluşlarını destekliyordu, ama açık, şeffaf olunması koşuluyla.

Işık, Canan'ın küreselleşmeyle ilgili düşüncelerini tam olarak kavrayamıyordu. Maide'nin "amaç, insanda yetersizlik duygusu yaratmak" saptamasına daha sıcak bakıyordu. Maide bunca yılın deneyimiyle yanılmış olabilir miydi? "**Gerçek**'in peşindeysek **akıldışılığı** yadsımak zorundayız" derken de haklı değil miydi?

Canan:

– **Gerçeklik,** göründüğünden çok daha zengin. Biraz yeni yayınları okusan...

– **Gerçeklik**'in ırzına geçiliyor, sen de bunu görebilsen...

Sesleri, nehrin karanlık sularının çağıltısı arasında akıp gidiyordu.

Işık, dinlediklerimden bir sonuç çıkarabilir miyim? diye düşünürken Maide sözü sürdürdü:

– Aydınlanma filozofları Modern Çağ'ın yalnızca aklın sağladığı özgürleştirici yönünü görmüşlerdi. Marx, Modern Çağ'ın **baskıcı yönünü görebilmiş, kapitalist toplumdaki sınıf sömürüsünün nasıl gerçekleştiğini açıklamıştır.**

Canan bu konuda söyleyeceği bir şey yokmuş gibi başını nehre çevirdi. Maide'nin, onun tartışma gereksinimini karşılamada yetersiz kaldığı hissine kapılmıştı. Maide ise, Canan'ın tartışmaktan çok bir zincirlerinden kurtulma havası içinde olduğunu düşündü. Zaten hep bağımsız, serüvenci bir ruh yapısına sahibim, diye övünür, yeni deneyimlere yelken açmayı severim, demez miydi?

Konuşmalarının Canan üzerinde beklediği etkiyi yapmadığını gördüğü için tartışmayı kesmişti. Ayrıca Işık'ın da uykusuzluktan ikide bir gözlüğünü çıkarıp gözlerini ovuşturduğunu da fark etmişti.

– Ömrümün kalan bölümünü gezilerde geçireceğimi mi sanıyorsun? dedi. Ölene kadar mücadele! Sen de öyle değil misin? Bizde görev duygusu, sorumluluk bilinci, özel yaşamdan önce gelir. Gencecik bir devrimciyken de böyleydin.

Bakışları yumuşamıştı.

Onları, birbirinden koparmayan, bu ortak yönleriydi. Bu yüzden Maide Canan'ı asla gözden çıkarmazdı. Işık bunları düşünürken bir süre için de olsa hava duruldu sanarak seviniyordu. Ne ki kara bulutlar dağılmamıştı.

Canan yarım yamalak bir iyi geceler diledikten sonra sarındığı battaniyeyi sürüye sürüye, yalpalayarak karanlığa daldı.

Tufan panikte

Tufan işe gidermiş gibi erkenden uyandı. Oyalanmak için

güverteye çıktı. Hava güneşli ama buz gibiydi. Çeneleri atmaya başladı. Biraz beden hareketleri yaptı ısınmak için.

Gemi gene ıssız kumsallardan geçiyordu. Geride yeşillikler, tepecikler. Görüntü ve sessizlikten ürkmüştü. Gamze'yi beklerken nasıl vakit geçireceğini bilmiyordu. Kuytu bir köşeye oturup düşüncelere daldı.

Mutlu olabilmesi için nesi eksikti? Üniversiteye ne umutlar besleyerek başlamıştı. Hep çalışkan öğrenciydi. Ama zekâymış, yetenekmiş, yaratıcılıkmış, iş dünyasında bunların kıymeti harbiyesi yoktu. Yazgısı, değerini bilmeyen ayıların elindeydi. Umudunu zenginlere yamanmaya bağlamıştı. Düş kırıklığı, yaşama karşı güvensizlik, insanın karakterini de bozabiliyordu demek. Ama başka çaresi var mıydı? Herkes isteklerine kısa yoldan ulaşma derdindeydi. Ben niye çıkarımı düşünmeyeyim? Kendine acıyarak bir yere varamazdı ki!

Oturduğu yerde büzüldü. Doğru yoldaydı. Yolun kenarı ise uçurumdu.

Sağ gözü seyirmeye başlamıştı. Annesini hatırladı, "Uğurdur," derdi.

Yitirdiği cesareti yavaş yavaş yerine geliyordu. Buna sevindi. Her şeyi unutuverdi. Üşüyen ellerini hohlayıp ovuştururken sırtında eşofmanıyla Gamze göründü.

Hızlı ve tempolu yürüyordu kız. Önünden geçerken onu görmek istemiyormuş gibi ileriye bakıyordu.

– Konuşabilir miyiz?

Gamze şaşkınlık göstermedi. Hızını bile kesmedi.

Kızın peşinden gitti; alçak sesle,

– Özel, dedi.

– Söyleyeceklerin beni ilgilendirmiyor.

– Önce bir dinle.

Uzaktan antrenmana çıkmış iki sporcuyu andırıyorlardı; Gamze önde, o arkada.

– Senden çok hoşlanıyorum, tamam mı?

Konuşmasındaki rahatlık, pervasızlık Gamze'yi büsbütün sinirlendirmişti. Hele, "Benim için çok değerlisin," deyişi... sözlerini hiç inandırıcı bulmamıştı.

– Dilinin altında ne var senin?

– Seni tanıyalı çok olmadı ama duygularıma hâkim olamıyorum.

Birden erkeklik gururunun incindiğini hissetti. Keşke bu kadar üstüne düşmeseydi! Ama kıza kendini dinletmek, artık bir onur meselesi hâline gelmişti.

– Sana karşı duyduklarımı ifade edemiyorum.

Gamze olduğu yerde durdu. Soluğunu boşaltırken dik dik baktı yüzüne.

Bu kız kendisinde hiçbir duygu uyandırmıyordu. Bunu şimdi fark etmişti. Aşk aramıyordu ama –zaten ortalıkta âşık olunacak kız mı vardı?– bu kadar kayıtsızlık... Ha geminin direği, ha o. Arzu dolu bir titreme içinde Fatma düştü birden aklına.

– Hemen yanıt verme. Beklerim, diye kekeledi.

– Benden çok hoşlanıyormuş! Buna inanmamı mı bekliyorsun? dedi Gamze, tükürür gibi.

Kızın canını yakmak geçti içinden. O kasıntı suratının korku ve acıyla kıvrandığını görmek...

Ne yapacağını bilemedi. Korkakça çekip gitmeyi de kendine yediremiyordu.

– Rahatsız ettim, özür dilerim. Ama pişman değilim. Hemen yargılama beni. İçimden geleni yaptım.

Son çabası da boşa gitmiş, Gamze konuşmasından hiç etkilenmemişti. Başını çevirince, kızın koluna yapıştı:

– Kusurum ne, onu söyle bari.

– Tamam, kendin kaşındın: Kimsenin gelecek projesi olmak istemiyorum, anladın mı? dedi Gamze ve turuna devam etti.

"Tahmin etmeliydim!" Elini alnına vurdu kızın peşinden. Enayi değildi ki bu kız. Zengin, çevresi geniş, iyi yetişmiş, eli yüzü düzgün... bir çulsuza mı bakacak? Zenginlerle her şey farklı oluyordu. Onların paraları, güçleri çoktu; ne demişler, "para parayı çeker".

Üşüyordu; gene kuytu köşesine çekildi. "Demek umursamazlık maskesi altında beni kontrol ediyormuş!" Kendini oyuna gelmiş gibi hissetti. Artık yapabileceği bir şey kalmamıştı. En küçük bir umut ışığı yoktu.

Gamze turunu sürdürüyordu. Hande de katılmıştı ona. Yüzüne bakmadan geçiyorlardı önünden.

Ya kardeşine anlatırsa? Başından aşağı kaynar sular boşandı. Kim bilir nasıl dalga geçerlerdi. Nefret ediyordu ikisinden de. Ortalığa bir yayarlarsa... Ya alay konusu olursa? Cengiz! Asıl tehlike oydu. Olay çıkarırdı.

Kendini tutmasa ağlayacaktı. Kamaraya döndü.

Tufan-Cenk, bu kaçıncı tartışma?

Cenk traş oluyordu. Banyo kapısı aralıktı. Ona günaydın deyip giysi dolabına doğru yürüdü. Dolabı açınca kaşlarını çattı:

– Bu gömlekler çok buruşuk.

– Benimkilerden al.

Cenk'i duymamış gibi çevreye göz gezdirdi:

– Oğlum, nedir bu mezbelelik? Dün gece senin yüzünden Cengiz ağadan fırça yedik gene. Dilimizde tüy bitti söylemekten; hiç olmazsa dolabın içine tık öteberini de, millet görmesin.

Cenk, aralıktan başını uzattı; Tufan'ın hâlinden bir şeyler olduğunu anlamıştı. Gamze meselesini ilk günden beri biliyor ama yüzlemiyordu. Bilmediği, onun gerçek amacıydı. O yüzden sinirli hâlini kızdan yüz bulamamasına yoruyordu. Sesini çıkarmadı. Bunun üzerine öteki büsbütün sinirlendi, kamarayı toplamaya başladı. Bir yandan da içinden söyleniyordu. Buraya Küçük Bey'e dadılık etsin diye getirilmişti zaten. Onun gibi kapris yapamazdı, özgür davranamazdı. Eninde sonunda kollanan bir akraba çocuğu işte! Her şeyi yerli yerine koyduktan sonra,

– Kaytarmaya bayılıyorsun, diye homurdandı.

Cenk traşını bitirmişti. Havluyla yüzünü kuruluyordu. Göz kırptı:

– Baba, ne iş? Bir iş var, belli. Ama hıncını benden almaya kalkma.

– Ne diyorsun sen oğlum? İyice ukalalaştın o kızla, o şişko oğlanla geze geze.

Tufan yatağına oturdu. Huzursuzca elleriyle oynayıp duruyordu.

– Oğlum, seni değiştirmeye çalışıyorlar, tamam mı?

– Değişmeyi isteyen benim. Her şeyi başka bir gözle görmek iyi oluyor, en azından can sıkıntısını azaltıyor.

– Onların mutlu olduklarını sanıyorsun, değil mi?

– Bizim ailede görmediğim kadar zengin yaşantıları var. Yetmez mi?

Gözlerini kısmış Cenk'i süzüyordu. "Beni kızdırmak için onları savunuyor," diye geçirdi içinden.

– Nankörlük etme. Senin rahatın beyde yok. Babanın çocukluğu yoksulluk içinde geçmiş ama sana güzel bir gelecek hazırlamaya çabalıyor. Her ders için ayrı hoca tutuyor, gene de gıkını çıkarmıyor.

– Yav, sabah sabah bırak bu muhabbetleri.

– Adamı takdir ediyorum. Hayatını işine vermiş. Başarılı. İşportacılıktan nerelere gelmiş. Adamda bir enerji! Sabaha kadar kumar oynuyor, ertesi gün işinin başında, çakı gibi.

– Pederi hiçbir zaman kendime örnek almadım ben.

– Ne demek? İşini büyütüyor; yaşlanınca kime bırakacak?

Suçlarcasına bakıyordu Cenk'in yüzüne.

– İleride ona benzeyeceksem şimdiden öleyim, daha iyi.

– Sorumluluktan kaçmak için kurban rolü oynamak kolay!

Cenk masaya geçti, tırnaklarını kesecekti.

– Pederin huyu bana da geçmiş, dedi dalga geçerek. O da babasını beğenmezmiş.

Tufan tepesine dikildi. Aklına bir şey gelmiş gibi parmağını şaklatarak,

– Tabii ya, diye mırıldandı. Sonra Cenk'in karşısındaki sandalyeye oturdu.

– Ne işin var senin o bunakların yanında? Neden ilgilensinler seninle, hiç düşündün mü? Beni niye almıyorlar aralarına? Daha ilk gün otobüste entelliğe başladılar, "Eğitim görmeye gelmedik buraya," diye bozuverdim. Haberin var mı?

– Beyin yıkıyorlar, diye dalga geçti Cenk.

– Ne sandın?

Cenk'in tepesi attı:

– O insanlar, madalyonun öbür yüzünü göstermeye çalışıyorlar. Gençler kendi seçimlerini özgürce yapabilsinler diye. Bu beyin yıkamak mı?

– Hiç olur mu canım? Demokratik bir tavır!

– O insanlara bozuluyorsun ya... "Aynı suda iki kez yıkanılmaz." Yunanlı bir filozofun[11] lafıymış. Babam mı sen mi,

11 Herakleitos: Evrende her şeyin değiştiğini, her şeyin bir başka şeye dönüştüğünü öne süren Efesli Antik Çağ filozofu.

hanginiz bana, bunun kadar değerli bir söz söylediniz? Buna gelene kadar daha neler neler...

– Boş versene. Onlar her konuda ahkâm kesiyorlar. Alışmışlar. Kendi söylediklerine kendileri de inanmıyorlar ya! Sakın kanmayasın onlara. Beni de yanlış anladın. Senin kötülüğünü ister miyim? Kaç kez söyledim, bir derdin varsa gel, oturup konuşalım.

Cenk'in aklına Halim'in halk sağlığıyla oynayan gıda satıcılarını eleştirirkenki sözleri gelmişti: "Ekonomik ve toplumsal koşulların baskısı altında ezilen bir insan kişiliğini, yeteneklerini geliştirebilir mi? Baskı arttıkça insanlığını bile yitirebilir." Peder ve Tufan da bu yolda, diye düşünüyordu.

– Oğlum, bırak o safsataları. Güçlü olursan ayakta kalabilirsin ancak. Çevrene bir baksana.

– Peder ve sen, siz ikiniz var ya, güç peşinde koşmaktan insanlığınızı yitiriyorsunuz. Güçlü gücünü korumak için cinayet bile işliyor be!

– Allah kahretsin, bu fikirleri kafana sokanları! Bak, eskiden derlerdi ki, elinde bir diploma olmadan iş bulmak zor. Okursan ancak yirmi yaşında para kazanacak duruma geliyorsun. Askerlik? O da ayrı. Cebimde en klasından bir diploma, masterim, sürücü ehliyetim, İngilizcem. Ne oldu? Adam gibi bir işe girebildim mi? Kendini benim yerime koy.

Cenk karşılık vermedi. Onunla daha fazla tartışmak istemiyordu.

Tufan'ın ise pes edeceği yoktu.

– Zaman değişti. Ya adamını bulup adam gibi bir işte çalışacaksın. Ya da'sı yok. "Kaybedenler" arasında olacağıma...

Çenesini kaşıdı. Masanın üzerinde parmaklarını tıklatarak devam etti:

– Adam gibi yaşamayacaksam hiç yaşamayayım.

Dünyaya meydan okuyor gibiydi.

– Açarsın bir Sezen Aksu; şöyle damardan... Artık hap mı olur, yoksa başka bir şey mi...

Kendini öldürmeyi özgürlük gibi göstermesi, Cenk'i dehşete düşürmüştü. Hani beyimiz güç peşindeydi! Bu sözleriyle güçsüzlüğünü onaylamış olmuyor muydu? Oysa kendini yok etmeyi düşüneceğine, değiştirmeyi denese... Bunu ona söyleyebilseydi... Belki daha sonra.

İçine tırnaklarını kestiği el havlusunu alıp banyoya girdi. Havluyu çöp kutusuna silkeledi. Peşinden o da girmişti. Lavabo aynasında saçlarını jöleledi. Aynada bakışları karşılaştı. Gözlerindeki yabansı ışıltı Cenk'i ürkütmüştü. "Kafayı yiyecek" diye geçirdi içinden.

– Hadi küçük bey, kahvaltıya geç kalmayalım.

Yandaki kamaradan Cengiz'in öksürüğü geliyordu.

– Baban uyanmış.

Bunu söylerken panikledi. (Gamze!) Ne kadar çaresiz olduğunu yeniden hissetti. Cengiz duyacak diye ödü kopuyordu. O korkuyla gitti kahvaltıya.

Gamze'nin yanından geçerken, işi pişkinliğe vurup hiçbir şey olmamış gibi "Günaydın" dedi. Gamze yalnızdı. Fincanına çay koyuyordu. Başını kaldırıp bakmadı bile.

Bunu hiç beklemiyordu. İstemiyorsa canı cehenneme; ama hakaret etmeye ne hakkı vardı? Kızın kendisine bir kötülük yapacağı duygusuyla sarsıldı birden. Niyeti olay çıkartmak mıydı yoksa? Köşeye sıkışmıştı. Kendine çok kızdı. Burada yenecek herze değildi ki bu! Keşke her şey bir düş olabilseydi!

Geri döndü kızın yanına. Bunun ne kadar onur kırıcı olduğunu bile bile,

– Senden ricam, olanları kimse duymasın, dedi.

Sesi yalvarır gibiydi. Gamze'de gene yanıt yoktu. Bunun üzerine iyice panikledi. Yerine oturdu.

Ama asıl darbeyi kahvaltı sırasında Neşe'nin konuşurken sesini ayarlayamaması yüzünden yedi. Demek herkese yaymıştı cadı! "Tatsız, tuzsuz, renksiz, kokusuz çocuk," ha! (Neşe alçağı nasıl gülüyordu!) "Bir de hırslı, bir de askıntı!"

Hande de gelmişti kahvaltıya. O da aynı havada. "Tufan'ın bu hâli ürkütmüş ablasını. Hem ailesinden hiç söz etmiyormuş."

Kendini tutmasa, "Ulan, gelinlik, düğün ve arabadan başka ne bilirsin sen?" diye bağıracaktı.

Masada tam önünde duran ince zarif cam vazodaki kır çiçeğinin yaprağını kopardı; hırsını ondan çıkarıyormuş gibi parmaklarının arasında ezdi.

Bu ve bunun gibi yaratıklar mı belirleyecekti benim geleceğimi? Paraları ve iğrenç dedikodularıyla bunlar mı biçecekti benim değeri mi? Ailemi merak ediyorlarmış. Edersiniz tabii. Sizin aileniz parlak bir evlilik ister çünkü. "Param için evlenmek istiyorsun benimle." Kim bilir kaç kadın ve erkek birbirini böyle suçlamıştır? Milyonlarca!

Cengiz geldi. Gene suratından düşen bin parça. Masaya oturunca her zamanki pozunu takındı: Sağ kaşı kalkık, baston yuttu misali dimdik oturuş... Halası neden yoktu? Cesaret edip onu bile soramadı. Eğer Cengiz'in kulağına giderse... İliklerine kadar ürperdi. Dalga geçmesine, aşağılamasına razıydı da, insanın ciğerine işleyen bakışlarıyla bağırması yok muydu? Korkudan başını tabağından kaldıramıyordu.

Neşe her şeyden habersiz Cengiz ile ikisine şen şakrak günaydınlar diyerek dışarı çıktı.

Alman'ın başına gelenler açıklığa kavuşuyor

Kahvaltıda ne Doktor'u, ne de Alman'ın karısını görebilmişti Neşe. Holde bir koltuğa oturup sigarasını yaktı. Meraktan ölüyordu. Sağı solu kolaçan ederken yemek salonundan elinde kahve fincanıyla Doktor'un çıktığını gördü. Hemen yanına seğirtti.

– Sevgili doktorumuz, dün gece olanları lütfedip de bir haber geçse, dedi kıkırdayarak.

Doktor gece sabaha karşı yatmıştı. Kendine gelmek için kahvesinden birkaç yudum içtikten sonra,

– Vallahi, film gibi, dedi.

– Film gibi mi? Ay anlatın, çatlatmayın insanı.

Her zamanki gibi bağıra bağıra konuşuyordu, Doktor uyardı.

– Aramızda kalacak, söz!

– Aşkolsun, çocuk muyuz? Tembihlemek gerekmez.

Doktor durmadan esniyordu.

– Yere düştüğünde adamcağızın elinde bir fotoğraf vardı; vesikalık, eski, sararmış. Sıkı sıkı nasıl yapışmış!

– Kimmiş peki?

– Eski göz ağrısı. İşin kötüsü karısı da gördü. "Her limanda arayacak kadar tutkun olduğunu bilmiyordum," demiş İrina'ya. Zavallı kadın!

– Hay Allah, ben de onu casus falan sanmıştım.

– Adam aktör. Fotoğraftaki kadın bir zamanlar Rusya'nın ünlü tiyatro sanatçılarındanmış.

Tiyatro aşkı birleştirmiş onları.

– Kadın güzel mi bari?

– Fotoğraftan pek anlaşılmıyor. Kırk yıl öncesinin modası; saç biçimi, makyajı, giyimi.

Neşe, Doktor'u soru yağmuruna tutuyor, gruptakilere anlatacağı için ayrıntıları bile öğrenmek istiyordu.

– Ben de İrina'nın yalancısıyım. Dün gece hastayı yoklamaya geldi. Sonra uykumuz kaçtı, oturduk, Serap, Katya; bira içip sohbet ettik.

– Boşanırlar mı acaba?

Ne bileyim gibisine kaşlarını kaldırdı Doktor.

– Adam kör kütük âşık, hem de yetmiş beş yaşında, başka söze gerek yok! dedi, şakayla karışık, biraz da imrenmiş gibi.

Taha'nın gelişiyle sohbet kesildi. Kullandığı ilaçlar konusunda birkaç soru sordu Doktor'a. Yanıtları da kendi veriyor, Doktor'a bir tek onaylaması kalıyordu.

– Valla bravo, dedi Doktor. Eczacılara taş çıkartırsınız bu konuda.

O sırada Işık geçiyordu önlerinden. Omuzlarına aldığı hırkasını düşürdü; ama fark etmedi. Neşe arkasından seslendi. Sonra kalktı, hırkayı yerden alıp kıza uzattı:

– Bu ne dalgınlık? Âşık mıyız yoksa?

Işık zoraki gülümsedi. Bu kadına ayar çekmeyi beceremediği için kendine kızdı. Bencil olmayayım diye kendinden özveride bulunmaktan bunalmıştı. Ama bir yandan da böylesi daha iyi, demekten alamıyordu kendini.

Hırkasını giyerken Taha ona bakarak,

– Sayılı günler, çabuk geçiyor, dedi.

Gezinin sonuna gelindiği için üzülmüş gibi bir hâli vardı.

– Nehir, göl, kanal, seviye havuzu, ya da aktarma havuzu, kimisi su asansörü, diyor, her neyse...

St. Petersburg'a bir şey kalmadı. Bir varmış, bir yokmuş. Sonra evli evine köylü köyüne. Evi olmayan sıçan deliğine...

Işık'ın içi acıdı birden adama. Sanki gece kaçamakları yapan, her rastlayışında, kulağının dibinde Cengiz'e edepsizce laflar ederken yakaladığı o değilmiş gibi, süklüm püklüm bir hal gelmişti üzerine. Aslında onun burada ne aradığını da hâlâ anlayabilmiş değildi. Sırf kumar tutkusu olsaydı yanlarına gelip oturmak için fırsat kollar mıydı?

Saint Petersburg

Işık uykusunu alamamış gibi esneyip duruyor, meraklı yolcuların sorularına yanıt veren Kaptan'ı dinlemeye zorluyordu kendini.

Gemi Proleterskaya'ya demirlemişti.

Yolcular güverteleri doldurmuş. Her yanı sabah saatlerinin tazeliği kaplamış. Gökyüzünün sisli parıltısı, masalsı bir atmosfer yaratıyordu.

"Deniz seviyesinden ne kadar yükseklikteyiz?" "Hava ve nehir suyu sıcaklığı ne kadar?" "Hızımız hep saatte 26 kilometre miydi?"

Soruların ardı arkası kesilmiyordu.

– Sibir nehri Onega ve Ladoga göllerini birbirine bağlar. Sibir üzerinde yol alarak Neva nehrine girdik ve son durağımız burası, St. Petersburg.

Son soruyu da yanıtladıktan sonra Kaptan, otobüsleri kontrol etmek üzere rıhtıma indi.

Işık'ların rehberi Anna, Türkçeyi tane tane konuşan, güleryüzlü bir kadındı. Yeri sarsan güçlü adımlarla yürüyordu. Halim önce ona "Anna Karenina"[12] diye takılmış, ama hemen "yazgısı kötüydü," diyerek. sözünü geri aldığını söylemişti.

Otobüs yol alırken herkesin kulağı Anna'daydı.

12 Rus yazar Lev Tolstoy'un (1828-1910) ünlü romanı.

– Rusya Federasyonu'nun ikinci büyük kenti olan St. Petersburg, Finlandiya Körfezi kıyısında, Neva nehrindeki kırk iki adaya yayılmıştır. Tarihi binaları, köprü ve kanallarıyla "Kuzey'in Venedik'i" diye anılan kentimiz, haziran ve temmuz aylarında, karanlık yerini kısa bir alacakaranlığa bırakıp giderken aydınlık gecelerini yaşar.

Yolculardan biri,

– Yazık, efsanevi "Beyaz Geceler"e yetişemedik, dedi.

Maide ile Halim yan yana oturuyorlardı.

– Aydınlık geceler, diye iç geçirdi Halim.

Onun bu doğa olayına simgesel bir anlam yüklemesi Maide'yi hüzünlendirmişti:

– Aydınlık geceler mi yoksa gün ortasında karanlık mı demeli?

Anna'nın kendilerine baktığını fark edince fısıldaşmayı kestiler.

Anna,

– Kent 1703'te, Petro tarafından kuruldu.

"Büyük Petro ya da Deli Petro", deyince gülüşmeler oldu.

– Ben yalnızca Petro diyeceğim.

Birkaç kişi aynı anda "Neden" diye sordu.

– Çok katmanlı bir kişilik, tarihteki benzerleri gibi, dedi Anna gülümseyerek ve devam etti:

– Kenti İsveç saldırılarından korumak için Neva nehrinin sağ kıyısında Petro ve Pavel kalesi inşa ediliyor. Kale sonradan zindan olarak kullanılıyor. Kent, İtalyan mimarların önderliğinde Vatikan'a özenilerek kurulmuş. Adından da anlaşılıyor: Latince "Saint" Aziz, Peter Havari, "burg" Almanca ve Felemenkçede kent, demek.

St. Petersburg Rusya'nın Batı'ya açılan penceresi olmuş.

Petro 1712'de başkenti Moskova'dan buraya taşıyor. Ve burası iki yüz yıl boyunca Çarlık Rusyası'nın başkenti olarak kalıyor.

Petro Batı hayranı, gençliğinden beri. Denizlere açılmayı koyuyor kafasına. Kimliğini gizleyerek üç ay Hollanda'daki doklarda çalışıyor, gemi yapımını öğrenmek için. 1703'te Kronstadt askerî limanını yaptırıyor. Rus donanmasını kuruyor. Rusya'da modernleşmeyi başlatan çar olarak bilinir Petro. Bu arada devlet dışındaki iktidar heveslilerine göz açtırmıyor. Onları devlete tabi kılmak için, örneğin Boyarlara, yani asillere geleneksel otorite simgesi sakallarından ötürü vergi koyuyor.

– Vergi ödemeyenlerin sakallarını baltayla kestirirmiş, dedi Aykut.

– Doğru. Aynı şekilde, patrikhanenin toplarına el koyuyor, kiliselerin bronz çan kulelerini erittirip savaşta top olarak kullanıyor. Çeşitli reformlar gerçekleştirerek din adamlarının gücünü kırıyor.

– Oysa Piskopos, Korkunç İvan'ı yedi kez evlendiği için aforoz etmiş, dedi Onur.

Yanılmıyorsam Aziz Vasiliy Kilisesi'ne sokmamış, âyinleri ancak kapının dışında dinlemesine izin vermiş.

Onur'un ilgisi Anna'nın hoşuna gitmişti.

– Rus Ortodoks Kilisesi, Petro'dan itibaren son çar İkinci Nikola'ya kadar devlet denetimindeki bir meclis tarafından yönetiliyordu. Petro laik devlet anlayışıyla tanınır. Bu yüzden bilim, teknoloji ve sanata önem vermiştir. İlk Rus gazetesi 1703'de yayınlanmış. 1724'te Rus Bilimler Akademisi kurulmuş. Genç soylular eğitim için Avrupa'ya gönderilmiş. Petro halkı aydınlatmak amacıyla büyük bir eğitim seferberliği başlatıyor.

Aykut gülmeye başlayınca o da güldü.

– Halkı müzelere çekebilmek için ziyaretçilere votka dağıtacağını vaat edermiş. Ama sözünü tutmaz, soda verirmiş.

Yolcular arasından yaşlı bir karı koca, Petro-Atatürk özdeşliğinden söz edince, Aykut,

– Kimileri de Lenin'i Atatürk'le özdeşleştirir, diye mırıldandı. Atatürk'ü rahat bırakmayacaklar anlaşılan.

Anna,

– Sanata gelince, dedi. Eskiden Bizans etkisinde olan Rus sanatı, 1703'ten itibaren Batı Avrupa etkisi altına giriyor. İnip gezdiğinizde binalardan anlayacaksınız; İtalyan, Fransız, Alman, Rus, çeşitli ulusların ünlü mimarları yön vermiş kentin oluşumuna.

Tabii bir de madalyonun öbür yüzü var. Kentin kuruluşu sırasında, inşaatta çalıştırılmak üzere, askerlerin gözetiminde, ülkenin dört bir yanından getirilen köylüler açlık ve salgın hastalıktan kırılmışlar. O nedenle ölenleri anımsatmak amacıyla 'kemikten kent' deniyor halk arasında.

– Nevski'ye yaklaşıyoruz, dedi Aykut.

Anna terlemişti, suyunu içtikten sonra,

– Nevski, kentin en işlek caddesidir, diye söze başladı. Uzunluğu 4,5 kilometre, genişliği 25-60 metre arasında değişir.

Otobüs yavaşladı. Başlar pencerelere çevrildi.

– Gördüğünüz gibi caddenin iki yanına tarihi binalar sıralanmış. Şu, Kazan Katedrali. Ondokuzuncu yüzyılda, Roma'daki San Pietro kilisesinden esinlenerek yapılmış. Dönemin çarı birinci Pavel Rus tarihinde önemli bir isim. Karısı Alman; Pavel, Katolik. Mutlu bir evlilikleri olmuş. Üç buçuk yıl Katolikliği yayma misyonu olan Malta Şövalyelerinin başkanlığını yapmış Pavel.

Moskova'da Napolyon'u yenen Kutuzov'un mezarı da burada; 1890'da getirilmiş.

Şimdi Nevski Katedralini görüyoruz. 18. yüzyıla ait, inşa edilirken Versailles Sarayı örnek alınmış. Önde Nevski'nin atlı heykeli var. Prens Aleksandr, Neva kıyısında İsveçlileri yeniyor, 1290 yılında; Nevski lakabı oradan geliyor.

Herkes dikkat kesilmişti. Kentin tarihi dokusuyla uyumlu yapılaşma hemen göze çarpıyordu. Caddede trafik yoğundu ve akan trafiğin içinde en son model arabalara rastlanıyordu.

Onur Işık'ı dürterek,

– Arabalara bak, dedi. Yabancı sermayenin girdiği belli oluyor.

Otobüsün sürücüsü park yeri arıyordu.

– Caddeyi yürüyerek gezmek hoşunuza gidecektir, dedi Anna.

Maide'nin "Zirvedekiler"e kıyağı • Gönüllerin sultanı Anna

Otobüsten inilince Maide'nin dikkatini hemen dev sigara ve kola reklam panoları çekti; tarihi dokunun içinde çok kötü sırıtıyordu. "Nevski'yi yarına bırakmalı," diye düşündü. Niyeti Anna'dan biraz daha yararlanmaktı. Anna kültürlü bir kadındı. Maide, yolculardan bir mimarla kısa bir konuşmasına tanık olmuş, kadına hayran kalmıştı. Örneğin, "Modernist mimari insan için yapılıyordu, postmodern mimari piyasa için" saptamasına. Sonra; gezi programını eleştirmesi: "Moskova, St. Petersburg gibi sınıf mücadelelerinin mekânı olmuş kentlerde yalnızca kiliseler konuyor programa."

Cadde boyunca yabancı malların doldurduğu vitrinlere bakarak yürüdüler.

Işık her ayrıntıya dikkat ediyordu. Kent, heyecanlı serüvenler yaşanabilecek, gizem dolu bir yer gibi görünmüştü gözüne. Bunu umursamadığına inandırmaya çalışıyordu

kendini. Ama duygulara söz geçirmek nereye kadar mümkün? Ona bütün St. Petersburg'u gezdirecek yakışıklı bir Rus rehber bulsa, hani hiç fena olmazdı!

Maide Zirvedekiler'i topladı, Anna'yı da alarak Büyük Katerina'nın heykelinin bulunduğu, yeşillikler içindeki parka gittiler.

Banklara yerleşilirken Anna, turistlerin güncel çekiciliği olan mekânlara, nesnelere rağbet ettiklerini, tarihle pek ilgilenmediklerini söylüyordu.

– Sizin gibi tarihe meraklı gruplar ender geliyor, dedi.

Onur ve Cenk, yol üstündeki bir marketten dondurma ve içecek almışlardı.

Herkesin tersine Cenk, dondurmasına elini bile sürmemişti. Habire soru soruyordu Anna'ya. Gene bir şey sormak için yerinden kalkıp kadının tam karşısına yere oturdu.

– Demin öteki gruptan biri "Bizim için Atatürk ne ise Ruslar için de Petro odur," diyordu.

Kafama takıldı da.

– Farklı çağlarda yaşamışlar. Kişilikleri, politik düşünceleri apayrı. Ama her ikisi de Batı'nın iyi yönlerini örnek almayı hedeflemişler. Laiklik, demokrasi, düşünce özgürlüğü, insan hakları...

Anna ilgiden hoşnut, hevesle anlatıyordu:

– Petro dönemindeki mimari ilkeler sonradan da korunmuş. Petro'nun torunu Elizabeth Petrovna, Rus Barokunun parlak dönemini başlatıyor. St. Petersburg görkemli bir saraylar ve köşkler kentine dönüşüyor. Elizabeth bir centilmenler okulu açıyor. Puşkin de okumuş orada, ilk yapıtını Fransızcaya çevirmiş. Büyük Katerina döneminde St. Petersburg tam bir Avrupa kenti kimliğine bürünüyor. Binaların 2-3 kattan yüksek olmasına izin veriliyor...

Cenk araya girdi:

– O Katerina-Baltacı hikâyesi nedir? Tarih derslerinde ikisinin arasında aşk meşk falan varmış diye anlatıyorlar.

Anna'ya fırsat kalmadan Aykut atıldı:

– Aslı yok. Petro'nun eşi Katerina yani birinci Katerina, sözde Baltacı Mehmet Paşa'yı baştan çıkarmış. Bir kere imparatoriçe o sırada Danimarka'da, görüşmeleri mümkün değil. Baltacı, Petro'nun cesaretinden etkilendiği için anlaşmayı kabul ediyor. Malum: Prut, 1711. Baltacı sonra öldürülüyordu galiba, fırsatı kaçırdığı için.

Anna onu gülümseyerek dinlemişti. Kaldığı yerden sözü sürdürdü. Konuşması akıcıydı, insanı sıkmıyordu.

– 16. yüzyılda Rusya'da fikir ve sanat alanındaki gelişmeleri, bazı yazarlar "Rus Rönesansı" olarak değerlendiriyor. Rusya, 1789 Fransız Devrimi'nden önce Batı'da, yarı barbar bir devlet olarak görülüyordu.

Petro'ya kadar Rusya'nın Batı'ya uzak duruşunun çeşitli nedenleri var. En başta Rus Ortodoks Kilisesi ile Katolik Kilisesi arasındaki düşmanlık. Askerî, tarihi, coğrafi pek çok neden sayabiliriz. Petro döneminde, Fransız Aydınlanması Rus seçkinlerinin ilgisini çekmeye başlıyor. Montesquieu o dönemde Ruşçaya çevriliyor. Aynı ilgi Büyük Katerina döneminde de sürüyor ama, Çariçe istikrarsız, Rusya'ya özgü bir aydınlanma düşüncesinin gelişmesine fırsat tanımıyor. 19. yüzyılın başında Fransız Devrimi'nin etkileri somut biçimde kendini gösteriyor. İlk sokak gösterileri, bildirilerin okunması, polis örgütünün genişletilip muhaliflere karşı kullanılması... 1861'de serflik kaldırılıyor.

– Serflik neydi? Biliyordum ama unuttum, dedi Cenk.

Yanıt Maide'den geldi:

– Köylünün, bağlı bulunduğu beyin toprağıyla birlikte alınıp satılabildiği sistem.

– Kusura bakmayın, parazit yaptık.

– Ne münasebet, tabii ki soracaksın. Eksik olmasın, Anna hanım daha çok gençler için anlatıyor.

– Serfliğin kaldırılması da dahil, sosyal reformları Çar liberatör diye bilinen İkinci Aleksandr yaptı. Dostoyevski, Toltsoy, Çaykovski bu yıllarda en değerli ürünlerini verdiler.

– Klasik eserler bizde gençlerin ilgisini çekmiyor, dedi Esin.

Necdet ile güneşe karşı oturmuş, kente ait broşürleri karıştırıyorlardı.

Anna sıkıntıyla başını salladı:

– Rusya'da da öyle. Kalın kitaptan sıkılıyorlar.

– Hani bir genç vardı. Zengin bir kadını öldürüyordu parası için. Ünlü bir yazarınmış, ben filmini görmüştüm, dedi Cenk.

Işık:

– "Suç ve Ceza", Dostoyevski'nin.

– Sonu nasıldı onun?

Halim yarı şaka yarı ciddi Cenk'i payladı:

– Tembellik yok. Merak ediyorsan açar okursun.

Cenk onu işitmemiş gibi, kendi kendine mırıldandı:

– Bence o filmin sonu yoktu.

Bu Işık'ın dikkatinden kaçmamıştı. Cenk ne demek istemişti acaba?

– Dostoyevski, 19. yüzyılda St. Petersburg'da yoksulluk içinde kıvranan insanların trajedilerini anlatıyor, dedi Anna. İyilik ve kötülük bir elmanın yarısı. Öyle değil mi?

Maide bir şey söylemeye davrandı. Ama Anna'nın konuşmasını bölmemek için vazgeçti.

– Lenin, Çarlık düzeni için Asya ve Avrupa'nın en zorba düzeni derdi. Dostoyevski, Tolstoy, tüm Rus yazar ve aydın-

larının ortak arzusu Çarlığın yıkılmasıydı. Son Rus çarı II. Nikola döneminde Rusya'da fikir hayatı gelişmeyi sürdürüyordu. Slav yanlıları ve Batı yanlıları diye ikiye ayrılan bir kuşağı, eylem yanlısı bir kuşak izledi.

Esin:

– Bakunin, Çernişevski, Dobrolyubov...

– Daha pek çoğu... Türkçeye de çevrildi. 1898'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu.

– Size bir itirafta bulunayım mı? dedi Maide yerinden doğrularak. Benim Osmanlı tarihi konusundaki bilgilerim çok zayıftır; hoş, Cumhuriyet dönemini de iyi bildiğimi iddia edemem ya!

İhsan konuşmaların dışında kalmıştı. Uykulu gözleri birden canlandı bunu duyunca ve ilk itiraz ondan geldi:

– Buyrun bakalım!

– Yoo, kendimizi kandırmayalım dedi Maide. Sevgili Anna anlatırken anımsadım da: Örneğin, 1800'lerde, 1900'lerde ilericilik adına bizde neler olup bitiyordu? Doğrusu sağlam kaynaklardan bunu ayrıntılı bir biçimde okumak isterim; bugünü anlamanın anahtarı olarak.

Sonra Anna ile geçirecekleri zamanın kısıtlı oluşunu düşünerek,

– Neyse, şimdi sırası değil bunun, diye ekledi.

Anna her fırsatta Maide'ye ne kadar değer verdiğini hissettiriyordu.

– Lütfen, niçin sırası olmasın, dedi nazik bir tavırla.

Necdet,

– Politikayla aranız nasıl? diye sordu Anna'ya.

– Bizde politikacılık aileden geçiyor, kalıtımsal, dedi Anna, gülerek. Ama artık kadın hakları konusunda politika yapıyorum.

Din ile ilgili sorulara da esprili yanıtlar verdi.

– Artık yeni bir tanrımız var: Dolar!

Anna genci yaşlısı, Zirvedekiler'in tümünün hem sevgisini, hem hayranlığını kazanmıştı. Kırk iki yaşındaydı ama daha fazla gösteriyordu. Yüzünde zor geçmiş bir yaşamın izleri vardı. Bakışları yorgun, göz ve ağız kenarlarındaki çizgiler derinleşmiş...

Tarihi bilgileri aktarırken dinleyenleri sıkmamak için belli noktalara değiniyordu.

– 19. yüzyılda sanayinin gelişmesiyle, başkent St. Petersburg'a göç edenler için yeni işyerleri, toplu konutlar yapılıyor; demiryollarının döşenmesine hız veriliyor. Sanayi merkezi hâline gelen kent aynı zamanda devrim hareketlerinin beşiği oluyor. 1881'de II. Aleksandr bir suikaste kurban gidiyor. 22 Ocak 1905'te Kanlı Pazar ve nihayet 1917 Ekim Devrimi.

Maide Halim'e,

– "Potemkin Zırhlısı" filmini[13] anımsadım, dedi.

– Ben de nereye baksam Rus romanlarını anımsıyorum.

Çevredekilerin dikkatini dağıtmamak için fısıltıyla konuşuyorlardı.

Anna açıklamalarını sürdürürken Necdet,

– Ekim Devrimi'nin başarıya ulaşmasında, 1915'teki Çanakkale Savaşları'nın da payı var, dedi.

Anna'nın bu konuda derinliğine bir bilgisi yoktu anlaşılan,

– İngilizler, Fransızlar, İstanbul Boğazı üzerinden Bolşeviklere direnen Çar yönetimine yardıma gideceklerdi ama

13 Rus yönetmen Eisenstein'in ünlü filmi (1925). Potemkin zırhlısında ortaya çıkan isyan, Rus askerî birlikleri arasında başlayan ilk devrimci ayaklanmaydı. (Gemi sonradan Romanya'ya iltica ediyor.) Film bu olay üzerinde yoğunlaşmış.

Boğaz'ı ele geçiremedikleri için başaramadılar, diye biliyorum, demekle yetindi.

– Neyse, siz devam edin.

– Evet, nerede kalmıştık? 1904'te St. Petersburg grevi sonrasında Çara dilekçe vermek için Kışlık Saray'a yürüyen işçi, köylü, kadın ve çocuklardan oluşmuş yüz bini aşkın bir kalabalığa Çarın askerleri tarafından ateş açılıyor. Binlerce ölü, yaralı... 1905 Devrimi'ne yol açan önemli olaylardan biri de Rus denizcilerinin gerçekleştirdiği Potemkin Zırhlısı ayaklanmasıydı. Subayların bozuk bir et yemeğini tayfalara yedirmekte ısrar etmeleri üzerine başlıyor ayaklanma...

Cenk'in "Ufukta Aykut göründü" nidasıyla, Anna saatine baktı:

– Evet, mola sona erdi.

Konuşmanın yarım kalmasına herkes üzülmüştü.

Plastik dondurma kapları, kaşıklar, boş su şişeleri, ne kadar çöp varsa gençler toplayıp çöp kutusuna attılar. Banklara yayılmış, saçları garip renklere boyanmış, dövmeli, piercingli gençleri görmek onları şaşırtmıyordu artık, Moskova'da alışmışlardı. Birkaçının kolundaki orak-çekiç dövmesi göze çarpıyordu. Durup bakmaya zamanları olmadığından bu neşeli kalabalığın arasından hızla geçerek otobüse doğru yola koyuldular.

Osmanlı'nın Çeşme yenilgisi üzerine Nail beyin ilginç yorumu

Dışarının sıcağından sonra otobüsü saran serinlik herkese iyi gelmişti. Kimileri şimdiden havyardı, votkaydı, Matruşka'ydı derken alışverişlerini yapmışlar, paketlerini yerleştirecek yer arıyorlardı. Neşe "Ah vallahi, ipin ucunu kaçırdık," diye günah çıkarıyordu. Maide de, parktaki fazla mesai

için kaşla göz arasında bir kutu çikolata yaptırmıştı Anna'ya.

Otobüs hareket eder etmez Anna mikrofonu eline aldı. Söze gene Nevski Caddesi ile başladı. Cadde, kentin en büyük su yolu olan Fontana nehrinden geçiyordu. Nehrin 7 kilometre uzunluğunda, 70 metre eninde olduğunu ve üzerinde on beş köprü bulunduğunu söyledi.

– Bunlardan en tanınmışı, Anichkov köprüsüdür; Dostoyevski'nin "Beyaz Geceler" romanındaki köprü, dedi.

Rus romanı meraklıları eğilip doğrulup otobüsün pencerelerinden köprüyü görmeye çabalıyorlardı.

– O köprüden geçmek isterim, dedi Halim.

– Yarın olabilir, diye seslendi Aykut arkaya. İsteyen sabahtan uçak zamanına kadar serbest.

Arkadan bir soru üzerine açıklama yaptı:

– Neva'nın kanalları üzerinde 400'den fazla köprü var. Burada toplam saray sayısı 200. Yarınki ekstra turda yer alan Peterhof Sarayı, kentin 30 km. dışında; fıskiyeler sarayı olarak tanınıyor.

Aykut'tan sonra Anna konuşmayı kaldığı yerden sürdürdü:

– Birazdan İsa'nın Yeniden Dirilişi Kilisesi'ni göreceğiz; 1907'de, Çar II. Aleksandr'ın suikaste uğradığı yerde, Moskova'daki Aziz Vasiliy Katedrali'nden esinlenerek yapılmış. İç duvarlarının altı bin, dış duvarlarının bin elli metrekaresi dinsel tasvirlerden oluşan mozaiklerle dekore edilmiş.

Griboyedov Kanalı kıyısında yükselen kilise, heybetiyle herkesi büyülemişti. Maide ise kilisenin yapımında, kürek mahkûmu gibi aç susuz çalıştırılanların derdindeydi.

Neva'nın sol kıyısındaki, önünde büyük bir meydan olan Saint Isaac Katedrali, merkez katedraldi.

Anna:

– 1818-1858 yılları arasında yapılmış, 101,5 metre yük-

sekliğindeki bina 40 yılda tamamlanabilmiş ve Hermitaj Sarayı'ndan daha pahalıya mal olmuş. Dış duvarlar 350 rölyef ve heykellerle dekore edilmiş. Katedralin önünde I. Nikolay'ın atlı heykeli var.

Aykut, kentteki bazı kiliselerin askerî zaferlerin kutlanması amacıyla yapıldığını söyledi.

– Örneğin Çeşme Kilisesi, Rus donanmasının Çeşme'de Osmanlı donanmasını yakması vesilesiyle inşa edilir. Sonra biliyorsunuz, 1774'te Kaynarca Antlaşması imzalanır.

İkinci molada Anna'dan bir aferin aldı Aykut.

Işık o sırada tam arkasında duran Murat bey ile emekli sosyoloji profersörü Nail beyin konuşmalarına kulak kabarttı. Nail bey, "Çeşme'deki yenilgide Osmanlı'nın coğrafya bilmemesinin payı büyüktü," diyordu. "Piri Reis'in haritasından haberleri yoktu. Baltık denizinden Ege'ye gelebileceklerini hesap edemediler. "

Nail bey ile tanışmak isterdi. Ama bakalım o ister miydi? Yakından bakınca pek iyi görünmüyordu: Benzi sapsarı, göz altlarında mor halkalar. Çevreye karşı kayıtsızlığı onu gizemli kılıyordu. O yüzden tanışma umudunu ta baştan yitirmişti.

Anna: "Din uygarlığın temeli" • "Ekim Devrimi" hakkında Anna'nın yorumu

Yolcular gördükleri kadarıyla kente hayran kalmışlardı. Herkes duygularını farklı biçimlerde dillendiriyordu: Yeryüzü cenneti... Her şey tarih burada, yerdeki taşlar bile... "Köyden indim şehre, şaşırdım birdenbire": Devasa binalar hayal gücümü, kafamdaki büyüklük kavramını aşıyor. Taha da kendi deyişiyle felsefe yapıyordu:

– Ağaçlar, bitkiler, ışığa ve güneşe kavuşmak için yukarı doğru büyüyorlar. İnsanların tarih boyunca yüksek binala-

ra olan düşkünlüğü bundan kaynaklanıyor olamaz mı? Hep daha yükseğe, daha yükseğe...

Anna ona bakarak gülümsedi:

– Ama tanrıların yeryüzündeki elçileri dini kullanarak bu duyguyu sömürmüşler.

– Kim efendim? Anlayamadım.

– Firavun, çar, sultan, kral, imparator... Bunlar tanrı gibi cezalandırma ya da ödüllendirme yetkisine sahiptiler.

– Hepsini aynı kefeye koyamazsınız. Doğu'da olsun, Batı'da olsun, bazıları demokrat liderlerdi.

Anna oralı olmadı, başka biriyle ilgilenmeye başladı. Onun yerine Halim yanıt verdi Taha'ya:

– Onların yönetiminde demokrasi söz konusu olamazdı ki! Tek tanrılı dinlerde demokrasi aramak zaten anlamsız. Demokrasi insanlık tarihi içinde oluştu.

Taha aldığı yanıttan tatmin olmamış gibiydi. Bunun üzerine Halim devam etti:

– Hıristiyanlığı ele alırsak; yoksulların dini olarak yaygınlık kazanıyor. Dikkat ettinizse Katolik kiliseleri çok sadedir. Ama yoksulları gözetme, kollama öğretisini topluma yayamıyor ki lise! Onun görevi cahil, yoksul, yalnız insanlara bir kurtuluş yolu göstermek, teselli vermek.

Anna ilginç konuşmalar yapıyordu. İkisi de tartışmayı kesip ona kulak verdiler.

– Dinsel sanatın yücelik anlayışı her yere damgasını vurmuş, gördüğünüz gibi.

– Şu görkem insanda aşağılık duygusu yaratıyor, dedi, gruptan emekli tarih öğretmeni bir hanım.

Anna:

– Tarihi kaynaklara bakılırsa, din ve dinsel sanat, yüce tanrı sureti karşısında insanın bir hiç olduğunu ifade ediyor.

İnsan tanrıdan korkmalı ve öbür dünyanın yüceliğiyle bu dünyanın zavallılığı arasındaki uçurumu duymalıdır. Dünyevi zevklerin reddedilişi de buradan çıkmış olmalı.

Halim,

– Bir ekleme yapabilir miyim? dedi. Yalnızca kilise ve saraylar değil, tüm resmî yapılar anıtsal özelliktedir: Hükümet binası, üniversite, anıt-mezar vesaire. Yücelik anlayışı yok olmamış.

– Doğru. Bu tür yapıların büyüklükleri ve biçimleri, tıpkı dinsel yapılar gibi, yüce düşüncesini işlevlerinden alıyorlar.

Maide Canan'ı aranıyordu. "Duysa, 'Hepsi erkek egemen iktidar yapıları' derdi," dedi gülerek.

Cenk'e göre, bütün binalarda bir büyüklük özentisi vardı. Kilise görmekten de çok sıkılmıştı.

– Birini görünce hepsini görmüş gibi oluyorsun zaten, dedi.

Anna sevecen gülümsedi ona:

– Ne yapalım, din uygarlığın temeli.

Didem elinde fotoğraf makinesi, kalabalığın arasından sıyrılarak annesine doğru ilerledi.

– Beni şu ağacın altında çeksene.

Poz vermeye hazırlanırken Maide başını kaldırıp gölgesinde durduğu, dallarını güneşin aydınlattığı yıllanmış ağaca baktı:

– Kentin mimarisi doğayla yarışıyor âdeta. Kocaman binalar, dev boyutlarda heykeller...

Neşe özlemle içini çekti:

– Ne yaşamışlar ama! O günlerde dünyaya gelmek varmış. Ağaçlarda bile bir çar edası...

Gövdeleri sapasağlam, heykel mübarek.

Şebnem de oradaydı.

– Dallarını çaresizlik içinde yardım isteyen kollar gibi uzatmış, dedi.

Ama onu kimse işitmedi.

Maide, "Dinsel yapılar, saraylar korunuyor, buna karşılık halka ait yapıların yerinde yeller esiyor," diye söyleniyordu.

Neşe kızının resimlerini çektikten sonra Anna'nın yanına gitti. Televizyonda filmini gördüğü Rasputin hakkında soruları vardı.

Anna açıkladı:

– Bu zat, Ortodoks Kilisesi'nden bağımsız bir keşiş. Çar II. Nikola'nın hemofili hastası olan oğlunun acılarını dindirerek Çariçe'nin gönlünü kazanmış. Derken Çar'ı da etkisi altına almayı başarmış. Adı saray entrikalarına, seks skandallarına karışmış.

– Hah, filmde de öyle bir şeyler vardı.

– 1916'da Prens Yusupov tarafından öldürülmüş.

– Bir de "Çarın Kızı Anastasya"yı görmüştüm. İngrid Bergman oynuyordu.

Anna gülümsedi:

– Sinemayı çok seviyorsunuz anlaşılan.

– Bayılırım. Hele casus filmlerine... Anastasya yaşıyor mudur acaba?

Kadın, bir açıklama yapma gereği duymadan "Sanmıyorum," demekle yetindi.

– Çar ailesinin kadınları, mücevherlerini giysilerinin içine dikerek kaçırmışlar. Doğru mu?

Aykut uzaktan "gidiyoruz," diye işaret ediyordu. Anna, Neşe'nin sürekli magazin soruları sormasından sıkılmış olmalı ki yanıt vermedi, Aykut ile ilgilendi.

Yolculardan bozulanlar olmuştu, “Turlar çok kısa sürüyor, tarihi eserlerin bir çoğunu görmeden geçiyoruz,” diye.

1917 Ekim Devrimi’nin ilk kuru sıkı atışının gerçekleştirildiği Aurora zırhlısını da, uzaktan, otobüsle geçerken şöyle bir görebildiler.

– Kışlık Saray’ın önüne gelen zırhlıdan, Lenin’in emriyle kuru sıkı atış yapılarak devrimin başladığı ilan ediliyor. Ayaklanmacılar Saray’a giriyorlar. Böylelikle Romanov’ların sonunu getiriyorlar.

– Kışlık Sarayı ne zaman göreceğiz? diye sordu Neşe.

– Öğleden sonra, Hermitaj turunda.

Yolcular Anna’ya devrim hakkında sorular soruyorlardı. Kimileri de yalan yanlış yorumlar katarak.

– Ekim Devrimi çok güç koşullarda gerçekleştirildi, dedi sonunda dayanamayıp. Avrupa krallıklarıyla yapılan akraba evlilikleri nedeniyle 1900’lerde ülkenin tüm geliri yurtdışına kaçırılıyor. Tersaneler, madenler, ulusal kaynaklar yabancılar tarafından işletiliyor. Devrimciler, köy kahvelerine kadar gidip tek tek insanlarla görüşerek halkı gerçeklerden haberdar etmeye, bilinçlendirmeye uğraşıyorlar.

Bütün devrimler eleştirilebilir. Eleştirilmelidir de. Yeni kuşak için aydınlatıcı olur bu; ama demokratik bir yaklaşımla. Yüzeysel ve önyargılı olmaktan kaçınılmalı. Bir devrim hangi aşamalardan geçmiş? Bunu göz önüne almak şart. Değişim ve sürekliliğin ayrımlandırılması önemli. Yalnızca taraf tutarak ya da karşı çıkarak kesin yargılarda bulunulmamalı. Şu da var ki, bir devrimde olgularla beklentiler tümüyle örtüşmez. Bakın, Çarlık Rusyası geri kalmış bir ülkeydi. Kilise halkın tek bilgilenme ve iletişim ortamıydı, dinsel duyguları sürekli pekiştiriyordu. Dinsel kültürden beslenen bir Rus ruhu oluşmuştu. Devrimi yorumlarken bu gerçekleri –ki bunun yanında daha niceleri var– gözden kaçırmamalı.

Zafer Anıt'ı hakkında bilgi verirken bu kez devrimden sonraki güçlüklere dikkat çekti. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlara. Hitler'in 1941'de Sovyet işgalini, Alman ordularının St. Petersburg'a girişini çocukken büyükannesinden dinlemişti. Yanılmıyorsam, kent, 872 gün kuşatma ve bombardıman altında kaldı demişti. Açlık, ölen onca sivil, asker...

Arkadan,

– Parklarda, köprü başlarında, gözden uzak yerlerde bile ne çok heykel var, gördünüz, dedi.

Nazi kuşatması başlamadan önce halk kentteki bütün heykelleri toplayıp kentin içinden geçen su kanallarına atıyor, bombardımandan kurtarmak için. Tarihi yapılar büyük zarara uğruyor, yağmalanıyor. Savaş sonrası, yıkılan kenti yeniden inşa etmek üzere işe girişen mimarlar, eski fotoğraflardan ve savaşın tanıklarının anılarından yararlanarak, Amirallik Sarayı, Kışlık Saray, Petro ve Pavel kalesini merkez alan plana göre, kenti eski tarihi kimliğine kavuşturuyorlar. Mimarlar Lenin nişanıyla ödüllendirilmişler.

Necdet,

– Çarlık rejimini yıkıyor, ama onun kültürel mirasına nasıl sahip çıkıyorlar. Hem de ekonomik güçlüklere karşın, dedi.

Halim onun görüşünü paylaşıyordu:

– İnsanlığın tarihteki pek çok deneyimi sergileniyor burada. Her çağda bir uygarlığın beşiği olmuş burası, her birinden kalan eserlerle zenginleşmiş.

Karşısında meraklı insanları görmek Anna'yı heyecanlandırmıştı. Söz sanata sahip çıkmaktan açılınca, ünlü Rus kompozitörü Dmitri Şostokoviç'i hatırladı:

– Şostokoviç'in adı kuşatmayla birlikte anılıyormuş o yıllarda. Halk, geceleri, karanlıkta, bombalar altında onun konserlerine gidiyor, aç, susuz...

Necdet heyecanlandı:

– Sanatın gücü işte! Müzik sevgisi açlığa, korkuya galebe çalıyor!

Onca zorlukta kemanını satmadığı eski günleri anımsamıştı.

Aykut'un sesi soluğu çıkmıyordu. Bir elinde su şişesi, ötekinde durmadan terleyen yüzünü, başını sildiği çarşaf gibi beyaz mendil; gözler uyku mahmuru...

– Birazdan Hitler'in zaferini kutlama umuduyla mönüsünü bile hazırlattığı Astoria Oteli'ni göreceğiz, dedi Anna.

Lüks otellerin önünde, Aykut'un "Mafyanın" dediği sıra sıra Mersedesler duruyordu. Cenk, Nazi kuşatmasına gönderme yaparak,

– Kuşatma devam ediyor, dedi.

Anna'nın yüzü hüzünlendi:

– Öyle görünüyor. Kentin adı değişti yalnızca.

Yolculardan biri,

– Sahi, şu ad meselesi nedir? diye sordu.

– 1991'de St. Petersburglular, oy çokluğuyla –kimilerine göre uyduruk bir referandumla– kente tarihi ismini geri kazandırıyorlar. Bu kararda kentin mimarisinin rol oynadığını söyleyenler de var.

Tadına doyulmayan sohbet: Anna, Işık, Onur

Sabah turunun son durağı, alışveriş için gidilen "Red October" (Kızıl Ekim) mağazasıydı. Kendini hâlâ komünist sayan bir bankacınındı mağaza. İlginç olan yalnızca adı değildi; kapısının üzerindeki devrimi öven resimleri, içerideki atmosfer... Her yer orak-çekiç armalı kırmızı bayraklarla kaplanmış. Müşterilere çay, kahve, çikolata ikram ediliyor. Suyun meta-

laşmasına tepkiymiş gibi, ücretsiz su servisi yapılıyor. Satışa sunulan hediyelik eşyalara gelince; son derece kaliteliydi.

Işık, odası için birkaç tane anı eşya aldıktan sonra, Onur ile birlikte dışarı çıktı.

Mağazanın önüne birkaç masa ve sandalye atılmıştı. Anna bir köşede tek başına neskafesini içiyordu. Onları görünce sevecen gülümseyişiyle oturmaları için masada yer gösterdi.

– Böyle değerli gençleri bulmak ne şans! Her zaman olacak bir şey değil, dedi.

Masaya oturduklarında hemen onlara okul durumlarını, ileride neler yapmak istediklerini sordu. Işık'ın da Rusya'daki günlük yaşamla ilgili soruları vardı. Anna kendini örnek verdi önce. Yalnız oturuyordu. Hiç evlenmemişti. Birkaç yıl öncesine kadar çevirmenlik yapıyor, yayınevlerinden aldığı avanslarla geçinmeye çalışıyordu. Annesi göğüs kanseriydi, babası kalp hastası. Onlara yardım etmek için rehberliğe başlamıştı.

Derken kültürel konulara geçti:

– Gençlerimizin beklentileri çok yüksek. Ama yeni düzende insanın ayakları altındaki zeminin ne kadar kaygan olduğu unutuluyor.

Amerikan yaşam tarzını sınırlı bulduğunu ve gençlerin buna öykünmesine şaşırdığını söyledi.

– Yaşamları alışveriş, mal edinme ve eğlence üzerine kurulu. Ben ise gece yatmadan önce kitap okumazsam uyuyamam.

– Biz de öyle, dedi Işık, Onur'a bakarak.

Anna'yı Rus gençleri kadar St. Petersburg'un geleceği de kaygılandırıyordu.

– 1991'de, kentin mimarisinde birtakım değişiklikler yapılmaya başlandı. Tabii, yeni politikalara uygun olarak. Neyse

ki, altyapı yetersizliğinden ötürü kenti banka başkentine ya da uluslararası iş merkezine dönüştürmeleri mümkün değil. En azından şimdilik. Ekim Devrimi sonrasında saraylar, müzeler zorunlu gereksinimlerin karşılanması için okul, depo, arşiv gibi amaçlarla hizmete açılmış. Konut sorunu olduğu için geniş lüks daireler bölünerek küçük dairelere dönüştürülmüş. Şimdi ise mafya, pahalı semtlerdeki yan yana duran binaların duvarlarını delerek geniş mekânlar elde ediyor.

Işık ve Onur şaşkın şaşkın birbirlerine baktılar.

– Bir başka tehlike: Rusya'da kumar yasağı olmadığı için kumarhane sayısı hızla artıyor. Erkek arkadaşım, "Moskova'da on beşin üstünde," demişti. Burasını hiç sormayın, yakında kumarhane cennetine dönecek!

– Sizce burası turistik bir merkez olur mu? diye sordu Onur.

– Kültür turizminden çok şey bekleniyor. Kentin nüfusu beş milyon, yılda üç milyon turist geliyor. Ama St. Petersburg turizmle kalkınmaya elverişli değil. Bir kere iklim en büyük engel. Kent yılda iki ay güneşli. Neva nehri ekim-nisan arası donuyor. İkincisi, eski rejim kültür ve sanata yatırım yaptı. Halk bu konuda bilinçli. Turizm uğruna kentin yağmalanmasına izin vermez.

Onur:

– Ama mafya diyordunuz az önce.

– Yağmalanmamasını diliyorum. Ancak umutlu olmamız için neden çok. Örneğin, 1984'te St. Petersburg tarihi mirasın korunması dalında Avrupa Altın Madalyası ile ödüllendirildi. Ayrıca Unesco'nun Dünya Mirası listesinde. Halkımızın bu konuda sorumluluk hissettiğini düşünüyorum. Umarım yanılmıyorumdur.

Işık sosyal konutların ne durumda olduğunu sordu.

– Soğuk savaş yıllarında savunmaya yönelik sektörler gelişiyor St. Petersburg'da, kültürel alana, mimarlığa yatırım yapılamıyor. Bununla birlikte kentin tarihi merkezinin dışındaki bataklık ve çöplükten oluşan arazi yeni yerleşim alanlarına dönüştürülüyor. 1960'larda, düşük maliyetli apartman ve daireler ekonomik bir biçimde tasarlanarak herkesin ayrı bir evin sahibi olması sağlanıyor.

Anna ile sohbete doyamamışlardı. Ama zaman kısıtlıydı. Belli ki Anna da bu sohbetten özel bir tat alıyordu. Bunun da ötesinde kendini, kurallara göre davranması gereken bir rehber değil, dertleşme gereksinimi içindeki bir insan olarak hissediyordu. Öyle ki herkese söylenmeyecek duygularını bile içtenlikle dile getirmekten çekinmemişti: "Dünyada neler oluyor? Rusya'da neler oluyor? Bütün bunlara akıl erdirmek güç..."

Uzaktan "Kalk!" borusu çalıyordu, hem de Kaptan tarafından.

– Hanidir ortalıkta yoktu, dedi Onur, onu görünce.

Işık dalga geçti:

– Özlemiş miydin?

Tufan Gamze'den bucak bucak kaçıyor

Otobüsten inen soluğu yemek salonunun önünde alıyordu. Kuyruk epey uzundu. Hep bir ağızdan ve yüksek sesle konuşuluyordu. Herkes sabah turuyla ilgili izlenimlerini dillendirmek için birbiriyle yarış ediyordu âdeta. Cenk, Didem ve Şebnem ile laflıyordu. Didem'in kotunun iki yanındaki kırmızı şeritleri görünce,

– Ne o? Paşa pantolonu gibi, diye takıldı.

Sonra pencereden güvertede Neşe ile Taha'yı gördü. Karşılıklı sigara içiyorlardı; Kızılderililerin duman sinyallerini andırıyordu görüntü. Onları da tiye aldı; duman halkaların-

dan anlamlar çıkardı. Büyük aşklar nefretle başlarmış. Kızlar gülüşüyorlardı.

Fitnat kuyruğun başlarındaydı. Uzaktan Tufan'ı sordu Cenk'e.

– Bilmiyorum. Belki kamaradadır.

– Bir baksana.

Cenk oflaya poflaya kamaraya gitti.

Tufan cep telefonuyla annesine mesaj çekiyordu.

– Burada mıydın?

– Geliyorum şimdi.

Tufan'ın tur boyunca Gamze'den bucak bucak kaçması, Cenk'in dikkatini çekmişti.

– Yav baba, aklıma gelmişken... Gamze ile aranda ne geçti?

– Neden sordun? Bir bildiğin mi var?

– Yoo, küs gibi duruyorsunuz da.

Tufan rahat bir soluk aldı. Demek ki Neşe'nin dedikoduları dallanıp budaklanmamıştı. Zaten Gamze de kendisini gördüğünde kayıtsız bir tavır takınıyordu; anlaşılan olanları unutmaktan yanaydı.

– Terbiyesizlik etti. Anlatmaya değmez.

Cenk omuzlarını silkti.

– Valide seni soruyor, dedi, çekip gitti.

Tufan duş yaptıktan sonra en sevdiği giysilerini giydi. Aynada kendini süzdü. Talih eninde sonunda ayağına getirecekti kısmetini. Gamze'yi defterden sildiği için üzülmüyordu artık. Bir şeyden vazgeçmesi gerektiğinde fazla zorlanmazdı. Bu huyu yüzünden, "Duygusal yönden gelişmemişsin," derdi Fatma ona. Sık sık "Aldatıcı hayallerin peşinde koşmaktan vazgeçmeyeceksin," diye de azarlardı.

Olmazsa kapağı Amerika'ya atardı. Bir Amerikalı bulup evlenirdi. Oğlak burcuydu: Önce iş, sonra aşk meşk. Gezinin tadını çıkarmalıydı biraz da. Yıllardır doğru dürüst bir tatil yapmamıştı. Gece kim bilir ne harika olurdu St. Petersburg! Cengiz ile kumarhaneleri gezmek vardı ama beyimiz götürmezdi ki! Taha'cığı dururken... Biz de tek başımıza fink atarız! dedi kendi kendine.

Kamaranın kapısını çekerken arasıra koridorda rastladığı İngiliz kızı gördü koridorun başında. Canlı adımlarla yürüyordu kız. Sarı saçlarını omuzlarına dökmüş, yanık yüzünde mavi gözleri parıltılar saçıyor. Yürürken beyaz tişörtünün zapt edemediği iri göğüsleri dışarı fırlayacakmış gibi sallanıyordu. Her zamankinden daha sıcak bir gülüşle selam verdi kıza.

– Öğleden sonra Hermitaj Müzesi'ne gidiyoruz, değil mi? dedi, İngilizceyi İngiliz aksanıyla konuşmaya öykünerek.

Kız dişlerini göstererek güldü:

– Tabii! Orayı görmeyi çok arzu ediyorum.

Rıhtıma çıkınca Cengiz'in bir sözü geldi aklına: "Kadının en seksi yeri dizleridir." Kendi kendine gülmeye başladı.

Hermitaj

Hermitajcılar otobüsten inince şaşırıp kaldılar. Şantiyeye girmişlerdi sanki. Her yerde inşaat makineleri, kamyonlar... işçiler güneşin alnında, toza toprağa bulanarak arı gibi çalışıyorlar. Sağda solda toprak yığınları; molozlar birikmiş...

Öte yandan müze büyük bir kalabalıkla dolup taşıyor. Kapının önünde metrelerce kuyruk.

Fadıl ve Aykut ne yapıp yapıp gruplarını kuyrukta bekletmeden içeri sokmayı başardılar.

Son anda Anna, turizm şirketinin bir toplantısına çağırıldığından Işık'ların grubu Fadıl'a kalmıştı. Gruplar halinde

içeri girildi. Fadıl, başka gruplara yaptığı gibi, ezbere bilgilerini yineleyip vaziyeti idare etmeye kalkışınca Aykut, bu grubun farklı olduğunu söyleyerek kulağını büktü. O da patrona şikâyet ederler korkusuyla pıstı.

– Hermitaj'ın sözcük anlamından başlayalım, dedi, grup çevresinde toplanınca. Hermitaj, Fransızcada dingin, huzur veren, güzellik saklı, demek. Az önce buraya gelirken gördük. Hermitaj Müzesi'nin, Neva'nın sol kıyısında yer alan Kışlık Saray bölümünün karşısı, Saray Meydanı. Meydanın ortasında Napolyon'u yenen I. Aleksandr adına yapılmış Aleksandır Sütunu bulunuyor. Çarlık Rusyası'nın ihtişamını gözler önüne seren Kışlık Saray 18. yüzyılda inşa edilmiş. 200 metre uzunluğunda, 10 metre genişliğinde, 30 metre yüksekliğinde. İçinde 1057 oda, 117 merdiven, 1786 kapı, 1945 pencere var... Eh, Çarlık ailesinin günlük hayatı hakkında bir fikriniz olmuştur herhalde. Şimdi, her yeri şömineyle ısıtılan sarayın Beyaz Salon bölümüne geçiyoruz.

Burada 18. yüzyıl Fransız ressamlarının eserleri yer alıyordu. Gruptakiler Fadıl'ın peşinden koştukları için duvarlardaki tabloları inceleyemeden kendilerini Mavi Oturma Odası ya da Altın Oda denilen bölümde bulmuşlardı. İçeride Çarlığa ait, İngiliz, Fransız, Alman ve Rus porselenleri sergileniyordu.

Bir sonraki bölüm olan, tavanı ayna kaplı, Beş Çayları Odası, geniş koridorlara açılıyordu. Duvarlar, üzeri mitolojik tasvirler içeren goblen duvar halılarıyla kaplıydı.

İkinci Nikolay'ın kullandığı Malahit Odası gezilirken odanın yeşil renkli sütunları için Ural Dağları'ndan malahit cevheri getirildiğini söyledi Fadıl. Gruptan şaşkınlık sesleri yükselince, Aleksandır Nevski'nin lahtinin yapımında altı ton gümüş kullanıldığını ekledi.

Saray'ın ana giriş kapısı, geniş merdivenlerin basamakları Carrera mermerinden yapılmış, altın varaklarla süslenmişti.

Çok sayıda avizeyle aydınlatılmış sütunlu bir salon gezil-

dikten sonra, az ilerideki, törenlerde kullanılan atlı saltanat arabasının önünde Fadıl gülmeye başladı:

– Çarların yanında bizim padişahlar sosyalist kalır.

Neşe dudak büktü:

– Valla zenginlik, lüks, dünya kurulalı beri var; dünyanın sonuna kadar da olacaktır.

Sözünü bitirmesine kalmadan Cenk'in eleştirel tonda sesi duyuldu:

– Adamlar, dünyayı rüyaya dönüştürmüşler!

– Hay aklınla bin yaşa! diye seslendi ona Maide. Neşe'nin her gördüğü şeye budalaca bir hayranlık göstermesine sinir olmuştu.

Cenk, Maide'ye bakarken Halim'in orada olmadığını fark etti.

– Kadro eksik?

Halim kuyruktan, kalabalıktan sıkılmış, bacaklarım ağrıyor bahanesiyle onları dışarıda beklemeye karar vermişti. Sıkılmamak için yanına Necdet'lerin turistik kitap ve broşürlerini almıştı.

Cengiz ve Taha sütunların arkasına gizlenmiş gece için program yapıyorlardı.

Fadıl biraz da hava olsun diye ayrıntılı bilgiler veriyordu gruba. Bir ara emekli tarih öğretmeni hanım, elini kulağının arkasına götürerek,

– Duyamıyorum, dedi. Peşinden,

– Kimse ne dediğini anlamıyor ki, diye yakındı.

Esin de iyi duyamıyordu, Fadıl'dan sesini yükseltmesini rica etti.

– Okey, diyerek sözü sürdürdü Fadıl:

– Müze kurma fikrini İkinci Katerina'ya Voltaire vermiş.

İkisi sıkı dostmuş. Romanov'lar da sanata çok düşkünmüş, müzeyi geliştirmişler.

Bir sonraki bölüm, İngiltere kralının Petro'ya armağan ettiği taht odasıydı. Çarın huzuruna çıkılan kabul salonunda Çarlığın iki başlı kartal arması ve Rus bölgelerine ait 52 farklı amblem yer alıyordu.

– Kışlık Saray'ın yanına Küçük Hermitaj eklenmiş, dedi Fadıl. Büyük Katerina'nın sanat koleksiyonunu muhafaza etmek için. Koleksiyon büyüyünce bir bina daha yapılmış.

Sırada dünyaca ünlü ressamların tablolarının sergilendiği salon vardı.

Işık gezilen bölümlerde kayda değer bir şeyler görememişti. Umudu tablolardaydı. Ama zaman darlığı nedeniyle, yaldızlı çerçeveler içindeki yağlıboya tabloların önünden hızla geçmek zorunda kalınıyordu. Sanat severler bozuk atsa da rehberin yapabileceği bir şey yoktu.

Diğer bölümler de hızlı hızlı geçildi; Fadıl'ın deyişiyle, "Birkaç saatte ne görülebilirse. "

Fadıl artan tepkilerle cebelleşirken Aykut yetişti imdadına:

– Üç milyon parça eser sergileniyor burada. Müzenin bütününü dolaşmak için 25 kilometre yürümek gerekiyor. Müze yetkilileri, her bir tablonun önünde bir dakika durulursa müzenin 9 yılda gezilebileceğini söylüyorlar. Hermitaj'ın yanında Louvre Müzesi apartman dairesi gibi kalır, diyorlar.

Tepkiler sürüyordu. Fadıl'ın kendi grubundan kimileri, Rembrandt, Leonardo da Vinci, Goya, Velaskez ve Picasso'nun yapıtlarının sergilendiği bölümlere dağılmışlardı.

Aykut güldü:

– Korsan gösteri ha!

Fadıl çaresiz başını iki yana salladı. Bir soru üzerine gene yolcuların arasına döndü:

– Hermitaj'daki paha biçilmez eserlerin bir bölümü çarlar tarafından satın alınmış; kalanı başka ülkelerden gelen armağanlarla İkinci Dünya Savaşı sırasında ele geçirilmiş olanlar. Ganimet, sizin anlayacağınız.

Aykut:

– Aslında ganimetler konusunda uluslararası bir anlaşmazlık varmış; hâlâ da sürüyor.

– Malı götüren götürmüş bir kere, geri verir m?

Fadıl'ın bu açıkgöz, tüccar tavrı Maide'yi sinirlendirmişti. Zaten tura katıldığına bin pişmandı. Eski hastalığı depreşmişti. Çevresindekiler, neden kendisinin gördüklerini göremiyorlardı? Değerli taşlar neden kadınların gözlerini kamaştırıyordu? Herkes ağzı açık ayran budalası gibi çarların saltanat simgelerini izliyor, bu düzeni korumak için milyonlarca insanın ölüme mahkûm edildiğini akıllarından bile geçirmiyorlardı.

Turun bitmesini beklemeden kendini dışarı attı.

Kapıda Halim'i görünce, ilk sözü "İyi ki gelmemişsin," oldu.

Rahat konuşabilmek için kapının biraz uzağına çekildiler.

– Çarların savurganlığı karşısında ağzım açık kaldı. Yüksek yaldızlı tavanlar, dev kristal avizeler, cilalı mobilyalar, ipek perdeler, altın yaldız çerçeveli aynalar, cehennemin finnarından getirilmiş değerli mermerler, mozaik, porselen... Yunan tarzı sütunları yaldızla kaplamışlar, düşünebiliyor musun? Görgüsüzlük akıyor; şatafat, yapay bir görkem...

– Resim bölümünü gezmediniz mi?

– Vitrin bakar gibi. Zaman yok ki. Sen ne yaptın? Sıkıldın mı?

– Sizi beklerken dolaştım. Altı verst[14] yürümüşümdür.

---

14 Rusya'da kullanılan yol birimi ölçüsü; tıpkı kilometre gibi. Rus romanlarında sık sık geçer.

Maide de ona şakayla karşılık verdi:

– Anna Karenina ile mi?

– Anna hanıma duyduğum hayranlık çok mu belli oluyordu?

Gülüştüler.

Kanal turu •
Otobüste Halim'in sanat üzerine konuşmaları

Hermitaj'dan sonra sırada kanal turu vardı. Yaşlılar hiç dinlenmeden o kadar süre dolaşmaya iyi dayanmışlardı. Işık ile Şükran, İhsan'dan yana kaygılıydılar ama o hâlinden şikâyetçi gibi durmuyordu. Gene de otobüse yürürken ikisinin kollarına girdi.

Otobüste herkes yorgun, suskun, uykulu bakışlarla pencereden dışarıyı seyrediyordu. İçlerinden bir tek Halim, zinde ve son derece keyifliydi. Başını cama dayamış, gözlerinin önünden kayıp giden kent manzaralarının tadını çıkarıyordu. Başka kentlerde olmayan ne var acaba burada? diye düşünüyordu bir yandan da. Sonunda gözlemlerine dayanarak şu sonuca vardı: Kentin caddeleri, bulvarları, meydanları –ki bir zamanlar politik mekânlardı–, parkları, köprüleri özgürlük duygusu veriyordu. Ohh, diye iç geçirdi. Yanındaki koltukta Maide oturuyordu. Bunu duyunca uykulu gözleri aralandı:

– Gene ne anımsadın da efkârlandın? Yoksa eski sevgililerinden birini mi?

– Hasta ve yaşlı bir adama sorduğun soruya bak... Artık güzel kadınları hayal bile edemiyorum.

Zarif köprülerin altından usul usul akmakta olan Neva'ya bakıyordu:

– Yaşamın akışını çağrıştırıyor bana, diye mırıldandı.

Maide'nin uykusu açılmıştı. Hermitaj'da gördüğü tablolar

hakkında sorular sormaya başladı. Yandaki koltukta Cenk oturuyordu. Halim'in açıklamaları onun da ilgisini çekmişti. Merak ve dikkatle dinliyordu.

– Tabloya bakarız. Genellikle duygularımızı dillendirecek sözcük bulamayız. Beğenmişsek, "Çok güzel," der, geçeriz. Yalnızca resimde değil; mimari, heykel, bütün sanatlar, hatta sinema için, bu hep böyledir ne yazık ki!

Arkadan Maide'nin sözünü ettiği dünyaca ünlü tabloları yorumlamaya başladı. Hermitaj'ı görmediği halde yaptığı yorumlara Cenk hayran kalmıştı. Gene yeni bir şeyler keşfetmenin heyecanını yaşıyordu. Işık'a, Halim'e ve Zirvedekiler'in tümüne gönül borcu duyuyordu; kendisinin dünyaya karşı merakını harekete geçirdikleri için. Artık eskiden kaçırdıklarını görebiliyordu.

Arkasında oturan Şebnem ve Didem de konuyla ilgilenmişlerdi.

– Bakmak değil, fark etmek gerek, diye sözü sürdürdü Halim. Alışılmışın dışında bir şeyleri görebilmek. Bir kitapta okumuştum. Van Gogh[15], "Gecenin renkleri gündüzden bile daha zengin," diyormuş. Gökyüzüne dikkatlice bakınca, yıldızların siyah zemin üzerindeki beyaz lekeler olmadığını, çeşitli renklere büründüklerini fark edeceğimizi söylüyor bize.

Cenk sözünü kesiyordu arasıra, soru sormak için. Bunu kendini göstermek ya da gösteriş olsun amacıyla yapmıyordu, içtendi. O taraklarda bezi olmadığını herkes anlamıştı zaten. Kimi zaman saçmalıyor ve onlardan gelen eleştiriyi hak ediyordu. Böyle anlarda taktiği, durumu kabullenip susmaktı. Ancak koşullar ne olursa olsun, onlarla birlikteyken kendini unutuyordu.

Halim:

– İzleyenin sanatçı kadar duyarlı olması yetmez. Yapıt

15 Hollandalı ressam (1853-1890). Tabloları dünyaca ünlüdür.

üzerine kafa yoracağız. Yoksa alacağımız estetik haz eksik kalır. Diyelim resimden anlamak istiyoruz; bunun için başka kaynaklardan besleneceğiz. Edebiyat; başta şiir, roman. Sonra felsefe. Hatta müzik.

– Sanat tartışmaları da çok yararlı, dedi Maide. Ama siz erkekler, futbol maçları üzerine uzun uzun fikir beyan edersiniz de, örneğin gene kalabalıklarla izlenen filmlerle ilgilenmezsiniz.

– Hoppala! Ya siz kadınlar? Film izlerken zırıl zırıl ağlamaktan başka ne yaparsınız?

Onlar zıtlaşırken Cenk'ten, "İnternette sinema siteleri var," itirazı geldi.

Halim ona da yetişti:

– Aman girdim! Daha çok teknik tartışmalar. Işık şöyleydi, kamera böyleydi... O da gerekli kuşkusuz. Ama içerikle ilgili pek bir şey yok. Şöyle izleyiciye rehberlik edecek türden. Sinemanın aydınlatıcı işlevi ne yazık ki unutuldu.

– O konuya hiç girme, istersen, dedi Maide. Her şey gibi sinema anlayışı da değişti. Alırsın eline patlamış mısır paketini, plastik kamışı, plastik kola bardağını, oh, kekâ! Neyse... Konuşmaktan geçtiğimiz yerlerdeki güzellikleri kaçırıyoruz.

Didem başını kaldırdı:

– Devam edin, ne olur, sayenizde sanatsal zevklerimiz incelik kazanıyor.

Şebnem elleri kucağında sessizce oturuyordu. Ama yüzünde ablasının konuşmasını destekleyen bir anlatım vardı.

Işık arkalarda kalmıştı. Uzaktan onları izliyordu. Cenk'in çabası karşısında çok duygulanmıştı.

Otobüsten inerken arkasından baktı. İyi ki de onu, içindeki cevheri bulup çıkarmaya teşvik etmişti; kendiyle gururlandı.

Kanal turu için motor beklenirken Esin'in her zamanki gibi gene öğretmenliği tutmuştu:

– Çocuğun tarihi anlamasında müze gezileri çok önemli, dedi. Çocuk geçmişle bugünü karşılaştırma olanağı buluyor; farklı kültürleri izleyebiliyor... Bir müzenin nasıl gezileceğini öğreniyor; tarihi yapıları seviyor, onları koruma bilinci geliştiriyor... Pek çok ülkede müzeler bir eğitim kurumu olarak işlev görüyor. Geçen yıl İspanya'da hayran oldum: rehber nezaretinde her yaştan öğrenci için yapılan geziler sırasında atelye ve resim çalışmaları düzenleniyor.

Torun sahibi kişiler onu dikkatle dinliyorlardı.

– Çocuklarımız mutlaka sergileri gezmeli. Sanat yapıtlarını izlemeli. Resimli kitapları, dergileri karıştırırsa, o bile sanatı sevmesine yardımcı olabilir.

Hiç beklemeden üstü açık, 20-25 kişilik motorlara binildi. Doktor, "Saltanat kayığımız," diyordu. Her zamanki gibi neşesi yerindeydi.

Anna toplantıdan sonra zar zor yetişmişti.

Aykut:

– Gelmeseydiniz, idare ediyorduk, diye karşıladı onu. Hermitaj turunun iyi geçtiğini söyledi.

Fadıl öteki motordaydı. Anna ile selamlaştılar.

Güneş kanalların üzerinde parlıyordu. Gökyüzünde pembeli beyazlı gezgin bulutlar hızla hareket ederken birden dağılıveriyordu. Işık, kentin üzerinde gezinen bir balonda hayal etti kendini. Seyrine doyulmaz bir manzara!

Anna biraz soluklandıktan sonra mikrofonu eline aldı.

Kıyılarda boydan boya, temelleri suya gömülmüş, görkemli tarihi yapılar yükseliyordu.

– Her an buharlaşıp gözden kayboluverecek bir serap gibi, diye mırıldandı Halim.

Gruptakiler, gözler önüne serilen güzellikler karşısında

kendinden geçmişti. “Kenti şöyle bir görüp ayrılmak ne kötü” diye hayıflananlar, “Gözümü binalardan ayıramıyorum,” diyerek ikide bir iç çekenler... Anna da onların bu özel anlarına saygısından ya konuşmasına ara veriyor ya da kısa bilgiler aktarmakla yetiniyordu.

Kanal trafiği yoğun değildi. Turist motorları göze çarpıyordu sağda solda. Aykut, yolculardan çoğunun yerli turist olduğunu söyledi.

– Biz de Ankara’yı merak ederiz ya. Anıt Kabir’in önünde resim falan çektiririz. Bunlarınki de öyle. Rusya’nın çeşitli bölgelerinden burayı ziyarete geliyorlar.

Işık, Cenk ile Şebnem’e dalmıştı. Karşısındaki sırada yan yana oturuyorlardı. Birbirlerine sokulmuşlar. Başları değiyor. Saçları rüzgârda uçuşuyor. Önüne geçilmez bir dürtüyle izliyordu onları. İkisi arasında ne gibi bir bağ olabilirdi? Merak ediyordu. Şebnem başını Cenk’in omuzuna yaslayınca küçük bir şaşkınlık geçirdi. Bu her şeyi açıklamıyor muydu? Şimdi gözünü ayırmadan izliyordu onları. Art niyeti yoktu. İnsanlar arasındaki ilişki biçimlerinin sayılamayacak kadar çok olduğunu düşünürdü. Hem yaşamın daha çözülmemiş öyle çok gizi vardı ki! Şebnem adına seviniyordu. Cenk ile birlikte, doğru yolda yürümekte olduklarını hissediyordu. Birbirlerine gereksinimleri vardı. Çaktırmadan Neşe’ye bakıyordu arasıra tepkisini ölçmek için. Neşe ya görmüyor ya da görmezden geliyordu.

Doktor, Aykut’un yanına oturmuştu.

– Binaları birbirinden ayıramıyor insan, bu kadar kısa sürede, dedi. Hangisi hastane, hangisi okul...

Kıyının çok yakınından geçiyorlardı. Aykut, binaların sudaki parlayan yansılarına bakarak,

– En güzel yerler buraları, diye yanıt verdi.

Dili çözülmüştü birden, kent üzerine tüm bildiklerini sayıp döküyordu.

Duygularını yüksek sesle dile getirmeyen bir Necdet kalmıştı. Esin, eşinin durgunluğunu fark edince,

– Rahatsız mısın? diye sordu.

Necdet'in yanıtı, o anda düşündüğü şeylerle ilgiliydi:

– Kentler birbirinden o kadar da farklı değil; sonuçta insan yapısı.

Zaman zaman yapardı bunu, Esin bu yüzden şaşırmadı.

– İyisin ya, dedi huzurlu bir gülümseyişle.

Bir buçuk saat sürdü tur. İhsan iskeleye çıkmak için Işık ile Şükran'ın yanına gelmelerini bekliyordu. Yanı başında Serap,

– Saati falan unutuyor insan, dedi.

Hâlinden pek hoşnuttu. Doktor ise geziyi bir çırpıda özetleyiverdi:

– Kanal, köprü, kubbe, çan, altın, bronz, mermer...

Serap'ın yüzündeki gülümseme dondu, bunu duyunca.

– Kim bilir kaçırdığımız daha ne güzellikler var, dedi.

Sesindeki sertlik, eşine bir uyarıydı aslında. Gruptakiler, gördüklerinin etkisinden kurtulamamışlardı; hâlâ birbirine çevredeki güzellikleri gösteriyorlardı. Doktor tam bir şey söylemeye niyetleniyordu, Serap kulağına,

– Bu kadar densizlik yeter, diye fısıldayarak susturdu onu.

Motorun boşalması sırasında Halim en sona kalmıştı.

Adımını kıyıya atmadan önce dönüp arkasına son kez baktı. Güneş çekildiğinden, geriye bıraktığı uçuk sarı ışıkları altındaki tarihi yapılar eskisinden daha gizemli bir havaya bürünmüştü. Bir yerlerden her an bir büyücü, bir hortlak çıkacakmış gibi.

Karmaşık duygular içindeydi. Onun gözünde, günün en güzel zamanı akşamüstü Zirve'de geçirilen saatlerdi. Soh-

bet, tartışma, şakalar, fıkralar, şiirler... İnsanlarla kaynaşmazsa yaşayamazdı ki!

Otobüse binmeden önce Anna ile vedalaştı. Mesleğindeki başarısından ötürü kutladı onu, teşekkürlerini ve hayranlığını da sunarak. Ertesi gün Anna'nın rehberliğindeki Peterhof Sarayı turuna gitmeyi düşünmüyordu. Maide, Zirvedekiler'i uyarmıştı zaten: "Görülecek ne var orada? Petro'nun yazlık bahçelerindeki sefahat âlemlerini dinlemekten bıkmadınız mı?"

Neşe'nin Alman'ından son haberler

Akşam yemeğinde Neşe'nin Alman'ı kötü görünüyordu. Sağlam yapılı, güçlü kuvvetli adam o değildi sanki. Omuzları çökmüş, rengi solmuş, alnında bir yara bandı. Karısı, güvensiz bakışlarıyla arasıra çevredekileri süzüyordu, kendileri hakkındaki tepkilerini anlamak istercesine. Masaya oturduklarından beri karı-koca tek kelime konuşmamışlardı. Yas havası içinde yemeklerini yiyorlardı.

Neşe "Aramızda kalsın" diye diye hikâyeyi herkese anlatmıştı. Yemekte tek konuşulan konu buydu.

Canan'ın yorumu: Karısını aldatmış bir erkeğin ezikliği yok adamın üzerinde.

Türkan'a göre, kadın belki de gururundan kızgınlığını açığa vuramıyordu.

Onlar yorum yapadursunlar, Neşe hikâyenin devamını anlatmaya başladı. Kanal turundan dönüşte, İrina'ya bira ısmarlayıp ağzından epey laf almıştı. Adamın sevgilisi Moskova'da yaşıyordu. Kalp hastasıydı. Yoksulluğun, hastalığın pençesinde perişandı. Adam fırsat buldukça onu yoklamaya gidiyordu. Moskova'dan ayrıldıktan sonra da telefon ediyor, geminin durduğu limanlarda ortak arkadaşlarıyla buluşup onlar ara-

cığılıyla kadına armağanlar gönderiyordu. Karısının bu gizli görüşmelerden haberi yoktu. “Tiyatrolarda iş arıyorum,” diyormuş ona. “İşin aslını doğru dürüst bilen yok,” demişti İrina. Kesin olan şu: İki sevgili gençlik yıllarında Çehov’un Martı’sını oynarlarken –Nina ve Trigorin– birbirlerine âşık oluyorlar. Savaş, ölüm, vesaire, araya çeşitli engeller giriyor, ama gene de birbirlerinden kopamıyorlar. Olay gecesi Trigorin’i bu kadar üzen, Nina’nın hastaneye kaldırılarak yoğun bakıma alınması. Televizyonda haberleri dinlerken öğrenmiş.

Neşe kendini anlattıklarına öyle kaptırmıştı ki, adamı karşısında dikilmiş görüverince yerinden sıçradı. Adam, dışarı çıkmak için önündekileri bekliyordu.

Erkeklerin gece turu

Fadıl gençleri tek tek dolaşıp, gece turu için buluşma yeri ve saatini bildiriyordu. Onur duraksadı. Ama düşünecek vakit yoktu, hemen karar vermesi gerekiyordu. Fadıl cinsel imalarla dolu bakışlarını boşlukta gezdirerek,

– Panoramik uçuş, unutma! dedi.

– Peki, geliyorum.

Yalnız kalınca kendini hafiflemiş hissetti. Sonra Moskova’daki geceyi hatırladı, elinde olmayarak. Gemiden inerkenki heyecanını... Kent ışık içinde yüzüyordu. Gece kulüpleri, barlar film şeridi gibi geçiyordu gözlerinin önünden. Yollarda lüks arabalar, şıklık yarışındaki kadınlar, genç mafya özentileri. Şimdi de St. Petersburg gecelerini tanımaya çıkacaklardı. “Bu tür yerler hâlâ neden ilgilendiriyor seni?” diye sordu kendi kendine. Heyecandan gene ter basmıştı yüzüne.

Dışarıda Işık ile karşılaştı. Yemek salonunun pencerelerinde yansıyan günışığının pembeliğine dalmıştı Işık.

Kentte gün batarken ay beliriyordu. Gün batımı saatler sürüyor, saat ona doğru hava kararıyordu.

– Halim amca, “Güneşin batışı hem görkemli, hem hüzün verici,” der diye mırıldandı Işık.

Ön güverteye doğru yürüdüler.

Kimsenin uğramadığı bir köşeye gittiler.

Yüzleri kıyıya dönük, yan yana ayakta duruyorlardı. Ortalığın sessizliği ikisini de hüzünlendirmişti.

– Kenti gece görmeyi sen de istiyorsun değil mi? dedi Onur. Okumak ya da birinden dinlemek başka, görmek başka.

Işık’ın feministliği tutmuştu. Herkes eğlence yerlerine, kumarhanelere koşuyor, diye geçirdi içinden. Ama oraları da Canan’ın dediği gibi, erkeklerin zevklerine göre düzenlenmişti. Sokakları gezmeyi, kente canlılığını veren insanları gözlemlemeyi ise kimse istemiyordu. Onur bile ne diyordu: “O yasak bölgelerin özel bir zevki var, âdeta hipnotize oluyorsun.” Oysa o karanlık sokaklarda neler vardı kim bilir!

– Hayatı eksik yaşıyoruz; bu bazen gücüme gidiyor, diye yanıtladı Onur’u.

– Seni bilmem ama nerede benim coşkumu karşılayacak eğlence!

Işık’ın üzerine büyük bir sıkıntı çökmüştü. Eliyle göğsünü bastırdı. Kalbi yine küt küt atmaya başlamıştı. Ah şu barmen! Onur halinden bir şeyler anlayacak diye ödü kopuyordu.

Barmenle yaşamında yeni bir sayfa açılmış, duygu dünyası allak bullak olmuştu. Sıkıntı hissini duygularının havalanmasına bağlıyordu. Bakalım bundan ne zaman kurtulacaktı? Yoksa hiç kurtulamayacak mıydı?

Acı verici, aynı zamanda da eğitici bir deneyimdi.

Murat bey ile din ve inanç üzerine sohbet

Büyük salonun kapısı açıktı. Işık uzaktan içeriyi seyretti bir süre. Herkes yiyip içip gevezelik ederek eğleniyor. Garsonlar ellerinde tepsilerle içki servisi yarışında; pistte

birbirine yapışmış çiftler: müzik durduğunda bile dansı sürdürüyorlar... Geceyi kitap okuyarak geçirecekti anlaşılan. Gezi atmosferi yolculara yiyip içip gevezelik edip fotoğraf çekmekten başka yapılacak bir şey bırakmıyordu. Onur'un okuma programına hayrandı. Boş hayallerle oyalanıyor, diye Şebnem'e bile yüz vermiyor, arkadaşlık hakları da olmalı, herkes sınırlarını bilmeli, diyordu. Aslında kendisi de nesnel zemine dayanmayan tartışmalardan sıkılıyordu; konuşmalar bir yere varamıyordu çünkü. Bir yandan da geziye olduğundan fazla değer yüklediğini düşünüyordu. Delilik gibi bir şey! Oku, dinle, öğren, tartış! Cenk'in sözleri de içine kurt düşürmüştü: "Yaşamdan korktuğun için her şeyi öğrenmeye çalışıyorsun. O yüzden güvenceyi de kitaplarda arıyorsun." Onun laflarına pabuç bırakacak değildi ama... Son günlerde beyin içi trafiği pek yoğundu. Örneğin şu soru: Okuma isteğinde bencillik yok muydu? Bunu daha önce de düşünmüştü. Okumak dışında hiçbir şey yapmamak. Acaba "önce kendimi geliştirmeliyim"in arkasına mı saklanıyordu? Bilinçlenme, eylemleri de içermek zorundadır, diye öğrenmemiş miydi? Kurcaladıkça her şey daha da karmaşıklaşıyordu.

Bir süre amaçsızca nehri seyretti.

Soğuk bir şey içmek için bara giderken Halim'e yakalandı. Murat bey ile, minderli koltuklarda tavla oynuyorlardı.

Yanlarına giderken oturmaya istekli değildi. Tacizci adam, Murat beyin grubundaydı; ondandı belki; gerçi tacizcinin bakışlarına aldırmıyordu artık. Öfkesi dinmişti, olayı kişisellik boyutundan soyutlayınca. Diğerleri gibi bu da bir erkek olarak tacizi kendine hak görüyordu. Canan'a bakılırsa, kimileri cinselliğini değil, erkeklik gururunu tatmin etmek için yapıyordu bunu.

Murat bey yetmişini geçmiş; heybetli, Eski Yunan heykelleri gibi yakışıklı bir adamdı, hele tok sesi çok etkileyiciydi.

(Türkan "görür görmez çarpıldım", demişti.) Sıra dışılığı hemen göze çarpıyordu. Sokulgan değildi, gemide onu çoğu kez tek başına otururken görüyordu. Çoğu kez de sigara içerken.

Halim anlatmıştı: Kırk beş yıllık eşini kaybettikten sonra bunalıma girmiş (sigaraya da o zaman başlamış). İki yıl tedavi görmüş. İşinden gücünden pek söz etmiyormuş, ticaretle uğraştığını söylemiş, ayrıntılara girmemiş. Konuşmalarından çok okuduğu belli oluyormuş. Halim ile tavladan fırsat buldukça sohbet ediyorlardı.

Işık'ı tavla partisini bitirdikleri için çağırmıştı Halim. Tanıştırma faslı sırasında Işık'tan "ender bulunan gençlerden" diye söz etti.

Murat bey İslam tarihini iyi biliyordu. Annesi Arap'mış. Arapça bilmenin avantajıyla metinleri özgün haliyle okuyabiliyordu.

O da aynı şeyden şikâyetçiydi: Yenenlerin safında yer alanların yazdığı tarih, gerçekleri gizliyordu.

Işık içinden "belgelere dayanılarak aktarılanlar ne derece doğru", diye geçirdi. Değil geçmişte, bugün yaşananlar bile öylesine çarpıtılıyordu ki, insanın okuduklarına güveni kalmıyordu.

– Tarihe bakış açısı siyasal değil, bilimsel olmalı, dedi Murat bey.

Halim, bilim ideolojisi üretildiğinden yakınarak, bilim insanının tarafsızlığından ne anladığını dillendirdi.

– Bilim insanı her şeyden önce dürüst olmalı. Kime, neye hizmet ettiğini açıkça ortaya koymalı.

Derken Murat bey tarihi mirasımıza yeterince sahip çıkamadığımızı söyledi. Sözü Türkçeye getirdi. Türkçe zengin bir dildi; bin dört yüz yıl önce yazılmış eserlere sahiptik.

Işık, yine her zamanki Işık oluvemişti. Bal yapan arıların

çiçek çiçek dolaşması gibi, bu kez de Murat beyin İslam tarihi konusundaki konuşmalarına kaptırdı kendini.

Örneğin Arap felsefesinin Antik felsefeden etkilendiğini yeni öğreniyordu. Müslüman bilim adamlarının geçmişte bilime yaptıkları katkıları da.

– 8. yüzyıl ile 12. yüzyılın sonları arasında İslam dünyasında çok değerli felsefeci ve bilim adamı yetişmiş. Eserleri Avrupa dillerine çevrilmiş, kendilerinden sonra gelen kuşakları etkilemişler. Örneğin Farabi: Tıp doktoru, filozof, matematikçi... Anadili Türkçe. Arapça, Farsça, klasik Yunanca biliyor. Kendinden önceki filozofların aksine, dini konuların felsefenin ışığı altında incelenmesini savunuyor. Oysa bugün bile, İslam dünyasında dini ibadetle sınırlıyorlar. İnsanlar din kitaplarını okuyup anlamaya çalışacakları yerde yalnız dindeki günah ve sevapla ilgileniyorlar.

Neşe gelmişti Işık'ın aklına. Muhasebecisiyle ettiği kavgayı anlatınca gene kırıp geçirmişti ortalığı. Adama demişti ki: "İslamın beş şartı içinde çalıp çırpmaya dair bir şey yok. Şartları yerine getirdin ya, bana kazık atabilirsin!"

Halim'in aşırı ciddiyetine de gülecekti az kalsın. Bu yaşında yeni bir şey öğrenince nasıl heyecanlanıyordu. Ama şaka bir yana, Murat beyin önyargılardan sıyrılmaya çalışarak konuşmasından kendisi de etkilenmişti.

– Farabi'nin yolunda ilerleyen İbni Sina da hem felsefeci, hem tıp doktoru. Tıp konusunda yazdığı kitap, 17. yüzyıla kadar Avrupa üniversitelerinde okutulmuş. Çok önemli bir isim. Ömer Hayyam hakeza. Matematikçi, şair, felsefeci.

Işık Hayyam'ı, Halim'in okuduğu şiirlerinden tanıyordu. Çok beğeniyordu şiirleri.

– Ancak, Aşari-Sünni mezhebi ilahiyatçısı Gazali, onların geliştirdiği rasyonel felsefeye karşı dini dogmaları savunmuş.

Çocuklara özgü bir heyecanla atıldı Halim:

– İmam Gazali'nin aklı geliştirip vahye olan inancı zayıflatacağı için satranca karşı çıktığı söylenir, doğru mudur?

Öbürü, "olabilir" diyerek sözü kaldığı yerden sürdürdü:

– Gazali ile birlikte, 12. yüzyılın sonlarından itibaren dünya çapında bilim adamı, felsefeci yetiştirmiş olan İslam dünyasında gerileme süreci başlamış.

– Katolik kilisesi de Orta Çağ Avrupası'nda bilimi dinsel dogmalardan kurtarmaya çalışanları cezalandırmamış mıydı?

Murat bey, Türkiye'de dindarlıkla dinciliğin karıştırıldığından yakındı.

– İslam dini bilime engel değil ki, dedi. Hazreti Muhammed, bilim Çin'de ise bile, bulunmasını buyuruyor. Mustafa Kemal de rehber olarak bilimi işaret etmiş.

Halim, egemen güçlerin dini finanse ettiğini söyledi. Vatikan'ın servetini örnek verdi.

Zirvedekiler'den farklı olarak konuşmalar heyecansız geçiyordu.

Konu laikliğe geldi.

– Türkiye'nin laikleşmesi, Tanzimat'tan önce başlamıştı, Cumhuriyet bu süreci hızlandırdı, dedi Murat bey.

Işık her yere taşıdığı not defterini kamarada unuttuğu için pişmandı. Melik Şah, Nizam ül Mülk, Dante... Aristo'dan İbni Rüşt'e... Artık Murat beyin anlattıklarına yetişemiyordu. Söylediklerinin çoğu aklında kalmıyordu; üstüne üstlük konuya da yabancıydı. (Okulda ne öğrenebildiyse...) Genelde her tartışma onu, kendi düşüncelerini gözden geçirmeye yöneltirdi. Bu konuşmalar da gene zihninde yeni kanallar açmıştı. Ancak onları dinlerken gelen geçen dikkatini dağıtıyor, gülüşmeler, bağrışmalar, konuşmalara yoğunlaşamıyordu.

İstanbul'a gidince bu konuya enine boyuna el atacaktı.

En son "Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'nın mirasıdır" demişti Murat bey. "Toplumun yenileşme çabaları üç yüz yıldır sürüyor. Cumhuriyet ile bu çabalar ivme kazandı. Ancak Osmanlı dinsel-geleneksel yapısını sürdürürken kabuk değiştirmek kolay değildi... . Son yıllarda Arap kültürünün biçimlendirdiği İslama yöneliş var. Oysa dinsel pratikler her ülkede farklıdır."

Halim Batı'daki laiklik anlayışını eleştiriyordu:

– Sömürüyü koruyan bir anlayış egemen olduğu için gerçek anlamda laiklik söz konusu değil. Dolayısıyla eğitime de laik görünümlü demek daha doğruymuş gibi geliyor bana.

Derken neoliberalizm ile birlikte laikliğin sulandırılmaya çalışıldığını söyledi. Oysa görece laik bir ortam bile, kişiye hak ve özgürlüklerinin bilincine varabilme, dünyayı eleştirel bir gözle bakabilme olanağı sağlardı. İşçi, kadın ve insan haklarının güvencesi laiklikti. Farklı görüşler, çoğulculuk bu sayede serpilebilirdi. Küresel kültüre teslim olmak kadar yerelliğe saplanıp kalmak da sakıncalıydı.

Halim, Murat beyin politik geçmişi olup olmadığını merak etmişti, bir ara nabız yokladı. Ama o, gene ayrıntılara girmeden, tüm radikal görüşlere kuşkuyla yaklaştığını söylemekle yetindi.

Işık, Murat beyden inanç hakkındaki düşüncelerini de öğrendi. Murat beye göre, insanın kendini geliştirmesine engel olmadığı sürece, sorun yoktu. Bilime dayanarak inanç sahibi insanları küçümsemeyi de yanlış buluyordu. Işık'ın aklına Onur'un "Bugün metafizik olan yarın fizik olabilir" sözü gelmişti.

Işık yaşlılardan yana şanslı olduğunu düşündü. Gene bir dolu şey öğrenmişti sayelerinde. Murat beyin belleğine de hayran kalmıştı; o ne güçlü bellekti öyle!

Onlardan ayrıldıktan sonra rastgele yürüyerek kendini İhsan annesinin kamarasının önünde buldu.

Pencerede ışık vardı. Telaşlandı. Bir anda her şeyi unuttu.

Kamaraya gitti.

– Sizi güvertede sanıyordum, dedi.

İhsan'ın öksürüğü tutmuştu gene. Biraz hafifleyince su içti kadın; arkadan derin soluklar almayı denedi. Ne yapsa geçmiyordu. Şükran ile ikisi kollarına girip güverteye götürdüler. Açık havaya çıkınca kesildi. Solukları da düzeldi. Ama bitkin düşmüştü. Göğsünün ağrıdığını söyledi. Şükran'ın çektiği şezlonga yığılıverdi. Onları telaşlandırmak istemiyordu. İşi şakaya vurdu:

– Az kalsın dönüşü olmayan geziyi yapıyorduk.

Şükran ona kızgın kızgın baktı, "Allah korusun," derken.

Beş on dakika sonra daha iyiceydi. Derin derin soluk aldı.

Sonra utangaç bir çocuk gibi önüne baktı:

– Yahu hiç yalnız kalamadık. Turdu, eğlenceydi derken... Yaşlılığın bencilliği işte!

Bakışları "Ben sizsiz yaşayamam," diyordu. Oldum olası sevgisini açığa vurmaktan utanır, sarılıp öpüşmelerden pek hoşlanmazdı. Ama onlarla kucaklaşmak istiyormuş gibi gelmişti Işık'a. O da hiç düşünmeden kollarını yaşlı annesinin boynuna doladı ve annesi kollarından sıyrılıncaya kadar soluk almaktan bile korkarcasına kıpırdamadan, öylece kaldı.

İhsan iyileşince Şükran'ın da neşesi yerine gelmişti.

– Yüzümüzü görmek isteyen yüz görümlüğünü hazırlasın, diye takıldı.

– Şaka bir yana, sana bir fotoğraf makinesi alalım, dedi İhsan. Şöyle, Didem'inki gibi son model, ne dersin? Canın sıkılınca avuntu olur.

Şükran öneriyi buruk bir gülümsemeyle karşıladı. "Bu

yaştan sonra artık bana böyle uğraşlar gerek" diye geçirdi içinden. Kendini bu yaşama alıştırmıştı bir kez; geçmişin yıkıntıları üzerine ne kuracaktı? Hayallere kapılarını kapatmaktan başka çaresi var mıydı? İhsan ayrıntıları konuşurken o, her zaman olduğu gibi ruhundaki çalkantıyı onlara belli etmemeye çabalıyordu.

Gece gemide sıradışı olaylar oluyor!

Neşe zor durumda • "Tatlı Kaçık"

Komşu gemilerin ışıkları vuruyordu rıhtıma. Çevrede henüz bir hareketlilik yoktu. Gençleri kente Aykut ve Fadıl götürecekti. Ama Kaptan'ın içine sinmemiş, son anda geminin Rus kaptanından izin alarak yanlarına Sibiryalı, iri kıyım, bir de gemi çalışanını katmıştı.

Tufan her yerde Cenk'i arıyordu. Cenk Şebnem'leydi. Gemide gezinirlerden lafa dalmış, turu unutmuştu. Sonunda Danışmanın önünde karşılaştılar.

– Neredesin oğlum? Daha hazırlanmamışsın bile. Şortla mı gideceksin? diye terslendi Tufan.

– Ben vazgeçtim.

– Haydaa!

Cenk onu başından savuşturmak için,

– Baba tamam, sana iyi eğlenceler, diyerek yürüdü.

Nasıl böyle hızla değişmekte olduğuna kendi de şaşıyordu. Gezilecek görülecek yerler umurunda değildi. Keşke tüm zamanını Zirvedekiler'i dinleyerek geçirebilseydi. İnsana dair ne çok şey biliyorlardı!

Gençlerin peşi sıra Cengiz ve Taha da, iki suç ortağı gibi merdivenlerden inerek limanın karanlıklarına karıştılar.

Şebnem, Cenk kendisine kaldığı için hoşnuttu.

– İyi ki gitmedin. Pek masum eğlenceler değil herhalde.

Cenk içinden kızın saflığına güldü. Eğlence denilen şeyin, kimi zaman insana gereksiz sıkıntılar yaratmaktan başka bir işe yaramadığını çok iyi biliyordu. "Şu gece bir bitse," diye kendi kendini yediği eğlenceleri anımsadı: Kızlar asılır, erkekler hırlaşmaya yer arar... gencecik yaşında öyle şeylere tanık olmuştu ki. "İyi biri", dediklerinin altından bitirim yalancılar çıkmıştı.

Şebnem yeni yetmeliğin merakıyla eğlence dünyası hakkında sorular sorup duruyordu. Sıra Moskova'dakine geldi.

– Rusya'da bir sürü kız, ekmek parasını kazanmak zorunda, dedi Cenk. Ama kolay yolu seçiyorlar. Sonra pişman oluyorlar.

– Kolay yol mu? Yaptıkları işin nesi kolay?

– Yav, bu çok eski bir hikâye. İnsanlık kadar eski, diyorlar ya. İçine bir girdin mi, çıkılmaz.

– Benim anlamadığım da eskiliği. Her şey değişiyor, ama bu...

– Kapatalım en iyisi.

Şebnem aklına bir şey gelmiş gibi durdu:

– Peki, ya erkekler niye dövüşür?

– Of, amma sordun.

– Söylemeyecek misin?

– Canım, bir neden bulunur. Yoksa da yaratılır.

– Nasıl yani?

– Erkekliğin şanındandır dövüşmek.

Konuşa konuşa bara gittiler. Neşe ve Didem, birbirlerinden habersiz, güverteye hava almaya çıkmışlardı.

Neşe dolaşırken barın penceresinden Cenk ile Şebnem'i gördü. Tezgâhın önünde kolalarını beklerken birbirlerine

el şakası yaparak eğleniyorlardı. Onları yalnız bıraktığı için Neşe'nin canı sıkılıyordu. Kafasında hep "O oğlan serkeş, alaycı, haytanın teki" düşüncesi...

Kaygılarını Işık'a anlatmıştı, defalarca. Sonunda Işık, "Cenk o kadar da değersiz biri değil" deme gereğini duymuştu. Zaten Neşe'ye hiç katılmıyordu. Işık'a göre, Cenk ile şu kısa süreli arkadaşlık, Şebnem'i içinde tutsak eden fanusu kırmıştı. Kızdaki hızlı değişim şaşırtıcıydı. Önceleri kendini yalnız ve korumasız hissederken artık bakışlarında özgüven okunuyordu. Onu hasta eden de herkese karşı duyduğu güvensizlikti.

Neşe, Şebnem'in en küçük bir itirazında, "Hastasın sen; hasta olmasan benimle böyle konuşmazsın; o yüzden sana kızmıyorum," diyordu. Sırf yaşıtlarına benzemediği için on dört yaşındaki bir kıza hasta etiketi yapıştırmak! Işık buna isyan ediyordu. Esin hocanın dediği gibi, kızın yeteneklerini harekete geçirebilecek bir şeyler çıkabilirdi ortaya, beklemek gerekirdi. Nitekim Şebnem resim yapmayı seviyordu. Son birkaç gündür kendisi gibi resimleri de değişmişti. Canlı, parlak renkler, sevimli insan figürleri, hayal ürünü kompozisyonlar... Esin hoca, "Resim yapmayı sürdüreceksen sakın hayallerini bırakma," demişti. Artık resimlerini oraya buraya saklamıyordu da; gururla herkese gösteriyordu. Kamaranın duvarlarını boydan boya resimle doldurmuştu.

Öte yandan akıllı uslu konuşmalar yapıyordu. Örneğin Zirve'de ezberci eğitim eleştirilirken, "Zihnimiz özgür değilse nasıl yaratıcı olabiliriz," diye fikir beyan etmişti.

Cenk ile karakterleri farklıydı ama bazı konularda düşünceleri uyuşuyordu. Cenk'i kimi zaman can kulağıyla dinliyordu. Özellikle uyuşturucu konusunda anlattıklarını: "Mutsuz insanlarla dolu bir yerde yaşanabilir mi? Başka bir dünya arıyorsun hâliyle. Kafan güzelken aklının alamayacağı bir mutluluk duygusu. Hep öyle kalacağını sanıyorsun. Bu meredi bırakmak da zor. Kendi isteğinle bırakmazsan yeniden baş-

lama şansın yüksek.” Sonra okuldaki sıra arkadaşının aşırı dozdan yatağında ölü bulunduğunu söylemişti.

Cenk’in “Kendi dünyandan çık. Çevrede bir sürü insan var; mutlu, mutsuz; onlarla ilgilen biraz” türü öğüt kokan sözlerini ise kös dinliyordu.

Sonuç olarak Işık, Şebnem’in ilk ve son hallerini karşılaştırdığında, “Yaşamın gücü galip geldi,” diye düşünmekten kendini alamıyordu. Acaba Neşe bunun farkında mıydı?

Zirve’den Şebnem ve Cenk’in sesleri geliyordu. Neşe yukarı baktı ama kimseyi göremedi. Merdivenleri yarıya kadar çıktı, çevreye bir göz gezdirdi. İşte gene kuytu bir köşede oturuyorlardı! Merdivenlerde durup onları izlemeye koyuldu, görünmek pahasına.

– “*Yaşamak güzel şey be kardeşim*!”

Cenk’in sesi pek keyifliydi. Başını arkaya atıp gökyüzüne baktı.

– Yıldızlar hareketsizmiş gibi görünüyor. Oysa dönüyorlar!

Sonra Şebnem’in şaşkın bakışları arasında peş peşe iki perende attı. Ayağa kalktığında,

– Hiçbir acı, üzüntü beni hayattan koparamaz artık, diyerek kollarıyla omuzlarını sardı; kendini kucaklar gibi.

Bir süre konuşmadılar. Derken Şebnem,

– Korku, nefret, heyecan, hırs, bunun gibi bir sürü duygu, her insanda var; ama kimse birbirine benzemiyor, dedi.

Neşe, ayakta durmaktan yorulmuş, merdivenin parmaklığına tutunup ağırlığını bir o ayağına, bir öbürüne vererek dinlenmeye çalışıyordu.

Cenk kıza yanıt vermemişti. Sakin, hatta kayıtsızdı. Onun kimseyi umursamaz tavrı Neşe’yi sinirlendiriyor ama aynı tavrı Şebnem’e karşı sergilemesi rahatlatıyordu. “Acaba yan-

larına çıksam mı?" diye düşündü. Kafasını dolduran karmaşık düşüncelerle baş etmeye uğraşırken onu bekleyen kötü sürprizden habersizdi: Didem gemide gezinirken hediyelik eşya vitrininin önünde, yemek salonundaki masa komşuları Nisa hanıma rastlamıştı.

Seksen küsur yaşındaki kadına; rüküş giyimi, takıp takıştırma merakı, tumturaklı sözleri, alışılmışın dışındaki davranışları nedeniyle, Neşe, bir tiyatro kahramanından esinlenerek, "Tatlı Kaçık" adını takmıştı. Didem epeyce fotoğrafını çekmişti kadının; huyuyla suyuyla olduğu kadar poz vermesiyle de özgündü çünkü Nisa hanım. O yaşına karşın kafa yerinde, konkende bir numara, hareketli... Ancak, "Ben de sizi arıyordum yavrucuğum, isabet oldu," dediğinde, ciddiyetiyle Didem'i çok şaşırttı. Öyle ki kızın ilk tepkisi "Rahatsız mısınız?" demek oldu.

– Ben değil ama, galiba valideniz hanımefendi rahatsızlar.

– Annem mi?

– Arz edeyim hanım kızım.

Kadın ayakta duramıyordu; ya oturmalı, ya yürümeliydi.

– Yaşlılığın cilveleri işte, diyerek holdeki koltuklara doğru yürüdü.

Karşılıklı oturdular.

Kadının söylediklerine önce inanmadı. Güya annesi, danslarıyla gönülleri fetheden Didem hayranlarından yüzer dolar borç istemişti; parasını kaybettiğini, kredi kartlarının limit aşımında olduğunu, üzülmesinler diye bunu kızlarından gizlediğini, Türkiye'ye döner dönmez ödeyeceğini söylemişti. Kimse de onu geri çevirmemişti.

– Yüzüm tutmadığı için ben de verdim. Bile bile lades, paralar gitti gider, üstüne bir bardak soğuk su iç! dedi Nisa.

"Beyni sulanmış bu kadının," diye düşündü bir an. Bir kere

annesi, böyle bir şey yapacak kadar salak değildi. Alışverişe karşı çocukça bir zaafı vardı; olayları abartmaya, kendisini dinleyenleri şaşırtmaya bayılırdı ama elalemin parasını iç etmeye ihtiyacı yoktu. Hiçbir şeyi eksik değildi ki! Kadının ima etmeye çalıştığı gibi "hasta" hiç değildi. Bundan emindi. Bu konuda az çok bilgi sahibiydi bir hekim olarak.

– Kanıt var mı? Nasıl bu kadar kesin konuşabiliyorsunuz?

Kadın lisanı münasiple anlatmaya çalıştı. Turdakilerden ismini vermek istemediği bir yolcu, annesi için, "Bu kadın birtakım gizli kapaklı işler çeviriyor," demişti Nisa'ya.

– Neşe hanımefendiyi sürekli gözlüyormuş. "Dikkat ettim, herkese cep telefonunun numarasını veriyor, adresini ve ev telefonunu vermekten kaçınıyor," dedi.

O anda kafasına dank etti. "Babanız istemez, kimseye ne adres ne telefon numarası verin, ne evin ne dükkânın" diye tembihlemişti Şebnem ile ikisine. Demek ki eve dönünce cep numarasını değiştirecek... sinirleri boşanmıştı, gerisini düşünmek istemedi.

– Biz onu içi dışı bir, konuşkan, neşeli bir hanım olarak tanımıştık. Bu yönünü fark etmemişiz.

Ağzının içinde annesini savunan bir şeyler söylemeye çabalarken kadın sözünü kesti:

– Bir şey daha var: O kişi, validenizi, tezgâhtan satıcı kıza belli etmeden aldığı peçeteleri çantasına sokarken görmüş.

– Daha neler! İftira!

Kadının karşısında kendini çok güç durumda hissediyordu. Kadın ise hemen başka bir konuya atlamıştı. Onun anlatacağı zırvaları dinleyecek hâli yoktu, alıp veriyordu;

– Bu işi halledeceğim, dedi, izin isteyerek ayrıldı.

Deli gibi annesini aramaya koyuldu. Kardeşine nasıl anlatacaktı? Senin annen bir dolandırıcı! Kafası uğulduyordu.

Neşe, karanlığın içinden Didem'in çığlığı andıran sesinin yükselmesiyle iliklerine kadar ürperdi.

– Anne!

Anında merdivenlerin dibinde kızın ince hayali belirdi.

– Gelir misin biraz!

Öfkesini dışa vurmamak, sert görünmemek için azami çabayı gösteriyordu. Olayı annesinden dinlemek istiyordu bir de.

Neşe olacakları hissetmiş gibi, yorgun olduğunu, yatacağını söyledi.

– Seninle konuşacaklarım var. Fazla sürmez.

Kamaraya her an Şebnem ya da Maide gelebilirdi; bu olasılığı hesap ederek annesini geminin kıç tarafına götürdü.

Rüzgârda çeneleri atıyor, bir yandan da yüzünden alevler fışkırıyordu.

– Şu para kaybetme hikâyesi... Neyin nesi?

– Demek biliyorsun. Kim söyledi?

– Ne önemi var?

– İnsanlara hiç güven yok.

– Güldürme. Bunu sen mi söylüyorsun? Her şeyi biliyorum.

– Zamanı gelince anlatacaktım.

– Hıh, anlatacakmış!

– Sakın bana hakaret etmeye kalkma.

– Duyunca aklım başımdan gitti!

Şaşılacak şey! Annesi kendini savunmuyordu. Hani yanlış anlaşılmış diye kıvırtmalar falan... Soruları karşısında soğukkanlılıkla her şeyi itiraf etti. İki bin dolar toplamıştı. Zirvedekiler dahil, kimden istediyse vermişti. Yalnızca İhsan, "Borç vermek âdetim değildir," diyerek geri çevirmişti.

– Buna hakkın yok, anne.

– İşime burnunu sokma.

– Kendine suç ortağı arıyorsan, yanılıyorsun.

Didem sanki bir yabancıyla konuşuyordu. Sesinin tonunu değiştirmeden sözü sürdürdü:

– İnsanların güvenini nasıl kötüye kullanabilirsin? Vicdan azabı duymuyor musun?

– Hayat birbirini kazıklamak üzerine dönüyor.

– Ne diyorsun sen Allah aşkına! Fırından ekmek çalmaya benzemez bu! İçeri atarlar; fahişelerin, kaçakçıların, uyuşturucu satıcılarının yanına.

Giriştiği işin tehlikelerinden dem vurarak annesinin gözünü korkutmaya çalışıyordu.

– Ömründe mahkemeye bile gitmemişsin. Ne bilirsin o dünya hakkında? Öyle televizyonda gördüklerine benzemez.

İşe yaramayınca bu kez biraz yumuşadı:

– Yaşamın zor, anladık ama... Senden daha mutsuz nice kadın var.

Annesi terlemeye başlamıştı. Yanaklarından gözyaşı gibi terler akıyordu.

– Yeter be! diye bağırdı. Yumurta kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmiyor. Beni olduğum gibi kabul edeceksin. Annenim, bunu değiştiremezsin.

– Kendini değiştirmeye çalış. O zaman elimden geleni yaparım.

Annesinin "hasta" olmadığından öylesine emindi ki, üstüne üstüne gitmekte bir sakınca görmüyordu.

– Susmasana! Dünyada en sevdiğim iki varlık çocuklarım, dersin. Bizim üzülmemizi ister misin?

Arkadaşlarım duysa? Okulda Şebnem'in arkadaşları? Bize neler olacağını hiç düşündün mü? Eğer bizi gerçekten seviyorsan... Biz olmazsak yaşamının ne anlamı kalır?

– Biz biz biz! Hep siz! Bıktım. Beni düşünen beri gelsin! Sizin hatırınız için belki cayarım, bilmiyorum. Ama... o bir şeyler yapabilirim duygusu yok mu? Suç işlemek bile olsa.

– İstediğin şeyin heyecan olduğu hiç aklıma gelmemişti. Çok aptalca!

– Dolandırıcılık: Bütün yaşamım boyunca yaptığım buydu. Sizin arzularınızı yerine getirmek için babanızın cüzdanından az mı para tırtıkladım? Sonra da "Düşürmüşsündür," diye yalan atardım.

– Olacak iş değil!

– Ne bu hal? Gören de suçlu senmişsin sanacak. Cesaret denilen şeyden hiç nasibini almamışsın sen.

Annesi, korkaklığını yüzüne vurunca parladı:

– Söyle söyle, doktorluğu kıvıramadın de... Mesleğimi bırakmamı başıma kakmaktan usanmadın mı? Beni iğnelemekten zevk mi duyuyorsun?

– Ne münasebet! Senin hayatından başka hayatlar da var bu dünyada, onu anlatmaya çabalıyorum.

Karanlıkta birbirlerinin yüzünü göremiyorlardı. "İsabet," diye geçirdi içinden; sıkıntıyla annesine döndü:

– Üşüdüm, gidelim. Bak, hoşuna gitse de gitmese de son sözüm şu: Paraları yarın sabah derhal sahiplerine iade edeceksin. Bundan kurtuluş yok. Bir şey daha: Bu olayı unutabilirim. Ama ikincisine asla katlanamam.

Erkekler gece turundan dönüyorlar

Gemi yarı yarıya boşalmıştı; kumarcı takımı da kentteki kumarhaneleri ziyarete gitmişti anlaşılan. Güverte terk edilmiş gibi ıssız.

Saat kimbilir kaç olmuştu ama. Işık'ın hiç uykusu yoktu. Gece yarılarına kadar kitap okuduğundan gözleri yanıyordu.

Bir şezlong çekip uzandı.

Gökyüzü ışıl ışıldı; masal ülkesi gibi gösterişli. Yıldızları seyretmek içini sevinçle dolduruyordu. Halim'in gökyüzü ve sevgi üzerine konuşmaları gelmişti aklına: "Gökyüzü herkese ait... Sahip olmadan sevmek..." Bunlar zamanın eskitemeyeceği sözlerdi. Elini yüzünde, saçlarında gezdirirken zihninden sevdiği şiirlerin dizeleri geçiyordu peş peşe. Saatlerdir sürdürdüğü zihinsel etkinlikten sonra biraz olsun başını dinleyebilmenin keyfi içindeydi.

Karanlıkta zamanı tümden unutmuştu.

Gözlerini dinlendirmek için yumdu.

Yumar yummaz güvertenin sessizliği gark gurk geyirti sesleriyle bozuldu. Bir de baktı: iki kafadar, Cengiz ile Taha. Bu gece erkenciydi gece kuşları. Ayakta sallanıyorlardı. İkisi de zil zurna sarhoş. Sözümona alçak sesle konuşuyorlardı:

– Mirim, benim o kadar param yok ki.

– Ne kadar var?

– Ne kadar mı?

Taha geyirmekten konuşamıyordu.

– Mirim, sen neden oturup içkini içmiyorsun? Ha? Daha vakit erken.

– Hadi, sonra konuşuruz.

Önünden geçip yıkıla yıkıla merdivenlere yürüdüler.

Işık derin bir soluk aldı. Ya o sarhoş kafayla işgüzarlıkları tutup şezlongun yatar vaziyette unutulduğunu sanarak düzeltmeye kalkışsalardı? Gülmesi tuttu. Aklına geldikçe gülüyordu.

Çok geçmeden gençler de eğlenceden döndüler. Gürültü patırtı, ayak sesleri.

Fadıl'ın sesini tanıdı hemen:

– Hiç böylesini gördünüz mü beyler? Ha? Doğru söyleyin? Isn't it[16] yani?

Yerinden doğruldu. Onlara yakalanmak istemiyordu. Dağılmalarını bekleyecekti.

Ama Onur'a yakalandı. Kendisine doğru yalpalayarak yürüyordu. Ayakta duramayacak kadar sarhoştu, çok sinirlendi.

– Dobrıy veçir, svyatoy!

– Ben Rusça bilmiyorum, dedi sertçe.

Onur durduğu yerde sallanıyordu.

– İyi akşamlar, Işık! dedim. Işık ve azize Rusçada aynı sözcük, yaa!

– Hadi gir koluma da, seni kamaraya indireyim.

– Siz yukarıdakiler, biz aşağıdakilere yardım eli mi uzatıyorsunuz?

– Dört kişilik kamarada kalınca "aşağıdakiler" mi oldunuz beyefendi?

Onur gülmeye başladı. Meğer sarhoş numarası yapıyormuş.

– Şurada biraz laflayalım mı? diye sordu.

Öyle istekliydi ki Işık kıramadı. İçeri girip holdeki koltuklara karşılıklı oturdular.

– Tişörtün çok yakışmış. Yeni mi?

– Göbeği örtüyor işte.

Işık'ın daha önce tanık olmadığı tuhaf bir hal gelmişti Onur'un üzerine. Oturduğu koltuğun sağını solunu elleyip duruyor, göz göze geldiklerinde bakışlarını kaçırıyor... Koltuğa iyice yayılarak,

– Bu gece Aykut'u görmeliydin, dedi.

16 Değil mi?

Gemide ne ses ne de bir kıpırtı vardı. Bir süre çevreyi dinleyip durdu.

– Kızlardan yana onun da pek şansı yokmuş, dedi. Bir kızla gece boyu samimi pozlarda dans etti. Öyle mutluydu ki.

Sesinde acı bir alay vardı.

– Şu erkek erkeğe gittiğimiz iki gece eğlencesi bana ne öğretti biliyor musun? Kadın cinsine olan önyargılarımızı duygusal dünyamız algılayamıyor. Önyargılarımızı ancak aklımızla açığa çıkarabiliriz ama onu da beceremiyoruz.

– Canan abla ne der: Erkek aklı!

– Sorun o değil.

– Ya ne, peki?

Onur'un anlatmak istedikleri kafasında tam olarak oluşmamıştı. Işık'a içini dökerken zorlanacağını hissediyordu. Ama aklından geçenleri dile getirmekten de kendini alamıyordu.

– Cinsel özgürlük, nehrin sonsuzluğu gibi bir şey, beni korkutuyor, dedi.

Aslında her genç gibi, cinsel edimin özlemini çeker, hayaller kurardı. Ama zaafa kapılmak istemezdi. Öyle ki, bazı geceler yataktayken ellerini bağlama gereksinimi duyardı. Zaafına yenilirse, ruhsal sarsıntılar geçiriyor, iç dünyasının düzeni bozuluyordu. Hele kitap okurken... dizginleyemediği düşlemlerin, zihnini bulandıran o düşüncelerin yarattığı gerginlik, verimini düşürüyordu.

Tabii bunları Işık'a söyleyemezdi. Bakışlarını nehirde gezdirerek yutkundu.

– Davranışlarımızla sözlerimiz birbiriyle çelişebilir. Bundan kim kaçabilir ki?

Diliyle çatlamış dudaklarını ıslatıyordu sürekli.

– Cinselliği takıntı hâline getirmişim. Bu konuya gereğinden fazla kafa yormuşum. Karşı konulmaz bir şeymiş gibi

bakmışım. Onun acısını çekiyorum. Neyse ki ömrüm boyunca anımsadıkça utanç duyacağım bir şey yapmaktan son anda caydım.

Arkasına yaslanıp,

– Oh be! Kilolarımdan kurtulmuş gibi rahatladım, diyerek soluğunu boşalttı.

Sözlerine Işık'ın karşılık vermesini bekliyordu, ses çıkmayınca, başından geçen olayı anlatmaya cesaret edemedi. Bacak bacak üstüne atarak,

– Cinsellik, insan yaşamında bir talihsizliktir falan demeye getirmiyorum, dedi. Ama insanı aşağılık durumlara düşürüyor; buna katlanamam.

– Ama sen hep gerçeği reddedip yalanlarla yaşayanları eleştirirdin. "Kendiyle yüzleşmeye gücü olmayan kendini yalanlarla avutmaya çalışır" derdin.

– Bu işin rasyonalitesi yok, lütfen durumumu daha da güçleştirme Işık. Kararsızlık beni yıpratıyor; şöyle ya da böyle bir karara varmalıydım.

– Niye öyle düşünüyorsun? Önce cinsel varlığımızı kabullenmemiz ve bundan utanç duymamamız gerek.

– Söylemesi kolay! Argodan bilime, cinsellik hakkında ne çok şey söylenmiş... Cinsellik hayvanlarla ortak yanımız. Ama hayvanların yapıp ettiklerinden ötürü hesap verecekleri kişi ve kurumlar yok. İnsanlar öyle mi... yüzyıllardır her şey o kadar değişmiş ki. İnsan arzularının doyurulmasını erteleyebiliyor.

Işık'ın aklına Canan'ın sözleri gelmişti: "Cinselliği kaba, bayağı diye aşağılayıp durduk. Zevki hor gördük, entelektüel hedeflerimiz için feda ettik. Zevk düşkünü diye damgalanmaktan korktuk."

Onur konuşurken sesi boğazında düğümleniyordu. Ağlamaklı ekledi:

– Alçakgönüllülük katsayımı da artırdım. Ama olmuyor olmuyor! İş o noktaya varınca... Reddediyorum! Hatırlıyor musun Işık, ne demiştin, daha önceki konuşmamızda: İnsan kendisinin bile baş edemediği zihin ve duygu karışıklığını ciddiye alıp da ortaya dökmemeli. Yaşamımı tutkularım mı yönlendirecek? Buna asla izin veremem.

– Belki de acele etmemek gerek. Hem sular bulanmadan durulmaz, unutma.

Işık'ı ateş basmıştı. Dışarı çıkıp serinlemek istedi. Kalkarken Onur,

– Dur ben de geleyim, diyerek yerinden fırladı.

Sorunlarını Işık'a iyi anlatamadığı için kendine kızgındı. Ama bu uzun sürmedi. Işık, küpeşteye yaslanmış yıldızları seyrediyordu. O da sırtını küpeşteye dayadı; her zamanki ağırbaşlılığına bürünmüştü gene; özgüven dolu sesiyle,

– Bedenin gizleri daha çözülmedi, diyerek konuşmaya başladı.

Işık onu dinlemek istemiyordu. Kendine dönmüştü birden. Gecenin karanlığı okşar gibi sarıyordu bedenini. (Dikkat etmişti, en çok da uzun süre kitap okuduğunda geliyordu o ürpermeler.) Cinsel arzunun akacak bir yol bulamadığında, boğazına kadar yükselerek içinde birikmesinden doğan boğuntuyu duyuyordu yine. Bunu insanın kendinden başka kim anlayabilirdi?

Ama karamsar değildi. Canan haklıydı. Cinsel birliktelik kadının teslimiyeti gibi algılanıyordu, her iki cins tarafından da. Kadın-erkek arasındaki bu eşitsiz konumuysa, kuşkusuz ancak kadınların kendileri aşabilirlerdi.

– Seni bilmem ama Onur, ben dikenli yollarda yürümekten vazgeçmeyeceğim, dedi.

Birden yalnız olmadıklarını fark etti ve sustu. Birinin uykusu kaçmıştı anlaşılan, sigara içerek gemiyi dolaşıyordu.

Cenk için kabus gibi bir gece

Neşe'den sonra bir kötü sürpriz de Cenk'i bekliyordu. Nedense gezinin son gecesi pek hareketliydi.

Çarpan bir kapı gürültüsüne uyandı Cenk. Arkadan yandaki kamaradan ayak sesleri işitti. Başucundaki gece lambasını yaktı. Tufan derin bir uykudaydı. Yataktan kalktı, üstüne şortunu, tişörtünü geçirip dışarı fırladı.

Kamaranın kapısı aralıktı. Annesini gördü; sırtüstü yatağına uzanmış. Saçları darmadağınık, makyajı akmış, giysileri ıslak. İçeri daldı. Annesi konuşacak halde değildi. Oğlunu görünce gözleri doldu. Tam "Ne oldu?" diye soracağı sırada banyodan babası çıktı;

– Güvertede düştü, dedi.

Sonra açıklama yapmayı istemediğini belirten bir tavırla ona kapıyı kapatmasını söyledi.

Cenk bir şeylerden kuşkulandı. Babası her akşam içiyor, gece yarısına doğru ayakta duramayacak kadar sarhoş oluyordu. Birkaç kez oyun sırasında masada rezalet çıkarmasına ramak kalmış, arkadaşları ve Kaptan'ın müdahalesiyle yatıştırılmıştı.

Gözünün önünde bir tablo canlandı: Adam gene kafayı bir şeye takmış; hırsını kadından çıkarmaya kalkmış, onu tartaklıyor, kadın kaçıyor, adam peşinde; dalgaların ıslattığı güverte kaygan. Kadın kaçarken düşüyor.

Gözleri ikisi arasında gidip gelirken aklından şu geçti: "Annem kendi düşmüş olsaydı bu herif "Salak karı, dikkat etsene," diye kızıp köpürmez miydi?" Babasının durgun hâli onun tahminlerini güçlendiriyordu. Öfkeden dişlerini sıkıyor, annesinin hatırı için kendini tutuyordu.

– Doktor çağıracağım, dedi.

Babası masada cep telefonundan mesaj okuyordu; kılını bile kıpırdatmadı.

Annesi doktor istemiyordu. Oğlu üzülmesin diye kendini iyi görünmeye zorladı.

Ama Cenk onu dinlemedi. Doktor'u uyandırdı, alıp kamaraya getirdi.

Kadının ıslak giysisi hâlâ üzerindeydi. Giysiyi değiştirmeyi akıl edemedikleri için hem kendine hem babasına kızdı.

Doktor kadını muayene ederken baba-oğul dışarıda beklediler. Cenk'in eli ayağı buz kesmişti; bakalım Doktor ne diyecekti? Babası ağzında sigara, koridoru bir aşağı bir yukarı arşınlayıp duruyordu. Gözleriyle onu izlerken "Bilerek yapmış olamaz," diye geçirdi içinden. Acaba pişmanlık duyuyor mudur?

Evdeki yaşamları geldi aklına. Ne o suçlu olduğunu kabul eder, ne öteki kocasını ele verirdi. Annesi kadar kocasını önemseyen kadın az bulunurdu. (Babası kadın işi diyerek ayakkabılarını bile ona boyatırdı.) Şimdi, o hasta hâliyle bile ailesini düşünüyor, açık verirse çıkacak rezaletten korkuyordu.

Doktor dışarı çıkınca Cengiz'e,

– Nabız, tansiyon normal, başka bir şeye rastlamadım, ezik, kırık falan görünmüyor, dedi. Düşme sonucu baygınlık geçirmiş; ama uzun sürmedi, diyor. Siz yanındaymışsınız; ne kadar baygın kaldı?

– Daha yerden kaldırırken ayıldı.

– Sol ayağı burkulmuş; hafif şiş var. Baş ağrısı, baş dönmesi devam ediyor; heyecanlandığı için.

Doktor'un sakin tavrı Cenk'in içini ferahlatmıştı.

– Tehlikeli bir durum yok. Ama kesin bir şey söylemeden önce beklemeliyiz. Dinlensin. Aldığı ilaçlara devam etsin. Ben bir araştırayım, yolcuların arasında bir nörolog bulabilirsem... O görürse daha iyi olur.

Doktor'u geçirdikten sonra,

– Üstünü değiştirmeli, dedi Cenk, kendi kendine konuşur gibi.

Bunu babasının yapacağını düşünmüştü. Ama o, duymamış gibi masadan sigara paketini, çakmağını, cep telefonunu alıp yanlarından ayrıldı.

Cenk bavuldan temiz çamaşır çıkardı. Annesinin yüzünü, kollarını ıslak havluyla sildi. Çamaşırını değiştirmesine yardım etti. Kadıncağız oğlunun önünde ilk kez soyunuyordu. Utancından başını öne eğmişti... Onu yatırdıktan sonra tepedeki ışığı söndürdü, gece lambasını yaktı.

Heykel gibi kıpırdamadan, gözlerini annesine dikmişti. Sırtüstü yatıyordu Fitnat; elleri pikenin üzerinde. Bitkin. Metanet okunan bakışlarıyla çektiği acıyı gizlemeye çalışıyordu.

Hep hastaydı. Sinir ilaçlarıyla ayakta duruyordu. "Onu biz hasta ediyoruz," diye geçirdi içinden. Yardım etmek elinden gelmediği için üzülüyordu. Annesinin öldüğünü düşündü birden. Kardeşiyle birlikte ortada kalakalmışlar! O olmadan babasıyla aynı evde yaşamak: İşte bu tam bir felâket olurdu.

Babasının sigarasını içtikten sonra döneceğini ummuştu ama... Yan kamaradan horultuları işitiliyordu. Çok geçmeden kapıyı usulca vurarak Tufan girdi içeri. Horultudan, diş gıcırtısından uyanmıştı.

Uyku mahmurluğuyla gözlerini ovuşturuyordu.

– Baban niye senin yatağında uyuyor, diye sordu.

Cenk'ten olayı öğrenince çekine çekine yatağa yaklaştı. Halasının gözleri kapalıydı.

– Hazır o uyurken sen de biraz kestir, dedi Cenk'e.

Cenk dalgın bakışlarla annesini seyrediyordu. Güzel bir yüz, muntazam hatlar. Güzelliğini ondan almıştı. Alnının çıkıntılı kavisi, yanağındaki gamzesi...

Sabahın ilk saatlerine kadar yerinden kımıldamadı. Arasıra içi geçiyor ama anında uyanıyordu. Tufan da oturduğu yerde kestiriyordu.

Kalktı, perdeyi araladı: Tanın aydınlığı karanlığı geriye itiyordu. Uzun uzun manzarayı seyretti.

Perdelere karşın kamara güneşle aydınlanmıştı. Fitnat uyandı. Tuvalete gitmek istiyordu. Konuşmalara Tufan da uyanmıştı.

– Tuvalete mi? Hemen, dedi.

İki gencin yardımıyla güç bela yürüyordu Fitnat; sol ayağı epey şişmiş, üzerine basamıyordu.

Yatağına dönerken Doktor uğradı, Aykut ile birlikte. Aykut'un iyi yanları yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. İnsancıl, merhametli, dahası sulu gözlü... Fitnat'ı öyle sırtüstü uzanmış görüverince gözleri nemlenmişti.

Doktor nabzına, tansiyonuna baktı kadının;

– Normal, dedi.

Dinlenmesini önerdi. Yolcuların arasında bir nörolog bulmuş ama adam gece içkiyi fazla kaçırdığından daha ayılamamıştı. Ayrılırken gençlere,

– Ne olur ne olmaz, yalnız bırakmayın, diye tembihledi.

Kapıdan çıkarken elinde bira şişesiyle Cengiz arz-ı endam etti.

– Bu saatte mi? demekten kendini alamadı Doktor.

Cengiz bozulur gibi oldu. Kasıla kasıla bıyıklarını sıvazlıyordu bir kabadayı edasıyla. Doktor'un arkasından kapıyı kapatırken ağzının içinde, "Kılkuyruk!" diye söylendi.

Tıraş olacaktı. Banyoya girmeden önce,

– Kahvaltıya gidin, fazla oyalanmayın, dedi o buyurgan sesiyle gençlere.

Karısına bir şey isteyip istemediğini sormadı bile. Ayrılır-

ken Tufan sordu. İlaç içeceği için yalnızca bir dilim ekmek istedi Fitnat.

Gerilim içinde geçen kahvaltı •
"Hayat sınırsız bir orman gibi" ama...

Kaza haberi bütün gemiye yayılmıştı. Kahvaltıda herkes Fitnat'ın durumunu soruyordu. Özellikle Kaptan çok ilgiliydi. Gençlere elinden geleni yapmaya hazır olduğunu yineleyip durdu.

Işık, Onur, Zirvedekiler... kadını tanıyan tanımayan herkes kazaya çok üzülmüştü. Bir tek Neşe kayıtsız kalmıştı; başkalarıyla ilgilenemeyecek kadar sıkıntılıydı.

Kahvaltı etmeden, çayını alıp sigara içmeye dışarı çıktı.

Şebnem de annesi gibi gerilim içindeydi. Cenk ters bir durum olduğunu hemen anlamıştı. Maide, Şebnem'i alıp dışarı çıktıktan sonra Didem gençlerin masasına gelip oturdu.

Ondan beklenmeyecek kadar durgundu. Cenk'e bakarak, alçak sesle,

– Kazadan önce neler olduğunu sanırım bilmiyorsun, dedi. Söyleyeceklerim seni üzecek ama söylemezsem de vicdanım beni rahat bırakmayacak.

– Hayrola?

Gece erkenden yattım, uykumu almıştım, güvertede dolaşıyordum, sizinkilere rastladım.

Baban avaz avaz annene bağırıyordu.

Tufan'ın varlığından rahatsızlık duymadan ve hiç telaş göstermeden anlatıyordu olayı.

– Eğlenceden dönen turistler, yanlarından geçerken şaş-

kın şaşkın bakıyorlardı. Ben de şaşırdım, ne yapacağımı bilemedim. Kusura bakma, babandan çekindiğim için kaçmaktan başka çarem yoktu.

Sözünü bitirmeden kapının ağzından Maide seslendi:

– Didem, ütü odasındayım. İşin bitince gelir misin?

Didem'in benzi sarardı.

– Tamam, diye karşılık verdi usulca.

Birden konuşma isteğini yitirmişti. İki genç ağırbaşlı bir suskunluk içinde önlerine bakıyorlardı. Didem'i hiç şaşkınlık belirtisi göstermeden dinlemişlerdi. Fitnat ile Cengiz arasında geçen her şeyi bilirlerdi de, karşılıklı konuşmazlardı. Sıkıntılı bir sessizlikten sonra,

– Cenk'ciğim, bunu bilmen hakkın, diye düşündüm, dedi Didem.

Maide'yi göreceği için tedirgindi, gene de nezaket gereği Cenk'e söylemesi gereken şeyleri savsaklamadı. Annesine geçmiş olsun dileklerini ileterek ayrıldı.

Maide ütü odasında yalnızdı. Boynundan hemen hiç çıkarmadığı mavi ipek eşarbını ütülüyordu. İşine ara vermeden,

– Annenin para işi halloldu, dedi Didem'e. Paraları sahiplerine geri veriyoruz. İki kişi kaldı, bir zahmet onları da senden rica edeceğim.

Ütüyü fişten çektikten sonra çantasından iki yüz dolar çıkarıp paranın sahiplerinin ismini söyleyerek, kıza uzattı.

Yüzündeki her şeyi biliyorum, diyen anlatım Didem'i şaşırtmamıştı. Annesi her fırsatta Maide ile dertleşiyor, ağzı sıkı diye övüyordu ayrıca. Demek kaşla göz arasında olayı kadına anlatmıştı. Huyunu bilirdi; anlatmadan duramazdı. Hem de kendini acındırarak. O yüzden,

– Pişman mı bari? diye sormakta bir sakınca görmedi.

Maide Didem'in olayı ört bas etmek isteyeceğini düşündüğünden bu soru karşısında şaşırdı. Gezinin başından beri Neşe'ye ve kızlarına karşı hep ölçülü olmuş, işlerine burnunu sokmaktan kaçınmıştı. Onlarla aynı kamarayı paylaşmayı biraz da huzurevi provası gibi görmüş ve bu deneyiminden "Korktuğum gibi değilmiş," diyerek başarıyla çıkışına çok sevinmişti. Ancak şu anda işi zordu. Atacağı yanlış bir adım ana-kızın arasını daha beter açabilirdi.

– Bilemem. Belki pişman, belki de... Yaparken kolay da, sonuçlarına katlanmak herkesin harcı değil. Ama bana kalırsa, çıkmaz sokak olduğunu gördü.

– Size bir şey diyeyim mi? Hayattan çok şey istiyor benim annem. Gözü doymuyor... Yerin dibine geçiyorum. Olacak şey mi?

– Gerçekler acıtır kimi zaman böyle.

– Neden benim annem?

Maide eşarbını katlayıp boynuna bağladı.

– Topluma egemen olan ahlaki gevşemeden hepimiz nasibimizi alıyoruz.

– Kötü bir evlilik yapmış, tamam da...

Didem'in konuşmaları, annesinin içinde bulunduğu durumu hafife aldığını gösteriyordu.

– Sevme-sevilme ihtiyacını karşılayacak bir erkek lazım ona. İlgi arsızı olmuş, dedi. Biz yetmiyoruz.

– Oysa aramızda sevgi bitmiş falan değil. Sanki dünyada mutsuz olan bir o var!

– Yetiştirilme biçimi, yaşam koşulları, insanı ne hallere düşürüyor sırasında.

Didem'in annesine olan katı tutumu, Maide'nin gözünde

haksız konuma düşürmüştü onu. Kızın öfkesi, kendi adı lekeleneceği içindi. Aslında Maide konu kapansın istiyordu; her an içeri biri girebilirdi.

Didem'e annesinin özsaygısını onarabilmesi için ona destek vermesini tembihledi.

– Üzülme çocuğum, en yetkin kişiler bile hata yapar, dedi. Hem annen hakkında ahlaki bir yargıda bulunmak ne derece doğru olur? Kötülük de denemez buna. Dedim ya, ahlaki gevşeme.

– Hayat, sınırsız bir orman gibi.

– İnsan beyni de sınırsızdır, doktor hanım. Hadi sil gözyaşlarını.

Hanidir böyle dostça sözler duymamıştı Didem. Üzüntüsü buruk bir sevince dönüşmüştü.

– Bana büyük bir iyilik yaptınız, dedi, boynuna sarıldı kadının. Dün geceden beri bu işi nasıl halledeceğim diye kara kara düşünüyordum.

Cenk Katya ile dertleşiyor

Kahvaltı dönüşü Cenk'in kafası Didem'in anlattıklarıyla meşguldü. Yakında kızılca kıyamet kopacak, dedi kendi kendine.

Annesi uyuyordu. Babası çekip gitti. Tufan bavulları toplamak üzere öbür kamaraya geçti. Gezinin son günü olduğu için kamaralar saat on ikiye kadar boşaltılacaktı. Peterhof Yazlık Sarayı turuna katılacak olanlar, bagajlarıyla birlikte ayrılacaklardı gemiden. Diğerleri gruplar hâlinde kente inecek, akşam üzeri gemiye döneceklerdi. Saat sekizde de havaalanına gidilecekti.

Babasının yatağına henüz uzanmıştı ki, Katya Alman nöroloğu getirdi.

Adamın içkiciliği suratının kırmızılığından belli oluyordu. Hemen annesini uyandırdı. Katya'yı Moskova'dan beri doğru dürüst görememişti. Tokalaşırlarken,

– Çok çalışıyorsun galiba, hiç ortalıkta yoksun, dedi.

Katya yorgun bakışlarla baktı ona:

– Sorma, gemideyken hep ofisteyim.

Doktor hastayla yalnız kalmak istiyordu, onları dışarı çıkardı. Beş on dakika geçmeden de geri çağırdı. Katya ile İngilizce konuştu.

– Her şey yolunda Cenk. Korkulacak bir şey olmadığını söylüyor doktor. Normal hayatına devam edebilirmiş.

Olayı öğrendiğinden beri ilk kez tam olarak rahatlamıştı. Doktoru geçirirken o bozuk İngilizcesiyle,

– Sürekli uyuyor, bu kötü mü? diye sordu.

Adam gülümsedi:

– Umarım güzel rüyalar görüyordur.

Katya kamara işini ayarlamıştı.

– İstediğiniz saate kadar burada kalabilirsiniz, dedi.

Evli kadınların çoğu mutsuz •

Cenk annesiyle aile sorunlarını tartışıyor •

"Özgürlüğü kısıtlayan da özgür değildir."

Fitnat gene uykuya yenik düşmüştü, kendini o kadar da zorlamıştı uyumamak için oysa. Dalmadan önce son sözü, "Cenk'ciğim, Katya hanıma likörlü çikolata ikram et," oldu.

Karşılıklı çikolatalarını yerlerken Cenk, Katya'nın dostça ilgisinden yüreklenerek kıza açılma isteği duydu. Olanları hiç gizlemeden anlattı.

– Seni çok iyi anlıyorum, dedi Katya. Ne yazık ki evli kadınların çoğu mutsuz.

– Bir kurtuluş yolu var: Boşanmak. Ama bizi düşünüyor; kardeşimi, beni, hatta Tufan'ı. Hem boşandı diyelim, peder, yani babam, rahat vermez ki. Nafaka ödemez; öyle güçlü avukatlar tutar ki süründürür bizi.

– Türkiye'de mahkeme işleri zor yürüyor, dedi Katya onu sessizce dinlerken. Başımdan geçti, oradan biliyorum.

– Valideye kalsa, her şey kendiliğinden yoluna girer.

İçini çekerek yatağında düzenli soluklarla uyumakta olan annesine baktı.

– Kiliselerde gördüğümüz Meryem Ana'lara benziyor. Acılara sabırla katlananların yüzü! Aklı kızında. Kız kardeşim daha üç yaşında. Biraz rahatsızlanmış; gıda zehirlenmesi, tavuk etinden. Neyse, dün aradık, iyiymiş. Valide geziye hiç gelmek istememişti zaten. Depresyon geçiriyor. Bir sürü ilaç alıyor. Onu avutacak ne söyleyebilirim ki? Hadi küçük yaşta evlendirildi, diyelim. Neden her şeyi sineye çekti?

– Ona destek olabilirsin. "Tek elin nesi var? İki elin sesi var."

Katya'nın Türkçedeki atasözlerini bile bilmesi, elinde olmadan gülümsetmişti onu.

– Ama ben tek başıma ne yapabilirim ki?

Katya saatine baktı. İşinin başında olması gerekiyordu; çok bile oturmuştu. Çikolataya teşekkür ederek kalktı.

– Bol şans, Cenk. İşin kolay değil.

Tokalaşırlarken Cenk işi şakaya vurdu:

– Benim bir an önce büyümem gerek!

Kızı geçirdikten sonra yeniden yatağa uzandı. Kollarını yastık gibi başının altına koydu. Gözü annesinin üstünde, düşüncelere daldı.

Yaşamı eskisi gibi olmayacaktı, bu kesin. Beş para etmezdi zaten. Yaşam biçimini değiştirecekti. Can sıkıntısın-

dan kendini yiyip bitirdiği günler geride kalmıştı. Ama ya eski alışkanlıklarını bırakamazsa? Yeni durumunu benimseyemezse? Halim amcasının sözlerini geçiriyordu zihninden: "Okul eğitimi yetmez, kendi kendini yetiştirmeli insan."

Okumaya nereden başlayacaktı? "Önce edebiyat, sonra felsefe." En çok da şu sözünden etkilenmişti Halim'in: "Sokma akılla nereye kadar?" Ya sıkılırsa okumaktan? Beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı mıydı? Ama önceden nasıl bilebilirdi ki bunu? Kendi kendini kurtarmak: Kulağa hoş geliyordu. Var mıydı kendisinde o beceri? Ömründe bir kez olsun yaşamsal önemde bir sorunla karşılaşmamıştı ki becerisini sınamış olsun! Eks'i bile annesi bıraktırmıştı.

Düşünceleri annesinin uyanmasıyla dağıldı.

– Ağrılarım hafifledi, dedi Fitnat.

İlaçlarını içtikten sonra Cenk arkasına yastık dayayarak yatağın içinde oturmasına yardım etti.

– Kendini iyi hissediyorsan dışarı çıkalım mı? diye sordu.

Fitnat belli belirsiz gülümsedi.

– Olur. Temiz hava ikimize de iyi gelir.

Hemen fırçayı aldı, annesinin saçlarını taradı. Aynayı yüzüne tuttu. Kadın gözlerinin çevresindeki morlukları inceledi.

– Hazır mıyız?

Kadını kucakladığı gibi doğru güverteye götürdü. Usulca yere bıraktı.

– Başım dönüyor!

– Heyecanlanma, tamam.

Yeniden kucaklayıp bir şezlonga oturttu onu.

Güverte bomboştu. Gemi çalışanlarının çocukları meydanı boş bulup kovalamaca oynuyor, doyasıya yaramazlık yapıyorlardı; anneleri babaları, yeni gelecek turist kafilesi için hazırlıklarını sürdürürlerken.

– Hava çok güzel, taptaze; güneş de harika, dedi Fitnat.

Gözleriyle çocukları izlerken yanaklarından gözyaşları süzülmeye başladı birden.

– Ne o, ağlıyor musun?

Sandalyesini şezlonga yaklaştırdı.

– Her şeyi biliyorum ben, anne. İstediğin kadar gizle. Yetti be! Bari burada üzmese seni.

Babası, uçarılıklarını gezide de sürdürmekten çekinmiyordu. Oyun masasında içip içip sarhoş olması bir yana, sarhoşken garson kızlara sarkmaya kalkışması, annesinin gözünden kaçmıyordu. Moskova'da olsun, buraya geldikleri ilk gece olsun, akşam yemeğinden sonra, karısına "Beni bekleme, yat," komutunu verip kentin yolunu tutuyordu.

– Sinir oluyorum, ille her yerde oynayıp şans deneyecek. Dün gece ütülmüş, edepsizliği ondan.

– Eskisi gibi büyük oynamıyor, oğlum. Zihni yorgun, yaş da var tabii... kendini oyuna veremiyor.

– Yav, koruma şunu!

Cenk, içini kaplayan öfkeye yenilip açtı ağzını yumdu gözünü, babasının bir tarafını bırakmadı.

– Aşağılık zevkleri olan bir herif! diye bağırdı.

Sözleri hakarete varınca Fitnat dayanamayıp kocasını savunmaya geçti:

– İş hayatı o kadar zor ki. Nelerle yüz yüze geliyor. Ama sen bunları nereden bileceksin?

– Acısını bizden mi çıkarması lazım?

– Sertliğe iş çevresinde alışmış, ne yapsın! Saymazlar sonra. Hem o kendine karşı da acımasızdır, bilmiyor musun?

– Değişecek! Sana normal geliyor, alışmışsın.

– Senden bunları duymak beni çok üzüyor Cenk. O senin baban.

Kadını dinlemiyordu. Onun "Babanı en iyi ben tanırım" havası sinirine dokunmuştu.

– Mutlu musun anne?

Zoraki bir "evet" çıktı kadının ağzından.

– Ben değilim. Aklı ermeye başlayınca kızın da mutlu olmayacak.

– Bakalım baban bizimle mutlu mu? Ya bıktıysa?

Katya'nın sözlerini anımsadı: "Özgürlüğü kısıtlayan da özgür değildir."

– Anne, onun kendi kendine sorular sormasına fırsat tanısan? dedi. Belki de bize yaptığı haksızlıklardan ötürü suçluluk duygusuna kapılacak.

– Evden kaçıyor. Ama ne yapsın? Bütün gün çalıştıktan sonra gece değişiklik istemesi suç mu?

– Çıldırtma insanı! Seni çocuklarının önünde bile aşağılamaktan çekinmeyen adamı hâlâ koruyorsun? Yuh!

– Haklı olmak neyi değiştirecek hayatımızda? Bu evlilik nasıl yürüyor sanıyorsun?

– Yaptıkları cezasız mı kalacak? Yapmaya devam mı edecek?

– Böyle şeyler söylememelisin. Yakışmıyor sana.

Oğlunun ataklığı, gözü karalığı çocukluğundan beri korkuturdu Fitnat'ı. Kocasına karşı takındığı savunmacı tavır biraz da bundandı.

– Bu dünyada güvenebileceğim bir tek sen varsın, Cenk.

Bunu duyunca Cenk'in eli ayağı kesildi. Yerinden kalktı, annesine sarıldı, ellerini, yanaklarını öptü. Epeydir, uyuşturucuyu bıraktığı günden beri böyle bir sahne yaşamamışlardı.

St. Petersburg caddeleri •
Politik eleştiriler, yorumlar

Işık ve Onur, kentin nabzının attığı Nevski caddesinde, gruptakilerden arkada kalıp vitrinlere baka baka yürüyorlardı. Batı ürünlerinin sergilendiği bir sergi mekânıydı âdeta cadde. İki yanında mağazalar, dev panolarda Amerikan şirketlerine ait reklamlar, döviz büroları, bankalar, kafe ve restoranlar, Amerikan filmlerinin oynadığı sinemalar. Moskova'daki Rusça tabelaların tersine, buradakiler İngilizceydi.

Herkes aynı şeyi söylüyordu: "Rusya'da gibi değiliz; St. Petersburg âdeta bir Avrupa kenti." Batı modasını izleyen gençlerden geçilmiyordu; çeşit çeşit insan, canlı bir kalabalık.

Işık'ın dikkatini en çok yeni düzende banka, mağaza, kafe gibi yerlerde çalışan makyajlı, bakımlı, şık genç kızlar çekmişti (Cenk "poster kızı" diyordu onlara). Fotoğrafımsı bir görüntü oluşturuyorlardı. Turizm bilinci gelişmiş, güler yüzlü hizmet anlayışını benimsemiş, turistlere hoş görünmek için hep rol yapıyor havasında. O yüzden "kendilerini" tanımak olanaksızlaşıyordu.

Dünya markalarının satıldığı lüks mağazalarla, önlerindeki gazete ve dergi satan yaşlı kadınlar keskin bir çelişki oluşturuyordu.

Halim Onur'la birlikteydi. Kentin mimari güzelliklerine hayran kalmıştı. Arasıra gözüne çarpan çirkinliklerden rahatsızlık duyuyor, "Eski binalar, yenilerin arasında boğulmaya terk edilmişler," diye söyleniyordu.

– Yazıktır. Emeği yansıtan tarihi yapılar bunlar.

Bazı bölgelerin şantiyeye döndürülmesine de çok kızmıştı:

– Teknolojik gelişmelerle tarihsel mekânları onarmaları, çevresini çağdaş gereksinimlere göre düzeltip korumaları

iyi. Ama o mekânlar, aynı zamanda birer sanat eseri. Keyfi olarak yapılacak değişiklik bütünün anlam kapsamını bozar.

Hep birlikte havyar almak için balık ve balık ürünleri satılan kocaman bir markete gittiler. Kapıdan içeri girer girmez her şeye sinmiş olan kekremsi balık kokusu karşılıyordu müşterileri. Çalışanların neredeyse tamamı kadındı burada da. Çeşit çeşit balık ürünü. Maide ve İhsan içerinin boğucu havasından çok rahatsız oldular. Apar topar birkaç kutu kırmızı ve siyah havyar alıp kendilerini dışarı attılar.

Alışverişten sonra grup her zaman olduğu gibi sağa sola dağıldı. Işık ve Onur, kalabalıktan bunalmış, üstüne üstlük ellerinde kumanyalar, hediye paketleri... Büyüklere paket taşıttırmazlardı, o yüzden yorulmuşlardı.

Yapacak başka bir şey olmadığından herkes rastgele dolaşıyordu. Kaybolmamak için küçük gruplar hâlinde geziyor, ikide bir birbirlerine sesleniyorlardı. Kentin en işlek caddelerinden birine girdiklerinde Maide, "Ayaklarıma kara sular indi" diye sızlanmaya başladı; bir yerde oturup dinlenmelerini önerdi.

Çevredeki bankları, sandviçlerini yiyen, içeceklerini yudumlayan gençler doldurmuştu. Tiyatro dekoru gibi yeşillikler içinde ise, İstanbul, Boston, Paris, New York gibi metropolleri istila eden yeni-moda kafe restoranlar vardı. Kocaman tabaklarda gelen çeşit çeşit salatalar, yanında kolalar. Amerikan standartlarına göre hazırlanmış salataları da kimse bitiremiyordu.

Maide huysuzlandı:

– Ne biçim yer burası? Şöyle Rus usulü çay içecek bir yer bırakmamışlar.

– Metropoller giderek birbirine benzemeye başladı, dedi Esin.

– Turizmciler düşünsün. İnsanlar Rusya'ya hamburger yemeye gelmeyecekler herhalde. Ya da poşet çay içmeye.

– Bizi park paklar.

Esin'in önerisi kabul gördü. Nevski'de, içinde Büyük Katerina'nın heykelinin bulunduğu parka hepsi bayılmışlardı. Ama oradan epey uzaktaydılar. Haritaya bakarak başka bir park buldular.

Bu da sevimli ve bakımlıydı. İçerilere doğru uzanan yolun kenarlarında iki yeşil duvar gibi ağaçlar yükseliyordu. Banklara serildiler. Kumanyaları açtılar. Herkes hâlinden hoşnuttu. İnsana sevinç veren bir hava. Günlük güneşlik. Beyaz bulutlar yol yol uzun şeritler çizmişti masmavi gökyüzüne. Güneş vurmuş çimenler göz alıyordu.

Yemek faslı bittikten sonra Esin ve Maide artan yiyecekleri topladılar. Parkın karşısındaki, turist otobüslerinin durup kalktığı yerde turistlere tavşan kürkü kalpak satan gençlere götürüp verdiler. Benizleri uçuk, açlıktan avurdu avurduna çökmüş iki genç, torbalara aç kurt gibi saldırdı. Yerlerine dönerken Esin gözyaşlarını tutamadı.

Halim ve Necdet, Rusya izlenimlerini konuşuyorlardı.

– Sovyetler döneminde halklar dillerini özgürce kullanabiliyorlardı. Rusça ile de aralarında iletişim sağlıyorlardı, dedi Necdet.

Canan çevrede ne var ne yok görmek, son günün tadını çıkarmak istiyordu. Türkan'ın esnediğini görünce,

– Dinlendinse hadi kalk biraz daha yer görelim, dedi.

– St. Petersburg görmekle bitecek gibi değil ki.

– Ben zaten bir şey anlamadım. Gene geleceğim.

– 300. kuruluş yıl dönümüne! Ne iyi olur.

Şükran'ın baş ağrısı tutmuştu; İhsan uyukluyordu; Işık'ın yorgunluktan adım atacak hâli kalmamıştı; Onur'u ve Ayşen'i alıp gittiler.

Necdet Rusya'da, toplumu sarmakta olan ahlaki çürümeye değinince Maide,

– Ben bu konuda duygusal olmamaya çalışıyorum, dedi. Bakın, Rusya bugün, iç ve dış, son derece karmaşık sorunlarla karşı karşıya. Üretimden tutun da, toprak bütünlüğünün korunmasına kadar. Koşullar değişirken sorunlar ağırlaşıyor. Üretim araçlarının bilgisayarlaştırılması, buna bağlı olarak okul eğitimi programlarının yenilenmesi, işgücünün niteliğinin yükseltilmesi, tarımda üretkenliği artıran teknolojilere geçilmesi, yeni teknolojilerin yol açtığı yapısal işsizlikle ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, çevre kirliliği... bu türden çağdaş sorunlarla nasıl baş edilecek? Asıl mesele bu.

Necdet'in gözlerinde kızgın bir bakış belirdi:

– Ahlaki çürüme o boyutlarda ki... Dünyayı saran bir felâket! Kutsal değerlere bile saygı yok. Geçen yılbaşında, gözlerime inanamadım. Noel Baba'yı süper market görevlisi yapmışlar...

– Gençliğimizde ne öğrenmiştik, sevgili Necdet? İşbirliği, yapıcı rekabet, dayanışma: Ahlak ancak bu koşullar gerçekleştiğinde düzelir. Hani nerede o koşullar?

– Biz yıllarca neyin mücadelesini verdik? İnsanın yeteneklerinin, kişiliğinin serbestçe gelişebilmesinin önündeki ekonomik ve politik engeller kalksın, dedik!

Maide:

– Bugün Rusya muazzam bir bilimsel, teknolojik ve kültürel varlığın mirasçısı...

Esin konuşmanın çıkmaza gireceğini sezerek konuyu edebiyata getirdi:

– Maide'ye katılıyorum. Rusya, Dostoyevski, Tolstoy, Gorki, Gogol, saymakla bitmez; dünyaca ünlü yazarlar yetiştirmiş... Bu birikim varken...

Konuşmalar tiyatro üzerine sürüyordu artık.

Halim:

– Gogol'ün "Palto"su, –yanılmıyorsam 1842– ve "Bir Delinin Hatıra Defteri" –o birkaç yıl önce olmalı– ikisi de St. Petersburg'da geçiyor; yalnızca Dostoyevski'nin "Beyaz Geceler"i değil.

"Bu sohbetler, aralarındaki dostluğu güçlendiriyor" diye düşündü Işık. Hepsi meraklı insanlardı; dünyaya dönük yaşıyor; gerçek değerlere önem veriyor, sanat ve politika üzerine tartışmaları seviyorlardı. (Görüş ayrılıkları ortaya çıkınca tartışmalar kızışıyor, sesler yükseliyordu, o da tuzu biberi.)

Maide, Esin'e,

– Bizim yaşımızda yeni dostluklar kurulmaz, ama seni ayrı tuttum, dedi.

– Evimizin kapısı her an sizlere açık. Hem artık Işık ve Onur bizim de çocuklarımız.

Işık derin düşünüyor

Işık yalnız kaldığında konuşmalar zihninde hâlâ sürüyordu.

Bu insanlar, ilerlemiş yaşlarına karşın gençlere özgü enerjiye ve canlılığa sahiptiler. İnternetten yararlanıyor, eski deneyimleriyle yetinmeyip yeni yayınları izliyor, yeni insanlarla görüş alışverişinde bulunuyor, kendilerini geliştirmeye çalışıyorlardı. Çabalarına saygı duyuyordu ama istedikleri şeyleri konuşuyor, ortaya yeni ve özgün fikirler atamıyorlardı. (Hani bazen onlara "dinazor" denilmesine hak verecek gibi oluyor, sonra da böyle bir şeyi nasıl düşünebildiğine şaşıyordu.) Örneğin içlerinden hiçbiri, gençler hakkında gereksinim duyduğu özlü düşünceleri dillendirmemişti onca sohbet sırasında.

Dünyadaki “değişim” konusunu değerlendirdiklerinde de öyle. Kuramsal tartışmaların rahatlığına sığınıyorlardı. Ağız birliği etmişçesine kapitalizmin krize girmesinin kaçınılmaz olduğunda ısrar ediyorlardı. (“Biz göremeyiz belki”) Bilimin, teknolojinin, kapitalizmin kâr mantığı yüzünden insanlığa refah ve barış getireceğine inanmıyorlardı. Sorularıyla sıkıştırırsa, “Bunları yanıtlamak bizim harcımız değil” falan diyerek konuşmaktan kaçınıyorlardı.

Ama onları, yapabileceklerinden fazlasını yapamadıkları için eleştirmesi haksızlık değil miydi? Keşke herkes gençlerle ilişki kurmak için onlar kadar çaba harcasaydı; üstelik büyüklük taslamadan...

Onları tanıması büyük şanstı; daha iyi bir kaynak bulmak kolay mıydı? Hele dünyanın bugün içinden geçtiği süreçte. Karşılaştığı düşüncelerin gerçek değerini saptamak o kadar zorlaşmıştı ki. (Maide’nin şu sözünü de hiç unutmuyordu: “Belirsizlikler, doğru düşünmemizi engelliyor.”) En azından bilgi açığını kapamasına yardımcı oluyorlardı.

İnsanlığın geleceğini tartışırlarken onların yaşama olan bağlılıkları, insana duydukları güven, Işık’ı çok duygulandırmıştı. Haklıydılar: “Geleceğin nasıl şekilleneceğini bilemeyiz. Ancak sömürü, yoksulluk ve adaletsizliğin barınamayacağı bir gelecek için bugünden kolları sıvamak gerekiyor.”

Cenkçe!

Cenk küpeşteye dayanmış rıhtımdan gelip geçeni seyrediyordu.

Alışverişten dönen yolcuların ellerinde paketler... Yükleri ağır olduğundan güçlükle yürüyor, kimilerinin paketlerden yüzü görünmüyordu.

– Yuh! TIR lazım bunları taşımak için, diyerek güldü kendi kendine.

Az sonra Işık göründü. Poşetlerini yere bırakıp el salladı ona.

Gemiye bindikten sonra kamaraya uğramadan yanına geldi. Annesini sordu.

– İyi iyi. Boşsan biraz oturalım mı?

– Şu elimdekilerden bir kurtulsam...

Birlikte taşıdılar poşetleri kamaraya.

Buruna doğru yürürlerken,

– Dün gece, daha doğrusu sabaha karşı bir ara dalmışım... rüyamda gördüm seni, dedi.

– Banyodaydın.

– Vay! Tam Cenkçe!

– Öyle değil! Hani adam banyodan "Buldum, buldum!" diye çıkar ya... Arşidük...

– Arşimet! Hay sana ilkokul diploması verenin...

Dil sürçmesi Işık'ı çok güldürdü.

– Tamam yav... Gördüğüm rüya o kabilden bir şeydi işte.

– Ee?

– Heves mi bıraktın anlatacak?

– Amma alıngansın.

Işık onun anlatmamakta inat ettiğini görünce kent turundan söz etmeye başladı.

Çok geçmeden elinde dondurmasıyla Onur geldi.

– Nasılsınız bakalım? diye hatır sordu, daha çok Cenk'e bakarak. Bu yakınlık Işık'ı şaşırtmıştı, ama hoşnut da etmişti; "Umarım, geçici değildir," dedi kendi kendine.

– Eee baba, St. Petersburg geceleri nasıldı?

– Sensiz, çok sönük!

– Dalga geçme.

Onur dondurmasını yaladıktan sonra,

– Neden gelmedin? diye sordu.

– Hıristiyan olsaymışım iyi rahip olurmuş benden.

– Keşiş. Rahiplere cinsellik yasak değil; çoğu da evleniyor.

– Düzeltmezsen olmaz, dedi Işık, göz ucuyla Onur'u süzerek.

– Bırak, düzeltsin!

Sesindeki ciddiyet hem Işık'ı hem Onur'u şaşırtmıştı.

Artık rastgele konuşmaları bırakmış, düşüncelerini kafasında iyice oluşturduktan sonra açıklamaya başlıyordu.

– Sizlerle konuşurken içimdeki karanlığa ışık vuruyor, dedi.

– Yapma, utandırdın şimdi bizi, diye kem küm etti Onur.

Işık onu destekledi:

– Bizi gözünde büyütme.

Cenk yüzünü görmelerini istemezmiş gibi sırtını onlara döndü.

– Sizleri dinlerken aklımdan ne kadar cahil olduğum geçiyor... Sizin yıllar önce öğrendiklerinizi ben kazık kadar herifken öğrenmeye çalışıyorum. Bir şeyler öğrenirken de (yutkundu) çocukluğumda okumayı sökerken duyduğum heyecanı duyuyorum.

Sözlerindeki doğallık, kendini içtenlikle ortaya koyuşu Onur'u etkilemişti. Cenk'in adına seviniyordu. Bakalım Cenk yeni eğilimlerini olgunlaştırabilecek miydi? İçinden ona gönül alıcı bir şeyler söylemek geldi.

– Keşke ben de senin kadar atılgan, gözü kara, cesur olabilsem, dedi.

Işık da konuşma gereksinimi duyuyordu.

– Bana emek verildi. Ben de başkalarına emek vermeliyim, diye düşünürüm hep. Benim ayrıcalıklarıma sahip olma-

yanlara karşı kendimi borçlu hissederim çünkü. Ailem bana çok iyi bir çalışma ve yaşama ortamı hazırladı. Herkes bu kadar şanslı doğmuyor. Neyse, biraz konferans gibi oldu; idare et işte.

Cenk onlara içtenlikli itiraflarda bulunmaktan pişman değildi ama bu kadar utanıp sıkılacağını doğrusu hiç ummamıştı. Utangaçlığını yenmek için hemen şakaya sığındı.

– Kendimi size nasıl beğendirsem acaba? Kapitalizm hakkında yeterince bilgi sahibi oldum, desem? İnsanı içgüdülerinden yakalıyor, o yüzden başarılı olduğunu söylesem?

Sözlü sınavdaymış gibi heyecanlıydı; sözlerinin ne zaman şaka, ne zaman ciddi olduğu pek anlaşılmıyordu.

Işık'a döndü:

– Bende aşk uyandırmadın ama çok daha iyisini yaptın: Hayat öpücüğü verdin bana, desem? Ama belli olmaz, sana âşık da olabilirim.

Işık çok duygulanmıştı. Demek ona yararı dokunmuş! Havayı dağıtmak için işi gırgıra vurdu:

– Geleceğin zaman haber ver de süsleneyim.

– Hemen değil; sana layık olduğumda. Hani şu "prensesin öptüğü kurbağa," var ya.

– Prens sevgili istemem, ona göre.

Onur da katıldı gırgıra:

– Hop hop, belki Işık bana kısmet olur.

– Belki senle ben? Bu kadar tıkınmazsan tabii.

– Bende sevgili çok, oğlum!

Onur'un bu sözleri, Işık'a dokunmuştu. "Bana da bundan farklı bir şey söylememişti ki," diye geçirdi içinden. "Ha sevgili çok, ha sevgili yok. "

– Fazla mal göz çıkarmaz, baba.

– Bir düşünelim.

Onur dondurmasını yiye yiye ayrıldı, içgüdüsel olarak onları baş başa bırakması gerektiğini hissetmişti birden. Oysa Cenk, Işık'a karşı bir şeyler hissetmiyor, onu yalnızca takdir ediyordu. Onun yanında huzur buluyordu; ki bunun aşkla ilgisi yoktu. Işık gözümü açtı, diye düşünüyordu. Yıllardır kendine, "Benim neyim var?" diye sorar, mutsuzluğunu anlamaya çalışırdı. Ben neyim? Kimim? Bugüne kadar böyle sorulara kafa yormamıştı. Buna gerek duymamıştı çünkü. Hep kendini suçlar, yaşadığı çağı, koşulları düşünce evreninden dışlardı. Ve kimsenin ona yardım edemeyeceğine inanırdı. Şimdi düşünceleri, inançları büyük bir sarsıntı geçiriyordu.

Dünya onun için artık tümüyle anlaşılmaz değildi. Keşfedilmeyi bekliyordu. Can sıkıntısının suçunu hep çevreye yüklemişti. Artık can sıkıntısına teslim olmayacaktı. Nedensiz, karamsar duygularını etkisizleştirmek için kendine gerekli kavramı bulmuştu: Sorgulamak! Artık kimsenin aklına ihtiyacı yoktu. Her şeyi tek başına sorgulayacaktı, yanlış da olsa kararlarını kendisi alacaktı. Işık haklıydı: Duygularımızı ifade etmeye gündelik dil yetmiyordu. Kitaplar bunun için gerekliydi. Aksi halde insan duygularını –tabii kendini de– kısıtlamış olurdu.

Işık bazı kitapları defalarca okuduğunu, her okuyuşunda yeni şeyler keşfettiğini söylemişti. Anlayamadığı kitapları yıllar sonra birikimleri sayesinde okuyabildiğini görünce seviniyormuş. (Demek ki umut var!)

Onur'un arkasından minnetle gülümsedi Işık'a. Sonra elini tuttu ve öptü. Önceden hesaplanmış bir şey değildi bu, o anda içinden gelmişti. Ama duygularını bastıramadığı için utandı. Yarı hüzünlü, yarı alaylı bir sesle,

– Esin "Örtmen", benim için ne bencil, ne de kötü, yalnızca zengin çocuğu demiyor muydu? O kadar şımarıklığımız olacak, dedi. Ben gideyim valideyi bir yoklayayım. Görüşürüz.

Hafiflemiş, içi aydınlanmış olarak döndü annesinin yanına.

Karnı açtı. Öğle yemeği saati çoktan geçmişti. Sabah da doğru dürüst kahvaltı etmediğinden midesi kazınıyordu.

– Anne, hâlâ acıkmadın mı? diye sordu.

– Hiç yiyesim yok.

– Biraz yoğurt?

Buzdolabından ona yoğurt, kendine kola çıkardı, dolaptan kraker aldı. Annesine yoğurdunu yedirdi. Sonra pencerenin önündeki sandalyeye geçip oturdu. Perdelerin kapalı oluşu içeriyi loş yapmıştı, bir kanadını araladı.

Midesini bastırsın diye krakerleri atıştırırken pencereden Onur'u gözlüyordu. Güneşe karşı sırtüstü uzanmıştı şezlonga. Ağzından soluk aldığından dudakları aralık duruyordu. Onunla Işık arasında bir karşılaştırma yaptı. O da birine yardım etmek gerektiğinde emeğini esirgemiyordu. Ama kendi değerinin fazlaca farkındaydı; artık o yüzden mi, pek kestiremiyordu, çevreye zaman ayırmaktan kaçınıyormuş gibi bir hâli vardı. Kendisine olan ilgisi de zorlamaydı. Yardıma evet, yakın arkadaş olmaya hayır! Onun hakkında olumsuz düşünceler beslemiyordu. Tam tersine gözünde erişilmez biriydi. İlişkileri ilk günden beri mesafeliydi. Duygudan yoksun bir arkadaşlığı kendi de istemezdi. Yanıtını aradığı soru şuydu: Onur'u neden önemsiyordu bu kadar? (Aralarında güzel bir konuşma geçse içi sevinçle doluyordu.)

Durup dururken ne kadar yalnız olduğu düştü aklına. Can sıkıntısının altında da yatan bu muydu acaba? Kafasında acayip düşünceler dolaşıyordu. Kendini bir suçlu, bir yargıç yerine koyarak habire sorguluyor; yıllardır gizlediği, aklından geçirirken bile ürperdiği duygu ve düşünceleriyle yüzleşmeye çabalıyordu.

Uzaktan babası görününce perdeyi çekip yerinden kalktı.

Baba-oğul arasında hesaplaşma

Cengiz'in peşi sıra Tufan geldi, elinde iki kişilik kumanyayla.

– Bunlar ikinizin, geç kaldık, kusura bakmayın, dedi, paketleri masaya bıraktı.

Halasını iyi gördüğü için sevinmişti.

– Cenk, nöbeti ben devralayım artık.

Aslında kendini orada fazlalık gibi hissetmişti. Cengiz'in gözleri kanlanmış, suratından düşen bin parça. Oturamıyordu bile bir laf eder diye; ayakta dikilip duruyordu. Cenk'in annesini bırakmaya niyeti olmadığını görünce yan kamaraya geçti.

Cengiz buzdolabından bira çıkardı. Karısının başucuna dikildi. Şişeyi açarken gözü kadının saçlarına takıldı.

– Dipten beyazlar çıkmış, farkında değil misin? dedi, paylarcasına.

– Şu suratının hâline bak. Seni böyle görmekten hoşlanmadığımı bilmiyor musun?

Cenk kolasını içiyordu masada. Onlarla ilgilenmiyormuş gibi, gezi broşürlerini karıştırıyordu. Böylelikle babasıyla göz göze gelmekten de kurtulmuş oluyordu.

– Nerede şunun makyaj çantası?

– Şunun mu?

Ağzından kaçmıştı, nasıl olduğunu bilmeden.

Cengiz önünde duran sandalyeyi ayağıyla itti, Cenk'e doğru hamle yaptı:

– Beni kızdırmaya niyetlisin galiba.

Ok yaydan çıkmıştı. Ya şimdi, ya da hiçbir zaman! Cenk başına gelebilecekleri kestirebiliyordu; ama tehlikeyi göze almaya değer, diye geçirdi içinden.

– Çanta banyoda.

Şimdiye kadar babasıyla hiç bu ses tonuyla konuşmamıştı.

– Ne dedin ne dedin! Ulan it!

Bu hakaret, onu babasına karşı duyduğu zoraki saygıdan kurtarmış gibiydi. Açıkça meydan okuyan bir tavırla sesini yükselterek,

– Uzatma baba, dedi.

Cengiz'in bakışları ana-oğul arasında gidip geliyordu.

– Ne fırıldaklar döndürüyorsun sen? diyerek kadının kolunu yakaladı.

– Eğer anneme dokunursan...

Adam burnundan soluyordu. Kendini kaybetti, bu kez oğluna döndü, tam üzerine atılacaktı, Cenk kendini geri çekti.

– Evde değiliz, baba!

– Beni tehdit mi ediyorsun?

Oğlu, kendisini alt edecek güçte görünüyordu. Karısına baktı. Gözlerinde korku yoktu; kendisindeki gevşemeyi sezmişti.

Aslında Cengiz her şeyin farkındaydı. Yıllardır her ikisinin de kişiliklerini yok edip kendi istediği kalıplara sokmaya çalışıyordu. Ama olmuyordu işte! Mücadele etmekten yorulmuştu. Her an fire veriyordu. İşinde de durum kritikti. Olaylar onun gücünü aşıyor, dediğim dedik tavrı sökmüyordu.

Artık gerçeği kabul etmek zorundaydı. Bugün ana-oğul kendisine karşı birlik olurlarsa yarın öbür gün muhtemelen kızını da çekerlerdi yanlarına. Babası, insanları, kendine bağlamanın kaba güçle değil, sevgiyle mümkün olabileceğini söylerdi. Bugüne kadar boş laf, diye buna gülerdi. Şu anda dışarı çıkmaktan başka yapacağı bir şey yoktu. Ama yenilen taraf olmamak için direnmesi gerektiğini düşünüyordu bir yandan da. Yenme-yenilme kavramlarını öylesine içselleştirmişti ki!

– Ne hâliniz varsa görün! Cehenneme kadar yolunuz var, diyerek kapıya doğru yürüdü.

Yenilgiyi kabullenmek onun gibi bir adam için kolay değildi.

Cenk öne atılıp yolunu kesti. Fitnat'ın donuk bakışları ikisinin üzerine odaklanmıştı. Kocası direnmedi. Oğlu, "Dışarı çıkmak bana düşer," dercesine baktı babasına ve kendi kamarasına gitti.

Tufan masaya not bırakmıştı, yakınlardaki porselen fabrikasını gezecekmiş.

Notu okuduktan sonra hemen kulağını duvara dayadı: Ne kapı çarpması, ne bağırıp çağırma, ne de hıçkırık... İçinden bir ses annesinin babasından zarar görmeyeceğini söylüyordu. Tersine kurtulacağını, bununla kalmayıp kendisini ve kardeşini de evdeki o cehennem hayatından kurtaracağını... Kolay işler değildi tabii bunlar, zaman alacaktı.

Uykusu vardı ama buna zaman, zemin uygun değildi. Her an biri gelip kamarayı boşaltmasını söyleyebilirdi. Neyse ki Tufan gitmeden önce ortalığı toparlayıp bavulları hazırlamıştı. Birden büyük bir yorgunluk çöktü üstüne. Gözleri kendiliğinden kapanıverdi.

Yarım saate kalmadan kapı vuruldu. Tahmin ettiği gibi elinde temizlik malzemeleriyle kat hizmetlisi kadın gelmişti.

Babasıyla annesi hazırlanmışlardı. Bavullar kapının önüne konulmuş. Gözüne ilk çarpan şey, annesinin yürüyüşü oldu. Sol ayağına yüklenmeden, zahmetli bir biçimde yürümeye çalışıyordu. Koluna girmesini söyledi, kadın reddetti. Babasının yüzü sakindi; aralarında geçenler önemini yitirmiş gibiydi. Tufan'ı arama bahanesiyle yanlarından ayrıldı.

Kendini oyalayacak bir şeyler bulmalıydı. Uykusuzluktan gözleri yanıyordu. Güverteye çıktı. Adımları onu Işık'ın yanına götürdü. Işık şezlongda güneşleniyordu, onu görmedi.

Başucundaki masada Onur ile Halim satranç oynuyorlardı.

Kamaralar kapalı olduğundan herkes güvertelere dağılmıştı. Bütün masalar doluydu. Kalabalık, gürültü, gemilerin biri yanaşıp biri kalkıyor... İçi daralmıştı. Tufan ve Şebnem'ler de ortalıkta yoktu. Barın önünden geçerken kapının ağzında Taha'yı gördü. Barda annesi ve babası arkadaşlarıyla bira içiyorlardı. Sevinsin mi yerinsin mi bilemedi. Bildiği tek şey; Fitnat hanım, Cengiz beyi hayatının tek uğraşı yapmaktan vazgeçmeliydi artık!

Taha'ya yakalanmamak için uçarcasına dans bara gitti. İçeride kimseler yoktu. Pencere önündeki koltuğa yayıldı. Başını dinlemek istiyordu biraz. Uyumamak için garsona çay söyledi. Çayını içerken düşünceler gene yakasına yapışmıştı. Annesiyle babası arasında geçen olaylarda artık seyirci olamayacağı açıktı. Ancak son olayı zihninde canlandırdığında babasını eskisi gibi değerlendirmediğini fark etti. "Böyle bir adamla mücadele edilemez," diye düşünmekle ne kadar yanılmıştı. Bugün ilk kez maskesiz görmüştü babasının yüzünü, kavga sırasında. Bakışlarında şiddetten, saldırganlıktan eser yoktu; savaşta hasmını öldürmek zorunda olan askerin çaresizliği okunuyordu.

Geleneklere bağlı bir adamdı babası. Ailesinden kopuk gibi durmasına karşın onlar olmadan yaşayamazdı. Eskiden gel-git misali, küçük hesaplarla onun bu zaafını kullanarak kendini korumaya çalışırdı. Ama düşüncelerini korkmadan dile getirmek, ona karşı gelmek değildi ki. Artık babasına dürüst davranacaktı. Geçici, içi kof uzlaşmalarla, bağışlanmalarla değil, gerçeği araştırarak yürütmek istiyordu ilişkilerini. Böylesi daha sağlıklıydı. Başka seçeneği de yoktu. Gemileri yakmak onun harcı değildi. Evden ayrılsa neyle yaşayacaktı? Hayat daha kolay olmayacaktı. Sonu serserilikti. Zaten serseriliğe yatkın bir yapıdaydı. Hap için bile para lazımdı.

Peki, babası düzelir miydi? (Aslında yüreğinin derinliklerinde ona karşı sevgi kırıntıları vardı ama bilinci onu hiç onaylamıyordu.) Önce kendisinin düzelmesi gerekirdi. En başta, babasına bahane olarak kullanabileceği hataları yapmaktan kaçınmalıydı. Ne güzel konuşuyordu Onur: "Yaşamına yeni bir içerik verebilmek... Düşündüklerini uygulamak..."

Asıl zor günler bundan sonra başlıyordu. Eski yaşamı kesinlikle sona erecekti. Saatlerce bilardo oynamalar, sokaklarda avare avare dolaşıp zaman öldürmeler, öğleye kadar uyumalar... İleride ne yapacağı konusunda hiçbir fikri yoktu. Ama dersleri asmayacaktı. Hele bir lise bitsin. Öncelikle kendini yetiştirmek istiyordu. Zirve'deki konuşmalar düş gücünü kışkırtıyordu. Demek ki okumaya başlarsa onu kimse tutamayacaktı. Gel-git'lerle mızmızca oyalanmak değil, engin denizlere açılmak!

Eve döner dönmez odasını yeniden düzenleyecekti. Tek başına, kimseyi işe karıştırmadan. O yapay ortamdan kurtulmalıydı. Yalnızca gereken eşyaları tutacak, kalanını dağıtacaktı. Sade döşenmiş, çalışırken, dinlenirken huzur bulabileceği bir oda.

Zirvedekiler'in kendisini ziyarete geldiklerini hayal ediyordu. O konuşmalardan ne annesine ne babasına söz etmişti. Anlatsa da dinlemezlerdi ki. Aslında annesine açılmak istemişti ama hiç yalnız kalamamışlardı. Hem kadın kızının rahatsızlığına üzülmekten oğluyla ilgilenememişti ki!

Pencereden gökyüzünü seyrediyordu. Bulutlar her an değişim hâlindeydi. Bembeyaz, salkım saçak bulut parçaları, göğün maviliğinde akarken, Şebnem'i getirmişti aklına. Bulutları seyretmek sinirlerini yatıştırıyordu kızın, ne tuhaf! Işık'a olduğu gibi ona da gönül borcu vardı. Her şeyden önce kendisiyle birlikte olmaktan hoşlandığı için. Üstelik rahattı, dedikoduya falan pabuç bırakmıyordu.

Pencerelerden süzülen güneş ışığı salonu doldurmuştu.

Hoşnutlukla gülümsedi penceredeki yansısına. Oturduğu yerden başının yarısını görebiliyordu.

İkinci çayı bitirirken gezide geçirdiği günlerdeydi kafası hâlâ. Güzel anılarla şevke geliyor, kendini güçlü hissediyordu. Ama en keyifli anında bile morali birden bozuluveriyordu. Geçmişe sünger çekmek, kin gütmemek, anlayış, hoşgörü, vesaire... Bakalım annesi, babası evdeki cehennemi cennete çevirebilecekler miydi? Ya her şey eskisi gibi sürüp giderse? Onları mutsuz görmeye dayanamıyordu artık.

O bildik can sıkıntısı yoklamak üzereydi. Yerinden fırlayarak ayağa kalktı, garsona hesabı ödeyip kendini dışarı attı.

Kapıda Tufan ile burun buruna geldi. Onu çekecek hâli yoktu. Bütün gece, havaalanında, uçakta birlikte olacakları için şimdiden onun sıkıntısı basmıştı zaten.

Ağzını açmasına fırsat vermeden Tufan başladı, kamara komşuları İngiliz kız hakkında ileri geri konuşmaya. Bir sıcak davranıyor, bir âdet yerini bulsun kabilinden selamlaşıyormuş. Uzun uzun açıklamalarla kendini haklı göstermeye çalışıyordu.

Tufan'ın kızlara yaklaşımı onu hep şaşırtırdı: Budala yerine koyuyordu onları.

– Kusura bakma, ne istediğini anlayamıyorum, dedi başından gitsin diye. Aslında onun, son günü İngiliz kızla geçirmek varken aptal aptal dolaşarak harcadığı için bozuk attığının farkındaydı.

Onur'un giderayak Ayşen ile tartışması • Sonunda Ayşen'in dili çözülüyor

Giderayak bozuk atan atana!

Onur, dans barın önünde, Tufan'ın içeri girmek üzerey-

ken vazgeçtiğini görünce onunla karşılaşmamak için yolunu değiştirdi. İçinden selam bile vermek gelmiyordu zibidiye. (Tufan'dan öyle söz ediyordu) Hele kafası az önce halasıyla yaptığı tartışmayla yüklüyken.

Işık, Onur'un kendi kafa yapısına uygun olmayan konuşmalara bozulmasını anlayabiliyordu. Ama giderayak halasına şu yaptığı? Öfkesini nasıl kontrol edemezdi? Kadının bütün suçu, "giysiler bavulda kırış kırış oluyor, ütü zor; kotun rahatlığı hiçbir şeyde yok" demesiydi. "Başka konu kalmamış gibi, yeter artık!" diyerek, bir fırlayış fırlamıştı yerinden.

Halasının politik tartışmalar sırasında kayıtsızca bilmece çözüşünü ya da gözlerini yere dikip hiç konuşmamasını bir türlü hazmedemiyordu.

Onur hışımla çekip gittikten sonra Ayşen kendini tutamayıp ağlamaya başladı.

Neyse ki, herkes dönüşe geçmenin telaşına düştüğünden yemek salonu boştu. Işık onu ilk kez böylesine üzgün görüyordu.

– Sol adına az bedel ödemedim ben, diye hıçkırdı Ayşen. Devrimcilerden geriye ne kaldı? Yalnızca acıları... Onur'a bakarsan, ailemizin başına gelen felaketleri, dönemin siyasal koşulları hazırlamış, devletin ihmaliymiş... her şey bu kadar basit mi? Terk edilmek, unutulmak... bunların hiç mi önemi yok? İnsan ilişkilerinin karmaşıklığı unutuluyor.

Işık onu dinlerken aklından Onur'un sözleri geçiyordu. Küçükken babasının yokluğuna alışamadığını ama şimdi acının yerini bilinçli bir öfkenin aldığını söylemişti. Babası, bir dünya görüşü olan ve yaşamını ona göre düzenlemiş ender kişilerdendi. Amcası da öyleydi; konuşmaları bu yüzden etkileyiciydi; bu düşünce ve yaşam bütünlüğü yüzünden, "O kuşak yaptıklarıyla gelecek kuşaklarca hep anılacak", demişti.

– Çoktandır her şeye başka bir gözle bakıyorum, diye sözü sürdürdü Ayşen. Tabii siyasete de.

Onur'un dışladığı gençleri de anlamaya çalışıyorum ben. Ne yapsınlar? Kendi kuşaklarının düşüncelerine rağbet ediyorlar, geçmişle ilgilenmiyorlar. Biz de öyle değil miydik? Siyaset dünyasını artık başka insanlar doldurmalı. Toplumsal dinamiklerin sınıflar değil, çevrecisinden tesettürlüsüne, feministine, eşcinseline, kolektif özneler olduğunu savunanlara katılıyorum ben.

Işık soru soran bakışlarla yüzüne bakınca Ayşen'in havası değişti birden, kendini toparlayıp ciddileşti:

– Eksiklikler olacak elbet, ne yapalım, bireysel özgürlük yeni yeni gelişiyor.

Bir süre hiç konuşmadan sodalarını yudumladılar. Arada bir Ayşen'in gözleri dalıyordu.

Işık'ın artık hiç kuşkusu kalmamıştı. Ayşen geçmişi hatırlayınca yalnızca acı değil, pişmanlık da duyuyordu. ("O yıllarda siyasete katılmamak olanaksızdı", deyişi.) Kolektif öznelere umut bağlıyor gibi görünse de bir şeylerin değişeceğine dair inancını da yitirmişti. ("Değişen bir şey olmayacak. İnsanlığın acıları son bulmayacak.")

Güneş, pencerelerden içeri, perdelerin arasından parıltılar halinde dökülüyordu. Işık'ın aklına tanıdığı tanımadığı devrimciler düşmüştü. Ayşen'in aksine onlar, acılarını iyileştirmek için geçmişten güç alıyorlardı. Özellikle Maide ve Esin, ileri yaşlarına karşın geleceği görme yetisi kazanmaya çabalıyorlardı.

Sodaları bittikten sonra Ayşen'den ayrıldı.

Salonun loşluğundan sonra, dışarıdaki güneşte gözlerini kırpıştırırken hafifçe sendeledi. Hemen önündeki masaya tutundu. Koltuğunun altındaki kitabı masanın üzerine bıraktı.

Okumak kendine eziyete dönüşüyordu giderek. Okulda dedikleri gibi, okumayı hırs yapmıştı âdeta. Okurken zaman-

la yarışıyordu. Daha ayakları yere basar hale gelmeliydi. Zihinsel yorgunluktan dinlenmenin de keyfine varamıyordu. Artık şöyle fantastik, bilim kurgu, her neyse, gerçek dışı dünyalarda geçen kitaplar okumak istiyordu.

Havayı burnundan çekip ağzından vererek derin soluklar alıp rahatlamaya çalışırken uzaktan Onur'un sesini işitti.

Şu kuantum kuramı!

Onur elleri masanın üzerinde, sandalyesinde kıpır kıpır... Sandalye çekip onu buyur ettikten sonra, güneş gözlüğünü çıkardı, önündeki boş çay fincanını kenara itti.

Sanki yaşamın sırrını keşfetmiş gibi müthiş bir heyecan. Yanaklarını kızıllık kaplamış...

– Sende bir şey var. Beni meraklandırdın, dedi Işık yerine otururken.

Onur, yan masada Murat bey ile tavla oynayan Nail beyi işaret etti, göz ucuyla.

– Burada böyle birine rastlayacağım hiç aklıma gelmezdi. Tam da son gün. Daha önce aklım neredeydi acaba?

– Nedir seni bu kadar heyecanlandıran?

– Adamın yanında Cenk gibi kaldım.

– Artık Cenk'e karşı daha anlayışlı olursun, diye takıldı Işık.

– Emekli sosyoloji profesörü.

– Biliyorum.

– Nereden biliyorsun?

– Turda öğrendim. Eeee?

– İşi nedeniyle siyasetin dışında kalmış ama hep devrimci çevrelerle ilişki içinde olmuş. Kendinden söz etmeyi sevmiyor. "Ömrüm boyunca ya ders dinledim, ya da ders anlattım,

başka da bir şey gelmez elimden," dedi. Emekli olduktan sonra Çince öğrenmeye başlamış, düşünebiliyor musun?

– Sadede gel. Adam yepyeni şeyler söyleyerek seni şaşırtmış, belli. Yoksa bu kadar etkilenmezdin.

Nail bey, Onur'a, "postmodern tuzaklardan kurtulmak için işe Heisenberg'in 'Belirsizlik İlkesi'nden başlamak gerek" demişti. Onur bazı kitapları henüz zihinsel hazırlık aşamasında olduğu kanısına vararak sona bırakmıştı. Bu da onların arasındaydı. Postmodernizmi ise geçinmeye gönlü olmadığı için hep erteliyordu. Hele amcası, "Ben de herkes kadar biliyorum, tarihselliğe, aydınlanma düşüncesine, modernist akla, sınıf çatışmalarına savaş açmış" falan deyince unutup gitmişti.

– Ayaküstü konuştuk. Benim anlamakta zorlanacağımı düşünerek konuyu yalınlaştırmaya çalışıyordu. Adamı tuttum. Konuşmanın sınırlarını genişletmeyi seviyor. Kuramsal bilgilere yaşamsallık kazandırıyor. Bu arada sen haklıymışsın. Nietzsche okumak gerekirmiş. En azından postmodernizmi kavramak için. Ne bileyim, hiç merak etmiyordum. Nazilere esin kaynağı olmuş falan diye duymuştum. Beyin frengisi varmış, dediydiler.

– Nietzsche'yi okumak o kadar kolay değil. Felsefe mezunu bir tanıdığım bile onu kapsamlı olarak kavrayamadığını itiraf etmişti. Güvendiğin bir felsefeciyle birlikte okuyacaksın. Seminer gibi yani.

– Abartıyorsun.

– Ne abartması? Halim amca, "Ben de zorlanıyorum" dememiş miydi?

– İşçi sınıfı, klasikleri nasıl okuyup öğrendi? Neyse... Şu kuantum meselesi önemli.

– Aman o da medyanın diline düştü artık. Yok hiçbir şey yüzde yüz bilinemez! Gerçeklik, algılarımızın, duyularımızın bir ürünüdür! Gerçek diye bir şey yoktur. Her şey yorumdur!

– Ben o kadarını da bilmiyordum ya. Nail bey dedi ki: "Medyada kimi liberaller, bilimsel kavramları ait oldukları alanın dışında, ideolojik propaganda malzemesi olarak kullanıyorlar. Kuantum kuramı da bilimsellik kisvesi altında ticari ve siyasi amaçlarla saptırılıyor."

Onur anlattıkça Işık'ın Nail bey ile tanışma isteği artıyordu.

– Keşke görüşebilseydik, dedi. Ama bize ayıracak zamanı olduğunu sanmıyorum. Ayrıca haklı da, öğrencilerden bıkmıştır.

– Açıkçası yüz vermedi. Neyse, ben öğreneceğimi öğrendim ya. Not bile aldım.

– Bak sen! Demek not aldın. Dikkat et, bana benzemeye başladın.

– Henüz senin gibi kaptanın seyir defteri tutmuyorum.

– Biz senin gibileri çok gördük. Neyse... şu notlara ben de bakabilir miyim? Komşuda pişer, bize de düşer.

– Tamam.

Bir varmış bir yokmuş...

Işık sezlonga uzanmış, güneş yakmasın diye yüzünü eşarpla örtmüştü.

Cenk uyuduğunu sanarak yanından sessizce geçti. Oysa Işık hayallere dalmıştı.

Birkaç gündür kendinde bir boşluk hissediyordu; bedensel bozukluğu, kansızlığı ya da vitamin eksikliğini andıran bir şey... Bunu önce barmene yormuştu. Sonra epeyce düşünmüş ve sonunda onu kötü bir anıya dönüştürdüğü kanısına varmıştı.

Neyse ki bu boşluk hissi gelip geçiciymiş. Şu anda tek düşündüğü şey dergiydi. Kösnül duygularından da daha az rahat-

sız oluyordu artık. Tutkusu durulmuş, eski Işık olmuştu. Kendi kendine soruyordu: Neyi istediği gibi yaşayabiliyordu ki insan? İçine sindiremediği yanlarını törpülemekten başka çıkar yol var mıydı? Ama söz vermişti kendine: "arzularımı bastırıp toplumun yasaklarına boyun eğen bir kadın olmayacağım," diye.

Biriyle birlikte olmak için kendine fırsat tanıyacaktı.

Dergi projesi varlığını yepyeni duygularla dolduruyordu. Yüksek beklentilerini, alaya alınır diye çevresindekilerden şimdilik gizliyordu. Eğer sabır gösterirse bir gün bunlara kavuşabileceğini hayal ediyordu. Şanslıydı, konuştuğu kişilerin tümü projeye sıcak bakmıştı. Ama iş ciddiye bindiğinde fikir değiştirmelerinden de korkmuyor değildi.

Acele etmemeli; dergi fikrine önce kendisi alışmalıydı. Kolay iş değildi çünkü. Tüm sorumluluğu yüklenmekten korkuyordu açıkçası. Bu işe gönül vermiş arkadaşlarından kimileri işin içinde olmaya yanaşmıyorlardı. Zirvedekiler'in deneyimlerini iyi değerlendirmeliydi. İçlerinde dergiciliği en iyi bilen Esin'di. Yıllarca birçok dergi çıkarmıştı, o çevrelerde tanıdıkları vardı. Projeyle ilgilenmiş, kendisine yardım etmekten zevk duyacağını söylemişti. Esin'e bir sürü şey sormuştu; kadının konuşmaları zihninde geniş ufuklar açmıştı.

Nasıl bir dergi? Bu çok önemliydi. Artık kafasındakiler daha netti: Dergi, insana, topluma, dünyaya ve evrene bir bütün hâlinde bakmalı, gecenin içinde umudun şafağını bekleyenlerin sesi olmalıydı. İlkelerinden ödün vermeden bütün engelleri aşabilmek: İşin en zor yanı da buydu. Çok yorulacaktı ama olsun, tatlı yorgunluk. İhsan annesi bile o yaşında neler yapıyordu. Ondaki görev anlayışına hayrandı. Onur'dan sonra en büyük desteği! Onun kendisi için beslediği umutları boşa çıkarmayacaktı. Çok hevesliydi, tutku derecesinde. Kesinlikle meyvesini verecekti bu çabaları. Hem herkes ne kadar becerikli olduğunu söylemiyor muydu? Zor günler

bekliyordu onu. (İlle de Onur! O olmazsa bu işin altından kalkamazdı.) Öğreneceği çok şey vardı; yıllarını alacaktı kendini yetiştirmesi.

Şu kısacık geziye de ne çok şey sığdırmıştı!

Eve dönmek için sabırsızlanıyordu. E-postaları merak ediyordu; bakalım ne gibi gelişmeler vardı. Tatilin geri kalan günlerini tümüyle dergi çalışmalarına ayıracaktı.

Giderek ayrıntılara dalmaya başladı. Kupkuru bir felsefe dergisi olmayacaktı kuşkusuz. Şebnem dergiye karikatür yapardı. On dört yaşındaydı ama zeki, duyarlı, meraklı... Onur duysaydı "pis yararcı!" derdi şimdi, diye kendi kendine güldü. Olmayacak şey değil! Cenk mizah yazıları yazardı. Ölüyü güldürür misali, felsefeyi de mizaha boyardı o! Birlikte hem çalışır hem eğlenirlerdi. Şükran annesi? "Dergi için ben ne yapabilirim?" deyişini hatırladı annesinin. Onun manevi desteği bile yeterdi!

Mutluluk verici fikirler geliyordu aklına. Heyecandan daha fazla yatamadı şezlongda. Ayaklandı. Bu tatil boşa gitmemişti!

Yavaş yavaş güverteye toplanan kalabalığın içinde rastgele dolaşıyordu.

Havaalanına gitmeden vedalaşmalar başlamıştı, son dakikada telaşa gelir diye. Âdet olduğu üzere, telefon numaraları, e-posta adresleri veriliyor, hatta şimdiden sarılıp öpüşmeler... Herkes çok neşeli. Bütün tanıdık yüzler orada. Kaptan evsahibi edasıyla veda içkisi sunuyor dostlarına. Doktor ve karısı şerefe kadeh kaldırıyorlar. Erkekler grubunda tacizci ilişiyor gözüne; sandalyeye kaykılmış, bacaklarını pergel gibi açmış gene. Murat bey arkadaşlarından ayrı oturuyor. Elinde sigarası, dalgın, bakışlarında yaşlılığın melankolisi. Cenk'in annesi eve döneceği için mutlu görünüyor; babası konuşu-

yor, Taha kafa sallıyor. Neşe'nin "bu hayattan bıkmış ama bu saatten sonra başka türlüsünü de beceremez," saptamasına uyuyor Taha. Aslında bu, pek çok insana uymuyor mu? Tufan tek başına dolaşıyor. Gamze ve Hande yolculuk için süslenmişler. Kuru bir "hoşça kal" diyecekti onlara. Böyle olmasını istemezdi. Bu dört göz kardeşiniz, "birbirimizle rekabet içinde değil, dayanışma ve işbirliği içinde olabilirdik" diye seslenebilseydi size!

İnsanın doğasında bencillik ve rekabet olduğu safsatasına hiçbir zaman inanmamıştı.

"Bugüne aykırı düştüğünden düşüncelerimizi aykırı buluyorlar." Maide'nin sesi! Sitem dolu. Ama Canan'dan umutlu: "Sözlerinin kesinlik taşıdığı iddiasında değil Canan; politikada yeni yönelimler olacağına dair umut besliyor. Ona hak veriyorum: Örgütlenmeler sağcılara kaldı, diye dövünmek bir işe yaramaz, toplumun geleneksel muhafazakâr kesimleriyle diyalog kurulmalı." Türkan ve Canan henüz ortada yoklar. Neşe'nin telaşlı sesi duyuluyor arkalardan bir yerden. Karşıdan Şebnem geliyor, parmaklarında kırmızı boya lekeleri, gülümseyerek yanından geçiyor. Didem her zamanki gibi, çevreyi kolaçan ediyor "esaslı poz"lar yakalamak için.

Bir süre de turistleri seyrederek oyalandı. Kulaklarında Maide'nin sesi: "Cesaretten değil ama güçten yoksunuz. Dayanışma ruhunu yeniden canlandırmalı."

Kalabalık ve gürültüden bunalmıştı; Cenk ilişti gözüne. Gölgeye çektiği şezlonga yüzükoyun uzanmış, başı yana dönük, gözleri kapalı. Uyuduğunu sandı, ses etmeden geçti önünden.

Oysa Cenk o sırada ömrünün en zor anlarından birini yaşıyordu. Fırtına ansızın ve apansız gelmişti: Işık'tan şimdiden ayrılmış gibi paniğe kapılmıştı. Karmaşık duygular içini kemi-

riyordu. Işık'a karşı daha önce hiç tatmadığı duygularla sarılmıştı. Onunla dünyanın öbür ucuna gidebilirdi. İlk günden beri ona kardeşçe bir sevgi beslediğine inandırmıştı kendini. Utangaçlık mı, aşağılık duygusu mu, nedenini tam olarak bilemiyordu. Mutsuzluğu hiçbir şeye karşı istek bırakmamıştı içinde, belki de ondandı.

Boş umutlara kapılmıyordu ama önce şu sahte kardeşlik duygusundan kurtulmalıydı. Elbette ki bu kararı almak o kadar kolay değildi, düşündükçe pençesinde kıvrandığı duygusal gerilimi artıyordu. Yüzünü şezlonga gömdü, ağlamamak için.

Yaşamın her alanında acemiydi. Kendini o kadar aldatmıştı ki. Tıpkı Işık'ın su kaplumbağalarının elektrik ışığını gün ışığı sanıp altında güneşlenmeleri gibi. Karanlıkta kendine bir yol bulmaya çalışan birinin çaresizliği içindeydi işte şimdi!

Bir ses duydu, Işık'ınkine benzetti. Şezlongdan kalktı. Doktor arayan hasta gibi, ancak Işık'ı görürse rahatlayacaktı. Ona neden böyle birdenbire gereksinim duyduğuna bir anlam veremiyordu. (Ah Maide teyze! Doğru söylüyordun; gerçekten başımıza gelenlerin anlamını doğru değerlendirecek yaşta değiliz.) Ama bunu düşünecek zaman yoktu! Kendini olayların akışına bırakamazdı!

Deli gibi Işık'ı aramaya başladı. Her yere baktı. En son rıhtım geldi aklına.

Oradaydı!

Yüreği deli gibi atıyordu. Merdivenleri koşarcasına inerek rıhtıma çıktı. Ama birden geri dönmek geçti içinden. Saatlerdir olup bitenlerden yorulmuş, sinirleri yıpranmıştı. Gülünç duruma düşme korkusu sarmıştı benliğini.

Işık gemideki gürültüden kaçmıştı anlaşılan; rıhtımda ondan başka kimse yoktu. Eli şakağında gökyüzünü seyrediyordu. Manzara tıpkı broşürlerdeki gibiydi: Nehrin üzerinde

sedef parlaklığında, beyaz tombul bulutlar, koyun sürüleri gibi ağır ağır devinerek gözden uzaklaşıyorlar. Nehirdeki küçük dalgalar rıhtıma çarpıp dağılıyordu.

Işık'ı izlerken doya doya sarılmak istiyordu ona. Peki ama ne diyecekti kıza? Elini tutup avuçlarının içine alsa... "Bunu sana söylemenin ne zamanı ne de yeri ama... İnan bana, neler yapabileceğimi göreceksin!" Yanaklarından ateş fışkırıyordu. "Ya şimdi ya da hiçbir zaman," dedi kendi kendine ve düşteymişçesine ağır adımlarla vardı Işık'ın yanına.

Işık onu görünce şaşkın şaşkın yerinden doğrulmuştu.

Boğazında bir şeylerin düğümlendiğini hissetti Cenk. Konuya girmesi için bir girizgâh yapması gerekmez miydi? Ama söylemek istedikleri aklından uçup gitmişti. Hep böyle olurdu; iş işten geçtikten sonra gelirdi aklına! Olsun! mail atar, unuttuklarını anlatırdı.

– Seni çok aradım, dedi.

Bu coşkuyu taşıyacak gücü yokmuş gibi yere çöktü.

Sonra kolundaki saati gösterdi:

– Şu anı durdurabilseydim!

Bu, bütün söylemek istediklerini özetleyivermişti.

Uzun süre suyun içinde kalmış gibi ciğerlerini havayla doldurdu. Işık'ın yanına oturdu; ona iyice sokuldu. Onun umut verici bir şeyler söylemesini öyle istiyordu ki...

Işık için ise anlaşılmaz bir şeydi Cenk'in yaptıkları. Duyguları altüst olmuştu. Gerçekten gereksinim duyduğu kişi Cenk miydi? İnsanın başına gelen olaylara her zaman bir açıklama bulmak olanaksızdı. Ama onun da yüreği pır pır ediyordu. Sırtını hoş bir ürperti yalayıp geçti. Hayatında aldığı en güzel iltifattı bu. Cenk'in elini, elinin üzerinde hissedince içgüdüsel olarak kendini geri çekti. Daha önce böyle bir şey başına gel-

memişti. Yıldırım hızıyla barmen geçti aklından. Yoksa gene aynı tutku mu kabarıyordu içinde? Ama duygularını analiz edecek durumda değildi. Hafif bir baş dönmesi, yarı baygın, yarı sarhoş gibi, dili damağı kurumuş... Buna ne kadar dayanabilirdi? Kendini o eşsiz anın büyüsüne kaptırdı. Bir yandan da kafasının içindeki "Hazır ol *cenge*!" diyen sesi susturmaya çabalıyordu.

SON

IŞIK'IN NOT DEFTERİNDEN:

- Omnibus dubitandum est (Her şeyden şüphe edilecektir)
- Bilinç, "bilmek ve kendini o bilginin içine yerleştirip bu yerleştirişten ödev çıkarmak."
- Toplumsal yaşamda bir yer edinmek istiyorsan, toplumun baskıcı yapısıyla uzlaşacaksın. Gençlere önerilen model bu!
- Çelişkileri çatışmasız atlatmaya bak. "Bu da gelir, bu da geçer", de(!) (Çelişkiler gözden uzak tutulunca insanların farklı seçimler yapmaları güçleşiyor ama!)
- Çoğu kez yaşadıklarımızın farkında değiliz. Üzerine hiç düşünmemişiz. Yaşanmış, bitmiş. O yüzden genellemeler yapıyoruz. İnsanlar şöyle, insanlar böyle, insanlara güvenilmez... Zihnimizde her şey birbirinden kopuk. Bütünü göremiyoruz. Bu, pek çok insanın ortak özelliği.

🦋 Kendimize uymayan düşünceleri tehdit olarak algılıyoruz. Eleştirilmekten hoşlanmıyoruz. Kendimizle yüzleşmek zor geldiği için olumsuzlukları savuşturmaya bakıyoruz.

🦋 Okulda bize ne öğretildi? Meraksız olmamız!

🦋 Soru sormamak insanı düşünme zahmetinden kurtarıyor. Ama bu, hayal gücümüzü zayıflatıyor. Oysa kendimizi yanılsamalardan ne kadar kurtarırsak o kadar özgürleşiriz.

🦋 Kendini geliştirmek, gerçek özgürlüğü bulmanın en iyi yollarından biridir.

🦋 Bizim sahip çıkacağımız geçmiş, bize ışık tutacak bir geçmiş olmalı. Yetkeci, yaptırımcı gelenekler bizi tutsaklaştırıyor. Bu yüzden geçmişi sürdürmeye yarayan gelenekler bize rehber olamaz. Geçmişi iyi tanımalıyız ki, bugünün değerini bilelim. Şimdiyi geçmişle doldurma çabaları boşunadır.

🦋 Cemaat toplumunda din, ahlakın evrimleşmesinde, insanın ahlaki değerleri güçlendirip içselleştirmesinde etkin bir rol oynuyordu. Yurttaşların oluşturduğu toplumda ise, toplumsal kontrol mekanizmaları çeşitlendi. Yasalar, güvenlik güçleri, son yıllarda güvenlik kameraları.(Tartış)

🦋 Yaşamı kapitalizm yönlendiriyor (İvan).

🦋 Bilim adamının içinde de "Mefisto" var! Para güdümlü araştırmalara yöneliyor. Ondan beklenen, derinliğine analiz yapması değil, pragmatist olması (İvan).

🦋 Teknoloji insan içindir. İnsan bir kâr aracı değildir. Ama teknoloji geliştirilirken bu, önemsenmiyor (İvan).

- Teknolojik olanaklar artsa da insani duygular tükenmeyecektir. "İnsanlık görevi", "düşenin dostu olmak"... bu tabirler korunacaktır (İhsan anne).

- Birey, toplumsal olarak güvence altına alınmalı. (Onur'a katılıyorum. Ama bu yetmez! İnsan sevilip sayılmak, kabul görmek ister. Düşmanlarıyla bir arada yaşamak istemez. İnsanın en temel özelliği... Onur, tartışmalarda bu konuyu neden hep es geçiyor?)

- Teknoloji hızla gelişirken toplum değişiyor. Değişimin yaratacağı sorunların çözümü için insanları politikaya çekmek şart. (Maide T. ve Halim A. tartışıyorlar)

- Gerçeği yansıtmayan haberler, kamuoyunu yanlış yönlendiriyor (M. teyze).

- Ekonomik gelişme, topluma refah getirmiyor. Artan işsizlik, yoksulluk, suç oranında artış... buna karşılık, demokrasi, sosyal haklar, insan hakları v.s.'de gerileme (Esin T.).

- Postmodernizm hakkında: Modernizm bilim anlayışı üç temel özelliğe dayanıyor: Evrensellik, nesnellik, rasyonellik. Aydınlanma, tanrının merkez olduğu bir düzenden insanın merkez olduğu bir düzene geçiştir ve insanın doğayı kontrolü hedef alınmıştır burada. Bu temelde, Aydınlanma projesi, aklın ve mantığın egemen olduğu bir dünya yaratmayı amaçlamıştır. Akıl ve mantık yoluyla gerçek'in bulunabileceğini ve bu gerçeğin insanı özgür kılabileceğini öne sürmüştür; doğanın bilimsel yöntemlerle kavranabilen yasaları olduğunu kabul eder. Bu bağlamda modern bilim-

lerin tarihinde doğa ve doğanın bir parçası olan insan, bilginin nesnesi haline getirilmiştir. Bu da yeni tahakküm biçimlerinin (insanın doğaya, düşüncenin maddeye, zihnin bedene, erkeğin kadına vb tahakkümü) seferber edilmesini mümkün kılmıştır. Aydınlanma, bilimi de nesnel ile öznelin kesin sınırlarla birbirinden ayrılması ve nesnelin üstünlüğü temelinde tanımlamıştır. Bilim ayrıca mantığın duyguya egemen olması ve aklın bedeni incelemesidir. Böylece mantık/ duygu, akıl/ beden, kadın/ erkek vb karşıtlığı ortaya çıkar. Postmodernizm, evrensel, nesnel, rasyonel olma iddiası taşıyan Marksizm ve feminizm gibi kuramlara karşıdır. Çünkü Aydınlanmanın kurucu ilkesi olan "akıl"ı hedef alıyor. Akıl, bilim yadsınınca gerçek ortadan kalkıyor (her şey yoruma indirgeniyor). Doğru-yanlış ayrımını iktidarlar belirliyor. Akıl, nesnellik, bilimsellik vb. kavramların erkekle; kadın, doğa, duygu gibi kavramların ise kadınla özdeşleştirilmesi, erkeğin kadın üzerindeki iktidarını gösteriyor. Bilimsellik, nesnellik kavramlarını geçersiz kılıp yerine "göreceliği" koyuyorlar (Canan ablanın dergilerinden özet). Maide teyze: Gerçek yok ise, her şey görece ise, öyleyse eleştiri de yok! Politika yapmak da yok! Oh, ne ala memleket! İnsan hakları?! Özgürlük?! Gökten zembille inecek zahir... Gerçeklik'in diyalektik niteliğini kabul ediyorsak, gerçekliğin kavranmasını da ancak diyalektik yöntemle "tarihsel çözümleme yöntemiyle" düşünen bir bilinç yapabilir.

Diyalektik, göreceliğe indirgenemez, onu kapsar. Diyalektiğin içinde şüphecilik, görelilik var-

dır. Bilgi teorisi, görecelik üzerine kurulamaz. Öyle olursa bilinemezcilik, şüphecilik, öznelcilik vb. kavramlara saplanır. Giderek nesnel gerçeklik yadsınır hale gelir. Diyalektik materyalizm, bütün bilgilerimizin, göreliliğini nesnel gerçeğin yadsınması anlamında değil, bilgilerimizin bu gerçeğe yaklaşmasının sınırlarının tarihsel göreliliği anlamında kabul eden (Onur'un notlarından).

🦋 Mevlâna, parça-bütün diyalektiğini kavramış. İnsanı, iyi- kötü, diye ayırmıyor: bütünlük içinde ele alıyor. ("Kim olursan gel!") (Halim A.)

🦋 Dil bir kültürü, toplumsal bir veriyi, yasaları, yasakları taşır. Bu çok boyutlu simgesel düzene giren çocuk "hem kız hem erkek" bu düzen tarafından biçimlendirilecek, onun silinmez damgasını taşıyacaktır... Ezilenle duygudaş olmanın (empati) zorluğu: Kendini ezenlerin gözüyle görüyor: Kocamdır, döver de sever de (dergiden).

🦋 Maide-Canan, türban tartışması:

M. türban, C. başörtüsü, diyor. Ben: O kızları, kendilerini göndükleri gibi görmeye çalışmak en doğrusu. Artık başörtüsü diyeceğim. Örtünmenin bireysel boyutu ilgilendiriyor beni: Kızlar örtünme sayesinde baskıdan kaçabiliyorlar. Eğitim alarak yeteneklerini değerlendiriyorlar. Arkadaşlarıyla birlikte, aidiyet duygusu kazanıyorlar. Üniversitelendeki başörtüsü eylemlerinde, özne olma fırsatı yakaladıkları düşüncesiyle bir doyum buluyor olmalılar. (C. söyledi: aralarında özsaygı eksikliği duyduğundan yakınanlar varmış.) M. örtünmenin özgürlük kapsamında tartışılmasına karşı çı-

kıyor. Ona katılıyorum. Örneğin İran'da başı açık gezilemiyor. Bu anlamda özgürlükten söz edilemez.

C. örtünme için baskı altına alınanın geri dönmesi, derken, M. bunu düşünce özgürlüğünün olmayışıyla açıklamakta ısrar ediyor. C. toplumun gereksinimlerinin değiştiğini; etnik, dinsel, mezhepsel kimliklerin artık gözardı edilemeyeceğini savunuyor. ("Politika gerçekler üzerinden yapılır"!) M. pes etmiyor: "Ezilenlerin kimlikleri "kadın, Kürt, Alevi vb." sınıfsal örgütlenmeleri zorlaştırıyor." Siyasal birlik içinde çeşitliliği savunuyor. Bu grupların yoksul kesimleri sınıf siyasetine çekilmeli, diyor.

Esin-Necdet çifti, postmodernizm üzerine kafa yormadıklarını itiraf ettiler. İkisi de 80 sonrasının ırk ve inanç sömürüsüne kapı aralayacak sol rüzgârlarına itibar etmediklerini söylediler. Kapitalizm-sosyalizm çelişkisi yerine, modernizm-postmodernizm çelişkisini koyanlara öfkeliler.

Eyi, "postmodernizmin iyi bir yanı var: Gereksiz kısıtlamalardan kurtulmamızın önünü açıyor", dedim. Kaçamak yanıtlar veriyor, "Benden bu kadar" falan...

İnternet ortamı tarihte benzeri olmayan mücadele biçimleri yaratacaktır, diye okumuştum. Bireye gerçekliği hem politik ve toplumsal olaylar ekseninde hem de sanat yapıtlarından yola çıkarak kavratmak bugün için çok önemli. Çünkü küresel kapitalizmin evresinde politikadan arınmış tek bir alan yok. (Baz istasyonu, nükleer enerji, hormonlu gıda vb.) Bireyin geleceği, toplumsal mücadelelere, yani politikaya ayrılmaz bir biçimde bağlıdır.

🦋 Aşık olmanın en güzel yanı: insan sevdiğiyle birlikteyken kendini yalnız hissetmiyor (Neşe).

🦋 Matruşka, anne demekmiş. Doğurganlığa övgü! (C.) İç içe geçen matruşkaların yalnızlığı (Şebnem).

🦋 İnsanı insan yapan, içindeki hayvan ile insan olma hali arasındaki karşıtlıktır. Hayvan doğamız yok olursa, tek kutuplu olarak ilerleme olmaz. (M. teyze, durup dururken bunu niye söyledi? Yoksa bamenı mi çaktı?!)

🦋 1990'larda küresel sermaye, yeni dünya düzenini tüm dünyaya dayatırken Francis Fukuyama, "Tarihin Sonu"nu ilan etti ama "New York'taki İkiz Kuleler", tarihin sona ermediğini gösteriyor! (Onur)

🦋 İnsanlığın gelişimi binlerce yıl aldı. Birçok yönden hâlâ emekleme aşamasında. Ama insan yeniden dört ayak üstüne dönemez (Necdet amca).

🦋 Osmanlı çok kültürlülüğü, Cumhuriyet'in kazanımları, birlikte yaşamamızın çimentosu (Murat bey). Hoşgörü yetmez, eşit yurttaşlık hakkı şart (Halim A.). Hoşgörüde küçümseme var (Maide T.)

🦋 Heisenberg'in Belirsizlik İlkesi için: Pozitivist bilim anlayışında, gözlemlenen-gözlemleyen ilişkisinde, müdahale olmadığı, dolayısıyla nesnel ve mutlak ölçüm yapılabileceği öngörülür. H.'nin B. İlkesi'ne göre ise, atomaltı parçacıkların dünyasında, her ölçüm bir müdahaledir. Bir parçacığın konumu ve hızı mutlak bir kesinlikle saptanamaz (Onur'un notlarından).

🦋 Ekonomik durum değerlendirmesi yapacak

kimse yok aramızda. "Finansal spekülasyon", "sanal fonlar", "spekülatif köpükler"... Öğrenilecek ne çok şey var! Zaman ise ne kadar kısıtlı!

Önümüzdeki yılların ne getireceğini bilemeyiz. Ama epeyce çetin geçecekmiş gibi görünüyor (Ayşen teyze karamsar).